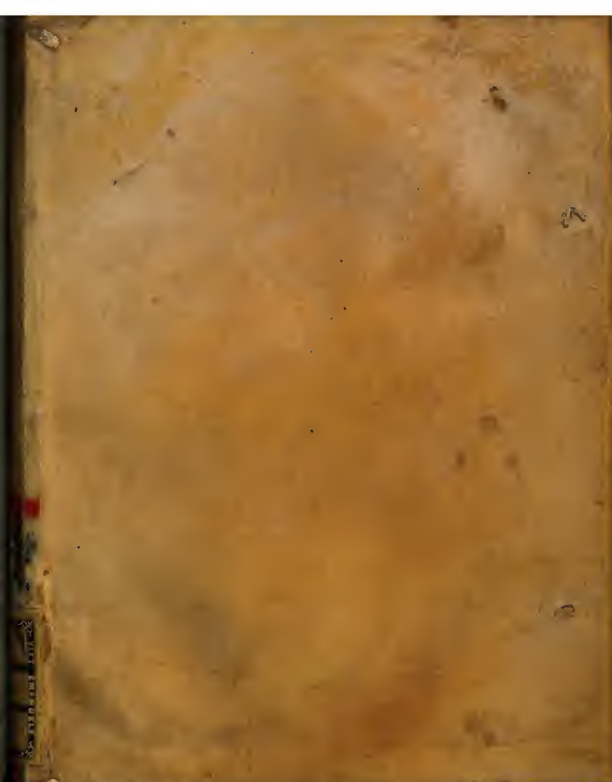

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

54. 3. 6

54-E.-6

1588. 28. Aplis — Romae:

Legi hunc lib.m

auctor est accuratus. stylus nimis priscus. alicubi ieiuny

DE DESCENSV IESV CHRISTI AD INFEROS, EX SYMBOLO APOSTOLORVM ET SACRIS SCRIPTVRIS LIBER:

HENRICO VICO OOSTHOVII DOMINO AVCTORE.

Bibliot. Soc. Ex legato

Secr. Coll. Rom. Jesu Ill.mi D.ni Cocini

ANTVERPIAE,
Ex officina Christophori Plantini,
M. D. LXXXVI.

ILLVSTRISSIMO DOMINO PHILIPPO COMITI EGMONDANO, PRINCIPI GAVRENSI, ET

Steenhusio: Baroni Fiennensi, Auxiensi, Gasbecano: Domino Armenteriensi, Ninouensi, Roetslarensi,

HENRICVS VICVS

Gratiam & pacem precatur.

QVÆ mihi adoleſcenti cauſa fuit ſtudium ſacrarum literarum cōiungendi cum ſtudio Iuris, cui operam dabam ex præcepto parentum: ea me ſeneſcentem, illuſtriſſime Princeps, inuitat, atque adeò impellit ad ſcribendum & publicandum quæ ex eis cognoui de dogmatibus religionis ab hæreticis huius ſæculi impiè conuulſis. Arſi namque iam inde ab adoleſcentia amore cognitionis rerum diuinarum, & præſertim iſtarum: vt primùm mihi ipſi, deinde neceſſarijs meis, & poſtremò quibuſcunque poſſem, pro-

 deſſem.

dessem. Eadem autem charitas me etiam nunc èxtimulat, vt quæ de his olim sincerè didici, & domo seditioso bello pulsus recognoui, ea in libros colligere, & absque inuidia cum alijs communicare cupiam. idq́ue tanto vehementius, quanto hæreses huius magis quàm cuiusuis alterius sæculi Reipublicæ Christianæ sunt pertimescendæ: quantoq́; status Ecclesiarum Belgicarum nunc quàm mea adolescētia turbulentior est. Hæresis namque non nouum, sed antiquissimum & ferè perpetuum est malum. Etenim, vt prætercam [1] Iudaicas hæreses, Apostoli non [2] semel meminerunt in suis scriptis hæreticorum. & satis constat ex [3] scriptoribus Ecclesiasticis inde ab ipsorum temporibus omnibus sæculis fuisse hæreses. Verùm enimuero nullum fuit sæculum hoc nostro feracius hæresum, neque vllæ antiquæ hæreses cum hodiernis sunt conferendæ; ne Ariana quidem, omnium funestissima. Nam ista partim emortuis, partim vilescentibus antiquis hæresibus nata, principio solum [4] vno & altero errore dissidebat à fide catholica: & procedente

1 Vide Iustinum in Dialogo cũ Tryphone, Tertullianum in lib. de præst. aduersus hæreticos, & Epiphaniũ lib. 1. Panarij.

2 Rom. 16. 1. Cor. 15. 2. Cor. 11. Gal. 1. Phil. 3. 1. Tim. 1, & 6. 2. Tim. 2, & 3. 2. Pet. 2. 1. Ioan. 2. Apocal. 2.

3 præcipuè iis qui scripserunt de hęresibus, quo in numero sunt Irenæus, Tertullianus, Philaster, Epiphanius, Augustinus, Ioannes Damascenus, & alij veteres & neoterici.

4 teste Augustino in lib. de hæresib. ca. 49. & alijs

dente tempore ea tantum hæreſum augmenta ſuſcepit quæ ſcriptores notant in Arij ſectatoribus, & nominatim in Eunomio, Aerio, Aetio. Noſtri verò ſæculi hæreſes ſtatim à principio plurimæ ſunt editæ, & paulo pòſt in immenſum multiplicatæ. eoq; (proh dolor) res redacta eſt, vt contra pleroſq; ſymboli Apoſtolici articulos peccetur etiam ab iis qui ſibi videntur eſſe aliquid prę alijs nouatoribus. Tametſi enim longè maxima pars hæreſum tam ab alijs, quàm ab iſtis proditarum, verſetur circa articulos de ſancta Eccleſia Catholica, ſanctorum communione, & remiſſione peccatorum: tamen ſunt inter iſtos qui tradant quæ cũ Dei omnipotentia & bonitate non conſiſtunt: qui doceant filium Dei eſſe αὐτόθεον, non Deum de Deo: qui virginitatem beatæ Mariæ in partu quam verbis profitentur, re-ipſa inficientur: qui inſigniter aduerſus Chriſti ad inferos deſcenſum peccent: qui blaſphement mortem Chriſti corpoream nõ fuiſſe ſufficiens redemptionis noſtræ pretium: qui verum Chriſti ad cælos aſcenſum deſtruant: qui plurima pro-

dant quæ non conueniunt cum ijs quæ ſcripturæ tradunt de iudicio viuorũ & mortuorum: qui denique aduerſus nunc hos, nunc illos fidei articulos multa comminiſcantur à fide Catholica aliena. quæ vt cum alijs hæreſibus & ipſi quoquo pacto tueri, & alij ab ipſis faciliùs diſcere poſſint, verterunt ſacras ſcripturas in Latinum & vernaculum ſermonem ſinguli accommodatè ad ſuas hæreſes: ſcripſerunt Catechiſmos, fidei confeſſiones, ſacramentorum adminiſtrationes his conſentientes: ediderunt locos communes, inſtitutiones, gloſſas ordinarias, expoſitiones, vt vocant, Catholicas, commentaria cuiuſuis generis in omnes ſacrę ſcripturæ libros plena ſenſuum adulterinorum: peruerterunt ſuis centurijs & à ſe nouiter confictis hiſtorijs Eccleſiaſticas & veras hiſtorias: nec quicquam omiſerunt quod videretur quouis pacto fucum facere poſſe fidelibus. Hæreſis Ariana verſabat quæſtionem ſubtiliſſimam & plebis captum tranſcendentem. Hæreſes verò huius ſæculi tum multas huiuſmodi quæſtiones, tum alias plurimas

popu-

populares tractant. Ariani omnes, exceptis Aerianis, nihil nouarunt quod ad deprauandos hominum mores pertineret. Omnes autem hæretici huius ſæculi plurima docent carni placentia. Iſti non gloriabantur martyriis: imò erant cauſa martyriorum. Hi verò quia quidam iuſtas defectionis pænas dederunt, incredibile eſt qualia prodant martyrologia. Iſti magna animi contentione & inſigni hypocriſi tum ſua placita tuebantur, tum dogmata Catholica oppugnabant. ſed hæc vitia ſunt in huius ſæculi hæreticis ſumma. Vno tantùm Arianis inferiores videri poſſint, quòd licet reges quoſdam & principes nacti ſint ſibi fauentes, vt olim iſti Gothos & Vandalos: tamen nullis, [s] ſicut iſti, Imperatoribus orbis dominis nitantur. Verùm hoc, quod maximo redemerint, compenſant immanibus ſceleribus. audent enim ſtruere bella ſuis regibus & principibus, iiſque maximis & potentiſſimis: & ferro, incendijs, carcere, exilijs, bonorum proſcriptione, omni clade, tum ipſum clerum, tum cuiuſuis ordinis homines Deo & ſuis

[s] Hæreſis Arianæ ſectatores fuere Imperatores Conſtantius & Valens.

ſuis regibus fideles perſequuntur. nec etiam nunc, quantumuis ſæpius victi, attriti, perditi, pertinacię & bello finem imponunt. Quid, quòd plurimæ antiquæ hæreſes iã olim mortuæ his auctoribus reuixerunt, & nominatim iſta Ariana? quòd prima religionis fundamenta ſunt conuulſa? quòd vniuerſus ordo Eccleſiaſticus profano ordine è medio tollitur? quòd legitimis Synodis quatuor genera conuentuum, ſcholis ſcholæ, vniuerſitatibus vniuerſitates opponuntur? Quo maius operępretium facturus mihi viſus ſum, ſi pro menſura gratiæ quam Deus mihi partitus eſt, obuiam ire pergerem tot, tantis, tam impiis iſtorum conatibus. Itaque ſcripſi iuſtum tractatum in articulum ſymboli Apoſtolorum, *Deſcendit ad inferos*; quòd ſcirem eum indignis modis eſſe habitum ab iſtis, quodque licet multi ſcriptores eum attigiſſent, tamen qui ipſum plenè aduerſus hæreticos tractauiſſet, hactenus (quod equidem ſciam) nemo fuiſſet. Quum autem diſpicerem, Illuſtriſſime Princeps, cui potiſſimùm eum dedicarem, nullus

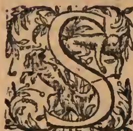
occur-

occurrit cui potius ipſum offerrem, quàm tibi. nam ſum cliens excellentiæ tuæ propter aliquot feuda antiqua. neque debeo committere, vt qui ſcio maiores meos à tuis illuſtriſſimis Maioribus haud contemnendis honoribus fuiſſe decoratos, ego nullum dem obſtricti & grati erga eam animi teſtimonium. & tu etiam is es, cui eiuſmodi munus non poſſit non eſſe gratiſſimum: vt quem neque blanditiæ & promiſſa, neque minæ & quinquennalis,eaque duriſſima in ipſo iuuentutis flore captiuitas, vel tantillum deducere potuerint à fidei conſtantia & officio erga Regem. Quarum virtutum inſigne quoque ſpecimen dediſti, quum redditus tuis Armenterienſibus, præcepiſti, me audiente, magiſtratui, vt omni cogitatione & cura incumberet in conſeruationem Catholicæ religionis; vtque diligenter ſibi caueret à nouarum religionum hominibus, propterea quòd eorum ingenia ſint ad res nouãdas maximè prona. Accipe igitur nobiliſſime Princeps comiter quem tuæ excellentiæ dedico librum, eumque quum libuerit

perlege. vel ex eo enim ſolo manifeſtè deprehendes quàm fraudulenta & pernicioſa ſint hæreticorum noſtri ſæculi ingenia: tibiq; ipſi, ſat ſcio, gratulaberis quòd memor officij, memor religionis magnanimi & victorioſi Patris tui, illuſtriſſimorumque Maiorum tuorum Egmondanorum & Luxemburgenſium, memor monitorum nobiliſſimæ matris tuæ Sabinæ Bauaræ, Comitis Palatinæ, in Catholica fide acquieueris. Cui ſi opera conſentanea adiunxeris (vt quidem te facere & facturum eſſe confidimus) non dubitamus quin Deus te magnis honoribus ſit aucturus: vt qui ipſemet [6] pronuntiet, Quicunque honorificauerit me, glorificabo eum. Vale illuſtriſſime Princeps. Armenteriæ XVII. Cal. Octob. anno M. D. LXXXV.

[6] 1. Reg. 2.

DE DESCENSV IESV CHRISTI AD INFEROS, EX SYMBOLO APOSTOLORVM ET SANCTIS SCRIPTVRIS LIBER.

Hæreticorum huius sæculi varij errores & pugnæ multiplices de particula symboli, Descendit ad inferos.

SEPVLTVRAM IESV CHRISTI sequitur in symbolo Apostolorum particula, *Descendit ad inferos.* Contra quam, & de qua hæretici huius sæculi inter se ingenti & pudenda confusione pugnát. Etenim, vt de eius origine principio dicamus, sunt bene multi qui vestigijs [1] Erasmi, procul hîc errantis, insistentes, iudicent eam non ab auctoribus symboli traditam, sed ab aliis postea symbolo insertam: [2] quidam quidem longo tempore, puta post Cypriani ætatem: vt qui ipsius (vt aiunt) non meminerit in expositione symboli: quidam [3] verò post aliquantum temporis: atque etiam ita, vt non protinus, sed sensim Ecclesijs insueuerit. [4] cæteris nihilominus hæreticis se hic non mouentibus, sed hanc particulam æquè atque alias Apostolis cum Ecclesia ascribentibus. Deinde, quod ad necessitatem attinet, inter eos qui ipsam pro adiectitia habent, [5] alij quidem eius additionem planè necessariam prædicant: vt qui scribant in tractanda doctrinæ summa ei locum dari necesse esse: [6] alij verò eam pro non prorsus necessaria habent. [7] Fueruntque qui licet nouas fidei suæ confessiones sæpius cuderent & recuderent, nullam tamen in eis

1 Catechesi 2. & 4. in symbolum Apost.
2 Petrus Viretus dialog. 6. in symbolum.
3 Caluinus Instit. relig. christ. lib. 2. ca. 16. sectione 8.
4 Nominatim Luthero in vtroq; catechismo, paruo & magno: auctoribus cõfessionis Augustanæ in principio Confessionis: Centuriatoribus Magdeburgensibus centuriæ 1. li. 2. c. 4 titulo de symbolo Apostolico.

 descen-

5 Caluin. Instit. li. 2. c. 16. sect. 8. 6 Quotquot infernum accipiunt pro sepulchro. 7 Nominatim Theodor. Beza in cõfessionibus fidei editis in Gallia: & auctores cõfessionis 37. articulis comprehensæ, cui pseudosynodus Dordraci habita an. 1578. vult in capite de doctrina & Sacramentis, vt omnes Belgij ministri subscribant.

descensus ad inferos mentionem facerent: quæ, vt nunc sunt tempora, minimè prætermittenda fuit: [8] nonnulli autem cùm priuatim, tum in synodo quoque consultarent quonam modo eam ex symbolo expungerent. & hic interim [9] quibusdam qui eam pro non adiectitia habent, apertè & verè scribentibus, quòd Christus descenderit ad infernum, articulum esse fidei. De sententia porrò verborum quanta est varietas! Sunt enim qui ea ita exponant, vt aliquem verum Christi ad inferos descensum agnoscant. Alij verò ea sic interpretantur, vt licet verbis descensum eius ad inferos profiteantur, re ipsa tamen ipsum negent. Suntque hæ partes rursus inter se diuisæ. Tametsi enim [10] priores in hoc omnes conueniant, quòd inferos pessimè accipiant pro loco damnatorum ad pænas æternas: tamen [11] quidam apertè blasphemãt Christum istic pænas damnatorum esse perpessum. [12] quidam verò scribũt, quanam ratione omnia sint ibi gesta, non esse expressè traditum. nisi quòd 1. Pet. 3. scriptum est, quòd Christus & his qui in carcere erant veniens prædicarit. cui addunt: forte enim & satis nobis esse genus nos tenere, exactam explicationem huius mysterij in altera vita audituris. Posteriorum verò, [13] alij quidem tradunt non nouum aliquid hac particula dici, sed alijs verbis repeti quod prius de sepultura dictum fuerat: quandoquidem infernus (vt aiunt) sæpius in scripturis pro sepulchro ponatur. alij [14] verò docent quòd Christus dicitur ad inferos descendisse, id significare, ipsum quum hic pateretur, pertulisse in anima pænas & mortem damnatorum, quæ sceleratis ab irato Deo infligũtur. Postremò [15] sunt qui miscellaneam quandam horum verborum interpretationem comminiscantur, partim ex his postremis sententijs, partim ex alijs à se additis.

2. CAVSA verò confusi huius & nefandi contra hanc particulam studij, non incerta auctoritas; & obscuritas, vel verbo-

8 In Anglia, teste Edmondo Campione in lib. decem fundamentorum Ecclesiæ, articulo 8.

9 Magdeburgensibus cent. 1. lib. 1. c. 10.

10 Vide Magdeburgenses cent. 1. li. 1. c. 5. tit. De inferno: & cent. 1. lib. 2. cap. 4. eodẽ tit.

11 Teste Rodolpho Gualtero Tigurino Homil. 15. in Acta Apostol.

12 Magdeburgẽses cent. 1. lib. 1. ca. 10.

13 Nominatim Oecolampad. & Bucer.

14 Caluinus Inst. lib. 2. c. 16. sect. 10. 11. 12.

15 Horum facilè princeps est Petrus Viretus dialogo 6. In symbolum: cæteri enim tantum aliquot partes attingũt: vt Henricus Bullingerus lib. 6. resolut. omniũ punct. relig. Christ. ca. 6. & Rodolphus Gualterus homilia 15. in Acta Apostolorum.

verborum, quæ ſunt clariſſima; vel rei-ipſius fuit, quæ aperta eſt: ſed immane odium quod gerunt contra locum Purgatorium, & eius pœnas. intelligebant enim, ſi deſcenſum Christi ad inferos cum Eccleſia confiterentur, haud modicum acceſſurum ad huius loci doctrinam momentum: propterea quòd ſanctorum qui obdormierant detentio in loco inferno, à cælo remotiſſimo (vbi Deus ſe-ipſum ſicuti eſt, in conſpectum ipſorum non dabat, & ad quem Chriſtus deſcendit vt eos liberaret) teſtimonio eſſet, omnem pænam futuri ſæculi non ſemper remitti culpa remiſſa: cui axiomati, velut fundamento, pœnæ purgatoriæ bona ex parte initerentur: quodque ſcripturæ ſonabant, ipſum in hoc deſcenſu liberaſſe aliquos ex cruciatibus. Igitur quia hæc peſſimè oderant, faciendum ſibi putauerunt, vt hunc deſcenſum, velut certum quendam purgatorij fontem, ſuis telis venenatis inficerent. Hinc tantum, tamq; varium aduerſus hanc particulam eorum bellum. hinc [1] adulterium non ſententiæ modò plurimarum ſcripturarum, quæ ad huius deſcenſus doctrinam pertinent; ſed verborum quoque: tantum, inquam, quantum nemo facilè crediderit, niſi qui examinauerit. [2] Hinc negatio multorum germanorum inferni ſignificatorum: & commentum nouorum atque adulterinorum. [3] Hinc irriſio loci illius inferni ad quem olim ſanctorum animæ deſcendebant. Hinc [4] ſanctarum animarum collocatio in cælo, antequam Chriſtus ad id aſcenderet. [5] Hinc conſpurcatio ſapientiæ & innocentiæ Ieſu Chriſti. Hinc [6] commentum maioris (vt blaſphemant) & excellentioris pretij quàm ſit eius mors; corporea, inquam, & vera. Quò non abripis mortales inſitum penitus odium?

Cauſa qua factũ eſt vt heretici hanc particulam tam infenſis animis totiſq; modis oppugnarent.

Præcipua flagitia & errata quæ eadem ex cauſa comitantur oppugnationem huius particulæ.

1 Huius flagitij demõſtratio extat infra ſect. 11. 12. 13.

2 Vide his de rebus infra ſect. 14. & 15.

3 Huius irriſionis extat inſigne ſpecimen apud Caluinũ Inſtit. li. 2. cap. 16. ſect. 9. & apud alios aliis locis, de quibus vide infra ſect. 19.

4 Hunc errorem tradit Caluinus in Harmonia Euangelica ad verba Luc. 16. in ſinum Abrahæ, & ad verba, ſuper hæc omnia: & alij alijs locis. qua de re vide infra ſect. 19.

5 Probatio & confutatio horum criminum extat infra ſect. 48. 49. 50. & 51.

6 Apud Caluinum Inſtit. lib. 2. cap. 16. ſect. 10. in principio & fine. cuius refutationem habebis infra ſect. 52.

3. IMPRIMIS autem certum eſſe debet fidelibus

Particulam, Descendit ad inferos, insertam fuisse symbolo ab Apostolis.

hanc quoque particulam ab ipsis Apostolis insertam esse symbolo. Inuenitur enim, confessione omnium hæreticorum iuxtà atque Catholicorum, in symbolo apud omnes ecclesias, Orientis æquè atque Occidentis; idque absque discrimine. porrò rectissimè creditur non nisi auctoritate apostolica traditum, quod à Conciliis non institutum, sed à Maioribus per manus acceptum, vniuersa tenet Ecclesia. idque hîc eo securiùs, quòd constet reliquas partes esse traditas ab Apostolis: quodque Deus, qua est bonitate, committere non possit, vt verbi sui summam, spiritu suo proditam, non illibatam custodiat. Et tamen sunt etiam aperta in hanc rem argumenta. Eius namque vsum fuisse in summa fidei temporibus Apostolorum manifestum est, tum ex [1] Ignatio ab ipsis instituto, tum ex [2] Thaddæo, vno ex 72. discipulis Domini: qui Agbarum toparchen Edessenorum, non longè post ascensionem catechisans, insignem in summa œconomiæ Iesu Christi locum ei tribuit. Inde porrò ab istorum temporibus ad nostrum vsque sæculum eam familiarem fuisse fidelibus, & extra, & intra symbolum, planum [3] fit testimonio insequentium temporum. Sed & ipsa verba testantur eam ab Apostolis esse traditam: quandoquidem ea nusquam extant in scriptura coniunctim prodita de Christo. æquum enim erat, vt scripturæ potius verbis, quàm aliis exprimeretur, siquidem ea post Apostolorum sæculum fuisset ab aliquo addita symbolo ex scripturæ doctrina. idque eo magis quòd verba non [4] deerant ipsi scripturæ quæ rem his verbis notatam significarent.

1 In epistola ad Trallianos.

2 Teste Eusebio qui hoc descripsit ex publicis chartis vrbis Edessæ, lib. 1. Eccles. histor. cap. 13. in fine.

3 Vide hac de re testimonia Veterum quæ citantur infra sect. 5. 9. 10.

4 Ephes. 4.

Malè duci argumẽtum contra originem Apostolicã & perpetuũ vsum huius particulæ ex eo quòd quidam Veterum eam quandoque omittunt.

4. QVOD si quidam Veterum eam quandoque omittunt, vbi alia œconomiæ Christi opera referunt, faciunt id iure suo. quis enim ipsos ad omnia omnibus locis memoranda astrinxit? faciunt id more etiam in scripturæ partibus recepto. aliud enim est nudam scripturæ & symboli contextionem referre: aliud eam non scrupulosè obseruare, & lo-

cum quodam modo magis indicare quàm referre. aliud est integram aliquam scripturæ sententiam & totum symbolum referre : aliud tantum memorare quod præcipuè ad præsens negotium pertineat. aliud est in lectam scripturam, & recitatum vel descriptum ad verbum symbolum expositionem tradere : aliud hæc non obseruatis scrupulose verbis exponere. aliud est negare hæc vel illa verba esse germanam scripturæ & symboli partem : aliud commentantem in scripturæ & symboli verba particulam aliquam omittere, quod Patribus non semel accidit: quippe qui nonnunquam etiam integras scripturæ sententias transiliunt : quas tamen tum ipsi, tum alij non ignorant esse germanas scripturæ partes. Ponemus aliquot de hac particula exempla, & ab eis reliqua æstimabimus. Clemens Romanus non meminit descensus ad inferos eo [1] loco quo videtur referre summam fidei. sed idem (vt manifestè apparet) eam magis indicat, quam nudis & propriis verbis refert. vnde vt haud obscurè quædam explicationis gratia addit, ita alia quædam omittit : nominatim verba, passus, crucifixus, sanctam ecclesiam catholicam. Tertullianus referens in libro [2] contra Praxean quæ ad œconomiam Iesu Christi pertinent, omittit descensum ad inferos. verùm vt hic quoque non obseruat præcise verba; ita quædam addit, & quædam omittit: vt crucifixionem : & quæ refert, sufficiebant scribenti contra Praxean. Augustinus [3] contulit in [4] librum quæ aliquando de fide & symbolo coram plenario totius Aphricæ concilio disputauerat: & in eo, sicut & in aliis quibusdam libris, nullam mentionem fecit huius particulæ. quid? an propterea videri debet eam ignorauisse? minimè verò. ipse enim & [5] profitetur se illam verborum symboli contextionem, quæ tenenda memoriter Competentibus traditur, in hoc libro non obseruasse : & alias vbi eam obseruat, [6] hanc particulam non semel expresse memorat. imò & quandoque explicat.

1 In epistola 1. ad Iacobum fratrem Domini.

2 circa principium.

3 Vide lib. 1. Retract. c. 17.

4 Hic liber extat sub hoc titulo tomo 3. operum Augustini.

5 Lib. 1. Retract. c. 17.

6 Serm. 115. 131. 181. & 195. de tempore.

QVOD

Particulam, Descendit ad inferos, olim fuisse in symbolo Ecclesiæ Romanæ & Ecclesiarũ Orientalium, planè contra ac Ruffinus memoriæ prodidit: cui proinde fides nõ sit habenda.

5 QVOD autem Ruffinus[1] memoriæ prodidit, eam suo tempore non fuisse habitam in symbolo ecclesiæ Romanæ; neque verò etiam in Ecclesijs Orientis: in eo magnoperè allucinatus est. neque ipsi fides habenda est scribenti aduersus manifestè contraria documenta. Leo enim Episcopus Romanus[2] agnoscit hunc sermonem cum præcedente pro parte symboli vniuersalis Ecclesiæ: miraturque si cuiusquam Catholici intelligentia laboret, tanquam incertum sit an descendente ad Inferna Christo, caro eius requieuerit in sepulchro. Et Ignatius Antiochenæ Ecclesiæ Episcopus[3] memorat eum inter alios articulos symboli. Cyrillus quoque Ierosolymitanus in[4] Catechesibus adiungit eum sepulturæ. Epiphanius autem Salaminæ Cypri Episcopus[5] eum cum vicinis articulis etiam expositione illustrat. quis autem ignorat Syriam, Palæstinam, Cyprum, esse prouincias Orientis propriè dicti? Et si in vsu fuit in hoc Oriente, vtique etiam simpliciter verum est, eum in Orientis Ecclesijs esse habitum. Neque tamen putabimus eius vsum Orientis propriè dicti limitibus conclusum fuisse. Chrysostomus[6] namque Constantinopolitanus Episcopus hanc partem exponit in symbolo. Et Athanasius Alexandrinæ Ecclesiæ Episcopus eam etiam in suum[7] symbolum retulit. Quæ porrò Ecclesiæ non haberent, quod omnes sedes Patriarchales firmiter tenebant? Oportuerat autem Ruffinum qui eam adiectitiam existimauit, & hæreticis petra offensionis fuit, exponere à quo, vel quibus, & quo tempore addita fuisset symbolo Apostolorum: saltem in Aquileiensi, id est, sua Ecclesia. Verùm altum est apud ipsum his de rebus silentium. Facere enim non poterat vt aliquem post Apostolos eius auctorem fuisse doceret, quod constabat temporibus Apostolorum extitisse. neque probabile erat vnum aliquem, aut etiam plures, tantæ auctoritatis esse potuisse, vt omnes Ecclesiæ eorum additionem amplecterentur. Sed neque

Ruffinũ silentio auctoris & temporis additionis huius particulæ, secrè prodere vanitatem suæ sententiæ.

Quòd hæc particula à nemine sit addita.

1 In expositione symboli.
2 In epist. ad Turbium Asturicensem Episcopum ca. 17.
3 In epist. ad Trallianos.
4 Catechesi 4. Illuminat.
5 In Panario aduersus hæresim 77. quæ est Dimeritarum, in fine.
6 Homil. 2. in symbolum Apostolorum.
7 Quod incipit, Quicunque vult saluus esse, &c.

neque poterat eam alicui ſynodo aſcribere, quam nulla ſynodus tradiderat. conſtat enim ne[8] Nicenum quidem ſymbolum feciſſe mentionem deſcenſus Chriſti ad inferos: ac ne[9] Conſtantinopolitanum quoque. non quia non eſſet traditus ab Apoſtolis in ſymbolo; ſed quia harum ſynodorum ſcopus fuiſſet ea in ſuis ſymbolis præcipuè memorare, quæ ad euertendas Arianorum præſertim & Macedonianorum, regnantes ſuis temporibus hæreſes maximè facerent. nam eis in ſtudio non fuiſſe, vt omnia memorarent quæ ſymbolo Apoſtolorum continebantur, vel ex his manifeſtum eſt, quòd vtraque ſynodus præteriit crucifixionem. Nicena verò etiam ſilentio transmiſit verba, ſub Pontio Pilato, & ea omnia quæ fidem in Spiritum ſanctum ſequuntur. Nulla autem tunc erat cauſa quæ has ſynodos impelleret ad neceſſariò faciendam mentionem deſcenſus ad inferos. Quid multis opus eſt? Ipſemet Ruffinus ſeipſum vehementer refutat. [10] tradit enim hæreticos in cauſa fuiſſe, vt nonnulla in quibuſdam Eccleſijs adderentur, per quæ nouellæ doctrinæ ſenſus excluderetur. Atqui [11] paulo pòſt intelligemus, nullos olim fuiſſe hæreticos qui deſcenſum Chriſti ad Inferos negarent. & proinde opus non fuit hac particula ad excludendam nouellæ doctrinæ ſententiam. Igitur hæc particula, vel iudice Ruffino, non eſt addita ſymbolo.

8 Id extat apud Ruffinum lib. 1. Eccle. Hiſtor. cap 6.

9 Habemus hoc ſymbolum to. 1. cōciliorū.

Vera cauſa cur concilia Nicenum & Conſtantinopolitanum non fecerint in ſuis ſymbolis mentionē deſcenſus ad inferos.

Ipſummet Ruffinum vehemēter ſe-ipſum refellere.

10 In expoſitione ſymboli, paulo poſt principium.

11 Infra ſecta 10.

6. PORRO ex his etiam intelligimus quantopere errent qui[1] eam poſt Cypriani ætatem ſymbolo additam prædicant. quem enim iſti Cyprianum exiſtimant, is eſt (vti diximus) Ruffinus, longè & ætate & auctoritate Cypriano poſterior. agnouitque[2] alicubi etiam ipſe Eraſmus[3] hunc ſuum quoque errorem. Et tantum abeſt vt

Refutatio hæreticorum variè opinantium de tempore adiectionis huius particulæ.

 ex

1 Nominatim Petrus Viretus Dialogo 6. in ſymbolum. 2 In annotationibus in 1. Cor. 15. ad verba, in Christo omnes viuificabuntur. 3 Catecheſi 2. & 4. in ſymbolum.

ex Ruffino appareat eam additam fuisse post eius ætatem, vt is[4] significet eam habuisse locum in symbolo Ecclesiæ Aquilegiensis. tantum autem ait habitam non esse in symbolo Ecclesiæ Romanæ; neque verò etiam in Ecclesijs Orientis. quæ tamen falsa esse iam-iam ostendimus. Proinde[5] cautiùs hanc rem tractarunt; qui vt eam antiquiorem esse fassi sunt, ita nullum certum adiectionis tempus nominandum putarunt. Quanquam ne hic quidem callidus astus eis profuit.[6] repetenti enim altiùs eius originem, apparet ipsam inde ab Apostolorum temporibus in vsu fuisse: nec proinde alios hanc, alios cæteras symboli partes auctores habere. Et alioqui etiam plurimum intererat ad eius auctoritatem, vt certos auctores, & certum tempus memorarent: quando ne minima quidem latere soleant Ecclesiam Dei: & vulgo quoque instrumenta quæ auctore & tempore carent, nullius sint ponderis. Sed quid agerent? Ipsis sic faciendum erat, ne (vt diximus) manifestæ vanitatis conuincerentur.

4 In expositione symboli.

5 Caluinus Instit. lib. 2. ca. 16. sect. 8.

6 Vide supra sect. 3.

Ex his ipsisque hæretici tradūt de necessitate, vel nulla necessitate huius particulæ, ostēdi eā non esse adiectitiam.

7. QVÆ falsa sunt, quantumcunque callidè tractentur, facilè deprehenduntur qualia sint, si seriò examinentur. Videmus vt singuli prudenter pro sua interpretatione hanc particulam, vel necessariam, vel non necessariam pronuntient. Sed quò hæc prudentia hominibus veritate destitutis? Etenim si necessaria erat in summa fidei; quî factum est, vt architecti symboli istic eam prætermiserint? an qui hoc dicunt, non eos arguunt vel ignorantiæ, vel negligentiæ insignis? imò & inexpiabilis, si (vt blasphemant) significet maius & excellentius redemptionis nostræ pretium? Sin autem non erat necessaria: qua ratione non necessarium cum necessariis admixtum est in summa fidei? an qui hæc prædicant, non manifesti peccati accusant, tum eius auctores, tum omnes

nes

nes Orientis & Occidentis Ecclesias,quæ eam in summa fidei temere admiserint? Velint,nolint ergo,hæc particula vt necessaria est in summa fidei, ita à primis symboli auctoribus profecta est. Quod quum ita sit,quid respondebunt Deo, qui prudentes scientesque eam nunc in confessione suæ fidei omittunt? vel eò etiam vesaniæ progrediuntur,vt cōsultent quonam modo eam de symbolo expungant? Sunt certè partim ridicula, partim impia & blasphema, quæ hæretici commenti sunt de horum verborum sententia: in tantum vt multos iure pudeat eorum. sed non erat necesse scelus addere sceleri, vt freqūenti eorum tractatu se liberarent. patuit enim, patetque etiam nunc omnibus reditus in viam veræ sententiæ,quæ plana & expedita est.

Hanc particulā esse necessariam in summa fidei.

Inexcusabiles esse qui symbolum hac particula decurtare moliuntur.

Vera causa iniusti huius moliminis.

8. NEMPE is est germanus sensus,quem verba vulgo sonant: quem popularis ad populum habitus sermo denotat: quem res-ipsa postulat. fidelis non quærit vanas,nedum impias, interpretationes. Intelligit ergo Iesum Christum descendisse post mortem secundum animam ad inferos: locum ad quem olim omnium animæ descendebant post mortem. consequens enim erat vt qui tradiderant sepulturam Iesu,putâ, secundum corpus, iidem vnà etiam traderent quò anima eius deuenisset: quando mors nihil aliud est quàm separatio animæ à corpore. idque tanto magis,quanto anima corpore præstantior est. tantoque libentiùs,quanto nostra magis intererat vt inferni mentionem potius facerent, quàm sepulchri,quod omnes nouerunt: vt sicut Illuminandi cælorum notitiam quibusdam articulis consequebantur: ita hoc, inferos quoque cognoscerent. Etsi enim [1] Apostoli & Euangelistæ quædam summa fidei capita nonnunquam in suis scriptis prætereant, & nunc hæc, nunc illa simul connectant pro tempore & occasione: obser-

Quis sit germanus sensus particulæ, Descendit ad inferos.

[1] Matth. 10. Rom. 4 in fine. Philip. 2. 1 Thess. 4. Act. 4.

1 1. Cor. 15. uatumque etiam sit, Paulum [1] alicubi à morte & sepultura statim transiisse ad resurrectionem, quam statuerat fusiùs tractare: tamen committere non potuerunt, vt in summa fidei aliquid necessariorum omitterent: eo quòd eius esset complecti omnia necessaria. res ipsa verò loquitur id quod tractamus esse hîc necessarium. an non ita est? Quæ ergo hæc est peruicacia, vt quod omnes vident esse necessarium, id isti nolint agnoscere, quum ab Apostolis clarissimè dictum est? Quibus enim, amabo te Lector, apertioribus verbis quod declarauimus significassent Apostoli, quàm istis?

Quod scriptores Ecclesiastici, et præsertim Veteres, descẽsum Christi ad inferos & libenter prædicauerint, & concorditer acceperint pro vero descẽsu ad veros inferos.

9. QVÆ proinde scriptores Ecclesiastici, & præsertim Veteres, in tantum dilexerunt, vt descensum Christi ad inferos in ore & calamo libenter haberent, & eum hoc quoque sensu concorditer acciperent. quorum alterum etiam ipse Caluinus cumulatè agnoscit: quippe qui scribit [1] neminem esse Patrum qui non in suis scriptis descensum Christi ad inferos commemoret: alterum verò inficiatur, ne ex eorum sententia, sicut ipsa verba recipit, ita sensum quoque amplecteretur. adiicit enim, tametsi interpretatione diuersa. quæ additio falsissima est. Patres enim inter se consentiunt de vero descensu Iesu Christi ad veros inferos: & vsqueadeo non probant noua Caluini & aliorum huius sæculi hereticorum commenta, vt plerique eorum apertè doceant Christum post mortem profectum fuisse ad inferos, cumque quiescente in sepulchro corpore istic tribus diebus fuisse. Iidem etiam tradunt, inferos fuisse carcerem omnium animarum: admonent Christum nihil fuisse hîc passum: liberum namque fuisse inter mortuos: referunt multiplices huius descensus causas, quæ in horum commenta non quadrant: scribunt eum resurrexisse à mortuis: & alia his consentanea. Quæ omnia vsqueadeo certa sunt, vt is

1 Instit. lib. 2. cap. 16. sect. 8.

Caluinum falso scribere Patres commemorare descensum Christi ad inferos interpretatione diuersa.

ne

ne minimum quidem catalogum diſſidentium inter ſe de horum verborum ſententia Patrum contexere auſus fuerit. tantum autem [2] ait eſſe qui inferos pro ſepulchro accipiant. cuius interpretationis nemo Veterum vel aliquam ſuſpitionem dedit, præter vnum Ruffinum: qui ipſe [3] tamen quia verum deſcenſum ad veros inferos agnoſcit, huc trahi non debet. Oecolampadij autem & Buceri hæc eſt traditio, quos hæreticos hodie natos nemo pro Patribus agnouerit. Pro ſceleſta verò ſua interpretatione ſolum citat [4] quædam fragmenta Hilarij: qui [5] etiam tantum abeſt vt ei aſſentiatur, vt nullus Veterum ipſi magis aduerſetur. Quæ eſſe vera tametſi conſtet omnibus qui in eorum lectione ſunt verſati: tamen danda nobis eſt opera, vt aliis quoque omnibus promptum ſit aliquo ſaltem Veterum catalogo deprehendere hæc ita ſe habere. Atque vtinam Magdeburgenſes Centuriatores hîc officio ſuo functi fuiſſent, & hunc fidei articulum, quem agnoſcebant, Veterum ſententiis in ſingulis centuriis illuſtraſſent: habuiſſemus vnde eum abſque magno labore contexeremus. Sed hi ante quartum ſęculum pro hoc deſcenſu citarunt neminem, præter Athanaſium. quinto verò & ſexto ſæculis, ſex tantùm Patres. Nec cauſa in obſcuro eſt. ſententiæ eorum non conſentiebant erroribus Magdeburgenſium. Conficiendus proinde erit hic catalogus ex Veteribus primorum ſex ſæculorum à nobis lectis, vt ex eorum locis in margine citatis quilibet certus eſſe poſſit, quàm nihil demus noſtris auribus. Nam de mediæ & poſtremæ ætatis ſcriptoribus non eſt quod laboremus: quandoquidem vt res extra omnem controuerſiam eſt: ita paſſim occurrunt [6] Bedæ, [7] Hugonis Etheriani, [8] Damaſceni, [9] Theophylacti, [10] Oecumenij, [11] Euthymij, [12] Bernardi, & [13] ſcholaſticorum Doctorum

2 Inſtit. lib. 2. cap. 16. ſect. 8.

3 Vide hac de re infra locos à nobis citatos, & ſect. 46.

4 Inſtit. lib. 2. ca. 16. ſect. 11.

5 Vide locos Hilarij infra citatos, & ſect. 53.

Negligētia malitioſa Magdeburgenſium in illuſtratione deſcenſus Chriſti ad inferos.

6 In cōmentariis in vetus & nouum Teſtamentum.

7 In lib. de anima corpore exuta, cap. 15.

8 lib. 3. de fide orthodoxa cap. vlti. & in carmine in Dominicā Paſchę.

9 In cōmentariis in ca. 12. Matth. & in c. 2. Act. & in ca. 2. ad Hebræos.

10 In cōmētariis in 1. Pe. 3.

11 In cōmētariis in Pſalm. 15. & 48.

12 Serm. 1. in die S. Paſchæ, & Serm. 75. in Cant. Cant. & Serm. 4. in feſto omniū Sanctorum.

13 Nominatim Bonauenturę & Thomæ in diſt. 22. lib. 3. Sent. itē 2. 2. q. 1. art. 8. & 3. part. q. 52. art. 1. & in opuſculo in ſymbolum Apoſtolorum.

14 Durandi. ctorum sententiæ: qui ne eius [14] quidem opinionem tolerandam sibi existimauerunt, qui ratiunculis philosophicis innixus interpretatus erat Christum non animæ præsentia, sed virtute ad infernum descendisse. extatque etiam-num de descensu Iesu Christi ad inferos secundum animam insignis Innocentij in concilio [15] Lateranensi sententia. Veteres igitur testes tum ipsius descensus ad inferos, tum germanæ eius intelligentiæ, hi sint fidelibus: [16] Ignatius, [17] Iustinus, [18] Irenæus, [19] Clemens Alexandrinus, [20] Tertullianus, [21] Origenes, [22] Cyprianus, [23] Hippolytus martyr, [24] Lactantius, [25] Athanasius, [26] Eusebius Cæsariensis, [27] Hilarius, [28] Cyrillus Ierosolymitanus, Vetus [29] auctor sermonum de cardinalibus operibus Christi qui extat inter opera Cypriani, [30] Didymus Alexandrinus, [31] Philaster, [32] Ephrem, [33] Eusebius Emissenus, [34] Basilius, [35] Gregorius Nazianzenus, [36] Gregorius Nyssenus, [37] Ambrosius, [38] Hieronymus, [39] Paulinus, Ruffi-

15 Cap. 1.

Catalogus veterum primorum sex sæculorum: ex quo quilibet possit deprehendere eos concorditer agnouisse verũ descẽsum Christi ad veros inferos.

16 In epistola ad Trallianos.

17 In colloquio cũ Tryphone in hac scriptura quã ait Iudæos sustulisse de Ieremia: Recordatus est Dominus Deus Israel mortuorum suorum, qui iacent in terræ tumulis, & descendit ad eos vt euangelizaret eis salutare suum. Item in his verbis: Ita hic quoque non suam ignorantiam significat, sed istorum qui eum Christum non putant, & perinde ei moliuntur perniciem, quasi vulgari homini, mansuro apud inferos. 18 Libro 4. aduersus hæreses.c.45.& lib.5.in fine. 19 Libro 6. stromatωn. 20 In libro de anima. 21 Homil.35.in Matth.ad verba, Iesus autem iterum clamans emisit spiritum: & in commentariis in c.6. ad Rom. ad verba, mors ei vltra non dominabitur. 22 Libro 2.aduersus Iudæos.c.22.& 24. 23 In oratione de consummatione mundi & Antichristo, in princip. 24 Lib.4.c.19.& 27.& in carmine de resurrectionis Dominicæ die.

25 In lib. De humanitate verbi, eiusque corporali ad nos aduentu.& in libro De incarnatione Christi, non semel. & in tractatu de salutari Iesu Christi aduentu aduersus Apollinarium. & quæst.156. ad Antiochum principem. 26 Ecclesiast. hist. lib.1.c.13.& lib.4.demonst.euang.c.10. & lib.5.c.10.& lib.8 c.1. & lib.10. c.vlt. 27 Lib.10.de Trinit. & in psal.118. ad verba, defecerunt oculi in eloquium tuum, dicentes, quando exhortaberis me? & in psal.141.ad verba, educ de carcere animam meam. & in psal 138. ad verba, si descendero ad infernum, ades. 28 Catechesi 4.& 14. illuminatorum. 29 In serm. de chrismate, & in sermone de passione Christi. 30 Lib.3.de spiritu sancto, & in commentariis in 1.Pet.3. 31 In lib. de hæresibus.

32 In serm.de laudib.Ioseph. 33 Homil.1. de symbolo: & homil.1.2.6.7.8. de pascha, & in homilia de beato latrone. 34 In psal.44.ad verba, myrrha & stacte & casia: & in psalm.48.ad verba, veruntamen redimet Deus animam meam de manu inferni. 35 In oratione in sanctum pascha. 36 in oratione prima in Seruatoris nostri resurrectionem, sub princip. 37 Lib.3. de virginibus circa finem. & lib 3.de fide ad Gratianum Augustum, c.5.& in lib.de mysterio Paschæ: & in lib.de incarnationis Dominicæ sacramento, ca.5. & in Psalm.43.circa finem, & 48. ad verba, veruntamen redimet Deus animam meam de manu inferni.

38 In proœmio in 1.librum commentariorum in Isaiam.& libro 6.in Isaiam, ad verba capitis 14. veruntamen ad infernum detraheris & in c.3.Danielis, ad verba, qui respondentes regi, dixerunt. & in c.12. Osee, ad verba, & ego Dominus Deus tuus.& in c.13.Osee, ad verba, de manu mortis liberabo eos. & in c.2.Ionæ, ad verba, de ventre inferni clamaui, & ad verba, pelagus operuit caput meum. & ad verba, & subleuabis. & in c.9.Zachariæ, ad verba, tu quoque in sanguine testamenti tui.& in c.12.Matth. ad verba, sicut enim Ionas. & in c.4.ad Ephesios, ad verba, nisi quia & descendit in inferiora terræ: & ad verba, qui descendit. 39 In panegyrico de Celso puero.

[40] Ruffinus, [41] Epiphanius, [42] Ioannes Chryſoſtomus, [43] Auguſtinus, [44] Cæleſtinus, [45] Auctor commentariorum in Epiſtolas Pauli ſub nomine Ambroſij, [46] Prudentius, [47] Sedulius, [48] Theodoretus, [49] Cyrillus Alexandrinus, [50] Primaſius, [51] Leo, [52] Arator, [53] Syſinnius, [54] Eucherius, [55] Claudianus, [56] Fulgentius, [57] Caſſiodorus, [58] Gregorius Romanus.

40 In expoſitione ſymboli, ad particulam, deſcēdit ad inferna: vbi citat ſcripturas Mat. 12. 1. Pet. 3. & pſalm. 15. item ad verba, tertia die reſurrexit à mortuis.

41 In panario aduerſus hæreſim 69. quæ eſt Ariomanitarum, & in anacephalæoſi. 42 Homilia 37 in Matth. & homil. 4. in Marcum: & homil. 4 in epiſt. ad Hebr. ad verba, eum verò qui modicum. & homil. 2. in ſymbolum Apoſtolorum, & in demonſtratione aduerſus Gentes quod Chriſtus eſt Deus. 43 Epiſt. 57. ad Dardanum, & 99. ad Euodium. & lib. 12. de Geneſi ad literam. c. 34 & lib. 17. de ciuit. Dei c. 18. & in pſal. 85. & tract. 78. in Ioannem. & lib. 4. de ſymbolo ad catechumenos, & in ſermonibus de tempore ſuprà à nobis citatis.

44 In epiſt. ad Ioannē Antiochenū, Iuuenalem Ieroſolymitanū, Ruffum Theſſalonicēſem, & Flauianū Philippenſem. 45 In commentariis in cap. 5. & 10. ad Romanos, & in c 4. ad Epheſios. 46 In hymno ad incenſum cerei paſchalis, & in hymno omni hora dicendo. 47 In commentariis in c. 5. ad Roman. ad verba, regnauit ab Adam vſque ad Moyſen, & lib. 5. carminum de terræ motu, & de morte Domini in qua petræ ſciſſæ ſunt, & in inuectione in Iudæos. 48 In commentariis in c. 2. Ionæ. 49 In epiſtola ſynodi Alexandrinæ ad Neſtorium, quæ incipit, Saluatore noſtro dicente apertè, qui amat patrem, &c. quam Epheſina ſynodus approbauit. & in libro de recta fide ad Theodoſium. & in libro de recta fide ad Reginas. & lib. 12. in Ioannem. c. 36. 50 In comment. in c. 4. ad Epheſ. 51 ſerm. 5. de natiuit. Dom. & ſer. 1. de reſurrectione, & in epiſtola ad Turbium. 52 In Actis Apoſtolorum carmine deſcriptis. c. 2. 53 In hymno 6. & 8.

54 In Geneſim. 55 Libro 3. de ſtatu animæ. 56 Lib. 3. ad Thraſymundum. 57. In commentariis in pſal. 48. & 138. 58 Lib. 13. in Iob. c. 20. & homil. 22. in euangelia.

10. IMO manifeſtè deprehendimus germanum hunc deſcenſus Chriſti ad inferos ſenſum vſqueadeo fidelibus notum fuiſſe, vt Veteres ex eo argumenta vulgò ſumpſerint contra errantes & hæreticos. [1] Irenæus enim eos qui hunc mundum dicebant eſſe inferos, refellit ex eo. Athanaſius [2] confutat Apollinarium negantem Chriſtum habuiſſe animam: item [3] eos qui tradebant Verbum in oſſa & carnem mutatum. Epiphanius refutat [4] Tatianum negantem Adam eſſe ſaluatum: & [5] Lucianiſtas animæ Chriſti negatores. Cyrillus Alexandrinus [6] reuincit Arianos, qui audebant dicere Chriſtum, quia timuiſſet infernum, triſtem fuiſſe, ſudauiſſe ſanguinem, & deprecatum eſſe mortem: item [7] negatores animæ Chriſti. Quinetiam apparet clariſſimè ne Iudæos quidem & ethnicos ignaros fuiſſe huius germani ſenſus: tametſi, qua erant cæcitate, ipſum deſcenſum irriderent. Celſus

Alia argumēta ex quibus conſtat olim verū Chriſti ad inferos deſcenſum omnibus notum & certū fuiſſe.

1 In fine libri quinti aduerſus hæreſes.
2 In fine ſermonis contra omnes hæreſes.
3 In epiſt. ad Epictetum.
4 In panario aduerſus hæreſim Tatiani, quæ eſt 46.
5 In Ancorato.
6 Libro 10. theſauri. c. 3.
7 In libro de recta fide ad Theodoſium.

Celſus enim Epicuræus in libris quos ſcripſit aduerſus Chriſtianos, introducit Iudæum irridentem hunc deſcenſum, tanquam deſumptum ex falſo prædicatis à gentilibus deſcenſibus ad inferos Orphei, Proteſilai, Herculis: eique Origenes ita[8] reſpondet, vt horum deſcenſus à fabuloſis auctoribus proditos, fideles quoque merito pro fabulis ducere ſcribat: Chriſti verò deſcenſum ad inferos, quia inſit ſacris literis, haudquaquam eſſe fabuloſum. Eademque exprobratio extat etiam in Octauio Minutij Felicis. Conſtat denique hunc ſenſum omnibus qui Chriſtiani audiebant, vſqueadeo certum fuiſſe, vt nulli hæretici eum negare auderent: non illi qui eo oppugnabantur: non ipſe Marcion, audaciſſimus in peruertendis ſcripturis hæreticus: non alij impudentiſſimi. maluerúntque nonnulli, ne Eccleſiam in aliquo non vexatam relinquerent, quaſdam circa hunc deſcenſum hæreſes excogitare, quàm contra verum ſenſum niti, ne in re certiſſima operam perderent. Marcion[9] enim tradidit Dominum ad infernum deſcendiſſe vt ſaluaret Cain, & Core, & Dathan, & Abiron, & Eſau, & Sodomitas, & Ægyptios, & omnes gentes quæ non nouerant Deum Iudæorum: Abel autem, & Enoch, & Noe, & Abraham, & Iſaac, & Iacob, Moſem item, Dauidemque, & Salomonem, cum omnibus Prophetis, & aliis qui Deo placuerunt, illic reliquiſſe. Alij[10] autem deſcendente ad inferos Chriſto crediidiſſe incredulos, & omnes inde dixerunt liberatos. [11] Fuere etiam qui affirmarent Chriſtum ſecundum Deitatis ſubſtantiam ita deſcendiſſe in infernum, vt tunc cælo & terris defuerit. Et[12] Petrus Abailardus de deſcenſu Chriſti ad inferos quiddam catholicis auribus & mentibus inſuetum[13] prædicauit. Neque[14] defuerunt veteres Scriptores qui ex hoc deſcenſu malè inferrent, ſanctos, etiam poſt Chriſti mortem deſcendere ad inferos.

8 Lib. 2. contra Celſum.

9 Teſte Irenæo lib. 1. aduerſus hæreſes. cap. 29. & Epiphanio in panario aduerſus hæreſim 42. quæ eſt Marcionis.

10 Teſte Philaſtro, & Auguſtino in libro De hæreſibus, cap. 79. & Gregorio Romano epiſt. 15 lib. 6. epiſt.

11 Teſte Fulgentio libro 2. ad Thraſymûdum.

12 Teſte Bernardo epiſtola 188. ad epiſcopos & cardinales curiæ.

13 In lib. ſent. & lib. Scito teipſum.

14 Irenæus in fine libri quinti aduerſus hæreſes: & Tertullianus in lib. de anim.

ros. Quos omnes Ecclesia quum sanare tentauit, non ad negationem germanæ descensus Christi ad inferos intelligentiæ confugit: sed ea, vt par erat, confirmata, istorum siue hæreses, siue errores aliis argumentis refutauit. Quis enim (vt [15] Augustinus ait) nisi infidelis, negauisset fuisse apud inferos Christum?

15 Epistola 99. ad Euodiû.

11. EXTABANT namque etiam clarissimæ vtriusque testamenti scripturæ, quæ plenam huius descensus doctrinam continebant. Dauid enim de resurrectione Christi, teste [1] beato Petro, prophetans [2] ait in eius persona: Quoniam non relinques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Qui verò prædixit Deum non relicturum animam suam in inferno, vtique is præsumpsit eam in inferno futuram: quia nemo relinquit, aut non relinquit quippiam in loco in quo nunquam fuit. Igitur anima Christi, siue Christus secundum animam, fuit, iuxta Dauidem & Petrum, in inferno: idque posteaquam caro eius requieuit: hoc est, post mortem. præcedit enim apud [3] eundem Prophetam: Insuper & caro mea requiescet in spe. Quod ipsum Veteres animaduerterunt: quippe [4] qui hac scriptura in hunc finem vtuntur. Verumenimuero illud verum esse hic deprehendimus quod Salomon [5] ait, peruersos difficilè corrigi. Etenim eorum qui verum descensum negant, alij quidem sensum huius prophetiæ [6] peruertunt, anima vitam, inferno sepulchrum, vt plurimum significatum contendentes. Huncque sensum etiam ipse populus ab eis seductus cantillat in psalmis carmine [7] Galli-

Descẽsus Christi ad inferos probatur scripturis: & primo ex Psalmo 15. & loco Act. 2.

1 Act 2.
2 Psal. 15.
3 Psal. 15.
4 Origenes Homilia 35. in Matthæum, ad verba, Iesus autẽ iterum clamans voce magna. Cyprianus lib. 2. aduersus Iudæos, ca. 23. Lactantius lib. 4. c. 19. Athanasius in tractatu De salutari Iesu Christi aduentu aduersus Apollinarium. Vetus auctor libri de cardinalibus operib. Christi sub nomine Cypriani, in sermone de passione. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi 14. Eusebius Emissenus in Homilia de beato latrone. Ambrosius in Psal. 48. Epiphanius in panario aduersus Ariomanitarum hæresim, quæ est 69. & in Ancorato, & in Anacephalæosi. Ruffinus in expositione symboli. Hieronymus in c. 2. Ionæ ad verba, De ventre inferni clamaui, & ad verba, & subleuatis. Augustinus epist. 57. 59 & 99. & lib. 17. De ciuitate Dei c. 18. & tract. 78. in Ioannem. & lib. 4. de symbolo ad catechumenos, & in Psal. 85. Cyrillus Alexandrinus in lib. De recta fide ad Theodosium. Leo sermone 1. de resurrectione, & in epistola ad Turbium. Arator in carmine complectente, c. 2. Act.
5 Eccles. c. 1.
6 Caluinus in commentariis in c. 2. Act. ad verba, Non relinques animam meam in inferno.
7 *Sçachant pour vray que dans le tombeau creux, Ne souffriras que ma vie demourera.*

Commenta hæreticorum de loco Psal. 15. & eorum refutatio.

co & [8] Flandrico redditis. tametsi etiam sint qui [9] annotent animam pro persona esse positam: neque [10] desint qui dicant scheol significare mortuos. Alij verò ipsa verba corrumpunt, [11] substituto in locum inferni sepulchro: & nonnunquam [12] etiam cadauere & corpore in locum animæ. Estque omnium horum commentorum hic bellus scilicet prætextus, quod Hebręis Nephes non solum animam, sed quandoque etiam corpus: & scheol non infernum modò, sed sepulchrũ quoque, & (vt quidam aiunt) etiam mortuos significet: quodq; ψυχὴ, sicut & Nephes, quandoque etiam vitam, & nonnunquam totum hominem denotet. Sed hæc quid aliud sunt, quàm vanitas vanitatum, & omnia vanitas? Primùm enim non fuit [13] mos Iudæis sepelire viuos, sed mortuos. & vt viuos sepeliuissent, ipsa nihilominus sepultura eis vitam abstulisset. Christus quoque manifestè iuxta symbolũ & sacras [14] scripturas non viuus, sed mortuus est sepultus. Igitur nullo pacto conueniebat vt Patri diceret, quia non relinques animam, siue vitam meam in sepulchro. Deinde vt vt sit de varietate significationis vocabulorum Nephes & scheol: vtq; eos non premamus versione septuaginta Interpretum: hoc saltem negare non possunt, Lucam, plenum spiritu sancto, optimè intellexisse quæ hîc esset horum vocabulorum propria & conueniens significatio. Atqui is [15] Nephes per ψυχὴν, & scheol per ᾅδην reddidit. Constat autem Græcis neque ψυχὴν significare σῶμα, id est, corpus, & multo minus cadauer (quod non quadrat honestè in filij Dei corpus mortuum, propterea quod diuinitas nunquam id deseruit) neque ᾅδην sepulchrum denotare, sed infernum. Frustrà ergo nituntur ambiguitate vocabulorum Hebraicorum, quam spiritus sanctus per Euangelistá hîc abstulit. Postremò licet anima quandoque vitam, & nonnunquam totum hominem per synecdochen

8 Wetende dat ghy niet en wilt noch meucht O Heere/int graf laten vergaen myn leuen.

9 In margine Bibliorũ Gallicorũ impressorum Lugduni anno 1561. à Ioãne de Tournes: & in margine noui Testamenti ex vltima recognitione Caluini & Bezæ, impressi Geneuæ, anno 1566.

10 In hoc numero est Rodolphus Gualterus homil. 15 in 2. Act. ad verba, quia nõ relinques animam meam in inferno.

11 Exemplum huius corruptionis extat in Bibliis Gallicis impressis Lugduni anno 1561. à Ioanne de Tournes: & in nouo Testamento impresso Geneuæ, anno 1566.

12 Sic verterat Beza in prima editione. sed exagitatus à Castalione hunc errorem emendauit.

13 Passim in scriptura Veteris & Noui Testamenti.

14 Matth. 27. Mar. 15. Luc. 23 Ioan. 19. 1. Cor. 15.

15 Act. 2.

ecdochen ſignificet: tamen hæ ſignificationes non conueniunt huic loco, in quo & à toto pars ſignificata eſt in verbis, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem (tantum abeſt vt à parte totum ſignificatum ſit) & anima alteram hominis partem ſubſtantialem manifeſtè denotat: tum quia Propheta hoc adfert, vt oſtendat cur caro Chriſti requietura ſit in ſpe: nimirum quia anima eius breui ex inferno reditura ſit ad corpus, & hæc caro non ſit viſura corruptionem: tum quia[16] Petrus hanc prophetiam repetens, diſtinctiſſimè in exemplaribus Græcis meminit vtriuſque partis ſubſtantialis hominis, his verbis: Propheta igitur cùm eſſet, &c. locutus eſt de reſurrectione Chriſti, quoniam neque derelicta eſt anima eius in inferno: neque caro eius vidit corruptionem. Omitto quòd Chriſto mortuo anima non potuit ſignificare per ſynecdochen totum hominem: quodque falſo ab eis traditum ſit animam quandoque ſignificare perſonam. Quarum rerum conſcius (vt veriſimile eſt) Wolfangus Muſculus, tametſi alioqui inſignis eſſet hæreticus, tamen ingenuè[17] agnoſcit, hunc locum docere verum deſcenſum Chriſti ad veros inferos. & addit: De articulo autem deſcenſus ad inferos, non me latet quàm varia ſit eruditorum ſententia. Obſcurus[18] quidem eſt, & multis diſputationibus obnoxius: verum ex eo nemo piorum verbis Apoſtolicis repugnabit, aut vim aliquam inferet. O veritas quàm fortis es & potens! quando etiam inimici tui non ſolùm te agnoſcunt; verùm etiam haud obſcurè ſocios, & accuſant quod verbis Apoſtolicis repugnent, eiſque vim inferat, & piorum numero excludunt.

16 Act. 2.

17 in cõmentariis in Pſalmum 16.

18 Putâ, in his qui pereũt. Nam & iſtis Euangelium opertum eſt. 1. Cor. 4. fidelibus verò non eſt obſcurus.

Idem deſcenſus ad inferos probatur ſcripturis Matth. 12, & Epheſ. 4.

12. EODEM pertinent & aliæ duæ ſcripturæ. vna Chriſti, qua patefaciens figuram Ionæ à balena excepti, ait[1]: Sicut Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus; ſic erit filius hominis in corde terræ tribus die-

1 Matth. 12.

 bus

bus & tribus noctibus: altera Pauli, in qua etiam vocabuli descẽsus apertè meminit, dum[2] ait: Quòd autẽ ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ. Quas scripturas vt penitus cognitas habeamus, inquirẽdum est, num Spiritus sanctus patefecerit in scripturis sacris vbi sit infernus, & quo loco eum constituerit. Constat autem Deum, licet naturaliter sciremus vbi cælum esset, nihilominus idem voluisse[3] patefacere verbo suo. Quanto ergo magis existimandus est reuelauisse verbo suo quod æquè clarè cognitum non habebamus vbi esset infernus? quando præsertim plenior eius cognitio non minus[4] vtilis erat homini in hac eius summa infirmitate, atque ipsius cæli. Verùm hæretici qui descensum Christi ad veros inferos negant, quia videbant huius rei inficiationem facere ad obscurandum scripturas quas habemus præ manibus, ex re sua esse existimauerunt, si etiam[5] negarent esse reuelatum à Deo vbi is esset. Quod autem qui verum Christi descensum ad inferos agnoscunt idem inficiantur, id ex mera leuitate & petulantia faciunt. Quarum quia insigne specimen apparet apud Magdeburgenses centuriatores, operæpretium est id hîc exhibere lectori: vt is perspecto eorum inuerecundo, inquieto & insanabili ingenio, ipsos omni contentione fugiat: & vnà etiam cognoscat quæ fuerit antiquitatis de hac quæstione sententia. Notant[6] ergo Christum manifestè docere, quod locus aliquis torquendis damnatis sit destinatus: vbi verò locus ille sit, non esse ab eo expressum. Et nihilominus iidem eodem loco tradunt infernum videri per circunscriptionem vocatum Abyssum Lucę capite octauo. Quę sola appellatio innuit eum esse in infimo mundi loco. reticentq; nomen cordis terræ: quod vt[7] Christus ipsi tribuit, ita manifestè docet vbi is sit. Admonent[8] deinde certũ esse ex locis à se citatis ex scriptis

2 Ephes. 4.

Quòd Deus reuelauerit vbi infernus sit situs: id quod hæretici negant.

3 Iob 11. Psal. 138. Amos 9.

4 Chrysostomus libr. 1. de prouidẽtia Dei.

5 In hoc numero est Petrus Viretus Dialog. 6. disput. Christ.

Qua leuitate et inconstãtia Cẽturiatores Magdeburgenses tractauerint hanc questionẽ, tum ex scripturis, tum ex Patribus.

6 Cẽturiæ 1. lib. 1. c. 5. titul. de inferno, seu loco ac pœnis damnatorum.

7 Matth. 12.

8 Centuriæ 1. lib. 1. c. 4. titul. de inferno.

ſcriptis Apoſtolorum,locum aliquem fore in quo pœnis æternis crucientur mali: ſed vbi infernus, ſeu locus damnatorũ ſit futurus,Apoſtolos non tradidiſſe eccleſiæ, quia id nõ acceperãt à Chriſto.Et interea tamẽ referunt inter appellationes huius loci ab eis proditas,non ſolum [9]abyſſum, ſed etiam [10] infimas partes terræ, & locum [11] infernorum: quæ haud obſcurè ſignificant infernus vbi ſit. An qui hæc ſcribunt, mente conſiſtere exiſtimandi ſunt? omitto quod de hoc loco perinde loquuntur, atque ſi nullus nunc eſſet locus in quo mali crucientur. Sequebatur iam vt hoc ſuum placitum illuſtrarent ſententiis Veterum,qui poſt Apoſtolorum ſæculũ tradidiſſent locum inferni eſſe ignotum. Verùm in hanc rem ante quintam centuriam citant neminem: quia qui idem quod ipſi vel prima facie ſenſiſſe videretur, totis poſt Apoſtolos quadringentis,& amplius,annis inuenerunt neminem.Scilicet officium ſuum bellè implent, qui ſua placita nullo modo probant. Et quid dico non probant? Immo verò haud aliter euertunt, atque ſi mentis non eſſent compotes. Referunt enim [12] centuria tertia inter ſententias de doctrina hæc verba Tertulliani,quibus ſententiam Chriſtianorum de loco inferorum exponit. Nobis, [13] inquit, inferi, non nuda cauoſitas, nec ſubdiualis aliqua mundi ſentina creduntur (putâ, vt Platoni) ſed in foſſa terræ & in alto vaſtitas,& in ipſis viſceribus eius abſtruſa profunditas. & impudenter reſecant quam is adfert ex Euangelio probationem huius ſententiæ Chriſtianorum. Siquidem, inquit, Chriſtum in corde terræ triduum legimus expunctum:id eſt,in receſſu intimo,& interno,& in ipſa terra operto,& intra ipſam cauato, & inferioribus adhuc abyſſis ſuperſtructo.Quarta [14] quoque centuria proferunt hæc verba [15] Hieronymi: quomodo cor animalis in medio eſt: ita & infernus in medio terræ eſſe perhibetur.

9 Apoc. 9.
10 Epheſ. 4. ſecundum verſionẽ ipſorum.
11 Philip. 2.

Quòd Veteres Eccleſiaſtici ſcriptores ſenſerint infernum eſſe profundè ſitum ſub terra.

12 ca.4.tit.de inferno.
13 in libro de anima, titulo de receptu.
14 c.4. titulo de inferno.
15 Ex cõmentariis in c.2. Ionæ, ad verba, Et proieciſti me in profundũ in corde maris.

Quæ licet proferant inter corruptelas, eiſque addant, opinio eſt: tamen ne tentant quidem ſatisfacere argumento, quod is ex cordis vocabulo, à Iona & Chriſto prodito, deprompſit. Præcedit enim apud ipſum, quod omittunt: porrò per cor maris ſignificatur infernus, pro quo in Euangelio legimus, in corde terræ. Quid quòd ſilentio diſſimulant alias eius [16] ſententias, in quibus aliis ſcripturis docet infernum eſſe in inferiori terræ parte? quòd prætereunt [17] Irenæum, [18] Origenem, [19] Cyprianum? quòd omittunt [20] Lactantium, [21] Athanaſium, [22] Hilarium, [23] Cyrillum Ieroſolymitanum, Euſebium [24] Emiſſenum, [25] Gregorium Nyſſenum, [26] Ambroſium, [27] Prudentiū? qui haud obſcurè ſignificant infernum eſſe in inferioribus partibus terræ, ſiue in corde terræ. Quinto [28] demum ſæculo duas [29] Chryſoſtomi eorundem ferè verborum ſententias proferunt, in quibus is (vt aiunt) dicit ſe neſcire, & neſciri vbi ſit infernus. Verùm is iſta non dicit: tantum docet quæſtioni, An ſit gehenna, neceſſariò immiſcendam non eſſe quæſtionem, Vbi ſit. Et ait ſe exiſtimare gehennam eſſe alicubi extra terrarum orbem hunc, ſiue extra omnem hunc mūdum. Quod ſi intelligas de habitabili, qua in re aliis Patribus aduerſabitur? ſic autem eſſe intelligendum, complura oſtendunt: vt quod vtroque loco cutauit addere pronomen, hunc: vt quod in altero vtitur ſimilitudine regionum, carcerum & metallorum, quæ, inquit, porro diſtant. Eum verò alibi cæteris conſenſiſſe ex eo apparet, quòd [30] videtur inferioribus partibus terræ apud Apoſtolum intelligere infernum: quodque paulò pòſt adiicit: In inferiores partes terræ, poſt quas non ſunt aliæ, deſcenderat. & aſcendit ſuper omnes cælos, vltra quos quoque nihil eſt aliud. His addunt ſententiam Auguſtini ex libro [31] de cognitione veræ vitæ, qua ait infernum eſſe incorporeum, eſſe ſubſtantiam ſpiritualem, corpori

16 In commentariis in c. 2. Ionę, ad verba, Pelagus operuit caput meum. & in c. 4. ad Epheſios, ad verba, quod autē aſcendit.
17 In fine libri 5. aduerſus hæreſes.
18 In commentariis in c. 6. ad Roma. ad verba, mors illi vltra non dominabitur.
19 libro 2. aduerſus Iudæos, cap. 24.
20 lib. 7. diui. inſtit. cap. 20.
21 Quæſtio. 156. ad Antiochū Principem.
22 Lib. 10. de Trinitate.
23 Catecheſi 14. illumin.
24 Homil. 2. de Paſcha.
25 In oratione 1. in Seruatoris noſtri reſurrectionem.
26 In cōmentariis in Pſalm. 45. ſub finem.
27 In Hymno ad incēſum cerei Paſchalis.
28 Centur. 5. cap. 4. titulo de inferno.
29 Ex ſermone de præmiis Sanctorū, to. 5. & ex Homilia 31. in ca. 16. ad Romanos.
30 Homil. 11. in epiſtolam ad Epheſios.
31 cap. 40.

pori ſimilem: vt ex ea diſcamus quid ſint inferi. Sed hic liber manifeſtè non eſt Auguſtini. ac tametſi is[32] aliquando huiuſmodi aliquid ſenſerat de Inferis, viſuſque fuerat dubitare num verum eſſet quod dicebatur, Inferos eſſe ſub terris: tamen in libris[33] Retractationum admonet ſe magis debuiſſe dicere quòd ſub terris ſint, quàm rationem reddere cur ſub terris eſſe credantur, ſiue dicantur, quaſi non ita ſit: & aliis[34] locis manifeſtè eum ſub terris collocat. Hinc abrepti, & ſui placiti rurſus velut obliti, citant[35] Primaſij ſententiam, qua verbis apertis aſſerit Inferos eſſe ſub terra. Sed quid agerent? Ipſis aut non erant ſcribendæ centuriæ: aut diſſimulandæ, & quandoque etiam adferendæ erant ſententiæ catholicæ, tum de aliis rebus, tum de hac quoque quæſtione: quandoquidem non extabant quæ ipſorum errorem fouerent. Omiſſis ergo his errorum magiſtris, videamus, patefacta iam Veterum de loco inferni ſententia, quid ipſæ ſcripturæ nos de ipſo doceant. Inuenimus autem eas, cùm ſignificare volunt aliquos proficiſci ad inferos, vti[36] verbis, deſcendere in infernum. Neque obſcurum eſt eas eſſe proprietatis verborum obſeruantiſſimas: & nominatim horũ, aſcendere, & deſcendere. vt vel ex eo apparet quod aiunt Chriſtum[37] aſcendiſſe Ieroſolymam, &[38] deſcendiſſe Capharnaum. Igitur ſcripturæ verbo deſcendere ſignificauerũt infernum eſſe infra nos ſitum. Quod etiam ipſum nomen ſignificat. Et ne quis fortè ſomniaret neſcio quem ſpiritualem deſcenſum, non ſemel iunxerũt aſcenſionem ad cælum cum deſcenſione ad infernum: nominatim illic vbi[39] Dauid ait, Si aſcendero in cælum, tu illic es: ſi deſcendero ad infernum, ades. Quod argumento eſt quàm hinc certò intelligimus cælum eſſe ſupra nos; tam certò debere nobis eſſe perſuaſum, infernum verè eſſe infra nos ſitum. Vbinam verò infra nos eſſet, niſi ſub terra, in qua viui-

32 lib. 12. de Geneſi ad literam, c. 33.

33 Lib. 2. Retract. c. 24. in fi.

34 In commentariis in Pſal. 65 & libro 4. de ſymbolo ad cathecumenos.

35 Ex commentariis in c. 4. ad Epheſios, ad verba, in inferiores partes terræ.

Quòd ſcripturæ doceant infernũ eſſe in interno et infimo terræ loco.

36 Iob 7. & 17. Pſal. 113. Baruch 3.

37 Matt. 20. Marc. 10. Luc. 18. Ioan. 2.

38 Ioan. c. 2.

39 Pſal. 138.

viuimus? Hinc est quod Paulus eos qui sunt in inferno [40]vocat καταχθονίους, hoc est propriè (vt etiam Erasmus annotauit) subterraneos: quodque Ioannes[41] vtitur appellatione creaturæ quæ sub terra est. Atque vt in maxima terræ vastitate plenius cognitum haberemus eius locum, scripturæ declarant ipsum esse profundissimè situm: nominatim istæ:[42] altior cælo est: profundior inferno: (cuius loco Biblia[43] Gallica Caluinistarum malè habent vocem abyssis) si[44] descenderint vsque ad infernum, inde manus mea educet eos: vsque in[45] infernum descendes: vsque in[45] infernum demergeris. Interdum autem etiam docent eum tam profundè esse situm, vt sit sub abyssis. Ecce gigantes ([47]inquit Iob) gemunt sub aquis, siue (vt est Hebraicè) sub abyssis aquarum. Nam quod hæretici innixi quibusdã Rabbinis qui clauem scientiæ amiserunt, etiam hunc locum longè aliter transferunt, nihil fideles mouere debet: quandoquidem eum vsqueadeò insipidè & parum accommodatè ad id quod de inferno sequitur reddunt, vt nihil supra. Quinetiam ipsemet Deus Iob postea alloquens idem haud obscurè significat. idque cum hoc auctario, vt doceat eum esse in terra sub abyssis sita. Posteaquam enim[48] dixisset, Nunquid ingressus es profundum maris, & in nouissimis abyssi deambulasti? addit, nunquid apertæ tibi sunt portæ mortis, & ostia tenebrosa vidisti? putâ, terræ quam Iob[49] antea vocauerat tenebrosam. Hinc est quod Ezechiel infernum non semel [50] vocat terram vltimam, siue infimam vel inferiorem. vtrunque enim significat vocabulum Hebraicum. quod sacrilegè omissum est in translatione Flandrica Bibliorum[51] Dordraci impressorum: in Gallicis verò[52] Caluinistarum Bibliis malè per[53] positiuum gradum est redditum. Porrò his bellè respondent appellationes cordis terræ apud[54] Matthæum, & inferiorum partium terræ apud

40 Philip. 2.
41 Apocal. 5.
42 Iob 11.
43 Nominatim impressa Lugduni à Ioanne de Tournes anno 1561. & ita etiam legit & interpretatur Caluinus sermone Gallico 43. in Iob.
44 Amos 9.
45 Matt. 11.
46 Luc. 10.
47 cap. 26.
48 Iob 38.
49 cap. 10.
50 c. 31. & 32.
51 anno 1580.
52 Nominatim in Bibliis impressis Lugduni à Ioanne de Tournes anno 1561.
53 *En la terre basse.*
54 cap. 12.

apud[55] Apostolum. Nam (vt cętera particulatim non persequar) quid aliud est cor terræ, quàm terra infima & intima? & inferiores partes terræ quid aliud sunt, quàm terra inferior? comparatione nimirum superioris terræ, quam[56] Propheta eodem loco appellat terram viuẽtium. quæ vox quoq; in eisdem[57] Bibliis Dordracenis est adulterata. Quare quod à Christo prædictum est, filium hominis futurum tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ, & ab Apostolo traditum est eum descendisse in inferiores partes terrę, haud obscurè significat eum descendisse ad inferos: veros, inquam, qui sunt siti in inferiori, siue infimo terræ recessu.

55 Ephes. 4.

Ex collatione eorum quæ scriptura tradunt de situ inferni, manifestũ esse Christum & Paulum docere descensum ad veros inferos.

56 Ezech. 32.

57 Reddunt enim eam per de gaudsche wereldt.

13. SED examinanda etiam sunt ipsa Christi & Apostoli verba cum eorum circunstantiis: conferendaq; sunt cum adhuc aliis scripturæ locis. idque eo iustius quòd qui negant verum Christi ad inferos descensum, corde terrę [1] sepulchrum; & inferioribus partibus terræ, alij quidem hunc [2] mundum, alij verò [3] sepulchrum peruersè contendunt esse significatum: & insuper his interpretationibus diffisi, nonnunquam ipsum quoque textum adulterant. Nam Biblia eorum Gallica [4] loco eius quod legimus in corde terræ, habent, in terra, sublato cordis vocabulo: & [5] Latina, [6] Gallica, [7] Flandrica, id quod vulgò legimus apud Apostolum, in inferiores partes terræ, referunt vel per positiuum, vel per superlatiuum. Christus autem apud [8] Matthæum manifestè ait filium hominis futurum tribus diebus & tribus noctibus, ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς γῆς, id est, in corde terræ. Hancq; lectionem omnia exemplaria, Græca, & Latina, omnesque Interpretes, veteres iuxtà ac

Ex verbis & circunstãtiis horum locorũ cõstare Christum & Paulũ docere descensum ad veros inferos.

Commenta & corruptelæ hæreticorum in his locis, eorumq; refutatio.

1 Plerique hæretici in ca. 12. Matthæi.

2 Nominatim Caluinus, Gaspar Megander, Augustinus Marloratus in c. 4. ad Ephes.

3 Nominatim Petrus Viretus Dialog. 6. in symbol. Apost.

4 Nominatim impressa Lugduni à Ioanne de Tournes anno 1561. & Nouum Testamentũ Gallicum ex vltima recognitione Caluini & Bezæ impressum Geneuæ anno 1566. 5 Nominatim ea quæ Augustinus Marloratus secutus est in sua expositione (vt vocat) Ecclesiastica. habent enim, in infimas partes terræ. 6 Nominatim ea quorum paulo antè mentionem fecimus. legunt enim, *es basses parties de la terre*. quam lectionem sequitur etiam Nouum Testamentum, cuius ibidem meminimus. 7 Nominatim Dordraci impressa anno 1580. & Nouum Testamentum Leidæ impressum cum annotationibus Marlorati anno 1579. Inde nederste deelen der aerden. quod idẽ etiã in margine habet hanc peruersam interpretationem: te weten, vazden hemel hier neder inder wereldt. 8 cap. 12.

Neoterici, concorditer sequuntur. Ideoq; insigne sacrilegium committunt, qui vocabulum Cordis ex Christi sermone auferunt. Cor porrò in animalibus non circa exteriores corporis partes, sed in interiori eorum recessu manifestè situm est: & quod in ipso corde est, eis planè intimum est. Quomodo ergo fieri possit, vt Christus his verbis significauerit se in sepulchro futurum tribus diebus & tribus noctibus? an ignotum est sepulchra esse circa superficiem terræ? porrò is secundùm naturam humanam (cuius respectu hęc manifestè dicuntur) duabus tantùm substantialibus partibus, vt nos, constabat, anima & corpore. Igitur significauit his verbis se futurum secundum animam tribus diebus & tribus noctibus terræ in penetralibus altis, vt[9] Iuuencus ait: hoc est (vt Veteres [10]quoque interpretantur) in inferno. Quò nos clarè vocat etiam Ionæ similitudo ab ipso allata: Sicut Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus. Nam cùm omnium animalium venter manifestè sit situs non circa eorum superficiem, sed in interiori eorum recessu, venter balenæ tanto magis ab eius squamis distat, quanto ipsius corpus cæteris animalium corporibus est vastius. Et quod in ipso balenæ ventre est, adhuc longiùs ab eius squamis abest. Proinde Ionas in ventre ceti existens non expressit, saltem primò & præcipuè, filium hominis in sepulcro tribus diebus & tribus noctibus iacentem; sed in inferno secundum animam totidem diebus & noctibus commorantem. quod vt facilius [11] intelligeremus, ipsemet [12]Ionas hunc ventrem insigniuit appellatione Inferni: De ventre, inquit, scheol, id est, [13] inferni, clamaui: & quod amplius est, expressè ait se proiectum à Deo in profundum in cor maris. quis autem est qui non videat cor maris respondere cordi terræ, & maris intimum æquè atque

cor

9 Lib. 2. Euangelicæ histor.

10 Irenæus in fine lib. 5. aduersus hæreses. Tertullianus in lib. De anima, итal. de animæ receptu. Origenes in cap. 6. ad Rom. ad verba, Mors illi vltra nō dominabitur. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi 14. Eusebius Emissenus homil. 2. de Pascha. Gregorius Nyssenus in oratione 1. in Seruatoris resurrectionē. Athanasius q. 116. ad Antiochum Principē. Ambrosius in commētariis in Psal. 43. sub finem. Hieronymus in cōmentariis in ca. 12. Osee, ad verba, Et ego Dominus tuus. & in c. 2. Ionæ. & in c. 12. Matthæi. Augustinus in Psal. 65. & lib. 4. de symbolo ad catechumenos.

11 Cyrillus Ierosolymitanus catech. 14. Illumin. & Hieronymus in c. 2. Ionæ, ad verba, Clamaui de tribulatione mea.

12 cap. 2.

13 Non conuenire hîc vocem sepulchri, quod Biblia hęretica Lugduni Gallicè impressa anno 1561. hîc obtrudunt, vel ex eo apparet, quòd neque Christus, quem Ionas repræsentauit, neque quiuis alius clamauerit de sepulchro.

cor terræ, medium terræ significare? & si quis fortè vsque adeò cæcus est, vt id non videat, idem Propheta eum hac cæcitate liberat: quippe qui ait, omnes gurgites tui, & fluctus tui super me transierunt. Circundederunt me aquæ vsque ad animam, abyssus vallauit me, pelagus operuit caput meum. ad extrema montium descendi, terræ vectes concluserunt me. Apostolus quoque manifestè[14] pronuntiat Christum descendisse εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς, id est, in inferiores partes terræ: suffragantibus huic lectioni omnibus Græcis & Latinis exemplaribus, & cuiusuis etiam temporis interpretibus. Ideoq; Dei verbum adulterant, qui eius verba transferunt vel per positiuum, vel per superlatiuum gradum. Qui tametsi sensui catholico magis fauere videatur, quàm comparatiuus: tamen non hoc, sed planè alio fine in locum comparatiui ab hæreticis substituitur: quippe qui hoc vocabulum esse volunt epitheton terræ & partium ipsius comparatione cæli: cui eorum scopo superlatiuus magis subseruit. Nec de re obscura loquor; quandoquidem[15] Caluinus expresè scribit vnam partem terræ non comparari cum altera: sed totam terram cum cęlo. quod commentum ipsa Apostoli verba, vt sunt ab eo scripta, apertè & funditus euertunt. Continent enim comparatiuum, inferiores. partes autem terræ inferiores dicuntur comparatione superiorum terræ partium, quas diximus ab[16] Ezechiele appellari terram viuentium. Et tantum abest vt verum sit totam tèrram comparari cum cælo, vt descensus in inferiores partes terræ componatur cum ascensu ad supremam mundi partem, excedentem etiam ipsos cælos. Sequitur enim apud[17] Apostolũ: qui descendit, ipse est & qui ascendit supra omnes cælos. Notandaq; diligenter est etiam ratio quam addit, vt adimpleret omnia: putâ, seipso, vt[18] Basilius inquit, id est, per semetipsum. Non enim ait, quod[19] Cal-

14 Ephes.4.

15 In cõmentariis in c.4. ad Ephesios.

16 cap.12.

17 Ephes.4.

18 In commentariis in Psal.44. ad verba, myrrha & stacte & casia.

19 In Biblis & Testamẽtis Gallicis & Flãdricis.

 uinistæ

uiniſtæ in margine horum verborum notant, vt adimpleret eccleſiam ſuam, nimirum hîc peregrinantem: ſed vt adimpleret omnia. Omnia verò idem Apoſtolus[20] diuidit in cæleſtia, terreſtria, & inferna, ſiue ſubterranea. Igitur adimpleuerat præſens donis ſuis non ſolum terreſtria, verùm etiam inferna. Nec quicquam reſtabat ab eo præſente adimplendum donis ſuis, præter cæleſtia, vt adimpleret omnia. quod vt faceret, aſcendit ad cælum cælorum ſupra omnes cælos ſitum. Nempe duplex eſt Chriſti deſcenſus. quod[21] Gregorius quoque Nazianzenus notauit. Vnus, quo ex cælis deſcendit in terram: de[22] quo ait, exiui à Patre, & veni in mundum: vbi conuerſans repleuit terreſtria donis ſuis, & corporalibus & ſpiritualibus. alter, quo ex hac terra deſcēdit ad inferna. In quem, non in illum, quadrant verba Apoſtoli: non ſolùm quia hic proximè præceſſit aſcenſionem (cuius occaſione hîc fit mentio deſcenſus) ſed etiam quia nequeunt de illo intelligi: de hoc autem optimè intelliguntur. Non enim dictum eſt eum deſcendiſſe in inferiores partes mundi: quod quis rectè interpretetur de illo deſcenſu, propterea quòd terra ſit infra cæteras mundi partes: vel deſcendiſſe in ſuperiores terræ partes: quod tum in eundem deſcenſum, tum in eius ſepulturā rectè quadret, propterea quòd ſepulchra ſint quædam velut arcæ huius noſtræ terræ, in quibus corpora conduntur in diem reſurrectionis: ſed ſcriptum eſt, in inferiores partes terræ: poſt quas (vt Chryſoſtomus[23] inquit) nō ſunt aliæ. Hoc eſt (vt Veteres quoq; [24] Eccleſiaſtici ſcriptores interpretātur) in infernum. Antiquiſſima namque eſt hæc eius periphraſis, & longè ante Apoſtolum prodita. Extat enim non ſolùm in Eccleſiaſtico, illic[25] vbi Sapientia prędicit ſe penetraturam omnes inferiores partes terræ, & inſpecturam omnes dormientes, ac illuminaturam omnes ſperantes in Dominō (quo

20 Philip. 2.

21 In oratione in ſanctum Paſcha.

22 Ioan. 16.

23 Homi. 11. in epiſtolam ad Epheſios.

24 Irenæus in fine lib. 5. aduerſus hęreſes. Origenes in ca. 6. ad Roma. ad verba, Mors illi vltra non dominabitur. Hilarius lib. 10. de Trinitate. Auctor commentariorum ſub nomine Ambroſij in c. 4. ad Epheſ. Primaſius in cap. 4. ad Epheſios.

25 Eccle. c. 24

(quo loco[26] Caluinistæ iterum comparatiuum per positiuum reddiderunt, quia videbant eum posse intelligi de hoc descensu) verumetiam in libro[27] Psalmorum, vbi scriptum est: Introibunt, siue intrabunt in inferiora terræ: tradentur in manus gladij: partes vulpium erunt. quæ si quis conetur interpretari de descensu, vel in hunc mundum, vel in sepulchrũ; næ hic habebitur ridiculus. quomodo enim penetrauerit omnes inferiores partes terræ, qui vel natus, vel sepultus est? aut quî simul consistent vt dicantur sepeliendi, qui scribuntur lacerandi à bestiis? Itaque nequicquam finguntur adulterini sensus particulæ symboli, descendit ad inferos, vt negetur verus Christi ad eos descensus: quandoquidem[28] Prophetæ,[29] Christus Iesus, & Apostoli[30] Petrus &[31] Paulus, cum apertissimè tradiderunt. Sed pergamus tamen adhuc plenius eum exponere ex Scripturis.

26 In Bibliis Gallicis Lugduni impressis à Ioãne de Tournes anno 1561

27 Psalm. 61. & lege Hieronymũ in commentariis in c. 31. Ezechielis, & in c. 2. Ionæ, ad verba, pelagus operuit caput meum.

28 Psalm. 15 Eccl. 24. Ion. 2.

29 Matt. 12.

30 Act 2.

31 Ephes. 4.

14. QVOD vt pro rei dignitate præstemus, repetemus paulo altiùs quæ sunt scienda de significationibus inferni. idque eo iustiùs, quòd hæretici quum sua dogmata tueri non possent, nisi etiam huius vocabuli significationes peruerterent, sæua doctrinæ suæ venena profuderunt vsque ad negationem verorum inferni significatorum, & inuentionem nouorum. Igitur qui Latinis dicitur Infernus à situ, appellatur à Græcis ἅδης propter obscuritatem: ab Hebræis Scheol, à schaal, id est, peto, & postulo. Sed Scheol, si Neotericis Rabbinis credimus, latiùs patet, quàm ἅδης Græcis, & Infernus Latinis: eo quòd ipsis etiam sepulchrum significet. Inferni verò, sicut & istorum aliorum, propria significatio, quædam est[1] generalis: quædam verò specialis: eaque (vt mox[2] apparebit) multiplex. Per metaphoram verò & metonymiam venter ceti in quem Ionas descendit,[3] dictus est infernus: propterea quòd plenus horroris & confusionis

Inferni appellationes, & veræ significationes breuiter recensentur.

1 Vide infra sectionem. 15.

2 Vide infra sect. 17. 18 & 20.

3 Ionæ c. 2.

fusionis quum esset, insuper erat figura veri inferni ad quem Christus descendit. Notarunt autem [4]quidam Veterum etiam nostrum aërem vocatum esse infernum à [5] Petro. sed (quod bona eorum venia sit dictum) necesse non habemus agnoscere hoc significatum : non solùm quia Græca exemplaria non [6] vtuntur voce ᾅδϐ, id est, inferni: sed etiam quia veri inferni siue rudentes, siue catenæ, potuerunt traxisse angelos peccantes vsque ad locum quem Petrus videtur appellare Tartarum, pertractura eos in iudicio vsque ad ipsum infernum. Habemus breuiter & in genere veram de significatione horum vocabulorum sententiam. qua si hæretici nostri sæculi fuissent contenti, non tam longè aberrassent à veritate. Verùm hæresis ita mentem eis abstulit, vt plurima noua & falsa significata, alij quidem hæc, alij verò alia, comminiscerentur. [7] tradiderunt enim infernum sæpiùs in scripturis pro sepulchro poni. & quidam etiam eò sunt progressi, vt ab hac [8]tanquam pręcipua significatione gehennæ significatum (quod agnoscunt) profluxisse scribant. His [9] adiiciunt infernum quandoque significare mortem. item statum & conditionem defunctorum, siue [10] mortuos & defunctos. item [11] extrema pericula, ingentesque miserias, dolores, angustias: vt Psalmo 18. & 116. item culpam peccati, potestatem mortis, iudicium & furorem Dei, & profundum siue abyssum omnium rerum & omnium miseriarum atque infelicitatum: siue [12] omnem vim contrariam & satanicam, omnemque hostis impetum. in qua significatione aiunt infernum positum Matthæi capite decimosexto. Interdum tamen cautiùs loquuntur. siquidem ipsi vocabulo Hebraico Scheol quædam horum significatorum ascribunt. Deprehendi autem eos etiam vertisse Scheol, nonnunquam per [13] abyssum:

4 Augustinus quæst. 29. super Num. & in lib. de natura boni contr. Manich. c. 33. & Gregorius in cap. 17. Iob, ad verba, in profundissimũ infernum.

5 2 Pet. 2.

6 est enim Græcè ταρταρώσας.

Noua & falsa Inferni significationes ab hæreticis proditæ.

7 Quotquot interpretantur in symbolo infernum per sepulchrum. & Caluinus lib. 2 Inst. c. 16. sect. 8. ac plerique alij hæretici.

8 Nominatim Petrus Viretus Dialog. 6. in symbolum.

9 Nominatim idẽ Petrus Viretus eodem loco.

10 Rodolphus Gualterus hom. 15. in Acta Apost.

11 Idem Viretus eodem loco.

12 Zuinglius in c. 16. Matth. ad verba, & portæ inferi.

13 Nominatim in Bibliis Gallicis impressis Lugduni anno 1561. Iob cap. 11.

ſum:nonnunquam verò [14] per foſſam:notatumq́ue etiam eſſe ab ipſis, ᾅδην quemuis quoque locum ſignificare in quo nullus eſt viſus. quid enim non audeat effrenata hæreſis? Conſtitutum verò eſſe debet omnibus, neque infernum, neque ᾅδην ſignificare ſepulchrum. Inauditum enim eſt hoc eorum ſignificatum omnibus Græcis & Latinis ſcriptoribus: tantum abeſt vt gehennæ ſignificatum ab eo profluxerit. quod iſtorum ſilentium ſatis ſuperq́ue comprobat. cur enim non proferrent auctores, ſi aliquos ſequerentur? nec conſequens eſt, ſi Scheol etiam ſepulchrum ſignificet, vt ideò infernus Latinis, & ᾅδης Græcis idem quoque denotent. ſexcenta namque occurrunt vocabula, quæ in ſua lingua ambiguã quum habeant ſignificationem, non inueniunt in alia lingua eiuſdem ambiguitatis vocabula: ideoq́ue néceſſe eſt vt ea exprimantur pluribus vocabulis. De ſignificatione verò vocis Scheol ſic habendum eſt, ſeptuaginta duos Interpretes, & Græcos ſcriptores Eccleſiaſticos ſemper eam reddidiſſe per ᾅδην; nunquam verò per μνῆμα: eandemq́; Latinos Interpretes tranſtuliſſe per infernum; nunquam verò per ſepulchrum. qui omnes præſtant eruditione Neotericis Rabbinis. tametſi ne hi quidem negent Scheol ſæpius infernum & gehennam ſignificare: quin potius id frequenter [16] interpretentur per gehennam, & nonnunquam [17] etiam eam deſcribant. tantum aiunt Scheol quandoque etiam ſepulchrum ſignificare. quod ſignificatum quia non malè quadrat in quædam ſcripturæ loca, & [18] Liranus ex Iudæo Chriſtianus etiam notauit Scheol quandoque accipi pro foſſa in qua ponuntur corpora mortuorum: ſit ſanè vt volunt: dummodo hoc ſignificatum neque habeatur pro præcipuo, neque obtrudatur vbi non conuenit. In infernum enim omnes ſcripturæ loci qui habent Scheol, conueniunt: etiam ille [19] Iacob (quem

14 in eiſdem Biblus Geneſis c.37.

15 in eiſdem Act.2.& in nouo teſtamento Gallico ex vltima recognitione Caluini & Bezæ, vbi ad verba, *Tu ne laiſſeras mon ame au ſepulcre*, in margine aſcriptum eſt, *ou au lieu la ou on ne voit goutte.*

Confutantur falſæ inferni ſignificationes.

16 Talmudiſtæ & Chaldæus paraphraſtes in locum pſal.49. veruntamẽ Deus redimet animam meam de manu inferni.

17 Rabbi Leui in cap.26. Iob. R. Abrahã in c.2. Ionæ & in pſal. 139.

18 in c.5. Iſaię ad verba, Dilatauit infernus animã ſuam.

19 Geneſ. 44.

(quem [20] Erasmus nequicquam obiicit) deducetis canos meos cum dolore ad inferos: eo quòd cani per se doloris expertes noto tropo significent Iacob senem: qui vtique non solùm corpore constabat, quod sepultum fuit: sed etiam anima, quæ descendit ad inferos. non omnes autem conueniunt in sepulchrum, vt mox intelligemus. & ipsa vocis Hebraicæ, Græcę, Latinę, etymologia in infernum magis quàm in sepulchrum quadrat: eo quòd is hoc longè & inferior, & obscurior, & maior olim erat exactor. Quòd verò ad sequentia significata pertinet, ea manifestè sunt conficta; quacunque etiam lingua exprimantur. nam & profanis & sacris scriptoribus aliud est mors, aliud infernus: nominatim Osee 13. & Apocal. 20. id quod etiam [21] Hieronymus expresse annotauit: aliud sunt mortui, aliud infernus: vt Ezechielis capite 31. & Apoc. 20. aliud est Hebræis [22] Scheol, aliud [23] Tehom, id est, abyssus propriè dicta, & [24] Pachat, id est, fouea vulgaris: aliud Græcis est ἅδης, aliud quiuis locus obscurus. neque vllo modo sequitur quia ἅδης dicitur ab α particula priuatiua & ἰδεῖν, id est, videre, vt propterea quilibet locus tenebrosus appelletur ἅδης: quandoquidem ne pueri quidem in scholis ignorant, quàm nullius sit momenti huiusmodi ab etymologia argumentum. apparetque similis inscitiæ, ne dicam malitiæ, specimen in restantibus significatis. Infernus enim manifestè neque significat in [25] Psalmis extrema pericula & ingentes miserias. verùm hæc significare possunt pericula & dolores inferni, quæ Dauid memorat. idque non aliter quàm per hyperbolen, qua plus dicimus quàm volumus intelligi: neque etiam denotat apud [26] Matthæum quæ isti scribunt. nam & hic manifestè non solius inferni meminit; verùm memorat portas inferni. quæ licet per metaphoram quædam ab eis memorata significare possint: tamen vocabulum Infernus

20 Catechesi 4. in symbolū Apostolorum.

21 In commentariis in c. 13. Oseæ, ad verba, de manu mortis liberabo eos.

22 Ezech. 31.

23 Gen. 1.

24 2. Reg. 18. & Ierem. 48.

25 psal. 18. & 116.

26 cap. 16.

fernus nullo pacto hæc ſignificat, ſed vſitatam hîc quoque retinet ſignificationem: ſicut vita & cælum, ſi quis eodem tropo dicat, fidem eſſe portam vitæ, & poteſtates quæ Deo ſeruiunt in hoc mundo, eſſe portas cæli.

15 INCREDIBILE eſt quanto ſtudio, quibuſque artibus reprobi homines aggreſſi ſint ad euertẽdum doctrinam Dei de deſcenſu Ieſu Chriſti ad inferos. Iamiam audiuimus eos audacter ſibi arrogãtes auctoritatem condendi nouas vocabuli inferni ſignificationes, quibus ſua commẽta tuerentur. Vbi verò Catholici depromunt germana Inferni ſignificata, tum in hypocriſi loquentes mendacium aiunt ſe religione impediri, quominus vllum ex his agnoſcant, præter id quod gehennam ſignificat. eoque progrediuntur, vt quæcumque in alia ſignificatione occurrunt in ſcriptura, ea vel per ſepulchrum & confictas à ſe ſignificationes transferant, vel interpretentur per gehennam. ſed quàm iniuſtè hoc faciant, nunc aperiendum eſt. [1] Suprà indicauimus quandam eſſe generalem Inferni ſignificationem. neque nos primi eam notauimus. Hieronymus namque interpretans [2] quędam Oſeæ verba de morte & inferno, definit Infernum eſſe (putâ ipſi Prophetæ) locum in quo animæ recluduntur, ſiue in refrigerio, ſiue in pœnis pro qualitate meritorum. vtunturque paſſim Veteres Inferno in hac ſignificatione: hoc eſt, pro vaſtiſſimo & vniuerſali receptaculo ſub terra ſito, ad quod omnes animæ, ſanctæ, æquè atque omnes aliæ, deſcendebant ante Chriſti mortem: quum aut ex profeſſo docent ſanctos æquè ac alios deſcendiſſe ad inferos (vt quidem docent, exempli cauſa, [3] Origenes, [4] Athanaſius, [5] Hieronymus, [6] Chryſoſtomus) aut id tectè profitentur:

Scripturas, & ſcriptores Eccleſiaſticos tradere generalis inferni ſignificationem.

1 Suprà ſect. 14. in princip.
2 Cap. 13.

Scriptores Eccleſiaſticos docere ſanctos ante Chriſti mortem deſcendiſſe ad inferos.

3 Lib. 2. contra Celſum, vbi pueros reſuſcitatos ab Elia & Eliſæo ait reuocatos eſſe ab inferis. 4 In lib. De incarnatione Chriſti. 5 In epitaphio Nepotiani, & in epiſt. ad Paulam ſuper obitu Bleſillæ, & in epiſtola ad Dardanum, & q. 11. ad Algaſiam, & in c. 9. Eccleſiaſtis. & in c. 11. Matth. ad verba, Tu es qui venturus es? 6 Homilia 4. in Marcum. & homilia 18. in Acta Apoſtolorum, & homilia in Euangelium ſecundum Lucam de diuite, & in demonſtratione quòd Chriſtus ſit Deus.

profitentur: quod faciunt plerique Veterum vſque ad tempora Apoſtolorum, quum [7] ſcribunt Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, vt ſanctos Patres liberaret. quos omnes Magdeburgenſes nefario [8] ſilentio prætereunt, excepto Chryſoſtomo: cuius aliquot ſententias [9] citant, quibus ait omnes, etiam ipſum Abraham, fuiſſe apud inferos: & quodam [10] Auguſtini loco: atque ita tamen vt hęc (ſi Deo placet) referant inter corruptelas quinti ſæculi. Sed agamus quod agendum eſt. Homo conditus à Deo vt poſt habitationem [11] terreni paradiſi incoleret [12] cæleſtem paradiſum, in quo erat verum lignum vitæ, eo-ipſo quo per inobedientiam exulauit à paradiſo terreſtri, vnà etiam exul factus eſſe credendus eſt paradiſi cæleſtis, hoc altero adumbrati: & vt hîc in locum laboris, ita poſt mortem in infernum, regionem longè à cælo diſtantem fuit damnatus. ante peccatum enim neque [13] mortis, neque [14] inferorum regnum erat in mundo. Inde autem ab eo, & per id mors & infernus in omnes regnauerunt. & ſicut etiam fidelibus & ſanctis non patuit reditus ad paradiſum terreſtrem; ita nec eis datus eſt aditus ad cæleſtem: collocato tanto magis Cherubim & flammeo gladio ante paradiſum cæleſtem, ad cuſtodiendum viam inſignis illius ligni vitæ, hoc altero ſignificati, quanto iſte paradiſus erat hoc præſtantior. ideóque nulla in ſcripturis antè ſit mentio aditus ad paradiſum, [15] quàm Chriſti mors inſtaret: qui extincta ſuo ſanguine hac romphæa flammea, ſanctos, & inter eos latronem pœnitentem, ad hoc præcellens lignum vitæ admiſit, & [16] nouam viam ad cælum ſuo aſcenſu eis dedicauit. ſemper verò ſit métio deſcenſus ad inferos; in ſanctis, inquam, æquè atque in aliis: nominatim apud Dauidem [17] quum ait: Quis eſt homo qui viuet, & non videbit mortem? eruet animam ſuam de manu inferni? audimus enim clariſſimè omnibus, abſque exceptio-

7 Vide infrà ſect. 41.
8 Secunda, tertia, quarta, quinta, & ſexta centuria.
9 Centuriæ 5. c. 4. titul. de loco animarum in inclinatione doctrinæ.
Scripturas docere, ſanctos olim deſcendiſſe ad inferos.
10 Ex quæſtionibus ex vtroque teſtaméto mixtim. quæſt. 123.
11 Geneſ. 2.
12 Apocal. 2.
13 Rom. 5.
14 Sapien. 1.
15 Lucæ 23.
16 Hebr. 10.
17 Pſal. 88.

exceptione sanctorum, fuisse necessariò descendendum ad inferos, ibique manendum. Neque obscurè intelligimus Infernum hîc significare generale receptaculum inferum, omnibus hominibus, piis & impiis, commune: quod Iob propterea quandoque vocat Domum constitutam omni viuēti. Scio,[18] inquit, quia morti trades me, vbi constituta est domus omni viuenti. Nam quòd hæretici vel sententiam horum locorum vitiant, vel etiam textum[19] corrumpunt suo sepulchro, nihil mouere debet fideles: quandoquidē facile est deprehendere sepulchrum hîc non conuenire: tum quia plurimi variis casibus caruerunt sepultura: solenneque etiam multis nationibus fuit non sepelire mortuos: & qui non caruerunt sepultura, per suos familiares facere potuerunt vt non sepelirentur: tum quia non est in more positum vt viui sepeliantur: & consequenter sepulchrum non dominatur vitæ, quam mors antea abstulit: & multo minus animæ, quæ aliò est profecta. cuius cōsideratio fuit fortassis causa vt[20] Theodorus Beza &[21] Petrus Dathenus eius mentionem sacrilegè auferrent in Psalmis carmine redditis. Dauidem secutus est[22] Ecclesiastes: quippe qui omnibus indifferenter ait: Quodcunq; facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas. Exilis enim & non sufficiens ratio hæc fuerit, si Scheol reddas cum hęreticis per sepulchrum: quia per se notum est ista non habere locum in corpore mortuo & sepulto. Occurrendum autem iis erat qui putare poterant his esse locum post mortem, vt quis ex impio pius, & ex bono melior euaderet, propterea quòd anima non interiret cum corpore. quod non posse accidere, etiam Christus docuit quum[23] ait, Venit nox quando nemo potest operari. In inferno erat Samuel, quem mulier[24] Pythonem habens, vidit ascen-

18 Iob 30.

19 Prioris loci textus passim corruptus est in Bibliis Latinis, Flandricis, & Gallicis, substituto sepulchro in locū inferni. exceptis Flandricis Dordracenis impressis anno 1580. posterioris verò textus in Caluini concionibus Gallicis in Iob, concione 110. vbi in locū mortis substitutum est sepulchrū. *Ie sçay que me mettras au sepulcre, à la maison destinée à tous viuans.*

20 Sic enim ait Beza: *Ou est l'homme viuant qui de la mort eschappe? & que la forte main du sepulcre n'atrappe?*

21 ita enim cantat: Wie is hy die ontgaet den doot niet om verstranghen? Die ooch me grafs ghewelt hier in niet wert ghevanghen?

22 Eccles. 9.
23 Ioan. 9.
24 1 Reg. 28.

 dentem

25 cap.46. dentem de terra: quique exaltauit (vt [25] Ecclesiasticus ait) vocem suam de terra. Ad infernum in hac significatione
26 Genes.37. acceptum se descensurum Iacob significauit, quum [26] dixit, Descēdam ad filium meum lugens in infernum. non
27 Ita legit Caluinus in cōmentariis in Genesim, & plerique alij. verò ad [27] sepulchrum vel [28] fossam: vt-vt hæretici scheol sic hîc vertant: quia [29] Iacob putabat Ioseph à fera pessima deuoratum caruisse sepultura. nō ad infernum dam-
28 Ita habent Biblia Gallica impressa Lugduni anno 1563. natorum, quia idem probabiliter non existimabat Ioseph descendisse ad hunc infernum. nec etiam conuenit, vt tanto viro tantam desperationem ascribamus. Hunc in-
29 Genes. 37.
30 cap. 17. fernum intelligebat Iob quum [30] dicebat, In profundissimum infernum descendent omnia mea: quippe quum particula *de* in *badde* significet (etiam teste Rabbi Dauid) magnitudinem & continuationem: & hic meritò profundissimus dicatur, vt qui in se contineat etiam infernum damnatorum: cuius præcipuè consideratione eun-
31 cap.10. dem [31] antea appellauerat terram tenebrosam & opertam mortis caligine, terram miseriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. quæ epitheta vt non omnia quadrant in sepulchrum; ita quòd ex sententia quorundam Rabbinorum, qui clauem scientiæ amiserunt, priore loco obtruditur, ad latera sepulchri, ne probabilem quidem sensum efficit. De sepulchro in hac significatione accepto locutus est
32 Psal.15. Dauid in persona Christi [32] quum ait, Quia non derelinques animam meam in inferno: quia Christus neque de-
33 Vide infrà sect.43. scendit ad [33] infernum damnatorum: neque ad vnum so-
34 Vide infrà sect.41. & 42. lum ex aliis particularibus inferis; [34] verùm ad plures. vti infrà ostendemus. Denique de eodem etiam symbolum

Inferi in qua significatione accipiātur in particula symboli, Descendit ad inferos.

Apostolorum loquitur, quum ait, Descendit ad inferos: tum propter easdem has causas, tum quia primæ institutiones solent esse contentæ doctrina generali. ideoque sicut (exempli causa) non est traditum in symbolo in quo & quali

& quali ſepulchro Chriſtus fuerit ſepultus, ſed ſolùm dictum eſt eum fuiſſe ſepultum: ita non eſt exiſtimandum Apoſtolos ad aliquam ſpecialem inferni acceptionem reſpexiſſe; ſed ſolùm ad generalem.

16 QVOD ſi quis iam roget cur Chriſtus ad hoc vniuerſale animarum receptaculum deſcenderit: ei reſpondendum eſt, id factum eſſe vt ſcripturæ implerentur quæ ipſum deſcenſurum ad inferos prædixerant, tum[1] verbis, tum figuris. Inter quas tametſi[2] Veteres multas enumerent: vt (exempli cauſa) lacum in quem[3] Ioſeph miſſus eſt à fratribus, vt[4] carcerem in quem idem coniectus eſt, vt lacus[5] Danielis &[6] Ieremiæ, vt lacum[7] ad quem Banaias tempore niuis deſcẽdit, vt ibi leonem interficeret: tamen nulla certior eſt figura[8] Ionæ, vt quam ipſemet Chriſtus[9] dignatus ſit exponere de hoc deſcenſu. Deus autem prędixerat eum iſtuc deſcenſurum, quia ab æterno ordinauerat vt is eò deſcẽderet. Cuius ordinationis etiam quaſdam rationes placuit ei reuelare. Iam-iam oſtendimus omnes, etiam ſanctos, deſcendiſſe ad inferos. Chriſtus[10] autem per omnia ſimilis factus eſt fratribus ſuis. Igitur ſicut participauit carni & ſanguini, & mortuus ac ſepultus eſt, ſicut cæteri homines: ita æquum fuit, vt tanquam verus homo etiã deſcenderet ad inferos, commune olim omnium hominum receptaculum poſt mortem. Ideoq́; quærenti cur Chriſtus eò deſcenderit, reſpondebimus breuiter verbis[11] Hilarij, vt conſummaret in ſe omnia quę erant veri hominis: ſiue (vt[12] Irenæus &[13] Tertullianus aiunt) vt legem mortuorũ ſeruaret: ſponte tamen. Quomodo enim non eadem neceſſitate mortuus eſt, qua nos morimur, ſed ipſe[14] animam ſuam poſuit: ita non eadem humanæ legis neceſſitate, ſed ſua[15] ſponte deſcendit ad inferos: & cùm iſtic fuit, nullo modo detentus eſt inuitus. Licet enim æſtimaretur ab hominibus tanquã vnus

Cauſa generales deſcenſus Chriſti ad inferos.

1 Pſal. 15. & Eccleſ. 24.
2 Nominatim Ephrem in ſermone de laudibus Ioſeph, & Hieronymus in c. 9. Zacharię ad verba, Tu quoque in ſanguine.
3 Geneſ. 37.
4 Geneſ. 39.
5 Daniel. 6.
6 Iere. 38.
7 1. Paral. 11.
8 Ion. 2.
9 Matth. 12.
10 Hebr. 2.
11 In commentariis in Pſal. 138.
12 In fin. lib. 5. aduerſus hæreſes.
13 In libro de anima.
14 Ioan. 10.
15 Hieronymus lib. 6. in Iſaiam c. 14. ad verba, Verũtamen ad infernũ detraheris.

16 Hieronymus in c. 2. Ionæ, ad verba, clamaui de tribulatione mea. Ambrosius lib. 3. de fide ad Gratianũ Augustum cap. 5. Epiphanius in panario aduersus hęresim 69. & in Ancorato. Ruffinus in expositione symboli. Augustinus epist. 99. Cyrillus Ierosolymitanus catech. 14.

de aliis descendentibus in lacum, & sicut homo sine adiutorio: tamen erat[16] inter mortuos liber: ipse potuit[17] liberare animam suam de manu inferni: imò fieri non[18] potuit vt infernus eum teneret. Deinde consentaneum erat diuinæ bonitati, vt omnia, & consequenter etiam inferna,[19] viderent suum Regem, eiusque præsentis in se beneuolentiam experirentur, quatenus quidem per iustitiam liceret. quam rationem indicat Apostolus cùm[20] ait, Qui descendit, ipse est & qui ascendit supra omnes cælos, vt adimpleret omnia. Itaque Christus descendit ad infernum, vt præsens etiam inferis, ipsos perficeret, & donis suis expleret.

17 Augustinus in Psal. 88. & lib. 20. de ciuit. Dei. c. 15. 18 Act. 2. 19 Irenæus lib. 4. aduersus hæreses c. 37. 20 Ephes. 4. & vide supra sect. 13.

Trãsitio ad tractatum specialium inferni significationum & partium.

1 Supra sect. 15.

17 PORRO vt assequamur qui fuerint isti inferi, & quæ ac qualia fuerint dona quibus eos cumulauit: necesse est vt cognitum habeamus ex Scripturis ad quæ inferna descenderit. quod cognoscere non possumus, nisi simul didicerimus quot & quæ sint particulares Inferni significationes. Sunt enim multæ, quæ partes significant vastæ istius regionis infernæ, quam[1] docuimus generali appellatione dictam esse infernum. Etenim cùm omnes homines ad eum descenderent, qui religione & moribus maximè inter se differebant, oportuit eis varias pro meritis sedes istic assignari. Constat autem inter omnes, hæreticos iuxtà ac Catholicos, Infernum in scripturis sæpius significare locum in quo cruciantur damnati ad pœnas æternas propter sua scelera: quia huius appellationis plurima & præclarissima exempla extant: nominatim Matthæi cap. 11. Luc. 10. & 16. Prouerb. 23. Isaiæ 14. & 24. & aliis locis. Quorum tamen plurimos Zuingliani & Caluinistæ mera libidine corruperunt: præsertim in[2] Bibliis Gallicis: substitutis in locum scheol, id est, inferni, modò sepulchro, vt Iob 21. Prouerb. 27. Isa. 5. Baruch 3. modò fossa,

Infernum omnium confessione sæpius in scripturis significare locum in quo cruciantur dãnati ad pœnas æternas.

2 Nominatim in impressis Lugduni anno 1561. à Ioanne de Tournes, & à Sebastiano Honorato,

fossa, vt psalm. 48. modò abysso, vt Iob 26. Prouerb. 9. & 15. Dicitur autem etiam per tropum [3] lacus: non ille qui Græcè [4] λίμνη dicitur, vt est lacus Tiberiadis, & lacus Larius: sed qui Hebraicè appellatur *bor*, & Græcè λάκκος, id est, cisterna, vel fossa: eo quòd sicut [5] lacus aquas ad se descendẽtes, ita infernus animas excipiat. Vocatur [6] quoque lacus iræ Dei magnus, diuersa voce Græca. Est enim ληνὸς, qui est lacus vinarius, siue in quem exprimitur vuarum liquor. Item [7] abyssus cum articulo: & puteus [8] abyssi: & [9] abaddon Hebraicè, id est, perditio: & [10] stagnum ardens igne & sulphure: & [11] caminus ignis: & [12] gehenna ignis, vel simpliciter, [13] gehenna: nominatione sumpta à [14] valle in tribu Beniamin ab impiis possessa, in qua [15] parentes filios viuos exurebant & immolabant dæmonibus. Quæ appellationes attentiùs perpensæ occasionem bona ex parte præbuerunt quæstioni, An infantes non renati, quos constat non [16] posse intrare in regnum Dei, nō [17] habere vitam, non esse ex [18] semine spirituali Abrahæ, sed ire [19] in condemnationem: an, inquam, infantes non renati descendant in hunc infernum? an verò peculiarem aliquem locum habeant in inferno vniuersali, distinctum ab hoc inferno? [20] quibusdam namq; visum est, eos propter solum originale peccatum etiam pœna ignis æterni puniri. qui necesse habent dicere eosdem in hunc ipsum infernum descendere. [21] Nonnullis verò hęc sententia iusto seuerior visa est, eisque magis placet, pœnam peccato originali debitam esse carẽtiam felicitatis sinus Abrahæ, quæ nunc consistit in visione Dei: actualis verò peccati pœnam esse perpetuum gehennæ cruciatum. & consequenter putant infantes non renatos non descendere in hoc stagnum ardens igne & sulphure. quæ sententia si vera esset, duplex esset æternæ condemnationis infernus. Vt-vt verò sit de hac quæstione, quæ dependet ab alia: illud manifestum

est,

Quibus aliis nominibus scripturæ hunc infernũ appellẽt.

3 Ezec 26 & 31. & aliis locis

4 Hieronymus in cap. 32. Ezech.

5 Hieronymus lib. 6. in Isaiam, ad verba, Verũtamen vsque ad infernũ detraheris.

6 Apocal. 14.

7 Luc. 8. & Apocal. 20.

8 Apocal. 9.

9 Iob 26. & 28 & Prou. 15.

10 Apoc. 21.

11 Matth. 13

12 Matt. 5. & 18.

13 Matt. 10. & Luc. 12.

Quæstio num infantes nō renati descendant in hunc infernum? an verò in alium?

14 Iosue 18.

15 2. Para. 28

16 Ioan. 3.

17 Ioan 5.

18 Galat. 3.

19 Rom. 9.

20 Fulgentio in lib. de fide ad Petrũ ca. 27. & in lib. de incarnatione & gratia Christi, c. 14 & 30. Augustino libr. 21. de ciuit. Dei, c. 25. & serm. 14. de verbis Apost.

21 Nominatim Bonauenturæ, Scoto, & aliis.

Infernum ignis æterni esse omnium particularium inferorũ infimum.

est, æterni ignis infernum esse omnium particularium inferorum infimum: quippe qui[21] sit inferni siue laci generaliter dicti profundum. vnde & Salomon[23] vocat eum infernum deorsum. Cuius sententiam Hieronymus reddens vertit infernum nouissimum. &[24] Dauid gratias agit Deo, quòd eruerit animam suam de inferno inferiori[25] siue infimo. Quod enim quidam hæretici hîc scheol per sepulchrum & fossam vel[26] interpretantur, vel[27] vertunt, manifestè peccant contra ipsam scripturam: tum quia anima non sepelitur, sed corpus: tum quia epitheton inferius seu infimum non quadrat in sepulchrum, quod est circa terræ superficiem. cui argumento quidam eorum vt occurrerent, peccatum peccato accumulantes,[28] positiuum substituerunt, vel etiam hanc[29] vocem cum anima penitus abstulerunt.

21 Isaiæ 14.
23 Prou. 15.
24 Psal 85.
25 Septuaginta vertunt vocem Hebræam per κατωτάτω, & ea æquè superlatiuum significat ac cõparatiuum.
26 Nominatim VVolfangus Musculus in commentariis in Psal. 86.
27 Nominatim in Bibliis Gallicis Caluinistarum.
28 In Bibliis Gallicis Lugduni impressis anno 1561. à Ioanne de Tournes, *en la fosse basse*: & in margine, *c'est sepulcre ou tombeau.* & in Psalmo carmine reddito à Clemente Marot, *Tirant ma vie du bors du bas tombeau de la mort.*
29 In eodem Psalmo á Petro Datheno Flandricè reddito, Ende my verloft wt den noot der helle, ende vander doot.

18 Ex eo autem quòd aliquis est infernus inferior, consequens est esse aliquem infernum superiorem: seu potius, quia est infernus infimus, sequitur esse quosdam alios inferos isto superiores. Et certè scriptura haud obscurè declarat quibusdam contingere redemptionem ex inferno. Dauid namq; eam sibi pollicetur, cùm[1] ait, Veruntamen Deus redimet animam meam de manu inferni, cùm acceperit me. vt-vt hæretici hunc quoq; locum more suo[2] variè corrumpant. Igitur præter infernũ æternæ condemnationis (siue is sit vnus, siue duplex) est etiam infernus redemptionis, ad quẽ Dauid erat post mortem descẽsurus. Ex Iob porrò cognoscimus, quibusdam contigisse requiem in inferno: quippe qui posteaquam[3] dixisset,

Scripturas tradere plures particulares inferos.

Scripturas memorare infernum, ex quo fit redemptio.

1 Psal. 48.

Scripturas memorare infernũ redemptionis in quo fuerit requies et solatiũ.

2 In Bibliis enim Gallicis Lugduni impressis anno 1561. scriptum est, *De la puissance de la mort.* licet in margine sit ascriptum, Heb. *De la main d'enfer.* & in carmine Bezæ in Psal. 49. *Mais de la mort Dieu me rachetera: car comme sien il me retirera.* Dathenus verò retinuit Flandricum nomen inferni, sed sic vertit quod sequitur, Want hy heeft my aenghenomen.
3 cap. 17. & vide suprà sect. 15.

xiſſet, in profundiſſimum infernum deſcendent omnia mea: ait, putáſne ſaltem ibi erit requies mihi? ſeu, vt eſt ad verbum, num pariter ſuper puluerem poſitio, ſiue requies? hoc eſt, num corpore [4] in ſepulchro condito, erit requies in inferno animę meę? Et vt hac de re nihil expreſsè ſcriptum extaret: tamen vel ex eo quòd Dauid, Iob, & his ſimiles deſcenderunt ad infernum, facile fuit colligere fuiſſe requiem in quadam parte inferni generaliter dicti. Igitur aliquis eſt particularis infernus redemptionis, in quo requies erat & ſolatiũ ſanctis.[5] Vocaturq; à Chriſto hic locus alio reſpectu, ſinus Abrahę, metaphora ſumpta à ſinu [6] hominis, & [7] ſinu maris. Dicitur namque Infernus propter ſitum & exiliũ à facie Dei: Sinus verò Abrahæ, propter ſecretam requiem & complexum bonorum quibus fruebantur imitatores fidei & ſanctitatis Abrahæ, in eo, tanquam in ſinu amantiſſimi Patris, & tranquillo portu longè ab omnibus mundi tempeſtatibus cum eo requieſcentes. Fuiſſe enim iſtic conſtitutis requiem, imò etiam ſolatium, manifeſtum eſt ex eo quòd Abraham reſpondit [8] diuiti epuloni: Fili recepiſti bona in vita tua: & Lazarus ſimiliter mala. Nunc autem hic conſolatur, ſeu ſolatio fruitur: tu verò cruciaris. Vnde quòd vulgò dicitur pœnam iſtic fuiſſe propter deſiderium vidẽdi Deum quo Patres tenebantur, non ita accipiendum eſt, quaſi puniti fuerint pœna aliqua eos affligente: ſed quomodo Angeli dicuntur (exempli cauſa) [9] triſtari. Significaturque hac loquẽdi forma, ſtatum hîc conſtitutorum fuiſſe quidem ſuo modo felicem & beatum, ſed tamen non omnibus numeris perfectum, eo quòd non fruerentur viſione Dei quam ſummopere deſiderabant: deſiderabant, inquam, pro ratione huius ſtatus; hoc eſt, abſque pœna affligente. Quomodo cælicolæ etiam nunc deſiderant recipere ſua corpora. Alia namque eſt conditio hîc aliquid

4 Hæretici etiam hanc partem corrũpunt. In Bibliis enim eorum Gallicis ſcriptum eſt, *& reposeront en la pouldre.* & in Flandricis, ende ſal met my inde ſtoffe liggen.

5 Lucæ 16.

Hunc infernum vocatum eſſe à Chriſto ſinum Abrahæ: & qua de cauſa.

6 Auguſtinus lib. 4. De origine animæ, & tractatu 5. in Ioan. & Chryſoſtomus in Homilia de diuite.

7 Theophylactus in commentariis in c. 16. Lucæ.

8 Lucæ 16.

9 Lucæ 16.

10 Prou. 13. desiderantium, vbi spes[10] quæ differtur affligit animam:
11 Apocal. 6. alia istic constitutorum, vbi Deus [11]dicit, & consequenter facit, vt etiam in suis desideriis requiescant. Neoterici verò eundem hunc locum appellarũt Limbum Patrum; & nonnunquam simpliciter Limbum: siue quia licet omnis [12]infernus sit insatiabilis, hic tamẽ præ cæteris vsqueadeò vorax fuerit, vt sanctis ab omni labe puris non parceret. λιμβὸς enim Græcis significat gulosum, voracem, insatiabilem: siue quia fuerit veluti quidam limbus inferni generalis, vt qui sit situs in eius parte suprema: ita [13] vt inter eum, & infimum infernum intercedat maxima & impenetrabilis vorago, quæ incolarum vtriusq; regionis commixtionem prohibuerit. quod non mirabitur qui ingentem terræ vastitatem cum animo suo reputauerit. Latinis enim [14]auctoribus limbus propriè ea pars est quæ obit & circundat vestimentum.

Neotericos appellauisse hunc infernum, Limbum: & quæ fuerint huius appellationis causæ.

12 Prouerb. 27. & 30.

13 Lucæ 16.

14 Virgilio, Ouidio, & alijs

19 SED plærique hæretici perinde atque si in euersionem scripturæ coniurassent, ita peruersè de his rebus sentiunt. nominatim Caluinus. Scribit[1] enim hunc locum subterraneum ad quem descenderint animæ sanctorum Patrum qui sub lege defuncti erant, tametsi magnos auctores habeat, non nisi fabulam esse. Quod perinde est ac si quis blasphemauerit quod tradiderunt Lex, Prophetæ, & Psalmi (maximi profectò auctores) id nihil nisi fabulam esse.[2] Probauimus enim ex eis, omnes, etiam sanctissimos, descendisse ad inferos: idemq; etiam scriptores ecclesiasticos tradidisse significauimus. quinetiam [3] ostendimus infernum ad quem hi descenderint, fuisse infernum redemptionis, quietis, solatij. ideoq; fieri non posse, vt idem sit infernus istorum, & damnatorum ad pœnas æternas. Apparentq́ue ista haud obscurè ex euangelio [4] diuitis epulonis. Quòd enim hic dicitur eleuans oculos

Figmẽta hæreticorum contra infernum, sinũ Abrahæ, quem Neoterici Limbũ appellarunt: & eorum refutatio.

1 Lib. 2. Instit. c. 16. sect. 9.

Locũ subterraneũ ad quem olim sanctorum animæ descẽderint, esse proditũ à scripturis veteris & noui Testamenti tãtum abest vt sit (quod Caluinus blasphemat) fabula.

2 Suprà, sect. 15. 3 Suprà sect. 18. 4 Lucæ 16.

oculos vidiſſe procul Abraham & Lazarum in ſinu eius, & hoc procul indicatur eſſe ſupra & circa magnum hiatum inter ipſos firmatum: non verò in terra, neque ſupra terram, vel aliud quippiam hac ſuperius: quid aliud ſignificat, quàm ſinum Abrahæ eſſe diuerſum ab inferno impiorum, & nihilominus eſſe ſitũ in ſuprema parte inferni generalis? Rurſus, quòd ſinus Abrahę indicatur eſſe locus ſolatij, perinde atque infernus Iob & Dauidi deſtinatus, an non oſtendit hæc nominibus quidem differre, re-ipſa verò eadem eſſe? præſertim ſi cogitemus ne [5] Abraham quidem potuiſſe eruere animam ſuam de manu inferni: & vbi [6] Dauid, Samuel, Iacob, & alij eius filij fuerunt, id eſt, in inferno, illic quoque ipſum fuiſſe. Quid ergo? an etiam euangelium erit fabula? His [7] adiicit, poſteritatem affinxiſſe huic loco nomen limbi: quaſi ſcilicet nullum nomen antea habuiſſet. Atqui ſcriptura oſtendit eum fuiſſe binominem: quippe quæ ipſum modò nomine inferni complexa eſt, modò vocauit ſinum Abrahæ. Sed quia illud cõmune erat omnibus Inferis: hoc verò nunc ſignificabat cælum, ipſo Abraham olim à Chriſto in id tranſlato: viſum eſt ſcholis expedire, vt amphibologiæ & circuitionis vitandæ cauſa peculiari aliquo nomine appellaretur. Itaque Neoterici pro poteſtate imponendi locis noua nomina, etiam habentibus vetera, quam Deus [8] hominibus liberam permiſit, vocauerunt eum limbum. quod nomen, ſiue Græcam, ſiue Latinam ſignificationem ſpectes, familiaribus, etiam Deo, exoches & metaphoræ tropis, ex doctrina ſcripturarũ profluit. quam qui ſequitur, non nomen affinxiſſe, ſed legitimum ei tribuiſſe cenſendus eſt. Præterea, idem [9] vult ſinum Abrahæ eſſe beatam ſanctorum ſpirituum collectionem; non locum eorum. Cuius mentionem fieri vſqueadeo non fert æquo animo, vt etiam poſt Chriſti aſcenſionem futile & ineptum

5 Pſal. 88.

6 Vide ſuprà ſect. 15.

7 Caluinus Inſtit. lib. 2. ca. 16. ſect. 9.

Eidem huic loco meritò tributum eſſe à Neotericis nomen Limbi; planè contra ac Caluinus docet.

8 Vide ſcripturas huc pertinentes infrà ſect. 22.

9 In harmonia Euang. in c. 16. Luc. & lib. 3. Inſtit. c. 25. ſect. 6.

Falſa Caluini ſinus Abrahæ deſcriptio: & eius refutatio.

ineptum esse scribat quęrere de eorum loco: hoc quidem prætextu quòd animarum ea non sit dimensio, quæ est corporum: sed re-vera ne seriam de antiquo beatarum animarum loco disputationem ingrediatur: quam etiam plerique alij hæretici tanquam scopulum ipsis perniciosum fugiunt quantum possunt: néve in tractatu de sanctorum cum Christo nunc regnantium oratione & inuocatione fateatur eos nunc esse in cælis, ibique Deum facie ad faciem intueri. Alioqui enim facile erat animaduertere vel ipsum sensum docere sinum, à quo metaphora sumpta est, rem esse continentem; non contentam. idq;, etiam [10] scripturas passim significare. Neque obscurum erat Christum sinu & inferno locos significasse. Ait [11] enim Lazarum portatum fuisse ab Angelis in sinum Abrahæ, & diuitem in inferno fuisse. Item, inter Abraham & diuitem magnum hiatum firmatum esse, vt qui velint hinc transire ad damnatos, non possint, neque inde huc transmeare. Imò manifestum erat eum verbis apertis, & introducere diuitem dicentem, ne & ipsi veniant in hunc tormẽtorum locum: & [12] alibi dicere, Vado parare vobis locum. & si abiero & præparauero vobis locum, iterum venio & accipiam vos ad me-ipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis. Quamuis enim animæ non habeant locum qualis est corporibus; habent tamen etiam suum quendam locum: quippe cùm earum substantia sit circumscripta, & non sint extra mundum. Ideoque etiam si daremus Caluino (quod dandum non est) sinum Abrahæ significare collectionem sanctarum animarum; adhuc nihilominus restaret quærendum vbinam antiquitus ea fuerit, quod etiam ipse animaduertit. Verùm tantum abfuit vt germanum eius locum traderet, vt ab eo tantum aberrare maluerit, quantum cælum distat ab inferno; quippe qui significat hanc collectionem fuisse in cælo: licet

Sinum Abrahæ significare locum.

10 Exod. 4. Deu 28. Ruth 4. 2. Reg. 12. & aliis locis.

Spiritus defunctorum, beatos & damnatos, esse, iuxta scripturarum doctrinam, in loco qualis ipsis conuenit.

11 Lucæ 16. 12 Ioan. 14.

Sanctos spiritus defunctorũ ante Christi mortem nõ fuisse in cælo: vt Caluinus astutè docuit.

licet eo astu, vt nihil minus videatur lectori velle propinare, atq; hoc venenum: tum ne notaretur quod sibi-ipsi contradiceret: tum quia destituebatur omni probatione vel in speciem apparenti. nam scriptura Veteris testamenti ne verbulo quidem istud attingit. Quęcunque verò extant in nouo testamento[13] promissa cælestis domicilij, ea futurum tempus respiciunt. Proferam eius verba, vt vel ex eis constet qualis sit pestis, quamque eius lectio sit fidelibus pertimescenda. Nec verò certum locum (inquit[14] exponens verba Christi, in sinum Abrahæ) imaginari necesse est. Sed tantum collectio illa, quam dixi, notatur: vt scilicet re-ipsa agnoscant fideles se non frustra sub fidei Abrahæ auspiciis militasse, quia eodem in cælis domicilio fruuntur. Et[15] paulò pòst. Cæterùm impropriè hoc dicitur, clausum esse transitum si quis è cælo ad inferos descendere velit. Quasi scilicet Abraham hoc dixerit, & non quod manifestè apud Euangelistam extat, vt hi qui volunt hinc transire ad vos. Sed bene habet quod etiam Scripturæ, præter ea quæ valde multa de veterum Patrum ad inferos descēsu diximus, planè contraria huic eius placito prædicant. Petrus[16] enim expressis verbis affirmat Dauidem non ascendisse in cælum: putâ, olim, siue ante Christi aduentum: quippe qui istud adfert, vt significet non fuisse in eo impletum, quod ab ipso prædictum erat,[17] dicente, Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis: impletum autem fuisse in Christo. Non quod ascensio in cælum significet idem quod sessio ad dexteram Domini: quandoquidem symbolum &[18] scripturæ alterum ab altero distinguunt: sed quia ascensio præcedere debuit hanc sessionem iuxta symbolum &[19] scripturas. Notandaque diligenter est horum eius verborum forma, qua omnem præclusit aditum suspicandi hoc vaticinium fuisse quoquo modo in Dauide impletum. Qui

13 Matth. 8. Ioan. 14. 2. Cor. 5. & aliis locis.

14 In Harmonia.

15 Ad verba, Super hæc omnia.

16 Act. 2.

17 Psal. 109

18 Marc. 16. & Act. 1.

19 Psal. 67. Marc. 16. Act. 1

enim dicit Dauidem non aſcendiſſe in cælum, ſignificat eum nullo modo, & conſequenter ne ſecũdum quidem ſolam animam, aſcendiſſe in cęlum. quem modum etiam vulgò intelligimus, cùm aliquem notiſſimo & ipſis ſcripturis vſitatiſſimo tropo dicimus aſcendiſſe in cælum, & iſtic eſſe. Planeq; etiam aliud eſt ſimpliciter negare Dauidem aſcendiſſe in cęlum, quod Petrus facit: aliud dicere, Dauidem non aſcendiſſe in cælum, vt ſederet ad dexteram Domini, vel vt impleret omnia: quem ſenſum [20] Caluinus hîc fingit addendo ſcripturæ quod nõ dixit, vt hinc inferat non hîc agi an anima Dauidis recepta fuerit in cæleſte domiciliũ: cùm tamen expreſsè negatũ ſit eum non aſcendiſſe in cælum; licet eo id factum ſit, quia hinc rectè ſequebatur ipſum nõ ſediſſe ad dexteram Domini. Porrò ſi Dauid qui de hac ſeſſione ad dexteram Domini ſcripſit, non aſcẽdit in cælum: vtique neque alij eò aſcenderunt: & conſequenter nullus olim, quantumcunque pius, aſcendit in cælum. cælum, inquam, cælorum, de hoc namque eſt ſermo. Quod idem Chriſtus quoque verbis expreſſis antea prodiderat, [21] dicens, Et nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, filius hominis qui eſt in cælo. Quamuis enim iſtud eo dictũ videatur, vt ſignificetur eſſe neminem qui percepta habere poſſit cæleſtia, propterea quòd nemo aſcenderit in cælum, vbi ea ſunt & videntur: ideoque meritò filio hominis eſſe credendum qui ea & viderit, & videat, ac ſciat, quippe qui & hinc deſcenderit & adhuc iſtic ſit, & conſequenter iuxta imbecillem humani ſenſus collectionem & rudem loquendi modum iſtuc aſcenderit: tamen ſimpliciter & perfectè negat fuiſſe vnquam aliquem qui in cælum aſcenderit. eaque eſt huius teſtimonij claritas, vt multi hæretici non contẽti quòd nouas inferni ſignificationes confinxiſſent, etiam cælo inauditam hactenus ſignificationem hîc affinxerint.

20 In c. 2. Act. ad verba, Non enim Dauid aſcendit in cælum.

21 Ioan. 3.

finxerint. Aiunt[22] enim cælum hîc ſignificare lucem inacceſſam quam Deus inhabitat: vel (vt Caluinus ſcribit) puram Dei notitiam & ſpiritualis intelligentiæ lucem. Verùm ſi aſcendere in cælum, ſignificet hæc conſequi: vtique deſcendere de cælo, ſignificauerit ea amittere. quod de Chriſto vel ſuſpicari religio prohibet. Cælum ergo propriè & in ea ſignificatione accipitur, in qua acceptum eſt à Salomone, cùm[23] ait, Quis aſcẽdit in cælum atque deſcendit? & à[24] Baruch, cùm dicit, Quis aſcẽdit in cælum, & accepit eam (putà ſapientiam) & deduxit eam de nubibus? ſignificaturq́; nemini hactenus patuiſſe aditum ad cæleſtem patriam. Etſi enim fideles præcedẽtium ſæculorum haud ignorabant eam ſibi eſſe promiſſam, eiuſque quandoque conſequẽdæ fiducia contemnebant præſentia: tamen etiam hoc[25] vna ſciebant, ſe non ſtatim à morte eam adituros: ſed tantiſper in inferno, ſinu Abrahæ requieturos, dum verus Ieſus veniret, qui extincta ſuo ſanguine flammea romphæa & vertigine præſidentium Cherubim, reſeratis ſua aſcenſione cæli portis, ſe in eam introduceret. Quo verò hoc dogma eſt antiquius, eo intolerabilius eſt id petulanter in fine ſæculorum conuelli. Licet enim fuerint qui re nõ plenè perpenſa peculiarem quandam opinionem de loco ſinus Abrahæ conciperent ([26]Tertullianus namque in calore diſputationis aduerſus Marcionem, & [27] Auguſtinus magis inquirendo quàm certo pronuntiando quandoque ſuſpicati ſunt ſinum Abrahæ non fuiſſe partem inferni) tamen non perſtiterunt in ea firmitèr: ſed in[28] communem Patrum ſententiam contemptis ſuis leuibus[29] argumentis inclinarunt. Qui verò vel ſuſpicaretur olim ſinum Abrahę, & cęlum, eundem olim fuiſſe locũ, fuit nemo. Intelligebant enim omnes id etiam in Chriſtum eſſe iniurioſum, qui per[30] ſeipſum nouam ad cælum viam dedicaſſet.

22 In commentariis in c. Ioan. 3. ad hæc verba. Idemq́ue videre eſt in expoſitione quam vocant Eccleſiaſticam in idẽ c. 3. Ioan.

23 Prou. 30.

24 cap. 3.

25 Vide ſupr. ſect. 15. & 18.

26 Lib. 4. aduerſus Marcionem.

27 Epiſt. 59. & 99. & lib. 12 de Geneſi ad lit. c. 33.

28 Tertullianus in lib. de anima, tit. de inferis, & tit. vltimo. & Auguſtinus lib. 20. de ciuitat. Dei, c. 15. & libr. 4. de ſymbolo ad catechumenos, & ſermo. 181.

29 De his argumentis vide Thomã libr. 4. ſenten. diſt. 45. & 3. part. q. 52. art. 2. in reſpõſ. ad 4m. eorũque ſolutio etiam extat ſuprà hac & præcedenti ſectione.

30 Hebr. 10.

20. SED

Scripturas agnoscere infernum redẽptionis, in quo sint dolores.

Variæ huius inferni appellationes scripturis consentaneæ.

1 cap. 9.
2 Act. 2.

3 In libr. de resurrectione carnis.
4 Epist. 2. lib. 4. ad Antonianum. cuius epistolæ Augustinus meminit epistola 48. & lib 4. cõtra Donatistas c. 4. & 12.
5 Homilia 6. in Exodum.
6 In sermone de mortuis.
7 In cõmentariis in Psalmũ 103. cõcione 5.
8 Epist. 1. ad Amandum.
9 Nominatim Bernardus in sermone De quinque negociationibus & quinque regionibus.

20 Sed tempus est iam de restante inferno dicere, qui à particulari quidem damnatorum inferno eo distinctus est, quòd sit infernus redemptionis: ab inferno vero sinu Abrahæ, quod careat aqua refrigerante, & in eo sint dolores. Zacharias enim[1] vocat eum lacum sine aqua, in quo sint vincti spei. & Petrus[2] indicat esse infernum in quo contingit solutio dolorum. Quibus nominibus affines sunt quæ apud Scriptores ecclesiasticos inueniuntur alludentes ad alios scripturæ locos appellationes. Tertullianus[3] namque vocat hunc locum inferos vsque nouissimum quadrantem exacturos. Cyprianus[4] nominat carcerem ex quo nemo exit donec soluat nouissimum quadrantem, siue in quo quidã longo dolore cruciati emendantur & purgantur igne.[5] Origenes appellat conflatorium in quo defuncti purgantur per ignem. Gregorius[6] Nyssenus nuncupat fornacem purgatorij ignis quo quidam expurgantur. Augustinus[7] nominat caminum incendentem ligna, fœnum, stipulam, & quodammodo elidantem aliquos in dexteram. Paulinus[8] vocat inferna ad quæ ros indulgentiæ Dei penetrat, vt roscido pietatis lumine in tenebris ardentibus æstuantes refrigerentur. Alij verò aliis quibusdam appellationibus, sed frequentissimè[9] Purgatorij nomine nuncupant, adiectiuo in substantiuum breuitatis causa, vt sæpius fit, commutato. qua appellatione etiã Scholæ breuitati addictæ vulgò vtũtur.

Quàm infensis animis, quibusque præcipuè ex causis hæretici huius sæculi oderint infernum quẽ vulgò Purgatorium appellant.

21 Atqve hic ipse infernus est quem hæretici vt commodiùs possent inficiari, eò sunt progressi vt descensum Iesu Christi ad inferos verbis faterentur, re-ipsa verò vel penitus negarent, vel minimum praua interpretatione corrumperent. Pessimè enim oderunt quotquot sunt hæretici hunc infernum: tum quia eo stante multæ eorum hæreses corruunt, euerso autem complura Ecclesiæ dogmata conuelluntur: tum quia existimant se hoc suo

conatu

conatu pastoribus ecclesiæ, quos student profligare, magnopere posse incommodare. ideoque omnem mouent lapidem vt eum de animis omnium deleant. nec quicquam pensi habent quid de eo scribant, dummodo huc faciat: in tantum vt antiquissimus[1] ille mos inimicorum salutis populi Dei fallēdi eum calumniis & mendaciis, qui ipsis est familiaris, vix vsquam alibi magis caput exeruerit. Recitabo præcipua. non quòd volupe sit in his versari: sed quòd hoc tempus istud postulet. vulgò namque & passim audiuntur, leguntur, inculcantur: & nisi expresse refellantur, periculum est ne pluribus pergant imponere. quantoque istud luculentius fiet, tanto magis lector, si sapiat, eorum auctores abominabitur. Ea ergo sunt huiusmodi. [2] Purgatorium non posse probari ex sacra Scriptura quæ sit in canone. [3] Purgatorium sine verbo Dei curiosa audaciq; temeritate excogitatum esse. Omnes[4] scripturas authenticas ante Christum id ignorauisse. [5]Pontificios fateri Purgatorium in veteri testamento non fuisse. [6] Nouum quoque testamentum ignorare Purgatorium. [7]Manifestum esse quòd dicta scripturę quę citari solent ad stabiliendum Purgatorium, à genuino suo sensu ad alienum inscitè torqueantur. [8] Purgatorio scripturas contradicere. [9]Credere esse Purgatorium, nō esse tam leuem errorem quàm vulgò putatur. Id enim ex multis blasphemiis cōstructū esse, & nouis quotidiè fulciri. id multas & graues offensiones suscitare. id esse exitiabile satanę commentū, quòd crucē Christi euacuat, quod contumeliam Dei gloriæ non ferendam irrogat, quod fidem nostram labefacit & euertit. Purgatorium esse meram, eamque horribilem in Christum blasphemiam. [10] Papistas finxisse Purgatorium. [11] Sacerdotes & monachos posteriorum sæculorum Purgatorium lucri causa adin-

1 Iere. 2. & 8. Ezech. 13. & aliis locis.

Ingens aceruus mendaciorū de Purgatorio ab hæreticis huius sæculi cōfictorū.

2 Lutherus art. 17. inter articulos à Leone damnatos.

3 Caluinus lib. 3. Instit. ca. 5. sect. 6.

4 Confessio Antuerpiēsis edita anno 1566. ab iis qui se iactabant cōsentire confessioni Augustanæ, capite 20.

5 Martinus Kēnitius in examine decreti synodi Tridētinæ de Purgatorio.

6 Confessio Antuerpiensis cuius paulo ante meminimus.

7 Brētius in cōfessione VVirtembergensi titulo de Purgatorio: & Caluinus sect. 6. c. 5. Lib. 3. Instit.

8 Omnes hæretici. 9 Caluinus eadē sect. 6. 10 Augustinus Marloratus in expos. cathol. in c. 3. prioris epist. ad Cor. ad verba, Saluus eris tanquam per ignem. 11 Petrus Viretus in sex dialog. disput. Christ.

adinuentum lucri sui causa adiuuisse.[11] Quòd tota primitiua ecclesia Purgatoriũ ignorauerit.[12] Temporibus Tertulliani & Cypriani nullam adhuc fuisse quæstionem de Purgatorio, neq; de precibus, neque de oblationibus pro peccatis defunctorum. [13] A tempore quidem Augustini motam esse quæstionem de Purgatorio & precibus pro defunctis: sed id pro re incerta, non [15] pro fidei dogmate habitum esse. Quòd [16] Augustinus nihil certi de eo definiuerit; sed de eo tanquam de re dubia sit locutus; imò [17] potius contrarium docuerit. Veterem ac [18] verè catholicam ecclesiam apertè significauisse sibi nihil certi constare de genere status animarum quæ in altero sæculo purgantur.[19] Purgatorio veteres Scriptores ecclesiasticos contradicere. [20] Purgatorium inuectum esse in ecclesiam Iudaicam tempore Machabæorum ex doctrina Platonis & gentilium errore, quo sentiebant viuorum suffragiis defunctos iuuari: quorum factũ iuuerit Purgatorij figmentum. [21] Pontificios totam structuram Purgatorij ex Platone accepisse, & ex poëtis. [22] Purgatorium irrepsisse in ecclesiã Christi ex scriptis apocryphis. Purgatorium esse profectum ex Clemẽtis Alexandrini & Origenis errore. [23] Fidem Papistarum de Purgatorio non nisi spectris inniti. quòd de [24] ipso creditum sit nescio quibus reuelationibus satanæ arte confictis. Id esse [25] fundatum super fabulis & opinionibus humanis, super coniecturis & præsumptionibus. Cùm monachi [26] historias veteres nescirent, eos impudenter finxisse remitti pœnas æternas propter pœnas Purgatorij. Papam [27] Innocentium destruere Purgatorium, quia ait non esse opus imperfectionis in Deo, cumque proinde non remittere peccata ex parte. Quòd [28] Græci non fuerint hæretici, & nihilominus nesciuerint Purgatoriũ: imò id repudiauerint vsque ad tempus

11 Confessio Antuerpiensis cuius ante meminimus.
12 Petrus Viretus Dialog 4. disput. Christ.
14 Idem eodem dialog.
15 Caluinus lib. 3. Institu. c. 5. sect. 10.
16 Viretus dialog. 4. dispu. Christ. & Brentius in confess. VVirtẽberg. tit. de Purgatorio.
17 Idẽ Viretus eodẽ loco.
18 Brentius eodem titulo.
19 Plerique hæretici diuersis locis.
20 Martinus Kemnitius in examine decreti concilij Tridentini de Purgatorio.
21 Kemnitius eodem loco, & Petrus Viretus dialog. 1. dispu. Christ.
22 Kemnitius eodem loco.
23 Caluinus in Harmonia in c. 16. Luc. ad verba, Moysen & Prophetas habent.
24 Caluinus lib. 3. Instit c. 5. sect. 6.
25 Viretus eodem dialog. 4.
25 Philippus Melanchthõ in responsione ad articulum xix. Bauaricæ inquisitionis.
27 Viretus dialog. 4. dispu. Christ.

28 Lutherus artic. 37. inter articulos à Leone damnatos, & Petrus Viretus Dialogo 4. disputat. Christ.

pus concilij Florentini.[29] Papistas non habere veterem ecclesiam erroris sui sociam, eo quòd sit longum discrimen inter huius, & sæculi Augustini sententiam. Quæ omnia mendacia hæretici iis de causis quas memorauimus confingunt. Cæterùm diabolus eò etiam spectat, vt de animis fidelium deleat timorem disciplinę Dei qua ad tempus animaduertit in filios quos recipit: propterea quòd eo sublato consequatur in hac maxima nostra infirmitate, non negligentia modò, sed contemptus quoque exequēdi mandata Dei. quod re-ipsa experimur. Dum enim hæretici hoc repagulum instinctu ipsius conuellunt, eorumque plausibilibus mendaciis populus credit, eò rem redactam videmus, vt omnia (quod diabolus intēdebat) peccata inundauerint. Quo diligentius curandum est, vt doctrina huius Inferni, qui Purgatorium vulgò dicitur, plenè simus instituti. Neque vllo modo committendum est, vt prolixitate tractatus vel nos à scribendo deterreamur, vel lector à lectione abstineat.

29 Caluinus sect. 10. cap. 5. lib. 3. Instit.

Quò præterea diabolus spectauerit in oppugnatione Purgatorij.

22 PRINCIPIO verò danda est opera, vt cognita habeamus quæ de Purgatorij nomine scitu sunt necessaria. solent namque hæretici idiotis, dum eorum corda solicitant, statim ab initio repræsentare sacras scripturas nusquam facere mentionem Purgatorij. & si cui rei hoc nomen sit tribuendum, id in Christi sanguinem, & fidem in eum quadrare: vt his animo in ista defixis, nec latentes consequentias examinantibus, æternam eorum salutem deprædentur. Reuocandus proinde ante omnia est idiotarum animus ad examen consequentiarum quas ex his rectè constructas pro certis habent, quum sint futilissimæ. Constat namque inter omnes, Catholicos æquè atque hæreticos, nomen Purgatorij non esse proditum in sacris scripturis. sed hinc nullo pacto est consequens, aut rem quæ hoc vocabulo significatur, non esse ab eis tradi-

Futilia esse argumenta quæ hæretici ex eo construunt quòd scripturæ nō faciant mētionem nominis Purgatorij.

tam, aut nobis non licere vti hoc nomine. vtraque enim consequentia pugnat cum doctrina scripturarum. Liber

Scripturas aliqua docere quorum non tradunt nomina.

Legis à Mose editus nusquam faciebat mentionem vocabuli resurrectionis mortuorum: & tamen [1] docebat resurrectionem mortuorum, iuxta doctrinam [2] Christi Sadducæos instituentis. quorum stupiditatem referunt, qui priore consequentia nituntur. Ager ille qui fuit emptus in sepulturam peregrinorum pecunia qua Christus fuerat vẽditus, [3] vocatus fuit (putà à populo) Ager sanguinis. non enim Petrus & Lucas eum hoc nomine appellarunt: sed hoc nomine vulgò fuisse appellatum memoriæ prodiderunt. & tamen tantùm abfuit vt hoc repudiarent,

1 Exod. 3.
2 Matth. 22.
3 Matth. 27. & Act. 1.

Scripturas vtriusque Testamenti testari licitum esse fidelibus iam inde ab antiquissimis temporibus imponere conuenientia locis nomina.

vt eo factum Iudæorum omnibus fuisse notum ostenderent. Locus [4] immolationi Isaac destinatus dictus est ab Abraham Dominus videt: [5] Luza à Iacob appellata fuit Beth-el: locus apparitionis angelorum & luctæ eiusdem cum angelo, [6] dictus est Mahanaim & Phanuel: aliique loci ab aliis, ignotis æquè ac notis, nomina acceperunt: qualia (exempli causa) sunt [7] Segor, [8] Sepulchra concupiscentiæ, [9] Torrens Botri, & alia plurima quibus Scriptura passim vtitur. Igitur licuit fidelibus iam inde ab antiquissimis temporibus imponere locis nomina conuenientia: id testante & probante scriptura Noui & Veteris Testa-

4 Genes. 22.
5 Genes. 28. & 35.
6 Gen. 32.
7 Genes. 19.
8 Numer. 11.
9 Numer. 13

Ferendũ nõ esse vt hæretici è medio tollãt nomen Purgatorij hoc prætextu quòd nõ sit expressè traditum in scripturis.

menti. quam eorum potestatem qui ignorant, næ ipsi sunt indocti: qui verò scientes oppugnant, eò id faciunt vt ipsos spolient libertate quam habent à Deo, vt eos in seruitutem redigant. quibus ne ad tempus quidem cedere debemus, vt veritas rei in scripturis traditæ, & vocabulo Purgatorij apertè & breuiter significatæ (quam hæretici nominis oppugnatione conantur è medio tollere) apud nos permaneat. Nunquam latuit Ecclesiam Dei nos [10] purgari sanguine Christi, fide [11] corda purificari: & tamen ante hos hæreticos ne fando quidem auditum est, fuisse

10 Hebr. 9. 1. Ioan. 1. & aliis locis.
11 Act. 15.

Fuisse neminem qui Christi san-

fuisse aliquem qui vel fidem, vel Christi sanguinem vocauerit neutro genere Purgatoriũ. Sed faciamus nihilominus hæc dicta esse purgatorium: nunquid consequens est, non esse locum purgatorium, quia hæc dicta sint purgatorium, propterea quòd sint pharmaca purgatoria? Atqui contra rectè sequitur esse locum vel locos purgatorios, quia hęc purgent homines, quandoquidem purgatio alicubi fieri debeat. Sed conferamus propius pedem. Sanguis Christi pharmacum est sufficiens purgandis omnibus mundi sordibus. is verò efficax est in nobis etiam cruce & pœnis temporalibus. quod scripturæ ostendunt quę tradunt Deum [12] excoquere scoriam hominum, & remittere peccata in [13] die, siue [14] tempore tribulationis: quæ [15] vocant Deum conflatorem, & memorant [16] conflatorium, [17] fornacem, [18] caminũ humiliationis: quæ [19] continent querelas Dei expostulantis quòd voluerit quosdam mundare, & non sint mundati à sordibus suis, ne per ignem quidem: quę aiunt [20] eum ablu turum sordes filiorum & filiarum Sion, & sanguinem mundaturum de medio eorum in spiritu iudicij & ardoris: quæ pronuntiant [21] dimissam esse iniquitatem Ierusalem, vt quæ susceperit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis. Hæc verò non pugnare etiam cum eo, quòd dicimur fide purgari, vel hinc quiuis intelligit, quòd nisi fides adsit, tribulationes adeò non sint profuturæ ad salutem, vt sint maximè nocituræ: quodq; [22] nemo in die Domini per ignem saluabitur, nisi qui ædificauerit super fundamentum quod est Christus Iesus. Proinde tantum abest vt hæc consequentia sit firma, Christi sanguis & fides sunt purgatorium, id est, pharmacum purgatoriũ, ergo pœnæ temporales non sunt purgatorium: vt hoc cum illo in eadem huius vocis significatione rectè simul consistat. Quod quum sit clarissimum, quanto minus sequitur non esse purgatorium,

[gui]nẽ vel fidem olim vocauerit Purgatorium neutro genere.

Hanc cõseq̃uẽtiam esse nullius momenti, Christi sanguis & fides in eũ sunt purgatorium, ergo nõ est purgatoriũ: etiamsi daremus ista solere vocari Purgatorium.

12 Isai. 1.
13 Eccles. 2.
14 Thob. 1.
15 Ierem. 6.
16 Iere. eod. c.
17 Ezech. 22.
18 Eccl. 2.
19 Ezech. 24.
20 Isai. 4.
21 Isai. 40.
22 1. Cor. 3.

 id est,

id eſt, locum purgatorium, quia hæc dicantur purgatorium. Itaque non alio nouam hanc ſanguinis Chriſti & fidei appellationem ingerunt, qui ne antiquam quidem purgatorij loci nominationem ęquo animo ferunt, quàm vt rudem auditorum ſimplicitatem eodem nomine circumueniant.

Fideles optimo iure tribuiſſe nomen Purgatorij loco in quo quidam dãt pœnas temporarias in futuro ſæculo.

1 ſuprà ſect. 20

2 Vide ſuprà ſect. 22.

3 Paſſim in Veteri & Nouo Teſtaméto.

4 Ezech. 24.

5 Malach. 3.

6 Teſte Valla lib. 1. Elegant. cap. 6.

7 Ierem. 6.

23 SACRÆ ſcripturæ patefaciunt eſſe locum in altero ſæculo in quo quidam dent pœnas temporarias: ſed ei nomen proprium nuſquam tribuunt. tantùm eum periphraſibus quas [1]memorauimus circumloquuntur. quod & plærique Veteres faciunt. Expediebat verò cùm aliis de cauſis, tum euitandæ prolixitatis gratia, vt proprium nomen haberet quod omnibus in corde & ore frequenter eſſe debebat. Igitur faciendum fuit fidelibus, vt ei nomen conueniens tribuerent pro iure quod [2]habuerunt in nomina iam inde abantiquiſſimis temporibus. Animaduerſum autem eſt ab eis appellationes tum aliarum rerum, tum etiam locorum, in [3]ſacris literis plærunque vel à natura, vel ab euentu eſſe deſumptas. tum illud quoq; deprehẽſum eſt, hũc locum eſſe purgationi deſtinatum: atque ipſas ſcripturas vti verbis, [4]mundo & [5]purgo, quum loquũtur de purgatione quæ fit per pœnas. Quare innixi his rebus, & regulę Grammaticorum quę [6]tradit Neutra nomina in orium plærunque locum ſignificare in quo aliquid fit, vocauerunt eum Purgatorium. non quòd non plurimi, & plurima purgarentur etiam in hoc mundo; ſed quod ſicut Conflatorium (qua [7]voce ſcriptura vtitur) locus eſt ſoli conflationi addictus: ita purgatorium ſonet locum ſoli purgationi ſeruientem: in mundo verò tantum abſit vt omnes & omnia purgẽtur; vt longè maxima pars hominum ſuis ſordibus immoriatur. Neq; verendum eſt vt elegãtioris Latinæ linguæ auctoribus huius ipſis ignoti vocabuli cauſa malè audiamus: quandoquidem hac de

re nihil

re nihil ab eis vel auditum, vel ſaltem creditum eſt: & etiam ipſe[8] Cicero docuit noua nouis rebus imponenda eſſe nomina. tametſi non tam de nomine, quàm de re ſimus ſoliciti.

8 In libr. De finibus bonorũ & malorum.

24 QVÆ quid ſit, iam diſpiciendum eſt. placuit autem[1] Caluino tradere, Purgatoriũ nobis nihil aliud eſſe, niſi quæ poſt mortem à defunctorum animis penditur ſatisfactio. Si dixiſſet Purgatorium eſſe pœnam qua animi purgantur poſt mortem, fuiſſet aliquo pacto tolerabile: quandoquidem Latini amatorium dicunt quod amorem prouocat: videnturque[2] Græci Florentiæ accepiſſe purgatorium in hac ſignificatione, illic vbi faſſi quaſdam animas eſſe in purgatorio, addunt, quòd ſiue ignis ſit, ſiue turbo, ſiue aliud genus, non referre: nec (quod amplius eſt) Latini eos de vſitata ſignificatione admonuerũt, quia hæc erat vtcunque tolerabilis, & ex confeſſione pœnarum purgatoriarum ſequebatur eſſe locum purgatorium. Nunc verò ait purgatorium nobis nihil aliud eſſe quàm quod iam iam ex eo audiuimus. id quod non vno vitio contaminatum eſt. nam Purgatorium vulgò locum ſignificat, iuxta vſitatiorem neutrorũ nominum in orium ſignificationem: vt manifeſtum eſt non ex Scholaſticis modò, ſed ex Bernardo quoque,[3] vbi ait tria eſſe loca quæ mortuorum animæ pro diuerſis meritis ſortiantur, Infernum, purgatorium, cælum. Deinde in purgatorio non tam eſt ſatisfactio propriè dicta, quàm tolerantia pœnarum iuſto Dei iudicio inflictarum. Licet enim quicunq; iuſtè dant pœnas, vulgò luere & perſoluere pœnas dicantur: tamen facilè omnes intelligimus, hãc ſolutionem, ſiue ſatisfactionem nihil aliud eſſe quàm iuſtæ vindictæ ſenſum. Is autem ſatisfactionem in ea ſignificatione accipit qua recepti in gratiam Dei propriè dicimur ei ſatiſfacere pœnalibus operibus: vt qui eius mentionem ſuæ defini-

Purgatorium quid Caluinus dicat eſſe Catholicis.

1 Lib. 3. Inſtit. c. 5. ſect. 6.

Græci in quaſi ſignificatione acceperint purgatoriũ Florẽtiæ.

2 In concilio Florentino ſeſſione vltima.

Definitionem Purgatorij quã Caluinus falſò aſcribit Catholicis, eſſe valde vitioſam.

3 In ſermone de quinque negociationibus & quinque regionibus.

definitioni immiſceat, vt ex ea purgatoriũ refellat,& in [4] titulo capitis in quo hanc rem tractat, id vocet ſupplementum ſiue appendicem quam adiiciamus ſatisfactionibus. quod perinde ridiculum eſt,ac ſi quis morbos vocet ſupplemẽta medicinæ. Cui ſicut locus fuit quia morbi propter peccatum inuaſerant in homines: ita ſatisfactionibus magna Dei miſericordia locus datus eſt, quia quibuſdã peccatis debita erat pœna temporaria. Poſtremò is in eo quoque peccat quòd ſolutionis ſolius pœnæ, nullam verò remiſſionis quorundam peccatorum mentionem faciat. Omiſſo ergo hoc erroium magiſtro, dicẽdum eſt, Purgatorium eſſe locum dedicatum in altero ſæculo purgationi leuiorum peccatorum,& obligationis ad pœnas temporales,quas tum hæc, tum alia peccata in hoc ſæculo remiſſa merentur.

[4] c. 5. libr. 3. Inſtit.

Purgatorium quid verè ſit Catholicis.

25 QVOD verò ſit huiuſmodi locus, plurimis verbi Dei locis compertum eſt: ſed qui omnes ad quatuor præcipua capita reducantur. Primum eſt, quòd Deus quædam peccata remittit in futuro ſæculo. Alterum, quòd remiſſo in hoc ſæculo peccato frequenter reſtet luenda pœna temporaria in altero ſæculo. Tertium, quòd Chriſtus deſcendens ad inferos, liberauerit aliquos ex pœnis. Poſtremum, quòd rectè ſuffragemur defunctis,vt Deus eis requiem largiatur. Sicut enim ex eo quod eſt locus poſt mortem in quo quidam exercentur pœnis temporariis; conſequens eſt,fideles benefacere,quod eis ſuffragentur ad requiem: ita ex eo quod verbum Dei hoc facere docuit, ſequitur eſſe locũ purgatorium. Verùm huius rei tractatus pertinet ad articulum communionis ſanctorum. Expoſitioni verò tertij capitis [a] ſuus erit paulo pòſt locus. tantum hîc ordine dicemus de primis duobus capitibus. & ex eis oſtendemus quàm ſint futilia & à veritate aliena, quæ hæretici nunc, vt olim [a] falſi Prophetæ, de corde

Quòd ſit purgatorium, plurimis verbi Dei locis eſſe cõpertũ: ſed qui ad quatuor præcipua capita reducantur, quæ hîc recẽſentur.

[a] Sect. 42.

[a] Iſa. 59. Iere. 23. & Mich. 3.

de corde ſuo loquuntur verba mendacij vt populum ſeducant.

26 IGITVR quòd Deus remittat quædam peccata in futuro ſæculo, variis ſcripturis eſt proditum. inter quas notiſſima eſt quę extat apud Matthæum capite duodecimo. quum enim Dominus peccatum in ſpiritum ſanctum neque in hoc, neque in futuro ſæculo remittẽdum aſſeuerat, eo ſimul innuit quorundam eſſe in futuro ſæculo peccatorum remiſſionem: vt non ſolum [1] Bernardus, & ante Bernardum [2] Gregorius: ſed etiam [3] Auguſtinus ante Gregorium annotauit. Manifeſtum namq; eſt, Chriſtum aliquid ſpeciale de hoc peccato, & hoc peccatum admittente affirmare. Excipit enim peccatum in ſpiritum ſanctum à regula omnium aliorum peccatorum. Omne peccatum, [4] inquit, & blaſphemia remittetur hominibus: ſiue (vt eſt [5] apud Marcum) omnia dimittentur filiis hominum peccata & blaſphemiæ quibus blaſphemauerint: ſpiritus autẽ blaſphemia non remittetur. item peccantem ſeu blaſphemum in ſpiritum ſanctum ab ordine aliorum peccantium, & ſpecialiter à faciente conuitium filio hominis. [6] ait enim: Quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei. qui autem dixerit contra ſpiritum ſanctum, non remittetur ei neque in hoc ſæculo, neque in futuro. Nihil autem hîc eſſet ſpeciale in peccato, & peccante contra ſpiritum ſanctum, quod attinet ad particulam futuri ſæculi, ſi nulla peccata remitterentur in futuro ſæculo. Igitur ſicut ab exceptione prioris particulæ rectè colligimus quædam peccata remitti in hoc ſæculo, ne iſtud quod de peccato & peccante in ſpiritum ſanctum negatur, commune ſit aliorum peccatorum & peccantium: ita eiuſdẽ exceptionis vi rectè quoq; ex poſteriore particula inferimus, quædam peccata quibuſdam remitti in futuro ſæculo. Quo Gregorius manifeſtè

Conſtare ex c. 12. Matthæi, Deum remittere quædã peccata in futuro ſæculo.

1 Serm. 66. in Cantic. Cantic.
2 Lib. 4. Dialog. c. 39.
3 Lib. 21. De ciuit. Dei. c. 24.
4 Matt. c. 12.
5 cap. 3.
6 Matth. 12.

7 Lib.4. Dialog.c. 39. festè respexit; quippe qui pro sua[7] ratione ait: quod enim
de vno negatur, consequens intellectus patet quia de qui-
busdam conceditur. Nec ex hoc solo argumentationis
loco istud patet, verùm etiam ex alio. Dominus volens
significare grauitatem peccati in spiritum sanctum præ
8 Matth. 12. cæteris peccatis,[8] dixerat id non remitti. quo verò istud
9 cap. 3. clarius exponeret, addidit apud[9] Marcum particulam, in
æternum. Non habebit, inquit, remissionẽ in æternum:
hancque suam sententiam partitione exposuit & ampli-
10 cap. 12. ficauit apud[10] Matthæum, dicens, non remittetur ei neq;
in hoc sæculo, neque in futuro. Cuius partitionis argu-
mentum potest explicari hac forma: Si peccatum in spi-
ritum sanctum neque in hoc, neque in futuro sæculo re-
mittetur, non remittetur: siue nõ remittetur in æternum.
Atqui id neque in hoc, neque in futuro sæculo remitte-
tur. Igitur non remittetur in æternum. Agnoscuntque
11 Nominatim Caluinus lib 3. Instit.c.5. sect.7. hunc Christi scopum, & partitionis locum etiam ipsi[11] hę-
retici: in tantum vt se elabi existimẽt, dum notant Chri-
stum (quod nemo negat) hoc argumẽti loco voluisse istud
significare. Sed aut non intelligunt, aut se intelligere dis-
simulant nihil à se dici posse quo arctius constringantur.
nam si partitione vsus est (quod cũ fecisse clarissimè ap-
paret ex collatione scripturarum) dubium esse nõ potest
quin vnà docuerit quædam peccata remitti in futuro sæ-
culo. Pertinet enim ad naturã partitionis, vt singula quæ
referuntur, sint partes totius: quantumuis quis etiam ne-
gatiuè argumentetur. quod omnes Dialectici & Rheto-
12 In Topicis. res nouerunt: & ipsum partitionis, seu (vt[12] Cicero appel-
lat) partium enumerationis nomen indicat. Nam si quid
adferatur quod non sit pars totius, tantum abest vt sit fu-
tura germana partitio, vt sermo futurus sit nugatorius.
quod licet istos minimè lateat: tamẽ quia id hîc dissimu-
lant, exemplis quod dicimus illustrabimus; vt fideles, per-
specta

ſpecta eorum hypocriſi, cum eis expoſtulẽt, quòd eſſe velint magiſtri inter Rhetores, & iſtud hîc diſſimulent. Adfert autem Cicero ad explicationem loci partium enumerationis, hoc exemplum illuſtrandæ huius negatiuæ partitionis accommodum: Si neque cenſu, neque vindicta, neque teſtamento liber eſt, non eſt liber. neque eſt vlla earum rerum. non eſt igitur liber. vbi ſingula membra ſunt modi quibus ſeruus libertate donatur. Vnde & affirmatiuè ita poſſumus argumẽtari, Eſt cenſu liber: ergo eſt liber. Sed præſtat vt ſcripturæ exemplis vtamur. Cùm [13] Dominus ait, Non declinabitis neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram, partitione vſus eſt negatiua eius quod alibi [14] ſimpliciter dicit, Non declinabis, & non declinabitis. Ideoq; certi ſumus homines poſſe declinare à recta via vel ad dextram, vel ad ſiniſtram. Rurſus, quum ſcriptura [15] ait, Et non reſpondit ei neque per ſomnia, neq; per ſacerdotes, neque per prophetas; manifeſtè vſa eſt negatiua partitione. Proinde rectè ſequitur, Deum his modis ſolitum eſſe reſpondere Iſraelitis. Ad quem modum, licet cõſtet Chriſtum hac partitione voluiſſe docere, peccatum in ſpiritum ſanctum nunquam remitti: tamẽ quia confeſſione omnium, etiam hęreticorum, partitione vſus eſt, hoc ipſo docuit remiſſionis aliquando obtinendę partes eſſe remiſſionem quæ contingit in hoc ſæculo, & remiſſionem quæ obtinetur in futuro ſæculo. Alioqui hæc partitio non vera & ſolida, ſed vana & nugatoria fuerit. quod ſi quẽuis & cuiuſuis ſermonẽ dedecet: quãto magis Chriſtum, Dei [16] ſapientiam: quanto magis Dei verbum, quòd argentum dicitur [17] igne examinatum, ſeparatum à terra, purgatum ſeptuplum. Atque hoc illud eſt quod Auguſtinus ſignificauit, quum [18] ait: Nõ enim de quibuſdam veraciter diceretur quòd non eis remittatur neq; in hoc ſęculo, neq; in futuro, niſi eſſent quibus etſi nõ in iſto,

13 Deut. 5. & 17. 2. Paral. 34. Prouerb. 4. & Iſai. 30.

14 Exod. 23. & 1. Reg. 12.

15. 1 Reg. 28

16 Coloſ. 2.

17 Pſal. 11.

18 Lib. 21. De ciuit. Dei, c. 24.

tamen remitteretur in futuro. Quo maior est Magdeburgensium centuriatorum impudentia, quòd non contenti dissimulatione virium horum argumentorum, qua cæteri hæretici hîc vtuntur, ausi sunt verbis expressis [19] scribere Christum Matthæi c.12 negasse peccata remitti in inferno, si non in præsenti contingat remissio. Nec hoc solum ex partitione intelligimus, sed eius vi & natura etiam cognoscimus quid hîc sit futurum sæculum. quam quæstionem ne attingeremus quidem, nisi Caluinus purgatorio quocunque modo resistens[20] vocaret nos insulsos, propterea quòd verbũ futuri sæculi ad medium tempus (vt inquit) torqueremus, quum extremum diem notari cuiuis pateat. quod eo ait, ne cogatur probare quod rectè probare non poterat. Certè enim scriptura manifestè agnoscit futurũ sæculum nondum finita huius mundi figura cum suo tempore: nominatim apud Paulum, cùm [21] ait, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. & futurum sæculum hîc dici non comparatione finis mundi, sed comparatione mortis peccantium, hinc manifestum est, quòd nulla mundi mentio sit facta, sed hominum peccantium siue in filium hominis, siue in spiritum sanctum: quibus vtique hoc sæculum in morte finem habet, & futurum incipit. Quicunque, [22] inquit, dixerit verbum contra filium hominis: qui autem dixerit contra spiritum sanctum. Deinde verò quia certum est illud spatium quod inter mortem vniuscuiusque & diem extremum intercedit (in quo & sunt quicunque iam inde à principio mundi sunt mortui, & erunt qui postea morientur) esse partem æternitatis, quæ manifestè hîc in hoc & futurum sæculum diuiditur. in quo si remitteretur aliquod peccatum (vt quidem remittitur) non remitteretur neq; in hoc neque in futuro sęculo, sensu Caluiniano. Ne ergo futuro sæculo prima eius pars

19 Centur. 1. lib. 1. c. 5. titulo de Inferno.

Quid verè sit futurum sæculũ in verbis Christi Matt. c. 12

20 In cõmentariis in locum Matthæi c. 12. quẽ tractamus.

21 Ephes. 1.

22 Matth. 12.

pars absit, néve partitioni insignis pars æternitatis desit, necesse est futuro sęculo non solum diem iudicij vniuersalis (qui etiam iis qui tunc vel morientur, vel saltem immutabuntur, erit principium futuri sæculi) sed in genere omne illud spatiũ significari quod à morte vniuscuiusque deinceps decurrit. Idque eo certius, quòd constet tum ex multis aliis locis, tum ex[23] historia Lazari & diuitis, Deum non differre omne iudicium in supremum diem: sed de vita vniuscuiusque statim à morte cognoscere. Itaque fidelibus manifestum iam est certis argumentis, tum ab exceptione quam hæc scriptura complectitur: tum à natura partitionis sumptis, adiuta etiam præstantia Christi & verbi Dei, quædam peccata: id est (vt quam possumus clarissimè quod sentimus ingenuè agnoscamus) quasdam peccatorum culpas remitti post mortem. Libenter enim profitemur Dominum de peccati culpa esse locutum. & tantum abest, verum vt sit quod idem Caluinus[24] hîc fingit, Catholicos sentire nullam culpam remitti post mortem; vt planè contrarium hac scriptura probare contendát. Idq; etiá Gregorius olim clarissimè expresserit, cùm recitatis huius scripturæ verbis[25] ait: in qua scriptura datur intelligi quasdam culpas in hoc sæculo; quasdam verò in futuro sæculo posse laxari. Quæ cuius generis sint, deprehendimus ex collatione scripturarum. apud quas nonnulla peccata (quæ etiam dicuntur[26] simpliciter peccata per exochen) adeò non consistunt cum iustitia, vt eam [27]profligare, auctores[28] regno Dei priuare, mortem[29] æternam eis cõsciscere dicantur: quæ proinde non remittuntur in futuro sæculo. quædam verò significantur esse huiusmodi, vt qui ipsa admittunt, licet contaminentur, maneant nihilominus[30] iusti &[31] filij[31] Dei: quibus, quia sunt [32]Dei hæredes, ea remittuntur in futuro sæculo, si nõ fuerint remissa in isto. quorum multa & varia exempla[33] Ve-

23 Lucæ 16.

Etiam Catholicos sentire Dominũ locutum esse Mat. c. 12. de peccati culpa.

Mendacium Caluini.

24 In cõmentariis in hunc Matthæi locũ.

25 Lib 4. Dialog. c. 39.

Cuiusmodi sint peccata quæ remittuntur in futuro sæculo.

26 Rom. 6. & Iacob. 1.

27 Ezech. 3. & 18.

28 Galat. 5.

29 Rom. 1. & 6.

30 Prou. 24.

31 Matth. 6. & 1. Ioan 1.

32 Rom. 8.

33 Nominatim Augustinus variis locis, & Gregorius libr. 4. Dialog. c. 39.

teres memorant. ſed quod ad dictum contra filium hominis pertinet, hoc pro exemplo erit, ſi quis de popello Iudæus, Chriſti doctrina & miraculis nondum ei patefactis, ſimpliciter dixiſſet, Scripturas non docere Prophetam ſurgere à Galilæa.

Doctrinam de remiſſione quorundam peccatorum in futuro ſæculo fuiſſe cõprehenſam etiã ſcriptura Veteris Teſtamenti.

27 FVITQVE hæc doctrina de remiſſione quorundam peccatorum in futuro ſæculo, etiam ſcriptura veteris Teſtamenti comprehenſa. quod haud grauatè fatebitur, quiſquis memor interpretationis Chriſti quam nunc audiuimus, eam accommodauerit quibuſdam promiſſionibus, minis, prædictionibus, veteri teſtamento comprehenſis. Nempe (exempli cauſa) audimus apud Ieremiam Dominum inter cætera[1] dicentem, Et propitiabor peccatis eorum: quæ promiſſio eſt remiſſionis peccatorum: apud alios verò has ſiue imprecationes, ſiue prædictiones retentionis quorundam peccatorum: Peccatum [2]matris eius non deleatur: &[3]peccatum eorum à facie tua non deleatur. ſuntque hæc verba huiuſmodi, vt nulla particula reſtringantur ad præſens ſæculum; ſed libera porrigantur ad futurum quoque ſæculum. Verùm quia refractarij homines difficilè placantur, Deus hęc & huius generis alia, voluit illuſtrari ſcriptura euangelica. Chriſtus namque manifeſtè patefecit, non remittetur, ſignificare non remittetur neque in hoc ſæculo, neque in futuro: & conſequenter innuit, remittetur, ſignificare, remittetur vel in hoc ſæculo, vel in futuro. quem interpretem ſi ſequamur (vt eſſe ſequendum certum eſt) tum in ſcripturis iam-iam citatis idem quod iſtæ ſignificantibus, tum in aliis eiuſdem generis, vbi nullæ particulares circumſtantiæ lectorem aliò vocant: ſicut non dubitabimus quin illud, non deleatur, & illi ſynonyma, ſignificent, non deleatur neque in hoc ſæculo, neque in futuro: ita certi erimus illud, propitiabor, quæq; ei ſunt ſimilia, pertinere non

[1] cap. 31.
[2] Pſal. 108.
[3] Iere. 18. & Nehem. 4.

non solùm ad hoc sæculum, verumetiam ad futurum: quod quidem attinet ad ea quæ diximus peccata.

28 Et verò quotidiani quoque casus, illustrati scripturis Veteris & noui testamenti, testantur Deum remittere quædam peccata in futuro sęculo. Manifestum enim est, iustum septies in die cadere, filios[2] Dei quotidie contrahere debita, omnes[3] (quantæcunque sint sanctitatis & dignitatis) in multis offendere. & simul compertum habemus, plurimis subitum[4] Domini diem ingruere, siue Dominum[5] repentè, & qua[6] hora non putatur, venire: quibusdam autem etiam aliquem casum mentem longo tempore victuris subitò eripere. quibus fit vt non dubitemus quin plurimi iusti non habeant spatium cogitandi, nedum deliberandi, de quęrenda remissione leuium peccatorum quæ ante hos luctuosos casus admiserunt. Neq; desunt qui huiusmodi peccatis ad mortem vsq; vel ignorantia adhærent, quia non[7] intelligunt delicta: vel infirmitate, qua prudentes & scientes nunquam ea seriò detestantur. Qui proinde omnes antè excedunt è vita, quàm impetrauerint horum peccatorum quotidianorum remissionem: eo quòd pœnitentia sit necessaria ad peccati remissionem, iuxta[8] veteris & [9]noui Testamēti scripturas. Nec est quod hæreticus sibi hîc de sua fide blandiatur: quandoquidē fides etiā ipsi nō est germana quę nō fuerit comitata pœnitētia. Porrò mors nō est donata potestate remittēdi peccata; vt quæ sit pœna peccati originalis omnibus æqualiter inflicta: quæq; si hac potestate esset prædita, nemo redderet rationem de verbo otioso in die iudicij: ac ne damnaretur quoq; quispiā. Excipiūtur ergo altero sęculo maculati his peccatis. In quo si nulla remitterentur peccata, quid istis fieret? damnarentur ad pœnas æternas? atqui sunt iusti: [10] Dominus verò iustos diligit. hæreditatem æternam tenerent? sed huic obstat quòd se-

mita

Quotidianos quoque casus, illustratos scripturis vtriusq; Testamenti, testari Deum remittere quædā peccata in futuro sæculo.

1 Prouer. 24.
2 Matth. 6.
3 Iacob. 3.
4 Lucæ 21.
5 Marc. 13.
6 Lucæ 12.
7 Psal. 18.
8 3. Reg. 8. 2 Para. 2. Ezec. 18. & alus scripturis.
9 Matth. 3. Marc. 1. & 6. Luc. 17. Act. 2. 1. Petri 3.
10 Psal. 145.

11 Isai. 35.

mita [11] quæ ducit ad vitam, sit sancta, neque transeat per eam pollutus. Itaque vt adeant hæreditatem quæ eis tanquam filiis debetur (si enim filij, & heredes, [12] inquit Apostolus) relinquitur Deum remittere hæc peccata in futuro sæculo.

12 Rom. 8.

Ex eo q Deus remittit quadã peccata in futuro sæculo, manifestè et necessario sequi, esse purgatoriũ: esse spiritus qui pœnas temporarias dependant: esse ignẽ purgatoriũ

29 Ex quo porrò manifestè & necessariò sequitur esse purgatorium: esse aliquos spiritus qui pœnas temporarias dependant in futuro sæculo: quod [1] Augustinus hinc expreßè collegit: esse ignem purgatorium: quod [2] Gregorius & [3] Bernardus huic innixi admonuerunt. Id quod fatebitur, quisquis sequentibus argumentis animũ aduerterit. Deus remittit quædam peccata in futuro sæculo. quod 1
dum facit, purgat [4] peccata. igitur Deus purgat peccata in futuro sæculo. Atqui necesse est vt ea alicubi purget: quia quod nusquam fit, non fit. Igitur locus quidam est in futuro sæculo vbi Deus remittit, siue purgat quædam peccata: hoc est, est locus purgatorius: suntque etiam animi qui purgantur: quia pugnantia sunt, Deum purgare peccata hominum, eundemque nullos purgare. Deus remit- 2
tens & purgans peccata in futuro sæculo, neque purgat ea in cælo: quia (vt [5] scriptura inquit) non intrabit in ciuitatem cælestem aliquid coinquinatum: neque purgat ea in inferno damnatorum: quia (vt eadem docet) hic infernus est [6] perditio, & lacus [7] iræ Dei magnus. Igitur remittit & purgat ea in aliquo loco, qui neque cælum, neque infernus est damnatorum ad pœnas æternas. Deus purgans 3
peccata in futuro sæculo, ea neque ante iudicium contaminati purgat: eo quòd scriptura significet vnumquemq; talem iudicio sisti, qualis hinc egreditur, cum aliis [8] multis locis, tum iis [9] qui docent Deum in morte venire, & inuenire vigilantes & dormientes: neque in ipso iudicio: quia eadem [10] tradit tales nos iudicari, quales sumus in morte. imò per [11] iudicium apparere quales re-vera simus: neque spatio

1 Lib. 10. De ciuit Dei, c. 24.
2 Lib. 4. Dialog. c. 39.
3 Serm. 66. in Cantic Cantic.
4 Hebr. 1. Prouerb. 15. Thob. 11.
5 Apoc. 21.
6 Iob 26. & 28.
7 Apoc. 14.
8 Ioan. 12. 2. Cor. 6. Isai. 49. & aliis locis, quos Gregorius citat lib. 4. dialog. c. 39.
9 Marc. 13. & Lucæ 12.
10 Lucæ 12.
11 1. Cor. 4.

ſpatio illo momentaneo quo abripimur ad locum nobis dignum: tum quia iudicium & redditio coniunguntur in [12]ſcriptura: tum quia [13]perſonæ idem nomen retinent in redditione quod in iudicio habuerunt. igitur Deus remittit quædam peccata in loco executionis iudicij: & hic

12 Apoc. 11. & 1. Cor. 3.
13 Apoc. eodem capit.

4 locus eſt purgatorius. Deus ita remittit & purgat peccata in futuro ſæculo, vt hęc remiſſio ſiue purgatio ſit conſentanea iis quæ aliis locis memoriæ prodidit de iudicio & retributione. Is verò frequentiſſimè & clariſſimè patefecit in ſcripturis veteris & noui Teſtamẽti ſe eſſe [14]iuſtum iudicem: ſe iudicaturum in iuſtitia: iudicium ſuum eſſe [15]iuſtum, [16]verum, [17]ſecundum veritatem: ſe iudicare ſecundum [18]opus & [19]opera vniuſcuiuſque: ſe [20]reddere vnicuique ſecundum opera eius, etiam minima: in tantum vt [21]reddituri ſimus rationẽ de verbo otioſo. Igitur Deus in futuro ſæculo ita purgat peccata, id eſt, culpas peccatorum, vt nihilominus reddat ei qui peccauit ſecundum opus vel opera ipſius. atqui quotidianum ſiue leue peccatum iuſti & filij Dei non punitur æterna, ſed temporali pœna: & pœna futuri ſæculi paſſim [23]ſignificatur nomine ignis in ſcriptura. quare Deus ita remittit peccata in futuro ſæculo, vt ea puniat pœna temporali, ſiue (vt nomine ſcripturę vſitato vtamur) igne temporario. Porrò nulli [24]pœnæ locus eſt in cælo: neque pœnæ temporariæ locus eſt [25] in inferno damnatorum: quia huius loci pœnæ ſunt æternæ. igitur quidam alius locus eſt in quo Deus purgat & punit quædam peccata acerbitate pœnarum temporalium: hoc eſt, eſt purgatorium in futuro ſæculo.

14 2. Tim. 4.
15 Act. 17. & Pſal. 9.
16 Rom. 2. & 2. Theſſal. 1.
17 Rom. 2.
18 Rom. 2.
19 1. Pet. 1.
20 Apoc. 20.
21 Iere. 17. 25. 32. Matth. 16. Rom. 2. 2. Theſſal. 4. Apoc. 2.
22 Matt. 12.
23 Matt. 3. & 7. Luc. 3. & aliis locis.
24 Apoc. 21.
25 Matth. 18. & 25.

Specialis demõſtratio axiomatis, ꝙ Deus in futuro ſæculo ita remittat quædã peccata, vt nihilominus repoſcat pœnas temporarias: ex loco 1. Cor. 3.

30 Et hæc quidem generaliter probant Deum remittere quaſdam culpas in futuro ſæculo: idq́ue ita vt nihilominus repoſcat pœnas temporarias. Cęterùm ſunt etiam ſcripturæ quæ ſpecialiùs eadem docent. nominatim illa celebris quæ extat in priore ad [1]Corinthios epi-

1 cap. 3.

 ſtola

ſtola his verbis: Secundum gratiam quæ data eſt mihi, vt ſapiens (id eſt, doctus & ſcitus) architectus fundamẽtum poſui: alius autem ſuperædificat. vnuſquiſque autem videat quomodo ſuperædificet. fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. ſi quis autem ſuperædificat ſuper hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam: vniuſcuiuſque opus manifeſtum erit. dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuſcuiuſque opus quale ſit, ignis probabit. ſi cuius opus manſerit, quod ſuperædificauit; mercedem accipiet. ſi cuius opus arſerit, detrimentum patietur: ipſe autem ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem. Audimus enim duos ordines eorum qui ſaluantur: Vnum eorum qui ædificant ſuper fundamentum, quod eſt Chriſtus Ieſus, aurum, argentum, lapides pretioſos, qui recipient mercedem ſui operis in die Domini, in qua vniuſcuiuſq; opus probabitur per ignẽ, & manifeſtũ erit. Alterũ eorũ qui ſuper idẽ fundamentũ ædificant ligna, fœnũ, ſtipulã: qui quidẽ detrimentũ patiẽtur in eodẽ die, & nihilominus ſalui erunt, ſed ita tamen tanquam per ignem. Verùm quia hic locus intellectu difficilis eſt propter metaphoram, eiuſque ſententia deprauatur ab hæreticis; exponendus eſt latiùs, tum ex eius circunſtantiis, tum ex aliis ſcripturæ locis. Apoſtolus [a] reprehenderat Corinthios propterea quòd eſſent inter eos diſſidia, dum alius aduerſus alium inflatur huius vel illius paſtoris & doctoris cauſa: docens Deo gloriam boni fructus eſſe aſcribendam; non ſibi, non Apollo, non Cephæ: qui nihil aliud eſſent quàm miniſtri Chriſti, recepturi mercedem ſuam non ab ipſis, ſed à Deo cuius eſſent adiutores: idq; ſecundum ſuum laborem. eſſe enim differentes miniſtrorum operationes: quoniã quidam in Dei populo, qui eſt velut

Duo ordines eorum qui ſaluãtur, apud Apoſtolum.

Expoſitio huius loci Apoſtoli.

[a] cap. 1. & 3.

Dei

Dei agricolatio & Dei ædificatio, tenebant locum plantatorum; quidam verò rigatorum: seu (quod idem significat) quidam erant id quod in ædificatione architecti qui fundamentum collocant; in quo ars præcipua & summus est labor: quidam verò id quod hi qui super iactum fundamentum ædificant; in quo minor est ars & labor. Et sibi quidem ascribit quòd gratia Dei vt scitus architectus fundamentum iecisset: hoc est, quòd primus Corinthios docuisset principia religionis Christianæ, eosque Christo lucrifecisset. Cæteris verò attribuit superædificationem, hoc est, insequentem operam & laborem, vel præstitum, vel saltem debitum: qui situs est in doctrinis, adhortationibus, minis, increpationibus, reprehensionibus, & aliis ministrorum officiis, quibus fideles solent adolescere & euadere in viros perfectos, tum doctrina, tum moribus. Cæterùm quia facilè euenit, vt qui præsunt, causa sint quorundam peccatorum populi; præsertim paruorum, propter difficultatem prouinciæ quam sustinent; addit: vnusquisque autem videat quomodo superędificet. quod significat superædificationis quoque prouinciam grauem esse, & requirere non solùm magnam operam, sed ingentem quoque solicitudinem. Cui porrò adiicit causam cur mentionem non iaciendi fundamenti, sed solius superædificationis fecerit. Fundamentum enim aliud nemo potest (nimirum iure) ponere præter id quod positum est (putâ, à me) quod est Christus Iesus. primus namque docuerat Corinthios summa capita religionis Christianæ, effeceratque sua opera & solicitudine vt Christus Iesus habitaret in cordibus eorum. Cui deinde annectit quæ declarant se non sine causa antea admonuisse, vt vnusquisque videret quomodo superædificaret. esse namque plurima eorum qui super hoc fundamentum ędificant, & maximè differentia opera: quæ omnia Deus manifestaturus,

Secundũ gratiã quæ data est mihi, vt sapiẽs architectus fũdamentum posui, alius autem superædificat.

Vnusquisq; autem videat quomodo superædificet.

Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id quod positũ est, quod est Christus Iesus.

Si quis autẽ superædificat aurũ, argentũ, lapides pretiosos, ligna, fœnũ, stipulã, vniuscuiusq; opus manifestum erit.

Auro, argento, lapidibus pretiosis, lignis, fœno, stipula, quæ in genere significata sint.

3 1. Paral. 28.
4 3. Reg. 5.

5 Matth. 25. 1. Cor. 6. & 13. Gal. 5. Iacob. 2. & vide Augustinum Enchir. c. 67. & 68. & in lib. De fide & operibus, c. 15. & lib. 21. De ciuit. Dei. c. 26.

Auro, argento, lapidibus pretiosis, lignis, fœno, stipula, quæ speciatim sint significata.

Quod Caluinus hic valde errauerit.

6 Lib. 3. Instit. c. 5. sect. 9.
7 In cõmentariis in hunc locum.
8 Lib. 3. Instit. c. 5. sect. 9. & in commẽtariis in hunc locum.
9 Act. 20. 2. Timo. 4. Tit. 2. Matth. 18. 1. Corinth. 5.

turus, examinaturus, & iusto stipendio sit coronaturus, vel puniturus. Si quis autem, inquit, superędificat aurum, argẽtum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, vniuscuiusque opus manifestum erit. Ac illud quidem facile est intelligere, auro, argento, lapidibus pretiosis (quæ præparata leguntur à [3] Dauide & [4] Salomone in opera domus Domini) significatam esse congruam fundamento à se iacto superstructionem: hoc est, insignia & ex omni parte bona opera: eaque in tali differentia, qualis est inter optima, meliora, bona. & è contra lignis, fœno, stipula, non conformem huic fundamento ædificationem: hoc est, opera mala & incendio obnoxia; venialia tamen: eaque in tali differentia qualis est inter pessima, peiora, mala. nam digna morte æterna opera vt non struuntur super fundamentum quod est Christus Iesus: ita [5] salutem auferunt eorum auctoribus, quam Apostolus lignorum, fœni, stipulæ, superædificatoribus paulò pòst pollicetur. Quæ verò nominatim sint hæc opera, paulò remotius est ab intelligentia imperitorum. qua opportunitate vsus Caluinus, aurum, argentum, lapides pretiosos circumscripsit [6] doctrinis Dei, siue [7] doctrinis Christo dignis: ligna verò, fœnum, stipulam, [8] doctrinis commentitiis, seu hominum capite excogitatis, quæ tamen non pugnent cum præcipuis & necessariis fidei capitibus. sed quàm malè, locus ipse attentiùs consideratus declarat. Apostolus enim infinitè aurum, argẽtum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, memorat. constat autem ex scripturis, officium pastorum non in sola doctrina situm esse: sed etiam in [9] admonitionibus, obsecrationibus, exhortationibus, redargutionibus, increpationibus, censuris, & aliis huius generis, quæ ad emendationem, profectum, confirmationem, perseuerantiam fidelium requiruntur. Nec sufficit quòd hęc fiant à pastoribus, vt habeant appellationẽ auri, argenti,

argenti,lapidum pretiosorum: sed oportet vt etiam bene ab eis fiant. Multa[10] namque bona sæpius non bene fiunt, quod quum accidit,ea veri boni rationem amittunt. Igitur Apostolus auro,argento,lapidibus pretiosis, non simpliciter doctrinas Dei Christo dignas intellexit; sed doctrinas Dei & Christi bene & opportunè traditas:& præterea reliqua omnia pastorum officia bene & legitimè præstita. Quod quum sit certum, dubium non est quin is e-conuerso lignis,fœno, stipula, intellexerit doctrinas Dei, & reliqua pastorum officia, vel præstita, vel omissa cum leuiori aliquo peccato. vt si pastor (exempli causa) affectet eloquentiam gloriolæ alicuius causa. vt si paruulis in Christo doctrinam sublimiorem tradat,vel imprudentia,vel ignorantia imperitiæ plebis,vel vt auditores in aliquantulam sui admirationem rapiat. vt si leui aliqua indulgẽtia non reprehendat quod reprehendendum est. Et si tantum verborum,lignorum,fœni,stipulę ratio esset habenda, sequeretur eis etiam significatas esse commentitias & hominum cerebro fabricatas doctrinas,quæ non pugnent cum præcipuis fidei capitibus, imò etiam hæreses,& quasuis alias mortiferas pastorum actiones. Verùm sicut hæc exclusa sunt verbis,superædificát,& saluus erit: ita aliæ circumstantiæ innuunt Apostolum non tam ad has commentitias doctrinas,quàm ad illos,& alios eis similes vitiosos pastorum mores respexisse, quos sub[11] nomine suo,Cephæ, Apollo, per figuræ translationem notat. primùm enim reprehẽdit non commentitia dogmata,sed[12] dissidia,& in[13] hominibus gloriationem: quibus fiebat vt dicerent,ego sum Pauli,ego Apollo,ego Cephę: quę ex illis vitiosis moribus videntur sumpsisse originem. tanto verò magis hæc commentitia dogmata nominatim reprehendisset,quàm ista;quanto eorum commixtio cum verbo Dei minus erat ferenda. Deinde non quadrat

10 Matth. 6.
11 1. Cor. 4.
12 1. Cor. 1.
13 1. Cor. 3.

in hæc dogmata, quod adiunctum eſt, vniuſcuiuſq; opus manifeſtum erit. nam hoc ſignificat non ideò minus vnicuique ſuperædificatorum videndum eſſe quomodo ſuperſtruat, propterea quòd nunc multa lateant. venturum enim tempus quo vniuſcuiuſque opus, quantumcunque etiam abditum, ſiue per ſe, ſiue ſtudio eius qui id occultat, manifeſtum ſit futurum. Bonæ verò doctrinæ iam tunc manifeſtæ erant. imò nec commentitia dogmata latuiſſent Corinthios & Paulum de ſalute eorum ſolicitum. Poſtremò etiam ſi hæc iſtos latuiſſent, potuiſſent nihilominus paulò pòſt deprehendi. quæ verò ſignificantur auro, argento, lapidibus pretioſis, lignis, fœno, ſtipula, reponuntur inter vſqueadeò occulta, vt dicantur eſſe reuelanda in die Domini. cuiuſmodi ferè ſunt, non res per ſe malæ & nugatoriæ; ſed ea quorum bonitas vel malitia ab animo operãtis dependet. Dies enim Domini, inquit, declarabit; putâ, vniuſcuiuſque opus. Conſtat namque diem Domini [14] vulgò in ſcripturis ſignificare diem iudicij, quod duplex eſt, vniuerſale, & particulare in morte vniuſcuiuſque. qui idem dicitur nonnunquam ἐκείνη ἡμέρα, id eſt, illa dies, vt apud Paulum: [15] potens eſt depoſitum meum ſeruare in illum diem: [16] &, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die. nonnunquam verò cum articulo qui tantundem valet, ἡ ἡμέρα, id eſt, illa dies. vt apud [17] Matthæum, Vigilate itaque quia neſcitis τὴν ἡμέραν, id eſt, illum diem: & hîc apud Paulum in exemplaribus Græcis quæ nunc ſunt in manibus. ἡ γὰρ ἡμέρα, id eſt, illa enim dies. Quam eius vim hæretici ſubticent in ſuis tranſlationibus. Huicque aſtutiæ [18] Caluinus addit, vulgato ſcripturæ vſu diem Domini eſſe dici, quoties ſuam præſentiam hominibus aliquo modo manifeſtat. tum verò faciem eius lucere, quum veritas eius illucet. videbat enim illud ſilentium valere apud impe-

Dies enim Domini declarabit.

14 Nominatim Malach. 4. 1. Theſſ. 5. & 2. Ioan.

Dies Domini quid ſit Paulo.

15 2. Tim. 1.

16 2. Tim. 4.

17 cap. 25.

18 Lib. 3. Inſtit. c. 5. ſect. 9.

Dies Domini quid ſit Caluino, & quòd is eum malè definiat.

imperitos, cæterùm doctiores, tum istud deprehensuros, tum etiam habituros rationem constantis lectionis exemplarium Latinorum, etiam suffultorum auctoritate & testimonio [19] veterum ecclesiasticorum Scriptorum. igitur faciendum sibi esse existimauit, vt hac tanta asseueratione oculos lectorum perstringere conaretur. nam qui eam examinauerit, deprehendet impudens esse mendacium. Scriptura enim nusquam accipit diem Domini in hac significatione. quod causa fuit cur nullum locum proferret: tantum abest vt eum passim ita accipiat. Quinetiam ipsa verba hanc interpretationem respuunt: quippe quæ sonant diem, siue tempus Domini esse, in quo Deus dominium suum, siue se esse dominum insigni & præclaro aliquo facto manifestat. & quandoque quidem dicitur de certo huius sæculi tempore, in quo Deus insigni animaduersione & supplicio manifestat se esse Dominum eorum qui mandata ipsius contemnunt. vt Isaiæ cap. 13. & Ieremiæ 46. frequentissimè verò accipitur pro die iudicij, siue generalis, siue particularis: in quo examinatione, exactione rationis etiam minimorum peccatorum non remissorum, & punitione ac remuneratione operum patefacit, patefacietque se esse Dominum vniuersæ creaturæ. vt in priore [20] epistola ad Thessalonicenses: Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet. vt in altera Ioannis epistola, Vt in die Domini non confundamini. vt apud [21] Malachiam, Antequam veniat dies Domini magnus & horribilis: & apud [22] alios. Cuius diei quia dies afflictionum huius sæculi sunt vmbræ, & [23] quędam veluti ostensiones, quidam [24] Veteres hunc Apostoli locum per quandam extensionem traxerunt ad afflictiones huius sæculi. & iidem nihilominus, quia videbant reliquas circunstantias patefacere propriè hîc sermonem esse de die qui per exochen dicitur dies Domini,

19 Nominatim Hieronymi lib. 2. aduersus Iouinianũ: Augustini in libro De fide & operibus, c. 15. & aliis locis.

Dies Domini quæ passim significet in scriptura.

20 cap. 5.

21 cap. 4.

22 Nominatim Petrũ c. 3. alterius epistolæ.

23 2. Thes. 1.

24 Augustinus in libr. De fide & ope. c. 15. & in Enchir. c. 68. & quæst. 1. ad Dulcitiũ. & Gregorius libr. 4. Dialog. c. 39.

Apostolũ loqui de die Domini, qui per exochen ita dicitur.

25 Augustinus concione 3. in Psalmũ 37. & Homilia 16. in lib. 50. Homiliarũ. & sermone 4. Decõmemoratione animarum. & Gregorius libr. 4. Dialog. c. 39.

Domini,[25] declarauerunt Apostolum loqui de die iudicij & temporalibus futuri sæculi pœnis. nullus enim est certus dies afflictionum huius sæculi, qui declaret & manifestum faciat vniuscuiusque ministri opus aurúmne sit, vel argentum, vel lapides pretiosi: an verò ligna, vel fœnum, vel stipula. imò ne omnes quidem dies afflictionum huius sæculi id præstiterint. nullus est ignis huius sæculi qui probet vniuscuiusque opus quale sit. nullus est dies huius sæculi in quo qui ædificauerint, aurum, argentum, lapides pretiosos, recipiant mercedem salutis æternæ: qui verò ædificauerint ligna, fœnum, stipulam, salutem quidẽ consequantur, sic tamen tanquam per ignem. In diem verò iudicij optimè & propriissimè conueniunt quæcunque hîc dicuntur. nam quia Dominus veniens

26 1. Cor. 4.

illuminabit (vt idem[26] Apostolus paulò pòst inquit) abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, hîc rectissimè scriptum est, Vniuscuiusque opus manifestum erit: dies enim Domini declarabit. Rursus, quia frequentissimè in sacris scripturis traditum est, Dominum

27 Psalm. 49. Daniel. 7. & aliis locis.

Quia in igne reuelabitur, & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit.

28 Sapien. 1.

Ignis quid hîc significet.

29 Vide Augustinũ in libr. De fide & ope. & in Enchir. cap 68.

30 Eccl. 2.

31 Lib. de Spiritu sancto. cap. 15.

[27] in igne venturum, & omnia[28] diligenter examinaturum, optimè additum est, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Etsi enim ignis multa significet in scriptura, fieríque etiam possit vt Deus, sicut tres pueros in fornace ignis ardentis illæsos seruauit, ita sanctos seruet illæsos ab igne tum futuri sæculi, tum exustionis mundi: (ignis enim, cuius hîc fit mentio, communis[29] est omnium, bonorum æquè ac malorum) tamen quia probabile est Apostolum perstare in metaphora, quæ hinc est tracta, quòd igne deprehendamus sitne aliquid solidum (quale, verbi gratia,[30] est aurum) an verò fragile & combustioni obnoxium: præstat vt cum[31] Basilio dicamus ignem hîc significare probationem in iudicio, siue rigidum examen Dei, quod vniuscuiusque

cuiusque opus examinabit quale sit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit: (vt manere & non consumi ab igne solent aurum,argentum,lapides pretiosi) hoc est, si opus quod superędificator struxit,deprehẽdatur à Deo examinante tale vt sit ex omni parte bonum; mercedem accipiet, putâ, superædificator. mercedem, inquam, non huius sæculi,sed alterius, quæ propria est fidelium & sanctorum: de qua paulò antè dixerat,Vnusquisq; propriam mercedem accipiet secundum suum laborem, & quam Christus vocat mercedem [32] quæ est in cælo,siue [33] quæ est apud Patrem nostrum qui in cælis est. Si cuius opus arserit (vt quidem ardere solent ligna, fœnum, stipula) hoc est, si cuius opus fundamento bono superstructum,iusto Dei examine fuerit inuentum peccatum & aliquo supplicio dignum; detrimentum patietur: non [34] animæ,quia id significaret iacturam æternæ salutis; sed operis: idque per combustionem, quæ indicata est verbo, arserit: hoc est, per punitionem futuri sæculi. eo namque examen & iudicium fiet, vt [35] referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. nec detrimentum magis ad hoc sæculum referri debet,quàm merces:quandoquidem Paulus vtriusque vno eodemq; tractu meminit, vbi vnum diem,vnumque ignem examinantem bonum & malum memorauit. Ne tamen quispiam existimaret hanc punitionem futuram æternam,additum est, Ipse autem saluus erit, hoc est, salutem æternam consequetur. Saluari quippe semper [36] accipitur in scripturis in bonam partem: nec æternitatem suppliciorum inferni, sed cæleste [37] præmium significat. quod non animaduersum à [38] Chrysostomo in conflictu aduersus eos qui sentiebant damnatorum pœnas quandoque finiendas, impulit eum in alienam horum verborum interpretationem, etiam iudicio omnium hæreticorum huius sæculi.

Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet.

32 Matth. 5.
33 Matth. 6.

Si cuius opus arserit, detrimentũ patietur.

34 Matt. 16.

35 2. Cor. 5.

Ipse autem saluus erit: sic tamen quasi per ignem.

36 Nominatim Psal. 11 79. 85. & Matth. 8.
37 Matt. 19. & 24. Ioan. 3. Rom. 10. & aliis locis.
38 Homil. 9. in priorẽ epist. ad Corinth.

Cui nihilominus adiectum est, ne hæc inter se pugnare viderentur, sic tamen quasi, siue tanquam per ignem; supple, comburentem ligna, fœnum, stipulam: hoc est, sic tamen tanquam per examen & iudicium Dei iusto temporali supplicio animaduertens in mala opera superædificatoris. Quod qui supplere noluerit, necesse habebit hîc abrumpere filum metaphoræ, & istud (quod tamen, quantum ad sententiam attinet, eodem redibit) de vulgaris significationis futuri sæculi igne accipere, propterea quòd hæc particula, sic tamen tanquam per ignem, propria sit eorum qui ædificauerunt ligna, fœnum, stipulam. Ille verò ignis, cuius facta est mentio in verbis, quia in igne reuelabitur, & vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit, manifestè communis sit æquè eorum qui ædificauerint aurum, argentum, lapides pretiosos, atque aliorum qui ædificauerint ligna, fœnum, stipulam. Nam quòd Caluinus nouiter ignem vbique [39] interpretatur esse Spiritus sancti examen, friuolum est: quia spiritus sanctus non patefacit in hoc sæculo qualia sint omnia opera ministrorum Dei. neque conuenit vt certò bona, & certò mala doctrina dicatur examinanda & manifestanda à spiritu sancto vt appareat qualis sit: vtque qui eam ædificauerit, vel mercedem recipiat, vel damnum per hoc examen patiatur. & falsò traditum esset, omnes qui ædificassent ligna, fœnum, stipulam, esse saluãdos tanquam per ignem; quippe quum multi ante moriantur, quàm crassam eorum ignorantiam de (exempli causa) germana sententia alicuius scripturę non pertinentis ad necessaria religionis capita, spiritus sanctus absterserit. imò si eidem Caluino credimus [40] numeranti Gregorium & Bernardum cum aliis quibusdam, inter eos qui super fundamentum, quod est Christus Iesus, ædificauerint ligna, fœnum, stipulam, & nihilominus sint saluati: Gregorius & Bernardus insignes

Ignẽ in verbis Apostoli non significare Spiritus sancti examen: vt Caluinus scribit.

[39] Lib. 3. Instit. c. 5. sect. 9. & in commentariis in hunc locum.

[40] In commentariis in hunc locum.

ſignes Purgatorij aſſertores, atque adeò etiam Cyprianus, Ambroſius, Auguſtinus, ſaluati eſſent, ſed non tanquam per ignem; quippe quum immortui ſint huic ſententiæ: vt ſuo loco apparebit. Itaque habemus ex Pauli non contorta in alienum ſenſum, vt hęretici fingunt, ſed germana ſententia, quoſdam Dei miniſtros deferre ſecum ad iudicium ligna, fœnum, ſtipulam, quæ ædificauerunt ſuper fundamentum quod eſt Chriſtus Ieſus: eoſq; ſaluari quidem, ſed poſteaquam luerint pœnas dignas his operibus. ex quo manifeſtè ſequitur, Deum remittere quædam peccata in futuro ſæculo; quippe quum nemo ſaluetur niſi remiſſis peccatis: eſſe pœnas temporarias & purgatorias in futuro ſæculo: eſſe locum in futuro ſæculo, in quo iſti purgentur: hoc eſt, eſſe purgatorium.

Quòd Apoſtolus ait de miniſtris Dei qui detrimentū patiātur & ſaluētur tāquam per ignē, id verum eſſe etiā in aliis fidelibus ædificātibus ligna, fœnum, ſtipulam, ſuper fundamētum quod eſt Chriſtus Ieſus.

31 PORRO eadem eſt aliorum ratio, quæ eſt miniſtrorum: quandoquidem Deus iudicat[1] ſine acceptione perſonarum ſecundum vniuſcuiuſq; opus, &[2] reddit vnicuique ſecundum opera ſua. quod axioma Chriſtianum cùm veteres eccleſiaſtici Scriptores probè cognitum haberent, neque ignorarēt familiarem ſcripturis eſſe tranſitum à parte ad totum, interpretati ſunt Apoſtolum de igne futuri ſæculi examinante, & coronante, vel punien te omnium fidelium opera. nominatim[3] Origenes,[4] Baſilius,[5] Hieronymus,[6] Ambroſius,[7] Auguſtinus. Sed vt Apoſtolum ſolum de miniſtris intelligamus (quod filum orationis peculiariter poſtulare videtur) eadem eſt (vti diximus) aliorum fidelium ratio. quod vſqueadeo non ex noſtro, ſed ex Dei iudicio æſtimamus, vt quæ hîc de miniſtris ſunt dicta, eadem de aliis quoque, & quidem ſæpius eiſdem verbis, alibi à Domino ſint reuelata. Iudas enim omnes fideles alloquens ſignificat eos eſſe ſuperædificatores, ſeu ſuperędificare ſuper fundamentum quod

1 1. Pet. 1.
2 Matth. 16. & Rom. 2.
3 Homilia 6. in Exodum, & 8. in Leuit. & 2. in Pſal. 36. ad verba, Deſine ab ira. & Hom. 12. in Ierem.
4 In libr. De Spiritu ſancto, cap. 15.
5 Lib. 2. aduerſus Iouinianum.
6 Sermone 20. in Pſal. 118.
7 Concione 3. in Pſal. 37. & in libro 50. Homil. Homilia 16. & Homilia 4. de commemoratione animarum.

8 In sua catholica epistola. est Iesus Christus,[8] quum ait: Vos autem charissimi superædificantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ fidei. & sicut Paulus hîc videndi vocabulo vsus est quum ait, Vnusquisque autem videat quomodo superædificet: ita Ephesios promiscuè alloquens idem verbum vsurpat, alia
9 cap. 5. quidem, sed tamē idem significante metaphora,[9] dicens, Videte quomodo cautè ambuletis. Porrò ei quod dictū est, Vniuscuiusque opus manifestum erit, dies enim Do-
10 1. Cor. 4. mini reuelabit, respondet quod paulò[10] pôst infinitè scriptum est, donec veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.
11 Psal. 49. Daniel. 7. & aliis locis. quinetiam scriptura[11] meminit ignis in iudicio omnium: profitetur Deum examinaturum & scrutaturum[12] etiam
12 Sap. 1.
13 Ruth 2. 2. Paral. 15. Prouerb. 11. Matth. 5. 6. 10. & aliis locis. cogitationes omnium: docet quosuis fideles[13] bene operantes recepturos mercedem suam: tradit[14] eadem metaphora maledictionem consumpturam ligna & lapides
14 Zachar. 5. domus furantis & mendaciter iurantis in nomine Dei:
15 Nahum. 1 item,[15] malos esse consumendos quasi stipulam aridam: &
16 Isai. 5. [16] sicut deuorat stipulam lingua ignis & calor flammæ exurit, sic radicem malorum quasi fauillam futuram: postremò asseuerat Deum reddere (vti diximus) vnicuique secundum opera sua.

Prophetā Malachiam eadem docere, licet aliunde petita metaphora, quæ Paulus scripsit, 1. Cor. 3.

32 Patefecimus quod agimus metaphora sumpta à rebus quæ in igne manent, & non manent. Idem autem iam manifestabimus metaphora profecta à rebus quæ purgantur per ignem: inter quas aurum & argentum insignem quoque locum tenēt. Malachias namque postquam filij Dei in carnem aduentum significauit, transit, more Prophetis familiari, ad eum aduentum quo nos iu-
1 cap. 3. dicaturus est. Et quis,[1] inquit, poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit (siue consistet) ad videndum
2 Phil. 2. 3 Psalm. 31. eum? Certè enim ille aduentus fuit[2] humilis,[3] contem-
4 Isai. 5. & Zachar. 9. ptus,[4] mansuetus: eiusque proinde diem facile fuit non cogi-

cogitare modò, sed sustinere quoque. potuitque quilibet eum cum hominibus in terris conuersantem videre, iuxta[5] illud vaticinium, Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Hic autem aduentus [6]descri- 5 Baruch 3.
bitur præclarus, gloriosus, terribilis, tum aliis de causis, 6 Daniel. 7. Matt. 24 & 25. & aliis locis.
tum quia nullum peccatum,[7]quantumuis paruum, inul- 7 Matth. 12.
tum relinquet. ideoque rectè de eo dicitur, Et quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit ad videndum eum? ipse enim quasi ignis (non quiuis, sed) conflans siue excoquens (hoc est, metallicus) & quasi herba fullonum: (quam Hebræi vocant borith) & sedebit conflans, & emundans quasi argentum: & purgabit filios Leui (hoc est, eos qui in ecclesia præfuerunt aliis) & colabit eos sicut colatur aurum & argentum: & (postquam fuerint mundati ab omni scoria & labe peccati) erunt Domino offerentes sacrificia (siue oblationem, non iam amplius in peccato, quod etiam[8] sanctissimi habent; sed) in 8 1. Ioan. 1.
iustitia ([9]perfecta nimirum; quippe qui offerent Deo se- 9 Philip. 3.
metipsos mundissimas hostias) & placebit Domino sacrificium Iuda & Ierusalem (id[10] est, ecclesiæ cælestis) sicut 10 Hebr. 12.
dies sæculi, & sicut anni antiqui: siue (vt alij legunt) sicut à diebus antiquis, & sicut annis prioribus. non quòd sacrificium quo filij Dei se-ipsos in cælis in plenissima & perfectissima iustitia offerunt, nõ sit Deo acceptius; sed quòd sicut quum hîc viuerent, fuit Deo acceptum, ita etiam erit postea. notum namque est particulam, sicut, frequenter non significare omnem similitudinem: nominatim [11]hîc, Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cęlestis 11 Matth. 5.
perfectus est. quibus verbis Propheta concludit quæ ad bonos, sed non perfectè mundatos pertinent. nam quod sequitur, & accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris, & cætera; manifestè pertinet ad impios & malos. ex quo nihilominus apparet eum antea

quoque esse locutum de tempore iudicij, tum particularis, tum vniuersalis. Sed demus ipsum de priore quoque aduentu, & perfecto Messiæ officio quo fungi incœpit iam inde ab hoc aduentu, esse locutum. quid? nihilne hîc restabit quo probemus esse purgatorium? Imò verò plurimum. vel illud enim, Et sedebit conflans & emundans quasi argentum, & colabit eos sicut colatur aurum & argentum, significat non qualemcunque bonorum mundationem, sed etiam absolutam & perfectam purgationem: vel ob id quòd huiusmodi esse soleant quæ cum otio & sedato animo à nobis fiunt. Porrò res ipsa loquitur[12] multos bonos quibusdam maculis contaminatos, siue scoria inquinatos, excedere e vita. nec vlli hæretici istud inficiari possunt; quippe qui omnes tradunt optima quæque fidelium opera esse peccata, omnesq́; quantumcunque bonos, & quantumcunq; tectos illa ab ipsis cōficta iustitiæ Christi chlamyde, nihilominus remanere immundos: suntque verba, sedebit, purgabit, colabit, posita absque limitatione temporis. [13]Igitur Propheta complexus fuerit etiam purgationem quæ fit in futuro sæculo: in quo certum est Deum reddere vnicuique secundū opera sua. Quare siue dicamus cum[13] Hieronymo, Prophetam de vtroque Christi aduentu esse locutum: siue (quod probabilius est) hæc eius verba solùm referamus ad posteriorem aduentum cum[14] Augustino,[15] Cyrillo Ierosolymitano,[16] Origene: relinquitur Deum remittere & purgare peccata in futuro sæculo: esse aliquos qui purgentur in futuro sæculo: istic esse pœnas purgatorias: istic esse locum purgatorium. Et erimus scilicet vsqueadeò imprudentes, vt credamus purgatorium esse excogitatum sine verbo Dei, quia hæretici id vociferantur. Christus vna hac[17] scriptura, Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob,[18] probat Sadducæis resurrectionem mortuorum,

12 Vide suprà, sect. 28.

13 In c. 4. Isa. ad verba, Si abluerit, & in c. 3. Malach. ad verba, Ecce venit, dicit Dominus exercituum.

14 Lib. 20. De ciuitate Dei, c. 25. & 26.

15 Catech 15.

16 Homilia 5. in Ioan.

Quā graue sit hæreticorū peccatū tradētium purgatoriū esse excogitatū sine verbo Dei, & alia multa huius generis.

17 Exod. 3.

18 Matth. 20, & Marc. 12.

rum, ait eam loqui de resurrectione mortuorum,[19] pronuntiat Moysem hac scriptura ostendere quòd mortui resurgant, ea[20] obturat os Sadducęis, quantumuis expreßè non meminisset resurrectionis mortuorum. ad quem modum, etiam si solam haberemus illam scripturam Matth. c. 12. rectè diceremus eam loqui de purgatorio, eamq; probare & ostendere purgatoriũ. Nunc verò cùm aliis plurimis scripturis vtriusq; Testamẽti, tum generalibus, tum specialibus, constet Deum remittere & purgare quædam peccata in futuro sæculo, in eaque animaduertere pœna temporaria: quantæ est siue inscitiæ, siue malitię, inculcare rudibus purgatorium sine verbo Dei curiosa audaciqúe temeritate esse excogitatum, aliaque huius generis mendacia quæ[21] antè memorauimus? Sed pergamus ad[22] alterum Purgatorij fontem.

19 Lucæ 20.
20 Matt. 22.
21 Sect. 21.
22 Vide suprà sect. 25.

33 SACRÆ[1] scripturæ testantur Deum vti disciplina & castigatione erga eos qui semel recepti in eius gratiam, ipsum postea offenderunt. vsusque huius disciplinæ bipartitus est. siquidem Deus sæpius[2] peccatores antè castigat, quàm eos iterum in gratiam recipiat. sæpissimè verò castigat eos posteaquam recepit in gratiam. Verùm prior castigationis modus parum ad id quod agimus pertinet. Nostra verò hîc maximè interest, vt plenè cognoscamus Deum remisso peccato, seu (vt apertissime loquamur) remissa peccati culpa, non semper remittere omnem pœnam, sed sæpissime castigare culpam remissam pœna temporaria, vel huius sæculi, vel (quod frequentissimè accidit) futuri. quod vt perspectum habeamus, quædam sunt altiùs repetenda de remissione peccati siue culpæ, & pœnarum peccato debitarum. exierunt enim multi pseudoprophetæ in mundum: quorum[3] alij quidem agnoscunt Deum quandoque animaduertere temporali huius vitę pœna in eos qui peccauerunt, etiam post

1 Prouerb. 3. Heb. 12. & aliis locis.
2 Leuit. 26. Oseæ 6. & aliis locis.

Quòd Deus remisso peccato nõ semper remittat omnẽ pœnã, sed sæpißimè castiget fideles post peccatorum remißionem temporali huius vel futuri sæculi pœna.

3 Nominatim Philippus Melanchthõ in locis cõmunibus.

[4 Omnes hęretici huius sæculi.]

post remissionem peccatorum: sed[4] inficiantur eum vnquam vindicare peccata remissa temporaria futuri sæculi pœna. Caluinus verò quia videbat priore membro concesso, multò magis hoc alterum, quod acerbissimè oderat, esse concedendum, ad istud quoque negandum vanis quibusdam argumentis[5] aggressus est. quibus paratè respondebit, qui cognita habuerit quæ intelligentiæ axiomatum ecclesiasticorum sunt necessaria. Inter quę scienti aliud propriè esse peccatum seu culpam, aliud pœnam peccato debitam, hoc primo occurrit, quòd Deus quum peccata remittit, ea penitus abolet: quippe qui[6] lauat & [7] mundat nos ab omnibus iniquitatibus nostris:[8] sanat omnes infirmitates nostras: aufert, longè à nobis facit, tam longè, inquam, quàm distat Ortus ab Occidente, [9] deponit omnes iniquitates nostras: proiicit in profundum maris omnia peccata nostra: delet[10] vt nubem iniquitates nostras, & quasi nebulam peccata nostra: ea, [11] etiam si sint similia coccino, dealbat vt niuem: ea, licet sint rubra sicut vermiculus, velut lanam alba facit. Cui proximum est quòd Deus quoties peccata remittit, toties vnà etiam deponit inimicitias quas peccando contraximus cum eo: nobis reconciliatur; remittit pœnam, seu mortem æternam, & reliqua omnia quæ non consistunt cum amicitia sua. Cuius generis sunt perpetuum exilium à facie sua & societate sanctorum, desperatio, odium sui, & alia huiusmodi. His ordine succedit, quòd Deus sępius cum remissione culpæ & pœnæ æternæ omnem quoque aliam pœnam culpæ debitam remittit. Sed quòd is quoties remittit peccatum, toties etiam vnà remittat omnem pœnam, vsqueadeò semper alienum fuit à sententia ecclesiæ Dei, vt etiam domus Iacob senserit ipsum sæpius vindicare peccata remissa pœnis temporalibus. Præterierat totum illud[12] longum tempus quod intercessit inter vendi-

[5 Institi. lib. 3. c 4. sect. 29. & sequentibus vsque ad sect 36.]

[*Quòd Deus remittendo peccatum, id penitus aboleat*]

[6 Ezech. 16.]
[7 Ezech. 24.]
[8 Psal. 102.]
[9 Mich. 7.]
[10 Isa. 44.]
[11 Isai. 1.]

[*Remissionē quarundam pœnarum semper comitari remissionem culpæ.*]

[*Quòd Deus remittēdo peccatū sæpiùs omnem quoq; , etiā tēporalē pœnam remittat.*]

[12 Genes. 37. 39. & 40.]

[*Quòd Deus remisso peccato nō semper remittat omnē pœnam: sed sæpius ani-*]

venditionem Ioseph & somnium pincernæ Pharaonis: elapsi[13] quoque erant duo anni post restitutionem huius pincernę in statum pristinum:[14] effluxerant etiam septem anni fertilitatis, & duo[15] alij famis, quum Ioseph se agnoscendum fratribus præbuit. quis autem credat filios Iacob, ecclesiam, inquam, Dei, toto hoc longissimo tempore nunquam pœnituisse tanti sceleris quod in fratrem patrarant? & tamen[16] iidem redeunte ad detentionem Simeonis in memoriam huius sceleris magnitudine, existimant & fatentur se propter id plecti. idemq; etiam Ruben & Iudas agnoscunt. nunquid non ([17] inquit ille) dixi vobis, nolite peccare in puerum? en sanguis eius requiritur: & hic, Deus,[18] inquit, inuenit iniquitatem seruorum tuorum. extantque in vtroque Testamento multiplicia, eaq; maximè illustria exempla, quibus clarissimè constat Deum remissa culpa sæpius animaduertere pœna huius sæculi in eos quos recipit in gratiam: tantum abest verum vt sit quod[19] Caluinus scribit, Catholicos ab vnico exemplo regulam conficere. Imò ipsæ scripturæ regulas produnt huc spectantes. Primi parentes nostri[20] educti fuerunt ex suo delicto: & nihilominus pertulerunt huius mundi[21] labores, ærumnas,[22] mortem. & non infideles modò, sed fideles quoque, quibus vtique peccatum originale est remissum, conflictantur omnibus huius sæculi pœnis, quibus Deus[23] Adam, & omnes[24] qui in eo peccauerunt mulctauit. Deus[25] precibus Mosis reconciliatus est populo Israel post idololatriam vituli: & tamen ait, Ego autem in die vltionis visitabo & hoc peccatum eorum. Deus[26] placatur Mariæ quę contra fratrem Moysem murmurauerat, & nihilominus iubet eam excludi extra castra septem diebus. Idem[27] remittit peccatum murmurationis populo Israel ad Moysis preces, quibus eum orauerat vt remitteret peccatum populi secundum multi-

M tudinem

maduertat temporali huius sæculi pœna in eos quos recipit in gratiam.

13 Genes. 41.
14 Genes. 41.
15 Genes. 45.
16 Genes. 42.
17 Genes. 42.
18 Genes. 44.
19 Instit. lib. 3. c. 4. sect. 35. in fine.
20 Sap. 1. & vide Veteres qui scripserunt contra Tatianũ salute primorũ Parentũ cõtradicentem.
21 Genes. 3.
22 Genes. 5.
23 Genes. 3.
24 Rom. 5.
25 Exod. 32.
26 Num. 12.
27 Num. 14.

tudinem misericordiæ suæ, sicut propitius fuerat egredientibus de Ægypto vsque ad locum istum: peccatum, inquam, & non solùm comminatam peccati pœnam, de cuius proculdubiò remissione minus Moyses solicitus fuit, quàm de peccati abolitione: & tamen audit à Domino: attamen omnes homines qui viderunt Maiestatem meam & signa quæ feci in Ægypto & solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, non videbunt terram pro qua iuraui patribus eorum; nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. & paulò post: quadraginta annis recipietis iniquitates vestras, & scietis vltionem
28 Num. 20. & Deuter. 1. meam. Moyses[28] & Aaron peccant ad aquas contradictionis, eisq; Deus hoc peccatum ante mortem remittit: sed
29 Num. 20. & Deuter. 34. [29] iidem nihilominus in pœnam huius peccati antè moriuntur quàm introducant populum in terram promis-
30 Num. 25. sionis. Filij [30] Israel peccant in Beel-phegor, & Phinees fa-
31 Iosue 22. cto suo peccatum eorum expiat: sed tamen [31] huius sceleris macula permanet etiam post diuisionem terræ Chanaan; putâ, in sua pœna. nam si Spiritus sanctus tantum respexisset ad memoriam quæ nondum esset sepulta, non esset additum, multique de populo corruerunt: siue (vt alij transferunt) & tamen fuit plaga in cœtu Iehouæ.
32 1. Reg. 2. & 3. Heli[32] patientissimè audit & fert minas Dei grauissima sibi & suis comminantis propter peccata filiorum: idem
33 1. Reg. 4. [33] tamen interfectis duobus filiis cadit de sella retrorsum, & fractis ceruicibus moritur. Et de Samuele, Moyse,
34 Psal. 98. Aarone scriptum est in libro [34] Psalmorum: Deus tu propitius fuisti eis, & vlciscens in omnes adinuentiones, siue in omnia studia eorum. De his namq; proximè expressa facta est mentio; non de filiis Israel rebellantibus contra eos. nec particula *al* sinit vt istud intelligamus de assertione bonorum studiorum istorum per vindictam malorum. Dauid (quod exemplum Caluinus solum memorat)

rat) tametsi[35] audierat Dominum transtulisse peccatum suum, [36]quantas nihilominus ærumnas propter hoc peccatum postea pertulit? primùm moritur infans, stupratur deinde filia, stuprum filij cædes sequitur, mouetur post hæc seditio à filio, constuprantur coniuges, interficiuntur ciues, Pater pellitur. Sic[37] Sampson, [38]Ozias, [39]Iosias, [40]Daniel,[41] tres pueri, [42] fratres Machabæi, puniti sunt temporalibus huius sæculi pœnis propter sua peccata. In nouo autem Testamēto [43]Lazarus recipit mala in vita sua. quidam [44]Corinthij, quia non diiudicabant corpus Domini, iudicantur, id est, puniuntur nō solùm morbis, sed etiam morte, ne cum hoc mundo damnentur. ex quo colligimus antè pœnituisse quàm morerentur.[45]Thessalonicenses sustinent tribulationes in exemplum siue ostēsionem iusti iudicij Dei. postremò[46] Hebræi rapinam bonorum suorum dum propter Christum sustinent, castigantur à Domino. Neque hæc cuiquam mira videri debent. Scriptum[47] namq; est: Si dereliquerint filij eius legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint: si iustitias meas profanauerint, & mandata mea non custodierint: visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum: misericordiam autem meam non dispergam ab eo. Quē [48] diligit Dominus, corripit, seu castigat:[49]flagellat autem omnem filium quem recipit. [50] tempus est vt iudicium incipiat à domo Dei. Ex quorum locorum cum aliis collatione, certò colligimus, quòd Deus dicitur [51] in scripturis non recordari iniquitatum, id semper quidem significare eum penitus abolere peccata, ita vt eorum macula non extet in animis nostris: & consequenter quoque nō magis in nos hostili esse animo, quàm si nunquam ea commisissemus, ipsum non addicturum nos morti æternæ, sed donaturum vita ęterna, iuxta illam[52] Ezechielis explicationē, Vita viuet, & nō morietur. Verùm non

35 2 Reg. 12.
36 2. Reg. 12. 13. 15. 16. & 18.
37 Iudic. 16.
38 4 Reg. 11. & 2. Paral. 26.
39 4. Reg. 23.
40 Daniel. 9.
41 Daniel 3.
42 2. Mach. 7.
43 Lucæ 16.
44 1. Cor. 11.
45 2. Thess. 1.
46 Hebr. 12.
47 Psalm. 88.
48 Prouer. 3.
49 Hebr. 12.
50 1. Pet. 4.

Vera intelligētia eius q Deus dicitur non recordari iniquitatum.

51 Iere. 31. Ezech. 18. & aliis locis.
52 cap. 18.

ſemper ſignificare ipſum non recordaturum, vt puniat
53 Rom.8. pœna aliqua temporali. Licet enim [53]nihil ſit damnatio-
54 1.Tim.5. nis (putâ, de qua ſcriptum eſt, [54] habentes damnationem:
55 Marc. vlt. cap. &, [55]qui verò non crediderit, condemnabitur) iis qui ſunt
in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant:
tamen ſępius aliquid eſt caſtigationis iis qui ſunt in Chri-
ſto Ieſu, quia ſecundum carnem ambulauerunt. caſtiga-
tio namque paterna & purgatio per pœnas temporales
conſiſtunt cum Dei amicitia, imò ab amore proficiſcun-
56 Ezech.18. tur. Sicut e-contra, quod [56]Deus dicitur, ſi iuſtus diſceſſe-
rit à iuſtitia, & fecerit iniquitatem, nõ recordari omnium
iuſtitiarum eius; ſemper intelligitur, vt ea remuneret vi-
ta æterna; iuxta hanc eiuſdem expoſitionem, in præuari-
catione in qua præuaricatus eſt, & in peccato ſuo in quo
peccauit, in ipſis morietur: non ęquè verò, vt nullam om-
ninò priorum bonorum operum rationem habeat; quip-
57 Hebr.6. pe qui vſqueadeò non eſt [57]iniuſtus, vt obliuiſcatur operis
58 Ezech.29. boni, vt [58] qualemcunque Nabuchodonoſor & exercitus
eius obedientiam in euertenda Tyro compenſet terra &
ſpoliis Ægypti. Nec refert quòd Deus in his caſtigationi-
bus ſpectet etiam ad vlteriorẽ finem; putâ, exempli cau-
ſa, vt filios ſuos in poſterum cautiores reddat: quodque eæ
ſint iuſtis etiam exercitia virtutum, & cedant in vtilita-
tem electorum: quia non propterea amittunt rationem
pœnæ ſiue punitionis, & vera ſunt, etiam in iſtis, ſupplicia
peccati, ſiue originalis, ſiue proprij. nam quod attinet ad
59 Eccleſ.41. prius, ſcriptura fideles alloquens [59] vtitur nomine iudicij
in morte, & ait hoc iudicium eſſe à Domino omni car-
60 Eccleſ.40. ni; bonæ, inquam, & malæ: vocat [60] pœnas huius ſæculi
abſque diſtinctione nõ renatorum à renatis, graue iugum
61 Rom.7. ſuper filios Adam: [61] appellat concupiſcentiam, etiam in
renatis, peccatum, eo quòd peccato facta ſit pœna pecca-
62 1.Cor.15. ti: [62]innuit mortem obtinere victoriam in renatis vſque ad
reſur-

Vlteriores fines ad quos Deus refert pœnas peccatorũ antea remiſſorum, nõ obſtare quin eæ retineant rationem punitionũ & ſuppliciorũ.

resurrectionem: [63] docet generaliter corpus quod corrumpitur aggrauare animam, & terrenam habitationem deprimere mentem multa cogitantem; & consequenter ignorantiam & tenebras in quibus versamur, esse, etiam in iustis, pœnas siue punitiones originalis peccati. Quòd verò pertinet ad propria peccata, idem etiam apertissimè docent particulæ exceptiuæ, & causales, quæ passim occurrunt in his punitionibus: nominatim Num. 14. & 20. & 2. Reg. 12. item nomina [64] castigationis siue flagellationis, [65] visitationis in virga, [66] receptionis, [67] iudicij, [68] vltionis, [69] iræ, etiam erga sanctos. item quòd sancti profitentur se iustè puniri propter peccata sua: vt [70] Dauid, vt [71] Thobias, vt [72] Azarias, vt [73] Daniel, vt [74] sextus & septimus martyr Machabæus. Vnde & veteres Ecclesiastici Scriptores passim tradũt, afflictiones etiam iustorum esse pœnas quæ infligantur propter peccata. nominatim Augustinus lib. 1. De ciuir. Dei, c. 8. & 9. & lib. 2. De peccatorum meritis & remissione, cap. 16. & in commẽtariis in Psal. 50. ad verba, Amplius laua me: & Chrysostomus Homil. 26. in Genesim. quibus locis etiam instruimur ad intelligentiã eius quod hic [75] alibi ait, Deum non de peccatis pœnam sumere, sed ad futura nos corrigere: & [76] ille eodem de peccatorum meritis libro scribit, ante remissionem esse supplicia peccatorum: post remissionem autem esse certamina exercitationesque virtutum: eò quòd ex eis manifestum sit, subaudiendam esse particulam, tantùm, ad instar [77] quorundam locorum scripturæ, in quibus ea intelligitur. Quæ cùm sint clarissima, frustra se Caluinus [78] torsit in excogitandis distinctionibus plenis errorum, quæ inter cætera docerent (quod nemo negat) Deum spectare ad vtilitatem electorum, cùm eos hîc punit. Quæstio enim est, an Deus etiam cùm bonos in vtilitatem eorum exercet pœnis

63 Sapien. 9.
64 Prouer. 3. Hebr. 12. & 1. Petri 4.
65 Psal. 88.
66 Num. 14. & Lucæ 16.
67 1. Cor. 11. 2. Thess. 1. & 1. Pet. 4.
68 Psal. 98.
69 Iob 19. Isai. 12. Abacuc 3. Thob. 3.
70 2 Reg. 24.
71 Thob. 3.
72 Daniel. 4.
73 Daniel. 9.
74 2. Mach. 7.
75 In sermo. De pœnitentia & confessione.
76 cap. 3.
77 Nominatim Ephes. 6.
Vanus Caluini labor.
78 Instit. lib. 3 c. 4. sect. 32. & 34.

temporalibus,non id iustè quoque faciat quia peccauerunt, siue vt puniat peccata? estque eius decisio vsqueadeò aperta, vt ipsemet Caluinus [79] aliis locis agnoscat quod in Institutione negat. Nam ne Patres quidem carnis nostrę filios eo tantùm fine sint castigaturi, vt videant ne cadant, nisi meriti sint vt castigentur. respiciunt enim ad peccatum præteritum, hoc est, eos castigant, quia castigatione digni sunt propter peccatum, etiam cùm spectant ad hunc vlteriorem finem.

79 In cõmentariis in c. 32. Exodi, ad verba, Ego autem in die visitationis: & in c. 22. Nume. ad verba, Dixit Iehoua ad Mosem.

Quòd rectè simul consistant Christũ pertulisse pœnas peccatis nostris debitas, & nihilominus Deũ pœnas temporarias à nobis propter peccata reposcere.

34 QVOD si quis non capiat quî fiat vt cùm Christus pertulerit pœnas peccatis nostris debitas, Deus nihilominus aliquas à nobis reposcat: imbecillitas intellectus ipsius non faciet irritum, quod is tot tantísque scripturis patefecit esse verum. pertinetque expositio huius difficultatis ad tractatum de redemptione generis humani per Iesum Christum Dominum nostrum. Verùm quia ingentes illæ [1] hæreticorum calumnię hîc obterẽdę, quòd Purgatoriũ crucẽ Christi euacuet, quòd sit horribilis in Christum blasphemia, quòd contumeliam Dei gratiæ non ferendam irroget, & aliæ eiusdem generis, quibus simplicium de Purgatorio sententiam concutere conantur, hinc proficiscuntur, quod non intelligunt, vel intelligere nolunt, quomodo hæc simul rectè consistant: quædam illius loci propria sunt hîc breuiter repetenda. Iesus Christus [2] mortuus est, siue [3] gustauit mortem, pro omnibus, teste Paulo: idemq́ue [4] dicitur à Ioanne Apostolo esse propitiatio pro peccatis totius mundi. quæ propitiatio manifestè [5] describitur facta per ἀπολύτρωσιν, id est, per redemptionem quæ fit persoluto pro capite captiui pretio. Igitur Christus persoluit pretium pro redemptione totius mundi: & sicut dicitur propitiatio pro peccatis totius mundi; ita etiam est ἀντίλυτρον, id est, pretium pro redemptione totius mundi, seu (vt [6] Paulus ait) pro

1 Vide suprà, sect. 21.

Fons ingentium aliquot calumniarum contra Purgatorium.

2 2. Cor. 5.
3 Heb. 2.
4 1. Ioan. 2.
5 Rom. 3. 1. Corinth. 1. Ephes. 1. Colos. 1.
6 1. Tim. 2.

pro omnibus: quia pertulit pœnas & mortem pro omnibus. Disciplina enim pacis nostræ (id est, necessaria conficiendæ paci inter Deum & homines) fuit super eum, inquit[7] Isaias. ipse pertulit peccata nostra in corpore suo super lignum, ait[8] Petrus: hoc est, peccatorum nostrorum pœnas, seu pœnas nostris peccatis debitas. peccatum namque[9] quandoque ponitur pro peccati pœna. Ipse est agnus qui tollit peccata (infinitè, hoc est, omnia peccata) mundi, teste[10] Ioanne. Sed his non obstantibus, longè[11] maxima pars mundi luit in profundo inferni commissa pœnis æternis: tanto autem grauius est luere isthic has pœnas, quàm temporarias, siue in hoc, siue in futuro sæculo: quanto æternum præponderat temporali, & illæ pœnæ his sunt intolerabiliores. ideoque si iniuriosum esset in Dei gratiam & Christi sanguinem, quòd quis lueret pœnas temporarias, siue ante, siue post remissionem peccati (eadem enim est vtriusque quod ad istud attinet ratio) infinitis partibus magis iniuriosum esset in Deum & Christum, quòd damnati crederentur iuxta scripturas luere pœnas æternas. nam si quis excipiat hos meritò plecti pœnis æternis, propterea quòd sint transgressi mandata Dei, & non egerint pœnitentiam: & nos ei regeremus istos quoque pœnis temporariis iure puniri, propterea quòd cùm recepti in Dei gratiam, præcepta eius essent transgressi, non repræsentarint ea quibus Deo placuit aboleri obligationem ad pœnas temporarias. Et quidem vtraque ratio vera est: sed neutra perrumpit præsentem difficultatem. Nam cùm Christus pertulerit peccata totius mundi, & consequenter etiam hæc peccata propter quæ & illi æternis, & isti pœnis temporariis puniuntur, neutra responsione tollitur proposita difficultas, cuius solutio sita est non in negatione pœnarum & punitionũ siue temporalium, siue æternarum, de quibus clarissimè

Solutio huius difficultatis in quo sit sita.

7 cap. 53.

8 1. Petri 2.

9 Vide Augustinum in libr. Locutionũ Leuitici, c. 20. ad verba, Peccatũ suum accipiẽt. & in lib. cõtra mendaciũ, c. 15.

10 Ioan. 1.

11 Matt. 7. & aliis locis.

constat

constat ex scripturis, atque adeò experientia: sed in eo vt rectè intelligamus quo sensu verum sit, Christum tulisse peccata, id est, pœnas peccatorum mundi. In huius namqué intelligentia grauiter peccatur ab hæreticis; non solùm quia sunt qui volunt Christum pertulisse etiam futuri sæculi pœnas, quarum mundus reus erat: quem er-
12 Sectione 50. & 52. rorem [12] infrà suo loco confutabimus: verùm etiam quia plerique istud perinde hîc vrgent, ac si Christus efficaciter, siue (vt ita dicam) effectualiter & simpliciter debitas omnibus peccatis pœnas pertulisset. quod si verum esset, Deus iniustè quamuis pœnam à quibusuis hominibus repeteret, vt cui semel facta fuisset solutio omnium pœnarum debitarum. Verùm res-ipsa nos ad eum sensum vocat, quo intelligitur esse mortuus pro omnibus, & esse propitiatio totius mundi. Sicut enim hæc scripta sunt, non vt significent eius mortẽ omnibus prodesse, ipsumq; reddidisse Deum Patrem omnibus re-ipsa propitium: sed vt significent hoc sacrificium sufficiens fuisse, vt eo omnes homines seruarentur, neque per huius sacrificij insufficientiam stare, quòd non omnes seruentur & Deo reconcilientur: ipsum enim tantum sacrificium obtulisse quantum sufficiebat vt Pater omnibus hominibus reconciliaretur, omnesque homines seruaret: cæterùm in huius arbitratu reliquisse quibus, & quatenus, & quomo-
13 Ioan. 17. do prodesset, iuxta [13] illud Christi verbum, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam: ita intelligendus est tulisse peccata mundi, & esse ἀντίλυτρον pro omnibus, quia pœna quam pertulit, prępondera uit pœnis quas omnium hominum peccata merentur, neque per pretij vilitatem, vel inęqualitatem accidit quòd quidam luant pœnas, siue æternas, siue temporales: eum enim luisse pœnas sufficientes abolendis omnibus aliis pœnis. cæterùm Patris arbitrij esse voluisse, vt hanc solutionem acceptaret, pro quibus

Quo sensu Christus dicatur pertulisse peccata, id est, pœnas peccatorum mundi.

quibus vellet, & eatenus, & quomodo vellet. Is autem pœnam & mortem eius tantùm voluit esse efficaces pro multis: idque eatenus tantùm atque eo modo, quatenus & quomodo honori suo & ecclesiæ suæ vtilitati iudicauit esse optimè consultum. vnde Christus dicitur aliis locis venisse [14] vt daret animam suam in redemptionem pro multis, effudisse [15] sanguinem pro multis, tulisse [16] peccata multorum. Ex sacris porrò scripturis manifestè cognoscimus, Deum Patrem iudicasse indignos quibus passio & mors filij sui prodesset ad redemptionem, impœnitetes, infideles, inobedientes, & in summa, omnes reprobos pro quorum proinde pœnis æternis non in solutum accepit pretium ab eo oblatum. Quinetiam ex eis intelligimus ipsum iis qui se in familiam Christi sui conferrent per [17] martyrium, per [18] baptismum, per [19] fidem, indulgentem esse vsque ad remissionem culpæ & omnis pœnæ futuri sæculi. cuius indulgentiæ insigne specimen [20] apparet in illo latrone, Christi à familiaribus quoque deserti aduocato, & inter infestissimos inimicos confessore regni ipsius, quod prætextus erat mortis eius. ideoque certum est, Deum acceptasse mortem filij sui ad remissionem omnis culpæ istorum, & omnis pœnæ futuri sæculi ei debitæ. Postremò in eisdem deprehendimus Deum, licet ne iis quidem neget veniam culpæ & mortis æternæ qui semel in familiam suam admissi & huius indulgentię participes facti, postea ipsum offenderūt, si peccatorum suorum pœnitentiam egerint: tamen ipsis regulariter non remittere omnem pœnam, sed regulariter exigere ab eis pœnas temporarias: tum propter ingratitudinem & rei indignitatem (quam [21] Paulus graphicè exponit in epistola ad Hebræos) tum quia iudicauit [22] expedire, vt extaret disciplina in ecclesia sua, cuius timore filij sui continerentur in officio. pro cuius proinde abolitione noluit

14 Matt. 20.
15 Matt. 26.
16 Isai. 53.
17 Matth. 10.
18 Rom. 6. & Tit. 3.
19 Ioan. 3. Rom. 10.
20 Luc. 23.
21 c. 6. & 10.
22 Prouer. 3. Heb. 12. & alius locus.

pœnam filij ſui eſſe efficacem, niſi hactenus vt hæc diſciplina poſſet eis prodeſſe, vtq; iidem eam effugere poſſent laborioſiori pœnitentia, & modis à ſe in ſcriptura patefactis. Nempe Deus valde pronus eſt ad recipiendum in gratiam omnes peccatores, etiam eos qui participes fuerunt gratiæ ipſius, & ad dandum ipſis remiſſionem peccatorum & iuſtificationem. quod Chriſtus non verbis modò, ſed parabolis quoque, & exemplis docuit: nominatim [23] Publicani illius humilis, & filij [24] prodigi redeuntis ad patrem. eo namque vtrunque eſſe proditum, manifeſtum eſt: illud quidem ex verbis, Dico vobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam ab illo: hoc verò ex concluſione, Epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus eſt. Quo autem is ad hæc largienda eſt pronior, eo magis noſtra intererat eum vti diſciplina ſeu caſtigatione, ne filij tanta eius indulgentia abuterētur: quia magna indulgentia ſolet eſſe magna illecebra peccandi. Per timorem verò Domini declinat (inquit [25] Salomon) omnis à malo: bonus, inquam, & malus. quamuis enim par eſſet omnes filios Dei eo ſpiritu eſſe præditos, vt ſola tanti Patris reuerentia, ſeu ſolo timore paterno continerentur in officio: tamen qui nouit fragilitatem figmenti ſui Deus, iudicauit ex re ipſorum eſſe, vt alio quoque timore continerentur in officio: non illo ſeruili, qui in [26] filios non quadrat; ſed eo quo filij eius ipſum timent non ſolum tanquam Patrem, ſed etiam tanquam [27] Dominum, & iuſtum iudicem ac vindicem peccatorum: ſeu tanquam patrem qui iudicat ſine perſonarum reſpectu, & reddit vnicuique ſecundum opera ſua. de quo [28] Petrus ait: Et ſi Patrem inuocatis eum qui ſine perſonarum acceptione iudicat, in timore incolatus veſtri tempore conuerſamini. Itaque quæcunque ab hæreticis dicuntur in purgatorium, quaſi id ſit

Diſciplinā neceſſariam fuiſſe in Eccleſia.

23 Luc. 18.
24 Luc. 15.
25 Prou. 15.
26 Rom. 8.
27 Matt. 10. 1. Cor. 5. Apoc. 14. & aliis locis.
28 1. Petri 1.

id ſit iniurioſum in Dei gratiam & Chriſti ſanguinem, ſunt puræ putæ calumniæ, appetentes etiam quamuis huius ſæculi caſtigationem: imò & pœnas damnatorum. & quod agunt, re-vera plurimum facit ad contemptum gratiæ Dei & profanationem ſanguinis Chriſti.

Quòd Deus remiſſa in hoc ſæculo culpa, ſæpiùs temporaria futuri ſæculi pœna animaduertat in eos quos recepit in gratiā. ex quo clariſſimè ſequitur eſſe Purgatoriū.

35 SED tempus eſt vt oſtendamus Deum, remiſſa in hoc ſæculo culpa, ſæpius animaduertere temporaria futuri ſæculi pœna in eos quos recepit in gratiam. Id autem probatur multis, iiſq; firmis argumentis ex ſcriptura ſumptis. Etenim, vt ordiamur à pœna quam vocant damni, omnes iuſti (quibus vtique peccatum originale fuerat remiſſum) exulauerunt in inferno, procul à cælo, priuati conſpectu Dei vſque ad deſcenſum Chriſti ad inferos: vt ſupra[1] oſtendimus, &[2] infra iterum probabimus. & tum in his, tum in aliis quoque dormientibus mors victorioſa eſt vſque ad reſurrectionem. cùm enim mortale hoc induerit immortalitatem, tunc (inquit[3] Paulus, non antè) fiet ſermo qui[4] ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors in victoria. vbi eſt mors victoria tua? Si verò Deus vſqueadeò ſeuerè animaduertit in iuſtos propter ſolum originale peccatum: quanto magis exiſtimandus eſt grauiore futuri ſæculi pœna animaduertere in aliquos ob propria crimina quæ poſt impetratam peccatorum remiſſionem commiſerunt? & ſi quoſdam iuſtos punit in hoc ſæculo pœna quam vocant ſenſus propter peccata: an non quoſdam quoque iuſtos eadem pœnæ ſpecie puniet eâdem ex cauſa in futuro ſæculo? Dei namque diſciplina ſeu caſtigatio debuit eſſe communis omnium qui ſunt de eius familia: tum quia non eſt[5] acceptio perſonarum apud Deum: tum quia alioqui ſpes ſupereſſet impunitatis, quæ coniuncta cum fauore quo nobis-ipſis naturaliter fauemus, excluderet in pleriſque timorem huius diſciplinæ, vnoquoq; præſumente ſe futurum de numero impunitorum. Atqui

1 Sect. 15.
2 Sect. 41.
3 1. Cor. 15.
4 Oseæ 13.
5 2. Paral. 19. Rom. 2. Coloſ. 3. 1. Petri 1.

multum abest, vt hæc disciplina sit in hoc sęculo communis omnibus peccatoribus qui recipiuntur. Igitur ea habet locum in futuro sæculo in his qui hîc non castigãtur à Deo. Sed præstat vt formemus hoc argumentum verbis scripturæ: Quem diligit Dominus (inquit infinitè

6 Prouerb. 3. 7 Heb. 12. post[6] Salomonem[7] Paulus) castigat. cui est additũ cum vniuersali particula, flagellat autem omnem filium quem recipit. quod tectè significat sermonem esse de filio qui antea discesserit à Deo per peccatum. & ne temerè restringeremus vniuersalem particulam, adiectum est, Quis enim est filius quem non corripit pater? quod si extra disciplinam estis (cuius participes facti sunt omnes) ergo spurij, & non filij estis. Atqui non omnes filij qui recipiuntur, participes sunt disciplinæ Dei in hoc sæculo: siue Deus non flagellat in hoc sæculo omnes filios quos recipit: nominatim eos quos antea non flagellatos ob certa crimina in vltimo vitæ articulo recipit. igitur flagellat in futuro sæculo quosdam filios quos recipit: siue quidam iusti sunt participes disciplinæ & castigationis Dei in fu-

8 Vide suprà, sect. 33. turo sæculo.[8] Primaria & originalis causa castigationis filiorum Dei in hoc sæculo est iustitia Dei condemnantis peccatum pœna temporaria. quod inter alios Petrus si-

9 1. Petr. 4. gnificat[9] cùm ait: Tempus est vt iudicium incipiat à domo Dei. cæteræ verò causæ à Dei misericordia proficiscuntur referẽte pœnas in vtilitatem suorum. Inter quas licet illa non habeat locum in futuro sæculo (sicut nec in isto habuit in morte Mosis & Aaronis extra terram promissionis) qua Deo studium est ipsos cautiores reddere, ne postea se amplius offendant: tamen & antea habuit locum in ipsis: quippe qui fide prospicientes has pœnas debuerant curasse ne Deum offenderent: & habet etiam istic locum in aliis qui istorum exemplo (quod fide intuentur) cautiores fiunt. Et vt hæ rationes non haberent

locum

locum in futuro sæculo, primaria tamen illa ratio perdurat in eo. idque tanto magis, quanto iustitia Dei pleniùs isticius suum exerit. non enim hîc [10] est retributio malignitatis aut virtutis. & si quando id contingit, fit ad aliquo modo declarandum quòd Deus curet res humanas. nunc [11] præcipuè tempus est misericordiæ & dispensationis gratiarum. postea [12] verò fit reuelatio iusti iudicij Dei. Igitur disciplina seu castigatio filiorum Dei tanto magis habet locum in futuro sæculo quàm in isto, quanto futurum sæculum peculiarius destinatum est iustitiæ Dei. Formarique potest hoc quoque argumentum scripturæ verbis eo pacto. [13] Iudicium (hoc est, condemnatio ac punitio peccati) incipit hîc à domo Dei (hoc est, à fidelibus) non verò perficitur, ne in domo quidem Dei, quod attinet ad omnes fideles, ad omnia eorum peccata, ad exactam omnium punitionem. Igitur iudicium (id est, condemnatio & punitio peccati) quod ad istorum considerationem attinet, fit in futuro sęculo, etiam in domo Dei. Certè enim tum Petrus hîc, tum Paulus, quo [14] loco tractat de disciplina filiorum Dei, loquuntur non de vulgaribus & omnium fidelium communibus tentationibus: sed de peculiaribus castigationibus, & propriis filiorũ qui à Deo discesserunt, quarum manifestum est plerosque fidelium hîc esse expertes. neque obscurum est Deum in hoc sæculo non adducere, sed [15] adducturum in futuro sęculo omnia in iudicium: eumque non permissurum vt [16] quippiam inultum abeat. vnde etiam Iob [17] verebatur omnia opera sua, sciens quòd Deus non parceret delinquenti. quinetiam constat qnòd quos & quæ Deus hic punit, plerumque non ad plenum puniat, [18] magisque hîc esse quendam velut gustum iudicij, quàm exactum iudicium: quia (vt in libro [19] Iob scriptum est) Omnipotens nunc non infert furorem suum, nec vlciscitur scelus

10 Vide Chrysostomum homil. 5. in epist. ad Hebr.
11 Rom. 2. 2. Cor. 6. & aliis locis.
12 Rom. 2.
13 1. Petri 4.
14 Heb. 12.
15 Eccl. 12.
16 Iob 24.
17 Iob 9.
18 Chrysost. homil. 5 in epistolā ad Hebr.
19 cap. 35.

valdè. Sed argumentemur etiam eo argumenti genere, quo Petrus hîc, & alibi Christus vsus est, quum[20] ait, Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? hoc est, à maiore ad minus, hoc modo. Si in Mose, Aarone, Dauide, & aliis huius ordinis fidelibus ea sunt facta quæ de temporariis eorum punitionibus leguntur: in aliis inferioris notæ fidelibus quid fiet si non fuerint hîc castigati? Rursus, Si Deus peccata martyrum tantis pœnis vltus est quantas miramur eos ferre potuisse (pœnas enim martyrum esse interdum supplicia peccatorum, non solùm Petrus hoc loco, sed etiam Paulus ostendit, quum[21] ait, quas, putâ, persecutiones & tribulationes sustinetis, exemplum, siue ostensionem iusti iudicij Dei) an grauissima aliorum fidelium peccata hîc non punita relinquet impunita? & si mors Christi non attulit istis impunitatem peccatorum, adferétne eam aliis? Itaque plerique fideles puniuntur temporaria futuri sæculi pœna propter peccata, licet ea sint antea remissa: & consequenter est purgatorium. Eant nunc hæretici, & iactent Purgatorium non posse probari ex sacra scriptura, si potest mendacio manifesta veritas extingui.

20 Lucæ 23.

21 2. Thess. 1.

Quæ & quàm infirma sint argumenta hæreticorum contra Purgatorium.

36 QVAM etiam tantùm abest vt euertant argumenta aduersus hunc locum ab eis constructa, vt eam non parùm stabiliant sua haud obscura infirmitate. Exceptis enim his quæ etiam temporarias huius sæculi pœnas oppugnant, quasque qui negant, non tam doctrina, quàm helleboro sunt purgandi: quid ab eis adfertur quod ferè huic pueriliargumento non innitatur? Purgatorium non est hoc vel illo scripturæ loco reuelatum, ergo nusquam est reuelatum in scriptura: quasi scilicet ipsorum sit præscribere quid quouis loco Spiritus sanctus debuerit tradere: aut ideò consequens sit aliquid nusquam esse reuelatum à Deo, quia non sit hîc vel istic

ab

ab eo reuelatum. Discurremus per singula, vt omnes fidem nobis habeant. Christus (inquiunt) duos tantùm ordines hominum prodit apud [1] Marcum: vnum eorum qui credent & baptizabuntur, ac salui erunt: alterum eorum qui non credent & condemnabuntur. igitur nullus est ordo eorum qui purgantur pœnis temporariis. Atqui qui purgantur, ad eum hominum ordinem pertinent qui saluabuntur. Sed Christus manifestè hoc loco fundamẽtum Christianismi tradebat, præter quod nemo potest aliud ponere: hoc est, fidem in Christum, & baptisma: quorum ea vis est per Christum, vt omnes eis initiatos perducant ad salutem qui degenere vita ipsis non obstiterint; ideoque mirum non est quòd expressè non meminerit purgandorum. [2] Alibi autem per Apostolum superædificationis mentionem faciens, saluandorum ordinem bipartitus est, in eum, qui absque detrimento mercedem accipit, & saluatur: & eum qui saluatur cum detrimento, & tanquam per ignem. Sic apud [3] Lucam tantùm meminit Lazari, qui solatio fruitur in sinu Abrahæ, & diuitis qui cruciatur in inferno. Verùm quis non videt ei solum istic propositum fuisse patientię, & purgati per huius sæculi pœnas præmium declarare? (Lazarus enim receperat mala in vita sua) & contrà luxuriæ atque immitis auaritię supplicium exponere? Aliis [4] verò locis docuit esse quibus peccata remittantur, quique purgentur in futuro sæculo. Et quod idem tantùm [5] meminit duarum viarum; vnius arctæ, quæ ducit ad vitam: & alterius spatiosæ, quæ ducit ad perditionem; quid istos, amabo, adiuuat? num propterea consequẽs est, eos qui arctam viam terunt, non in [6] multis offendere? aut non quandoque etiam ab hac aberrare in spatiosam, & ab ista [7] rursus in viam vitæ redire? Hæc autem sunt causa cur quidam diutius in itinere ad vitam hęreant dum pœnis purgatoriis exercentur. Sed is (in-

1 cap. 16.
2 1. Cor. 3.
3 cap. 16.
4 Matt. 12. & aliis locis.
5 Matth. 7.
6 Iacobi 3.
7 Iacobi 5.

8 cap. 25. is (inquiunt) vltimi iudicij sententiam apud [8]Matthæum referens duos tantùm ordines memorat: vnum eorum qui ituri sunt in vitam æternam: alterum eorum qui sunt ituri in supplicium æternum. Verùm hæc separatio & sententia manifestè continent vltimum postremi iudicij
9 Nominatim Augustini libr. 21. De ciuit. Dei c. 16. & 26. actum, post quem nullæ, omnium [9]confessione, erunt purgatoriæ pœnæ. Næ autem illi magnopere errant, qui putant hîc narrari quidquid fiet tempore aduentus filij Dei ad iudicium, quando ne illa quidem omnia memorantur quę pertinent ad vltimum postremi iudicij actum.
10 Eccles. c. vltim. Deus namque omnia [10]quę fiunt, adducet in iudicium: & non solùm opera eleemosynarum repręsentata & omissa.
11 1. Cor. 5. idemq; impios [11]qui sunt foris æquè ac fideles, imò & in-
12 Rom. 14. fantes, est iudicaturus. nam omnes [12]stabunt ante tribunal
13 Isai. 4. Christi, ei omne [13]genu flectetur, Deo omnis lingua confitebitur. Quod si ex eo quod hîc solùm mentio facta est fidelium & eleemosynarum (quarum pręstantiam & necessitatem Christus voluit hac narratione commendare) non sequitur ipsum alios & alia non iudicaturum: quanto minus hinc est consequés nullos esse in aduentu filij Dei antè purgandos quàm omnium separatio fiat ad excipiendam vltimam sententiam. tametsi admodum pauca
14 Matt. 24. erunt in fine sæculi purganda, quia [14]quot tunc erunt fideles, tot ferè erunt martyres. Similis ineptiæ est quòd obij-
15 1. Thess. 4. ciunt, Paulum quum de Christianis dormientibus [15]scriberet Thessalonicensibus, nullam prorsus fecisse mentionem purgatorij. Is enim oblata occasione ea tradidit Corinthiis & Hebræis, ex quibus necessariò est consequens esse purgatorium. Scopus autem ipsius hîc tantùm erat eos redarguere qui apud Thessalonicenses sese propter dormientes haud aliter afflictabant atque gentes quæ spem non habent. Vnum restat quo existimant se velut quodam mari extinguere posse purgatorium, quod in Apoca-

Apocalypsi[16] cap. 14. scriptum est: Beati mortui qui in Domino moriuntur. amodo iam dicit spiritus; vel (vt alij [17] legunt) beati mortui qui in Domino moriuntur amodo. etiam (siue) certè dicit spiritus vt requiescant à laboribus suis. opera enim illorum sequuntur illos. Verùm ne istud quidem minima guttula Purgatorium refrigerat. & præterea multos eorum reos facit, quosdam quidem de viciata scriptura, quosdam verò de corrupto eius sensu: tum quia sunt qui vocem ἀπάρτι, à veteri Interprete redditam vocabulo, amodo, improbè iungant in interpretatione; quidam [18] quidem cum verbo, requiescunt; [19] quidam verò cum particula, beati: quæ adeò manifestè iuncta est cum verbo, dicit spiritus, vel moriuntur, vt non fuerint ausi peruertere textus ordinem: tum quia quidam eam perinde interpretâtur atque si significaret hos ex eo tempore requiescere quo mortui sunt, id est, statim à morte: vel ex quo tempore moriuntur, esse beatos: quum tamen hîc non sit αὐτίκα vel παραυτίκα (quę voces his verbis iunctæ istum sensum efficerent) sed ἀπάρτι. Illæ enim iungunt futurũ tempus cum hoc nunc. ἄρτι verò siue ἀπάρτι, id est, modò, coniungit præteritum tempus cum hoc nunc. notauitque hanc significationem & differentiam Photius in suo Lexico manu scripto: eamq; probant plurima [20] exempla Scripturæ. Ideoque sensus est: Ex quo [21] tempore agnus stetit in mõte Sion, hoc est, ex quo tempore Christus mortuus resurrexit & ascendit in cælum, spiritum dicere: vel eos qui inde ab eodem tempore moriuntur in Domino, esse beatos. qui germanus sensus peruersum illud quorundam placitum rectè lancinat, quo sanctos ante Christi ascensionem in cælo collocant; isque fortassis causa fuit, cur hæc particula sublata sit è medio in [22] Flandricis noui Testamẽti translationibus. Quòd verò hic locus nihil obsit purgatorio, sic optimè deprehen- O demus.

16 cap. 14.

17 Iuxta pleraque exẽplaria Græca quæ nũc sunt in manibus.

18 Nominatim Caluinus lib. 3. Instit. c. 5. sect. 10.

19 Nominatim Henricus Bullingerus serm. 64. in Apocalypsim.

20 Matth. 11. Ioan. 5. & vbicunque vetus Interpres vertit vsque nunc, & vsque modò: ibi enim semper est ἄρτι.

21 Apoca 14. in principio.

22 Nominatim in nouo Testamẽto impresso Leidæ anno 1579. & in Bibliis impressis Dordraci anno 1580.

demus. Demus hæreticis,eum eſſe aduerbij temporalis, amodò,ſenſum iuxta Græcam vocem ἀπάρτι,quem volunt. Faciamus quoque particulas, mortui qui in Domino moriuntur,tam generaliter accipi, quàm poſſunt generali ſignificatione valere: neque eſſe veriſimile hîc ſermonem eſſe tantùm de ſanctis quorum antè facta eſt mentio: putâ de iis quorum patientia,conſtantia,& fides Deo data,perſecutionibus & morte ſunt probatæ, id eſt, de martyribus: contra atque & articulus Græcus poſtu-
21 cap. 13. lare videtur in verbis οἱ νεκροὶ, id eſt, iſti mortui, puta, de quibus iſto &[21] præcedenti capite ſermo fuit: & ipſimet [24]hæretici annotant particulas ἐν κυρίῳ ἀποθνήσκοντες,poſſe verti, qui Domini cauſa moriuntur. Demus, inquam, hæreticis hæc omnia. Illud conſtat,familiariſſimum eſſe ſcripturæ,atque adeò omni ſcientiæ, propoſitionibus generalibus & regulis notas exceptiones non excludere,ſed ad plenam earum intelligentiam ipſas ſupplere. Exempli

24 In Bibliis impreſſis Dordraci anno 1580. & in eccleſiaſtica noui Teſtamẽti interpretatione,in margine.

25 Matth. 5. cauſa. Chriſtus[25] ſimpliciter pronuntiat,miſericordes miſericordiam conſecuturos. ſed omnes hoc ita eſſe verum intelligimus, ſi præſtiterint reliqua quæ ad impetrandam miſericordiam ſunt præcepta, & non receſſerint à miſe-
26 Galat. 6. ricordia. Paulus[26] ait eos qui opera carnis agunt,regnum Dei non hæreditaturos. Verùm nemo non intelligit iſtud cum hac exceptione,niſi tamen reſipuerint. Angelus hoc eodem Apocalypſis capite ait, Si quis adorauerit beſtiam & imaginem eius,hic bibet de vino iræ Dei, & cruciabitur igne & ſulphure. ſed omnes hîc ſupplent exceptionem,niſi tamen pœnitentiam egerit. Ad quem modum etiamſi dicti eſſent ſtatim beati,id eſt(vt ipſi interpretantur)beatitudine æterna donati, qui in Domino moriuntur, etiamſi pronuntiati eſſent ſtatim à morte requieſcere à laboribus ſuis; etiamſi dictum eſſet,opera eorum ſtatim eos ſequi; non tamẽ propterea excluſa eſſet exceptio

aliis locis prodita, nisi tamen secum detulerint opera incendio obnoxia, ob quę ad tempus detrimentum patiantur per ignem. Angelum enim & vocem de cælo loquentem hæc pronuntiasse propter bona opera quæ[27] mercedem accipiunt, manifestum est, tum ex particula, enim: tum ex articulo Græco, τὰ ἔργα, id est, illa opera: putà, quorum antè mentio facta est his verbis, hîc patientia sanctorum qui custodiunt mandata Dei & fidem Iesu. Scriptura namque solet huiusmodi propositionibus magis significare quid ex natura & conditione rei alicuius, vt hîc mortis in Domino, consequatur; quàm quid semper sequatur. Quæ eò diligentius sunt notanda, quòd eadem habitura sint locum in[28] verbis Christi, & in iudicium non veniet, sed transibit à morte in vitam, si daremus hanc esse germanam lectionem. Quod si hę scripturæ intellectæ vt volũt, nihil faciunt contra Purgatorium: quanto minus in germano sensu acceptæ id euertant? Facessant ergo hæc argumenta quæ ad normam veritatis examinata, deprehenduntur vana & futilia.

27 1.Cor.3.

28 Ioan.6.

37 CVIVS vanitatis duæ quoque generales probationes suppetunt. altera, quòd hæ Scripturæ in tantum non latuerint Catholicos, vt plerasque etiam in exequiis defunctorum cantent, ad spei sanctis repositæ, iudicij, & resurrectionis probationem. Cui verò sit verisimile, ipsos id facturos fuisse, si aliquo pacto militassent contra purgatorium? altera, quòd ecclesiastici Scriptores, licet eas optimè nouissent, nihilominus vsqueadeò certò crediderint esse purgatorium, vt huic fidei innixi quasdam scripturas de eo sint interpretati, quæ alioqui vel obscuriores erant, quàm vt solæ certam eius fidem facerẽt, vel etiam alium verum sensum habere poterant. Cuiusmodi sunt quòd Ambrosius versatilem[1] romphæam flammeam ante pa-

Duo generalia argumenta ex quibus constat scripturas ab hæreticis citatas nō facere cōtrà Purgatorium.

Quòd scriptores ecclesiastici vsqueadeò certò crediderint esse Purgatoriũ, vt huic fidei innixi quasdã scripturas de eo sint interpretati, quæ alioqui vel obscuriores erant, quàm vt solæ certam eius fidem facerent, vel etiam alium verum sensum poterant habere.

1 Genes.3.

 radium

radiſum poſitam, ſignificantem aliquid (vt[2] Auguſtinus quoque notauit) de paradiſo ſpirituali,[3] ſcribit ſignificaſſe ignem futuri ſæculi omnes examinantẽ, & eos exurentem qui paleam cum tritico adiunctam deferunt: quod Auguſtinus[4] concionatur Dauidem[5] verbis, Neque in ira tua emendes me (ſic enim legit) deprecari pœnas emendatorias futuri ſæculi: quòd[6] Baſilius interpretatur verba[7] Ioannis, Ille vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igni, de igne in altero ſæculo purgante: quòd multi geniculationem infernorum apud[8] Paulum, & benedictionem creaturæ quæ eſt ſub terra, dicentis apud[9] Ioannem, Sedẽti in throno & agno benedictio, & honor, & gloria, & poteſtas in ſæcula ſæculorum, referunt ad voluntariam quorundam qui ſint in inferno, ſubiectionem & gratiarum actionem: quòd[10] Tertullianus &[11] Cyprianus interpretantur verba[12] Chriſti, Et in carcerem mittaris: amen dico tibi, non exibis inde donec reddas nouiſſimum quadrantem; de carcere purgatorij, & minimo delicto luendo & purgando in futuro ſæculo: quòd[13] Origenes verbá[14] Pſalmi, Trãſiuimus per ignem & aquam, & eduxiſti nos in refrigerium, refert ad futuri ſęculi examen, & eorum qui purgatione indigẽt, purificationem. Quos ſcripturarum ſenſus hæretici quum à Patribus traditos diſſimulantes in nobis oppugnant, mirum quàm ingenioſi ſibi videantur. ſed nihil aliud agunt, niſi quòd patefaciunt quale ſit ingenium hæreticorum. Exempli cauſa. Origenes in interpretatione verborum, Tranſiuimus per ignem & aquam, tranſit ab ea quæ hîc fit purgatione per pœnas, ad examinis futuri ſæculi & purgationis expoſitionem. cuiuſmodi trãſitus paſſim ſunt obuij apud Patres. Iſti toti in eo ſunt, vt oſtẽdant Dauidem iuxta literam loqui de probatione per afflictiones huius ſæculi. quod nec ipſe Origenes negauerit. Iidem, ſi verus ſit ſenſus parabolæ apud Matthæum,

[2] Lib. 11. de Geneſi ad literam.
[3] Serm. 20. in Pſalm. 118. ad verba, Vide humilitatem meam.
[4] In cõmentariis in Pſalm. 37.
[5] Pſal. 37.
[6] In libr. De Spiritu ſancto, cap. 15.
[7] Matth. 3.
[8] Phil. 2.
[9] Apoc. 5.
[10] In libr. de reſurrectione carnis, & in fine libr. De anima.
[11] Epiſtola 2. libri quarti
[12] Matth. 5.
[13] Homil. 25. ſuper Numer.
[14] Pſal. 76.

Vanum hæreticorũ ſtudium in oppugnandis Patrum interpretationibus.

thæum, quem ex Tertulliano & Cypriano retulimus, aiunt necessariò sequi præceptam nobis esse concordiam cum diabolo; quod sit ridiculum & impium: & præterea alium eius sensum reddunt. Sed Catholici nomine aduersarij hîc non diabolum, sed spiritum qui [15] concupiscit aduersus carnem, vel ipsum Deum, qui [16] peruersis resistit, intelligunt. nèque ignorant etiam ab [17] Augustino alium huius loci sensum esse redditum. ad Tertulliani porrò & Cypriani sensum eò libentiùs inclinant, quòd Dominus ante hanc parabolam vsqueadeò perfectam pacem requirere videatur in offerente munus ad altare, vt ei [18] præcipiat adire & placare eum qui ipsum offenderit. cuius omissio significata sit hac parabola digna temporali punitione. His addunt, neque Paulum verum pietatis cultum geniculatione intelligere, sed subiectionem qua omnis creatura Christi dominationi sit subdita: neq; Ioannẽ de solis rationabilibus creaturis loqui, sed etiam ratione carentes & inanimatas complecti, quæ suo modo gloriam suo Creatori enarrent. Verùm quum certò certius sit omnem subiectionem cælestium, terrestrium, & infernorum significatam esse geniculatione: an ea erit exclusa quæ præcipua est, hoc est, quæ à pietate proficiscitur? cuiusmodi sola in cælestibus existit. & si in Apocalypsi comprehensa est benedictio etiam ratione carentium creaturarum: an non multo magis comprehensa erit ratione vtentium creaturarum benedictio? Postremò interpretantur ignem in verbis Ioannis alio sensu. sed Basilij sensus longè probabilior est. suntque Ioannis verba concepta per futurum absque restrictione ad hoc sæculum. Igitur hęretici nihil adferunt quo hos scripturarum sensus non esse veros ostendant: præsertim quum nihil impediat quominus spiritus sanctus vno eodemque verbo plura significauerit. atque vt de his statuant quod vo-

15 Gal. 5.

16 Iacob. 4. & vide Augustinum de sermone Domini in monte.

17 In responsione 1. ad quęstiones Dulcitij.

18 Vide Chrysostomũ hom. 16. in Matth.

sunt, hoc saltem negare non possunt, ex his Patrum interpretationibus constare, ipsos certò credidisse esse Purgatorium.

Quòd Ecclesia perpetuò et cōstanter crediderit esse Purgatoriū, quodq; hæretici falsas Purgatorij origines & historias prodiderint.

[1] Vide suprà, sectionem.

Repugnātia eorum quæ hæretici tradunt de origine, tēpore, & auctoribus Purgatorij.

38 Sed faciendum præterea est, vt expositione constantis Ecclesiæ de Purgatorio sententiæ liquidò omnibus appareat, quàm [1] falsæ tradantur ab hæreticis Purgatorij origines & historiæ. non quòd earum falsitas sit valde abstrusa; sed quòd expediat eam esse penitus cognitam. vel ipsa namque repugnantia eas manifestæ vanitatis arguit. quomodo enim (exempli causa) Pontificij fateantur Purgatorium non fuisse in veteri Testamento, si figmentum (vt aiunt) Purgatorij Machabæorum facto adiuuerunt? quî simul consistent, à tempore Augustini motam esse quęstionem de purgatorio, & Papistas finxisse purgatorium? si enim huius ætate mota erat quæstio de purgatorio: erāt ergo iam tunc qui id prodiderant. Papatum verò iidem volunt habuisse initium à Phoca Denique quomodo sacerdotes & monachi posteriorum sæculorum adinuenerint purgatorium, quod agnoscunt inde à temporibus Machabæorum fuisse creditum in ecclesia Iudaica? vt-vt de suo addant, id in eam inuectum fuisse ex doctrina Platonis & Gentilium errore, quo sentiebant defunctos viuorum suffragiis iuuari. Nam historia Machabæorum hæc figmenta neque tradit; neque, etiam si sacra non esset, vllo pacto admittit. Plato enim licet quasdam pœnas purgatorias agnouerit: tamen longè (vt [2] paulò pòst intelligemus) ab Ecclesiæ sententia abfuit: & neque docuit, neque vidit, si sint pœnæ purgatoriæ, consequens esse, orandum & sacrificandum esse pro piè defunctis. quod rectè fieri hæc historia docet. ex qua hoc quoque constat, Matthatiam & eius filios armis restitisse Antiocho & eius successoribus, [3] ne transgrederentur Legis mandata: ad ipsumque accessisse omnem

Quòd Purgatoriū nō fuerit inuectum in Ecclesiā Iudaicā ex doctrina Platonis & Gētilium errore quo sentiebant defunctos viuorū suffragiis iuuari.

[2] Infra, sect. 39.

[3] 1. Mach. 2.

omnem voluntarium in Lege. Iudam[4] quoque assumpsisse ad se eos qui permanserant in Iudaismo, &[5] totum in eo fuisse, vt restitutis Dei sacris, sacrificia & ritus Gentilium deleret ex Iudæa. tantum abfuit vt ea in ecclesiam Iudaicam inueheret. Digna verò est[6] hæc historia quæ à nobis multis exponatur, quòd hæreticos vehementer vrgeat. sed quia propriè pertinet ad tractatum de precibus pro defunctis, tantùm hîc breuissimè dicemus quod eius intelligentię præcipuè scitu necessarium est. Constitit ecclesiæ Iudaicæ sui[7] temporis scripturis, Deum sæpius punire quędam peccata tēporali futuri sæculi pœna. ex quo porrò eadē facilimè intellexit, fideles Iudæos debere pro defunctis in sua communione orare: ne præcepto dilectionis & officio deessent, quod membra eiusdem corporis sibi mutuò deberent. tametsi & hoc in eis proditum erat, sed ferè in genere & breuiter, nomine exequiarum, luctus, ieiunij. Orta verò circa Machabæorum[8] tempora hæresi Sadducęorum, qui inter cętera docebant[9] animam cum corpore interire, &[10] resurrectionem negabant: ex quibus sequebatur, nō esse orandum pro defunctis: Deus qui diues est in misericordia, prouidit vt antiquus ecclesiæ Iudaicæ mos orandi pro mortuis, olim paucis traditus, scriberetur pluribus: ostendereturque contra Sadducæos esse legitimus facto Iudæ Machabæi & exercitus ipsius, vindicis (quod nullus sine pudore negare poterat) religionis Dei, & assensu Sacerdotum qui oblatam in hunc finem ab eo pecuniam recepissent: hoc est, sententia illustrissimæ ecclesiæ Iudaicæ. Vnde illa Auctoris post resurrectionis & gratiæ piis repositæ commemorationem conclusio: Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Ex quo porrò sequitur, ecclesiam Iudaicam credidisse, esse pœnas purgatorias & purgatorium: quando nemo sanæ mentis orauerit pro iis

4 2.Mach. 8.

5 Passim in libris Machabæorum.

6 2.Mach. 12

Ecclesiam Iudaicam certò credidisse esse Purgatorium.

7 Vide suprà, sect. 27 28. 31. 32. 33. 35.

Historiam 2. Machab. 12. scriptā esse contra Sadducæos aspernātes preces pro defunctis. quorū hæresim hæretici huius sæculi ab inferis excitent.

8 Vide Iosephū lib. 13. antiq. Iudaic. c. 9.

9 Teste Iosepho lib. 18. antiq. Iudaic. c. 2. & lib. 2 de bello Iudaico c. 7.

10 Matth. 22. & Act. 23.

pro iis quos credit esse vel in sinu Abrahæ, vel in inferno damnatorum ad perpetuas pœnas. Verùm quia hæretici huius sæculi hunc postremum Sadducæorum errorem resuscitabant, videbantque in eadem Machabæorum historia etiam apparitiones & preces sanctorum ad illos alios eorundem Sadduçeorum errores extinguẽdos manifestè esse conscriptas, quas pessimè quoque oderant: tum istud mendacium de imitatione Platonis & Gentilium confinxerunt: tum ipsos Machabæorum libros de canone sacrę scripturę resecuerunt. Sed bene habet quòd etiamsi daremus (quod dandum non est) hos libros non esse in canone, ex ipsis nihilominus, tanquam ex historia aliqua ecclesiastica, constet ecclesiam Iudaicam credidisse esse Purgatorium.

Cur hæretici tũ hoc mẽdacium de imitatione Platonis, & Gentiliũ errore confinxerint, tũ Machabæorum libros resecuerint de canone sacræ scripturæ.

39 SEQVITVR vt ostendamus eandem Christianæ quoq; ecclesiæ iam inde ab initio fuisse fidem. Etsi enim admodum pauci antiquissimorum illorum sæculorum scriptores ad nos peruenerunt; iidemq; etiam pauca scripserunt: tamen posteritati haud obscura reliquerunt testimonia doctrinæ de Purgatorio. Nam [1]Clemens Romanus in Constitutionibus apostolicis,[2] Dionysius Areopagita in ecclesiastica Hierarchia, & Liturgia Iacobi eiusmodi precibus pro defunctis vtuntur, ex quibus sequitur esse pœnas purgatorias & purgatorium: tam certò, inquam, vt hæretici confugiãt ad inficiationem auctorum. Scilicet hominibus hodie natis contra aperta antiquitatis testimonia quidlibet quod ipsis non arriserit, reiiciendi erit potestas, prętextu nescio quorum cauillorum: quibus nihilominus [3] doctissimi viri abundè satisfecerunt. Nam quod attinet ad Acta Andreæ, neque Catholici testimonio eorum vtuntur, eo quòd sint apocrypha: neque mirum est ea quædam fidei catholicæ consentanea complecti:

Quòd cõstet ex scripturis Patrũ Ecclesiã Christianam iã inde à principio vsq; ad nostra tẽpora credidisse esse Purgatorium.

Clemens Romanus.

Dionysius Areopagita.

Liturgia Iacob.

1 Lib. 8 c. 42.

2 cap. 7.

Falsum esse quod hæretici aiunt purgatoriũ irrepsisse in ecclesiã Christi ex scriptis apocryphis.

3 Franciscus Turrianus in Procœmio, annotationibus & commentariis in Cõstitutiones apostolicas Clementis. Lindanus lib. 2. Panopliæ. Claudius Sanctes in Liturgiis Græcorum. & alij.

plecti: quandoquidem pessimi libri plerunque multa vera continent. libenterque etiam abstinemus testimonio libri Pastoris, propterea quòd fuerit vitiatus. nam antiquitus quum esset integer, in magno pretio fuit apud Veteres. potuitq; verum sensum habere pro Purgatorio, quod Clemens Alexandrinus lib. sexto Stromatωn citat ex visione tertia, si intellectum fuisset de leuibus peccatis, & pœnis tum horum, tum grauiorum peccatorum hîc remissorum luendis in futuro sæculo. sed dum Clemens istud etiam ad infideles refert, tum ipse à recta via aberrauit; tum Origeni, discipulo suo, gradum præstruxit ad maiorem errorē. nam hic eò progressus fuit, vt [4] pessimis quibusque, atque adeò diabolo salutem in perpetuum non negaret: ipsum quoque Platonem miserabili & nefanda misericordia superans; quippe qui licet malorum & scelestorum pœnas purgatorias doceret, tamen [5] tyrannorum plagas immedicabiles constituebat. quibus omnibus tantum abfuit vt Ecclesia assentiretur, vt hæc eorum dogmata damnauerit, quòd sciret infidelibus, malis, impiis, & diabolis nullas pœnas purgatorias esse decretas: neque eos posse iuuari etiam si quis omnia bona externa pauperibus largiatur. cui enim viuo inimicus fuit Deus, haud dubium quin sit defuncto. Quod verò quidam Veteres vsi sunt auctoritate Platonis pœnas purgatorias memorantis: vt (exempli causa) [6] Iustinus, [7] Eusebius, [8] Theodoretus: non eò fecerunt vt suam fidem de pœnis purgatoriis super eius auctoritate fundarent: sed vt Gentiles qui sacras literas non recipiebant, propriis armis reuincerēt: eisq; ostenderent, ipsos non habere iustam causam aspernandi dogmata Christiana sacris literis comprehensa:

Errores Clementis Alexādrini & Origenis.

4 Vide Hieronymū in epistola ad Auitū.

Erronea Platonis sententia.

5 Nominatim in Phedone.

Purgatoriū nō esse profectū in ecclesiā Christi ex Platonis doctrina, & Clementis Alexandrini ac Origenis erroribus.

Quo fine Veteres vsi sint auctoritate Platonis pœnas purgatorias memorantis, & Gentilium more, orantium pro defunctis. quodq; tantùm absit vt hæc argumento sint ista ab eis in ecclesiam inuecta, vt nō fuerint vsuri eorū auctoritate contra Gentiles, nisi prius fide Christiana credidissent hæc esse vera.

Iustinus.

Eusebius.

Theodoretus.

6 In sermone exhortatorio ad Gentes.

7 Libr. 1. De præparatione Euangelica, c. vltim.

8 Libr. 8. De curatione græc. affect.

quan-

quandoquidem quos in oculis ferebant, hi vel eadem, vel ſaltem affinia tradebant. quem modum præparandi infideles ad fidem amplexi ſunt etiam in primis fidei capitibus. [9]qualia (verbi gratia) ſunt, quòd vnus ſit Deus, quòd is iudicaturus ſit mundum, quòd anima ſit immortalis. Secutuſq; eſt etiam Tertullianus hunc morem, cùm in multis aliis libris, tum in libro De teſtimonio animę, vbi inter cætera citat teſtimonium populi ethnici, ei cui malè vellet, terram grauem, & cineri penes inferos tormentum, & e contra cui gratiam deberet, refrigerium apud inferos, inſculpto naturæ inſtinctu comprecantis. Quæ ſi quis eò torqueat vt propterea dicat iſtos Chriſtiana dogmata de pœnis purgatoriis & precibus pro defunctis hauſiſſe à Platone & ethnicis, næ hic inſignis fuerit calumniator: quãdoquidem iſta planè contrarium docent. non enim iſta contra eos vſurpaſſent, niſi prius fide Chriſtiana credidiſſent quæ memorauimus eſſe vera. Qui verò etiam diſſimulata iſtorum perſona hoc vitium Pontificiis aſcribit, perinde ac ſi primi Platonis meminiſſent, & fidem ſuam ſuper eius & gentilium auctoritate fundaſſent, in manifeſtæ quoque impudentiæ crimen incurrit. quis enim ex eorum ore vnquam audiuit fide Chriſtiana credendum eſſe, quoſdam exerceri pœnis purgatoriis, quia Plato & nonnulli poëtæ hæc docuerint? aut cui incognita eſt differentia ſententiæ Chriſtianorum, & Platonicorum atque Gentilium, quandam ſolùm vmbram veritatis velut per tranſennam videntium? Idem autem Tertullianus, cùm illud quod [10] memorauimus de inferis vltimum quadrantem exacturis, prodidit: tum antiquum eccleſiæ morem orantis & offerentis pro defunctis, his verbis ſignificauit: & iam [11] repete pro cuius ſpiritu poſtules, pro quo oblationes annuas reddas. & alio [12] loco: & pro anima

9 Hebr. 11.

Tertullianus.

Quã falſo quãq; impudenter heretici ſcribãt Pontificios totã ſtructurã Purgatorij ex Platone, Poëtis, & Gentilibus accepiſſe.

Quòd Tertulliani & Cypriani tẽporibus Purgatorium fuerit cognitũ cũ precibus & oblationibus pro defunctis. cuius contrariũ heretici docent.

10 Suprà ſect. 20. & 37. 11 In exhortatione ad caſtitatem. 12 In lib. de Monogamia.

anima eius oret, & refrigerium interim adpostulet ei, & in prima resurrectione consortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius. qui verò hæc facta & facienda à fidelibus docet, an non simul etiam pœnas purgatorias profitetur? Sed audiamus etiã Cyprianum; explicat enim latiùs illud Tertulliani de inferis vltimum quadrantem exactutis. Aliud est,[13] inquit, ad veniam stare, aliud ad gloriam peruenire: aliud missum in carcere non exire inde donec soluat nouissimum quadrantem; aliud statim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari & purgari diu igne; aliud peccata omnia passione purgasse: aliud denique pendere in die iudicij ad sententiam Domini, aliud statim à Domino coronari. Idemque etiam haud obscurè significat, solere in ecclesia frequentari oblationes & deprecationes pro iis qui obdormierant, quum[14] prohibet ne pro dormitione Victoris fiat oblatio, aut deprecatio aliqua eius nomine in ecclesia frequẽtetur, propterea quòd Geminium Faustinum presbyterum ausus esset actorem constituere, contra decretum concilij Africani Antecessorum suorum, quod statuerat ne quis frater excedens, ad tutelam & curam clericum nominaret, ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebraretur. Et credemus scilicet fingentibus Tertulliani & Cypriani temporibus Purgatorium fuisse ignotum cum precibus & oblationibus pro defunctis: totamq; ecclesiam primitiuam purgatorium ignorauisse. Verùm pergamus ad alios scriptores. Inter quos Lactantius visus est Magdeburgensibus vsqueadeo clarè notare Purgatorium, vt eius sententiam ex libri septimi cap. 21. desumptam, tanquam purgatorio fauentem, retulerint ad inclinationem doctrinæ. Basilius verò in Commentariis in Isaiam expressè[15] memorat ignem punitiuum & purgatorium

Cyprianus.

13 Epistola 2. libri 4.

14 Epistola 9. libri 1.

Concilium Africanũ Antecessorum Cypriani.

Quòd insequẽtes Tertullianũ & Cyprianum Patres vsq; ad Augustinum, agnouerint Purgatorium.

Lactantius.

Basilius.

15 In c. 9 vbi explicat locũ, & sicut gramẽ aridum deuorabitur ab igne, & exuretur in densitatibus siluæ.

torium. & paulò post explicans hæc Prophetæ verba, Et erit populus ab igne deustus, ait, non omnimodam internecionem & exterminium comminatur, sed innuit expurgationem, iuxta[16] Apostoli sententiam; quia si cuius opus arserit, detrimẽtum patietur: ipse autem saluus fiet, sic tamen quasi per ignem. Gregorius autem[17] Nyssenus ait, nos deponere passiones & affectus à ratione alienos, tanquam onus quoddam naturæ, vel in hac vita per studium ex virtute viuendi, aut postquam in alteram vitam migrauerimus, per purgatorij ignis fornacem. Ambrosius commemorat[18] ignem purgatorium alterius sæculi quo exuruntur peccata fortuita, quem Dominus Iesus parauit seruulis suis, diuersum ab igne præparato diabolo & angelis eius: & tot[19] locis, iisq; apertissimis, meminit precũ & oblationum pro defunctis, vt impudentissimum sit negare, eum agnouisse Purgatorium. Hieronymus[20] sicut diaboli & omnium negatorum atque impiorum credidit æterna tormenta: sic peccatorum, & tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sint atque purganda, moderatam arbitratus est, & mixtam clementiæ sententiam iudicis. & tractans locum[21] Ezechielis, Et à lumbis eius vsque deorsum vidi quasi speciem ignis, velut aspectum arcus, scribit, his ostendi post pœnas atque supplicia, & purgationem peccatorum, futuram misericordiam, duntaxat in his qui Deum meruerint videre regnantem. Paulinus[22] agnoscit aliquos ardere in inferno, ad quos indulgentia Dei penetret, vt roscido pietatis eius lumine in tenebris ardentibus æstuantes refrigerentur. eodemque loco rogat Amandum, vt pro fratre defuncto secum oret, vt misericors & miserator Deus refrigeret animam eius stillicidiis misericordiæ suæ. Epiphanius refert[23] Aerium in numerum hæreticorum, propterea quòd preces & oblationes pro defunctis improbaret. ibidemq; agnoscit

16 1. Cor. 3.

Gregorius Nyssenus.
17 In sermo. de mortuis.

Ambrosius.
18 Serm. 3. in Psal. 118. & vide etiã ser. 20.
19 In oratione funebri Valentiniani Imperatoris: & in oratione funebri de obitu Theodosij Imperatoris: & in priore oratione præparante ad missam. & epistola 8. ad Faustinum.

Hieronymus.
20 In cõmentariis in c. vltimum Isaiæ.
21 cap. 1.

Paulinus.
22 Epistol. 1. ad Amandum.

Epiphanius.
23 In confutatione hæresis Aerij, quę est 75

agnoſcit duplicis ſtatus defunctos, quorum Eccleſia meminiſſet in œconomia latriæ, id eſt, in ſolenni oblatione ſiue miſſa. quoſdam enim eſſe peccatores, fratres tamen noſtros, qui adhuc ſint in peregrinatione conſtituti, (& proinde nondum in cælo) pro quibus oret miſericordiam à Deo (id quod tectè ſignificat eos adhuc eſſe miſeros:) alios autem eſſe qui hoc auxilio non indigeāt, quales ſint Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli, quorum ipſa non hac de cauſa, ſed propter alias rationes, meminerit. Prudentius locum purgatorium eiuſque pœnas deſcribens, ita [24] Deum pro ſe precatur: *Eſto cauernoſo, quia ſic pro labe neceſſe eſt Corporea, triſtis me ſorbeat ignis auerno. Saltem mitificos incendia mœſta vapores Exhalent, æſtuq; calor languente tepeſcat. Lux immenſa alios, & tempora vincta coronis Glorificent, me pœna leuis clementer adurat.* Et alio [25] loco Deum his verbis pro defuncto orat: *Illud precor optime ductor Famulam tibi præcipe mentem Genitali in ſede ſacrari, Quam liquerat exul & errans.* Extantq; Euſebij [26] Alexandrini (cuius vt Antherus Papa meminit in epiſtola ſua, ita nos quoque longè anteà meminiſſe debueramus) Iacobi [27] Niſibeni, [28] Athanaſij, [29] Euſebij Cæſarienſis, [30] Ephrem, Ioannis [31] Chryſoſtomi, aliorumque Patrum his coætaneorum, vſqueadeò manifeſtæ ſententiæ, vt impudentiſſimum ſit ſcribere à tempore Auguſtini motam eſſe quæſtionem de purgatorio: atque ita vt id pro re incerta, non pro fidei dogmate ſit habitum. Cui ſimile eſt quòd adiungunt, Auguſtinum nihil de eo definiuiſſe, ſed de eo, tanquam de re dubia eſſe locutum.

Prudentius.

24 In fine libri cui titulus eſt Hamartigenia.

25 In Hymno in exequiis defunctorum.

Euſebius Alexandrinus.

Iacobus Niſibenus.

Athanaſius.

Euſebius Cæſarienſis.

Ephrem.

Ioannes Chryſoſtomus.

26 In Homil. εἰς τὴν κυριακὴν.

Falſiſſimè tradi à tempore Auguſtini motam eſſe quæſtionē de Purgatorio, id eius ætate pro re incerta eſſe habitum · ipſumq; Auguſtinum de eo dubitauiſſe.

27 Apud Theodoretū in religioſa hiſtoria, in eius vita.

28 Quæſtione 14 ad Antiochū Principem. item in ſermone quem in eos ſcripſit qui obdormierunt, teſte Ioanne Damaſceno. 29 Lib 4 de vita Conſtantini. 30 In Teſtamento, ſiue in ſermone de morte ſua. 31 Libro 6. de ſacerdotio. & Homilia 32 in cap. 9. Matthæi. & in fine Homiliæ 84. in Ioannem. & Homilia 21. in Acta Apoſtolorum. & Homilia 41. in cap. 15. prioris Epiſtolæ ad Corinthios. & Homilia 3. in Epiſtolam ad Philippenſes. & Homilia 69. ad populum Antiochenum. & in Liturgia.

Exponitur causa qua factum est vt hæretici hæc traderent.

Quod ex eo prouenit quod nolunt animaduertere, vel saltem ab animaduertentibus discere, de quibus seu qualibus pœnis purgatoriis is loquatur quum de eis dubitat. Nempe, pœnæ dici possunt purgatoriæ dupliciter. vno modo generaliter, vt significent pœnas quibus Deus in altero sæculo turpes affectus in filiis suis deprehensos antè punit, quàm eos purgatos in cælum admittat. altero modo specialiter, vt significent pœnas quibus Deus, tanquam quodam adminiculo, ipsos turpes affectus sanat, & ab eis expurgat. quo sensu Platonici pœnas purgatorias accipiebant: quippe qui docebant, omnes pœnas emẽdationi adhiberi, siue in hac, siue in altera vita, vt praui hominum affectus corrigerentur. vt Eusebius Cæsariensis refert ex Gorgia lib. 12. De præparatione euangelica c. 4. & Augustinus lib. 21. De ciuit. Dei cap. 13. vbi etiam citat Virgilium sententiam Platonicorum suis versibus referentem. Esse verò pœnas purgatorias in generali significatione Augustinus quoque certissimò credidit. vt videre est libri 2. de Genesi contra Manichæos cap. 20. Sed qui fortè agrum, inquit, non coluerit, & spinis eum opprimi permiserit, habet in hac vita maledictionem terræ suæ in omnibus operibus suis: & post hanc vitam habebit vel ignem purgationis, vel pœnam æternam. & lib. 21. De ciuitate Dei c. 13. Sed tẽporarias pœnas alij, inquit, in hac vita tantùm, alij post mortem, alij & nunc & tunc, veruntamen ante iudicium illud seuerissimũ nouissimumq; patiuntur. non omnes autem veniunt in sempiternas quæ post illud iudicium sunt futuræ, qui post mortem sustinent temporales. nam quibusdam quod in isto non remittitur, remitti in futuro sæculo, id est, ne futuri sæculi æterno supplicio puniatur, iam suprà diximus. & cap. 16. eiusdem libri: Nõ solùm, ait, pœnis non præparetur ęternis, sed ne vlla quidem post mortem purgatoria tormenta

Pœnæ dici possunt purgatoriæ duobus modis.

Quo sensu Platonici pœnas purgatorias acceperint.

Quòd Augustinus certò crediderit esse pœnas purgatorias; putà in generali significatione.

ta

ta patiatur. Idemque in commentariis in [31] Psalmum 37. agnoscit duplicem ignem alterius sæculi, alterum emendatorium, alterum æternum. & in [32] Psalmum 103. admonet, vt euitemus caminum incendentem ligna, fœnum, stipulam, & alios in sinistram, alios in dextram quodammodo eliquantem. & homilia 16. tradit alterius sæculi quasdam esse pœnas æternas, & quasdam temporales per fluuium igneum & vada feruentibus globis horrrenda. quod idem multis rursus facit sermone 41. certò confirmans esse ignem transitorium & purgatorium. Omitto quòd is, tanquam certum, scribit de precibus, oblationibus altaris, & eleemosynis pro defunctis lib. 9. Confessionum c. 11. 12. 13. & epistola 64. ad Aurelium episcopum, & Enchiridij c. 110. & De ciuitate Dei lib. 21. cap. 24. & in lib. De cura pro mortuis agenda c. 1. 4. 5. & vltimo, & libro primo de anima ad Renatum c. 9. & sermone 32. de verbis Apostoli: quodque de his rebus vsque adeò certus fuerit, vt & Aerium docentem non oportere orare, vel offerre pro mortuis oblationem, [33] retulerit in numerum hæreticorum: & [34] argumentum quod prima facie his obstare videbatur, soluerit: & [35] ad orandum, sacrificandum, largiendum eleemosynas, alios sit exhortatus: & [36] multa de acerbitate, magnitudine, diuturnitate pœnarum purgatoriarum scripserit. Cæterùm quum is pœnas purgatorias in speciali Platonicorum significatione accipit, tametsi eò magis inclinet vt eas esse existimet, etiam auctoritate Apostoli 1. Cor. 3. tamen non certò de eis pronuntiat. nec mirum: quandoquidem Ecclesia necdum definiuit, Vtrum Deus, quomodo prauos affectus in hac vita pœnarum adminiculo sanat, & nos ab eis expurgat; ita eodem modo veniales lapsus & affectus sanet & purget in altero sæculo? fieri namque potest vt Deus per se vel statim à principio, vel quando ei placitum est, hos prauos affectus

31 Ad verba, Domine ne in indignatione tua arguas me, neq; in ira tua emendes me.
32 Cócione 3.
33 In libr. de hæresibus, c. 53
34 Enchir. c. 110. & in libro De cura pro mortuis agenda, cap. 1.
35 Nominatim c. 13. lib. 9. confess.
36 Nominatim Homil. 16. lib. 50. Homiliarum & in Psal. 37. & sermone 41. de Sanctis.
Augustinum dubitauisse de purgatoriis pœnis quales Platonici tradebant: & hanc quæstionē ne nūc quidem esse quæstionem fidei.

Altera differētia de pœnis purgatoriis inter Christianos et Platonicos: ex qua rursus manifestū est, quā falsò ab hæreticis sit scriptum, Pontificios hausisse ex Platone dogma de pœnis purgatoriis.

affectus corrigat, pœna temporia auctores affligens in iustam eorum vltionem. ex quo rursus apparet quàm falsò ab hæreticis scriptum sit, Ecclesiam dogma suum de pœnis purgatoriis à Platone hausisse: siquidem quas iste pœnas purgatorias tradidit, has Ecclesia non certò affirmat esse veras. tantùm autem pro fidei dogmate habet, esse quibus quædam peccata remittantur in futuro sæculo, quiq; propter ea pœnis temporalibus exerceantur. quæ altera differentia est inter Christianos & Platonicos.

Quid fide sit credendum de pœnis purgatoriis, & de quo dubitare nō sit prohibitum.

Quod autem Augustinus quibus locis de eis dubitat, pœnas purgatorias in hac posteriore significatione acceperit, manifestum est tum ex c.13.lib.21. De ciuitate Dei: tum ex eo quòd quum attulisset exemplum de dolore consequente amissionem vxoris nimium amatæ, vel bonorum temporalium quæ nimium diligimus, sed tamen infra Christum, quo hic prauus affectus paulatim in hac vita corrigitur & purgatur, quærit num aliqua talis purgatio leuium peccatorum contingat in futuro sæculo: quodq; manifestè addit particulas quæ testantur eum loqui de huiusce generis pœnis purgatoriis: in Enchiridij quidem cap. 69. tale aliquid, & quendam: libro verò 21. de ciuitate Dei, cap. 26. eiusmodi: in libro autem de fide & operibus capite 16. ista, & talia quædam iudicia. Quæ Augustini dubitatio tantum abest vt pertineat ad inficiationem pœnarum purgatoriarum in genere dictarum, quas esse fide Dei credimus, vt eam stabiliat: quandoquidem nemo dubitat de qualitate rei quam non credit esse in rerum natura. Quæ quum hæretici considerare nolunt, tum ipsum Augustinum secum turpiter committunt: idq; (quod est fœdissimum) in [37] eisdem libris: tum auditoribus suis insigniter imponunt. Porrò non potest esse dubium quin proxima huius ætati sæcula pro certo quoq; habuerint, quod tot retrò sæculis fuerat creditum. idque

Quòd Augustini dubitatio stabiliat fidē ecclesiæ de pœnis purgatoriis generaliter dictis, tātùm abest vt ei quidpiam officiat.

37 In Enchir. c.69. & 110. & lib.21. De ciuit. Dei, c 16. & 26.

Quòd proxima Augustini tēporibus sæcula crediderint esse Purgatorium.

idque esse verum apparet ex multis auctoribus. quales sunt (exempli causa)[38] Theodoretus,[39] Boëtius, [40] Gregorius Magnus: qui tametsi non semel reuelationes huc pertinentes proferat: tamen &[41]nititur scripturis; & tantum abest vt solis reuelationibus nitendum existimet, vt solicitè[42]admoneat, licet quædam somnia sint diuina, tamen non esse temerè omnibus credendum. ea quippe esse examinanda ad normam scripturarum. Quod quum sit clarissimum, nosq; antea plurimas scripturas pro Purgatorio produxerimus, necesse est vt frons illis perierit qui ausi fuerunt scribere, quòd de Purgatorio creditum sit reuelationibus satanę arte confictis, quodque fides Papistarum de purgatorio non nisi spectris innitatur. Ab istorum verò temporibus deinceps eadem doctrina, omnium confessione, multis sæculis inconcussa floruit: donec ventum est ad tempora Bernardi, quibus obscuri [43] quidam homines non crediderunt restare post mortem ignem purgatorium: eorumque cineres à Bernardo & aliis sopitos Waldenses excitarunt: qui ipsi nihilominus breui sunt extincti: ita vt non nisi admodum serò hæresis Purgatorium negans inuaserit in Ecclesiam Dei, eiusque lues paucos infecerit, quod quidem certò constet. Nam quod ad Grecos attinet, tametsi quidam magni viri hunc errorem ascripserint, non antiquis illis Græcis, quos ex eorum doctoribus quos citauimus, constat agnouisse purgatorium: sed postremorum sæculorum eiusdem linguæ hominibus: tamen deprehensum est in octaua synodo tum Ferrariæ in eius principio, tum Florentiæ in conclusione, ne hos quidem de purgatorio, sed de eius qualitate dubitauisse: putà, an esset verus ignis, an obscuritas, an turbo, siue quid aliud genus. & satis constat eos cum Latinis libenter agnouisse, si pœnitentes in Dei charitate decesserint antequam dignis pœnitentiæ fluctibus satisfecerint

Q cerint

38 In cap. 3. prioris epistolæ ad Corinthios, ad verba, Ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignẽ, teste Thoma. & lib. 8. de curat. Græc. affect.

39 Lib. 4. De cõsolatione philosoph, prosa 4.

40 Libro 4. Dialog. c. 39. & lib. 2. c. 3. expositiõis lib. 1. Regũ. & in cõmẽtariis in Psal. 37.

41 Vt videre licet c. 39. libri 4 Dialog.

42 c 48. libr. 4. Dialog.

A Gregorij ætate deinceps creditũ esse Purgatorium à fidelibus.

Quibus tẽporibus heretici exorti sint qui negauerunt Purgatoriũ: quique isti fuerint, & quàm citò extincti sint.

43 Vide serm. 66. Bernardi in Cantic. Cantic.

Quòd ne Graci quidẽ postremorũ seculorũ negauerint esse Purgatoriũ; tãtũ abest vt verè dici possit Gracos nesciuisse, imò repudiasse purgatoriũ vsq; ad tẽpora cõcilij Florentini.

Concilij Florẽtini decretum confirmans Purgatorium.

cerint de commiſſis & omiſſis, eorum animas pœnis purgatoriis poſt mortem purgari. qua de re etiam Gennadius Scholarius Patriarcha Cõſtantinopolitanus librum conſcripſit ex Scripturis & antiquis Græcæ eccleſię Doctoribus. Atque hęc eſt vera conſtantis Eccleſię de Purgatorio ſententiæ expoſitio.

Alia argumẽta ſumpta ex commentis hæreticorum, quibus manifeſtum eſt Eccleſiã ſemper credidiſſe eſſe Purgatorium.

40 QVAM ita ſe habere deprehendimus etiam aliis argumentis. Primùm ex eo quòd hæretici, tametſi diligentiſſimè omnia quæſiuerint apud Scriptores eccleſiaſticos quæ quouis modo officere poſſe viderentur purgatorio; tamen nullum in medium adferre potuerint, qui, quod ipſi aiunt, diceret non eſſe Purgatorium, non eſſe pœnas purgatorias poſt mortem, non eſſe aliquos defunctos qui purgentur. quum e-contra paſſim occurrant Veteres qui apertis verbis ſcribunt eſſe locum purgatorium, pœnas purgatorias, aliquos qui purgentur poſt mortem.

Hæreticos falſò aſſerere, Veteres ſcriptores eccleſiaſticos, & in his Auguſtinũ, Purgatorio contradicere.

& quòd quęcunque adferunt vt probent Veteres ſcriptores eccleſiaſticos purgatorio contradicere (quid enim eſt tam à veritate alienum quod hæreſis non audeat affirmare?) nihil niſi fumi ſunt quibus idiotarum oculos perſtringunt. nituntur enim ferè generalibus ſententiis, quibus (exempli cauſa) aiunt Chriſtum eſſe principium purgatorium, cuius incarnatione & morte purgemur, per Chriſtum factam eſſe peccatorum purgationem, Chriſtum pertuliſſe pœnas pro peccatis noſtris, nõ eſſe locum pœnitentiæ & ſatisfactioni poſt mortem, bonos poſt mortem frui vita æterna, & huiuſmodi aliis. quas vt profitemur eſſe veras eo ſenſu quo à Patribus & Scripturis ſunt proditæ; ita eodem ſenſu acceptæ, nihil planè officiunt purgatorio. quod quia ſuprà [r] multis oſtendimus, neceſſe non eſt vt hîc iterum probemus. Certè niſi Chriſtus eſſet principium purgatorium, nullæ pœnæ eſſent purgatoriæ, quia omnes eſſent æternæ. neq; alia de cauſa

[r] Sect. 22. & 34.

malis

malis & impiis (de his enim Patres loquuntur, vt apparet ex eorum circunstantiis) non est locus pœnitentiæ & satisfactioni post mortem, nisi quia non retinuerunt fundamentum quod est Christus Iesus. boni quoque vt sunt digni vita æterna, ita eam quoque statim à morte assequuntur: nisi tamen ædificauerint super fundamentum quod est Christus Iesus, ligna, fœnum, stipulam: quod eos ad tempus remoretur à possessione vitæ æternæ. quia hanc exceptionem æquè à Patribus, atque à scripturis, aliis locis traditam, æquè in Patrum sententiis generalibus atque in verbis scripturæ non excludere, sed intelligere debemus. Quòd verò auctor librorum Hypognosticωn apud Augustinum[2] ait nos quidem agnoscere locum regni cælorum, & locum gehennæ, tertium verò locum penitus ignorare: imò nec inueniri esse in scripturis sanctis: de tertio loco æterno intelligit: tum quia huius generis sunt regnum cælorum & gehenna: tum quia refellit errorem Pelagianorum qui infantibus absque baptismo defunctis tribuebant locum vitæ æternæ distinctum à regno cælorum: tum quia adeò non cælat se ad locos æternos respicere, vt solicitè addat particulas æternitatem significantes. Da mihi, inquit, præter hunc alterum locum (putâ, regni cælorum) vbi vitæ possit requies esse perennis. & paulò pòst: secundum, gehennam, vbi omnis apostata & à Christi fide alienus æterna supplicia experietur. Et[3] Innocentius tertius quo loco ait Deum opus imperfectionis non nouisse, & ob hoc peccata nō ex parte, sed ex toto dimittere, manifestè loquitur de peccatis, non de peccatorum temporalibus pœnis. respōdet[3] enim quęstioni, Quare saltem originale peccatum nō remittatur dormientibus & amentibus, sicut paruulis: docetque his verbis Deum vnum mortale peccatum non remittere, quin vnà etiam omnia alia mortalia remittat. esset autem

[2] Lib. 5. Hypognosticωn.

Papam Innocētiū non destruere Purgatoriū, vt heretici confingunt.

[3] De baptismo & eius effectu. c. maiores causas. §. sed adhuc quæritur.

tem opus imperfectionis in Deo si sustulisset disciplinam temporalem de ecclesia. notum enim illud est verbum, *Blanda patrum segnes facit indulgentia natos*; & quis est filius quẽ non corripit pater? Deinde idem etiam cognoscimus ex eo, quòd iidem diffisi huic figmento,[4] addunt aliud commentum, nimirum Papistas (sic enim appellant Catholicos) non habere veterem ecclesiam erroris sui (ita vocant doctrinam de Purgatorio) sociam, eo quòd sit longum discrimen inter huius & Augustini sæculi sententiam. Nihil quippe hac de re Ecclesia nunc docet pro fidei articulo, quod non fuerit creditum à Veteribus. quod sic optimè intelligetur. Quæ ad præsentem materiam pertinent, ea quidem dici possunt versari circa tria: putà, circa locum purgatorium, circa pœnas purgatorias, circa personas quæ purgantur: sed quæ tamen ita sint inter se connexa, vt qui vnum fateatur, cætera cõsequenter agnoscat. Si enim (exempli causa) est purgatorius locus: ergo etiam sunt pœnæ purgatoriæ: ergo sunt qui his pœnis exercentur: vt si constet, Veteres vnum ex his tribus agnouisse, dubitare non possimus quin & duo alia agnouerint. Et tamen Deus, qua est bonitate, voluit extare apud Veteres Augustino vel antiquiores, vel minimum coætaneos, certa horum trium testimonia. Nam quòd purgatorium locum agnouerint, intelleximus ex variis eius appellationibus, quas[5] supra ex Tertulliano, Cypriano, Origene, Gregorio Nysseno, Augustino, Paulino retulimus. quòd verò nobiscum crediderint esse pœnas temporarias futuri sæculi, vsqueadeò clarè apparet, vt etiam meminerint modò purgatoriarum pœnarum, modò ignis purgatorij, modò ignis purgationis, modò ignis emendatorij, modò flammarum purgatoriarum, & aliarum huius generis appellationum: vt videre licet ex locis hìc in margine notatis ex[6] Basilio,[7] Gregorio Nysseno, Hiero-

4 Vide suprà sect. 11.

Catholicos huius sæculi non aliud docere fide esse credendum de Purgatorio, quàm quod Vetus Ecclesia docuit. cuius contrariũ hæretici impudenter fingunt.

5 sect. 10.

6 In c. 9. Isaiæ ad verba, Et sicut gramen aridum: item, Et erit populus sicut ab igne deustus.

7 In serm. de defunctis.

[7]Hieronymo,[8]Ambrosio,[9]Augustino. Quòd autẽ agnouerint non solùm ordines hominum qui statim saluantur, & mittuntur in gehennam, sed etiam eum hominum ordinem qui saluantur quidem, sed tanquam per ignem, manifestum quoque est ex lectione locorum, quos hîc breuitatis causâ tantùm in margine indicamus ex[11] Clemente Romano, [12]Dionysio Areopagita, [13]Tertulliano, [14]Cypriano,[15]Hieronymo,[16]Ambrosio,[17]Augustino,[18] Epiphanio,[19]Paulino. Quæ omnia etiam patefaciunt quàm falsò ab eis quoque sit proditum sacerdotes & monachos posteriorum sæculorum purgatorium lucri causâ adinuentum, lucri sui causâ adiuuisse. non enim istorum adiutorio indigebat, quod à scripturis proditum, primis ecclesiæ sæculis in eum qui nunc quoque est, statum fuerat euectum. Mitto quòd absque vllo Dei timore sacerdotes & monachos promiscuè auaritiæ insimulant; atque adeò tantæ, vt lucri causâ euangeliũ Dei adulterauerint. prætereo quòd etiamsi quidam purgatorium lucri causâ adiuuissent, id non magis veritati eius in scripturis patefactæ obstaret, quàm quòd [20] Pauli tempore quidam euangelium prædicabant, vt pressuram suscitarent eius vinculis. omitto quòd qui in alios de lucro dicere volebant, ab omni lucro abstinere debuerant. quod tantum abest vt præstent, vt plerique fortunas suas insigniter auxerint: alij autem quum nullas haberent, etiam amplas acquisierint. Summa hæc sit, sicut mirum non est in fine sæculorum esse qui sua quærant, quandoquidem Paulus de sui temporis ministris[21] ait, Omnes quę sua sunt quęrunt, non quæ Iesu Christi: ita Purgatorium non esse æstimandum ex prauis istorum moribus, sed ex verbo Dei quod id docuit: quodq; vt patefecit Infernum esse officinam pœ-

Q 3 narum

8 In c vltim. Isaiæ in fine, & in c. 1. Ezech. ad verba, Vidi quasi speciem ignis.

9 Serm. 3. & 20. in Psal. 118.

10 Libr. 2. de Genesi contra Manichęos. c. 20. & lib. 10. De ciuit. Dei, c. 25. & 21. c. 13. & 16. & in Psal. 37. & Homilia 16. in libro 50. Homiliarũ. & sermo. 41. de Sanctis.

11 Libr 8. cõstit. apost. c. 41.

12 In libr. de eccles. Hierar.

Mendaciũ hæreticorum scribentium sacerdotes & monachos posteriorũ sæculorum Purgatorium lucri causa adinuẽtũ, lucri sui causa adiuuisse.

13 In libr. de resurrect. carnis

14 Epistola 2. libri 4.

15 Lib. 2. aduersus Iouinianum, & in fine comment. in Isaiam.

16 Serm. 20. in Psal. 118.

17 Enchir. c. 110. & in libro de cura pro mortuis agẽda, c. 1. & libr. 21. De ciuit. Dei, c. 24. & libr. 1. de anima ad Renatum. cap 9. & 11. & sermone 32. de verbis Apostoli. & sermone 41. de Sanctis.

18 In Panario in confutatione hæresis 75. quæ est Aerij.

19 Epistola 1. ad Amandum.

20 Philip. 1.

21 Philip. 2.

narum futuri sæculi, ita vel ex eo nobis æstimandum reliquit purgatorium istic esse. qua de re[22] tamen infrà latiùs scribemus.

22 Sect. 42.

Fideles non esse mutuatos diuisionem locorum infernalium à poëtis & philosophis, licet quædam huic aliquo pacto similia tradiderint: sed eam hausisse ex scripturis.

41 DIXIMVS quantum hîc sufficit de particularibus Inferni significatis & locis ex sacris Scripturis. quibus si quidam [1] Poëtæ & [2] Philosophi nonnulla aliquo pacto similia scripserunt, quid mirum? quandoquidem multa veræ religionis primis orbis parentibus insculptæ vestigia etiam in Ethnicis remanserunt: & verisimile est aliquos istorum sacrarum literarum doctrinam, vel lectione, vel auditu percepisse. Certè vel ipsa diuersitas testimonio est hæc non esse ab ipsis profecta. & qualiscunque apparens in his similitudo damnat hæreticos, quòd ea inficientur, quæ ne Ethnici quidem penitus ignorauerunt. Nunc dispiciendum est ad quos inferos Christus descenderit, quibusque bonis istic constitutos donauerit. Certum autem est ipsum descendisse ad Infernum, sinum Abrahæ: vt qui [3] legem mortuorum seruauerit, qua fiebat vt sancti descenderent ad hunc infernum. quod [4] Dauid eum figurans significauit, vbi [5] prophetauit redemptionem animæ suæ de manu inferni cùm se accepisset. ad Christum enim etiam hunc psalmum pertinuisse, cognoscere possumus ex [6] Matthæo. item quum alio loco ad significandam [7] euentus certitudinem verbo præteriti temporis [8] dixit: Eduxisti ab inferno animam meam, saluasti me à descendentibus in lacum. manifestè namque audimus infernũ redemptionis, ex quo patuit exitus animis Christi & Dauidis vbi ad eum descendissent, distinctum à lacu, siue inferno ex quo nõ est redemptio. præcedit [9] enim de malis diuitibus, Sicut oues in inferno positi sunt: mors depascet eos. & auxilium eorum veterascet in inferno à gloria eorum. In hoc verò redemptionis inferno constitutus

Hæretici ethnicis hac in parte deteriores.

Quæritur ad quos inferos Christus descẽderit, et quibus bonis istic constitutos donauerit.

Quòd Christus descenderit ad infernum, sinũ Abrahæ.

1 Nominatim Virgilius libro 6. Æneidos.
2 Plato in Gorgia. & Plutarchus in cõ. de dæm.
3 Vide suprà sect. 16.
4 Vide Ambrosium & Basilium in Psal. 48. ad hæc verba.
5 Psal. 48.
6 cap. 13.
7 Cyrillus Ierosolymitan. cathechesi 14.
& Ruffinus in expositione symboli. 8 Psalm. 29. 9 Psalm. 48.

tutus Christus, [10] prædicauit spiritibus qui istic erant, teste beato Petro. qui vt ostenderet fructum mortis eius ad omnes omniũ temporum bene mortuos pertinuisse, vbi memorauit eum mortificatum fuisse carne, viuificatum autem spiritu, ait ipsum in hoc spiritu venientem, siue profectum, prædicasse & his qui in carcere erant spiritibus, aliquando incredulis, quando expectabatur Dei patientia in diebus Noe quum fabricaretur arca. Distinctè namque loquitur de aliquando incredulis: hoc est, de iis qui licet principiò fuissent infideles, postea tamen pœnitentia ducti crediderant: non verò de semper, id est, vsq; ad mortem incredulis. & eo-ipso quo ait Christum ne hos quidem mortuos esse dedignatum sua prædicatione, haud obscurè significat eum proculdubiò dignatum esse sua prædicatione cæteros spiritus piorum, qui hos & præcessissent iam inde ab origine mũdi, & postea secuti fuissent: de quibus minor esse poterat dubitatio, siue propter Legis adiutorium, siue quia qui [11] vixerant circa tempora diluuij, fuerant omnium hominum flagitiosissimi. Et verò digna hîc est obseruatione Dei erga nos benignitas, quòd sicut meliorem humanæ naturæ in Christo partem, modò [12] animam, modò [13] spiritum appellauit in euangeliis: ita non solùm expressè tradidit animam Christi venisse ad Inferos, sed etiam idem nomine spiritus significauit. idque eodem planè modo, id est, cum articulo, τῷ πνεύματι ἐν ᾧ: additis insuper quæ eum distinguerent à spiritu qui est Deus, vel Dei gratia. prædicare [14] enim est rationalis creaturę missæ à Deo. & veniente, siue profectũ prædicare, haud obscurè significat migrantẽ ex loco, putâ vbi [15] commendatus fuerat in manus Patris, ad locum piorum spirituum. Et sicut Christus mortificatus carne dictus est, quia secũdum carnem mortificatus est, cui mors accidit;

Quòd Christus in inferno, sinu Abrahæ cõstitutus, prædicauerit spiritibus qui in eo erant.

Excutitur locus 1. *Petri* 3. *de prædicatione spiritibus à Christo facta.*

10 1. Petri 3. & vide Irenæũ in fine lib. 5. aduersus hæreses. Athanasium in epistola ad Epictetũ, & in lib. De incarnatione Verbi, & in tractatu De salutari Christi aduentu aduersus Apollinariũ, & in sermone contra omnes hęreses. Cyrillũ in libr. De recta fide ad Theosium, & in libr. De orthodoxa fide ad Reginas, & libr. 12. in Ioannẽ c. 36. Hilariũ in cõmentariis in Psal. 118. ad verba, Quando consolaberis, siue (vt ipse legit) exhortaberis me? & in Psal. 141. Augustinũ epistol. 99. Auctorem cõmentariorum in epistolas Pauli sub nomine Ambrosij in c. 10. ad Rom. ad verba, Quis descendit in abyssum? & Oecumeniũ in hunc Petri locum. 11 Genes. 6. 12 Matth. 26. & Ioan. 12. 13 Matth. 27. Lucæ 23, Ioan. 19. 14 Roma. 10. 15 Lucæ 23.

accidit; non verò per carnem, quæ ipſi mortem intulerit: ita viuificatus ſpiritu dictus eſt, quia ſecundum ſpiritum viuificatus eſt, vt totus viueret Deo, qui antea carnis ſuæ & infirmitatibus erat obnoxius, & neceſſariæ curæ addictus, iuxta [16] illud Pauli, Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quod autem viuit, viuit Deo. non verò quòd fuerit viuificatus per ſpiritum & eius gratiam: tametſi hoc in ſe ſit verum, & Spiritus ſeu Verbum nunquam animam deſeruit. Porrò licet eorum quæ annunciantur, ingens ſit multitudo & varietas, etiam in ſcriptura: tamen cum ex re-ipſa, tum ex eo quod Petrus paulò pòſt [17] ait, mortuis eſſe euangelizatum, intelligimus Chriſtum omnibus piis ſpiritibus qui in [18] carcere erant, prædicaſſe euangelium, id eſt, bonum nuntium. φυλακὴ enim Græcis auctoribus vulgariùs, & [19] noui Teſtamenti ſcriptoribus conſtanter carcerem ſignificat. & quòd Caluinus [20] ſcribit, puerile eſſe concludere in carcere animas mortuorum, apertè iniurioſum eſt in ſcripturam. tradit enim apertiſſimè etiam aliis locis carceres animarum: nominatim apud [21] Iſaiam & [22] Matthæum. & quod amplius eſt, aſcribit morti & inferno [23] oſtia, [24] portas, [25] claues: ait quoſdam [26] claudi in carcere: [27] aſcribit damnatis ligaturam manuum & pedum: vocat [28] aliquos vinctos ſpei. eſtq; hoc ipſum velut naturaliter animis hominū inſcriptum: in tantum vt ne ipſi quidem ethnici ignorauerint Infernum eſſe carcerem animarum. Hoc autem bonum nuntium quod fuerit, ſi non fuit annuntiatio redemptionis generis humani, & iam-iam inſtans ex carcere eductio? Iſta enim ſunt ſanctis captiuis euangelium per excellentiam. Igitur Chriſtus prædicauit ſiue annuntiauit omnibus ſanctis ſpiritibus gratiam humano generi exhibitam per mortem ſuam, & iam-iam inſtantem ipſorum liberationem.

16 Rom. 6.
17 1. Petri 4.
18 1. Petri 3.
19 Matth. 5. & 25. Luc. 3. & 12. Ioan. 3. Act. 5. & 12. & aliis locis.
20 Lib. 2. Inſtit. c. 16. ſect. 9.
21 cap. 24.
22 cap. 5.
23 Iob 38.
24 Iſai. 38. & Iob 38.
25 Apoc. 1. 9. & 20.
26 Iſai. 24.
27 Matt. 22.
28 Zachar. 9.

Quòd Chriſtus prædicauerit ſiue annuntiauerit ſanctis ſpiritibus in carcere detentis bonum nuntium.

Quòd retinēda ſit lectio carceris, quā Caluinus hîc mutat in ſpeculam.

Caluinū ſcribere puerile eſſe concludere in carcere animas defunctorū, q̄ apertè iniurioſū ſit in ſcripturā.

Bonum nuntiū à Chriſto ſpiritibus prædicatū quod fuerit.

Quòd Chriſtus annuntiauerit ſanctis ſpiritibus redemptionem generis humani eſſe factā per mortem ſuam, et inſtare eorum liberationem ex carcere infernali: quòd eos ineffabili gaudio affecerit.

rationem. Quanta porrò lætitia perfusi fuerint ad hoc euangelium, quæ lingua exposuerit? Sed omnem cogitationem longè superauit felicitas quam ex præsenti eius conspectu sunt assecuti. Suprà audiuimus varias huius loci appellationes ex Scriptura, quæ eius qualitates nobis aperiunt. sed Paradisi nomen non memorauimus, propterea quòd id ei non conuenerit, nisi per Christi descensum. Is ergo iam-iam ad eum descensurus appellauit paradisum,[29] dicens latroni, Hodie mecum eris in paradiso. cur ita? nimirum quia tum huic, tum aliis omnibus qui istic erant, consummatæ (vt[30] Hilarius inquit) beatitudinis delitias erat daturus ex sui, qui Deus erat, conspectu. paradisus enim quum propriè dicatur[31] hortus ille voluptatis à principio plantatus à Deo, & per translationem ipsum cælum[32] plenum immensis delitiis, vtique ipsa sapientia huic loco non tribuisset eodem tropo, nisi istic eiusdem beatitudinis delitias repræsentasset. Porrò quam adueniens sanctis prædicauit liberationem, hanc etiam exhibuit. nam ad hunc vsque descensum[33] diabolus & mors etiam in sanctos hactenus regnauerant, vt eos captiuos in inferno detinerent. Descendens autem Christus hanc munitissimam istorum arcem aggressus, vt[34] eos ex ea erueret, luculentam[35] de his fortibus armatis reportauit victoriam. non quòd non posset etiam absens ipsos in libertatem vindicare; sed quòd istud non parum faciebat ad excitandam spem nostram, & magis ac magis inflammandum

Quòd Christus sua præsentia effecerit vt Infernus sinus Abrahæ fieret paradisus: quòd significet eũ donasse sanctos spiritus summa beatitudine ex suo, qui Deus sit, conspectu.

29 Lucæ 13.

30 Libro 10. De Trinitate.

31 Genes. 2.

32 Ezech. 28. & Apoc. 2.

33 Vide suprà, sectionem 15.

Quòd Christus descenderit ad infernũ, vt ex eo sanctos Patres liberaret: quódque eos hinc liberauerit, superatis gloriosè diabolo et morte in munitissima hac eorum arce.

34 Hanc rationem descensus Christi ad inferos Veteres quoque passim memorãt: nominatim Origenes in c. 6. ad Rom. ad verba, Mors illi vltrà non dominabitur. Athanasius in libro De incarnatione Christi. Cyrillus Ierosolymitanus catechesi 4 Illum. Eusebius Emissenus Homilia 6. & 9. de Pascha. Ambrosius in Psal. 43. in fine, & 48. Epiphanius in panario aduersus hæresim 69 & in Anacephalæosi, & in hæresi Dimeritarum. Chrysostomus Homilia 4. in Marcum. Hieronymus lib. 6. in Isaiam, ad verba, Veruntamen vsque ad infernum detraheris, & in cap. 3. Danielis, ad verba, Qui respondentes regi, dixerunt. Augustinus in Psal. 85. & sermone 181. & 105. Sedulius in c. 5. ad Romanos, ad verba, Regnauit ab Adam vsque ad Moysen. 35 Christum descendentem ad Infernum liberauisse Patres ex eo, etiam passim proditum est à Veteribus: nominatim à Thaddæo apud Eusebium eccles. histor. lib. 1 c. 13. Ignatio in epistola ad Trallianos. Hippolyto martyre in principio libri De Antichristo. Cyrillo & synodo Alexandrina in epistola ad Nestorium. Prudentio in Hymno omni hora dicendo. Lactantio in carmine de resurrectionis Dominicæ die. Hieronymo in c. 4. ad Ephesios. Ruffino in expositione symboli. Bernardo sermone 1. in die sancto Paschæ, & serm. 75 in Cantic. Cantic. & aliis plurimis.

dum noſtrum erga ipſum amorem : ac magnopere pertinebat ad ampliandam eius gloriam, vt quum planè victus putabatur, tum victor inimicorum, etiam in [36] ipſorum arce munitiſſima appareret; & ſe haud indigna ipſorum ſpolia auferret, florem ipſum omnium hominum qui iam inde ab initio mundi vixerát, ſegregatum à peccatoribus. Cuius victoriæ complura extant argumenta. Neque tamen vrgebo ſcripturam illam quam [37] Iuſtinus auctor eſt, Iudæos reſecuiſſe ex Ieremia, quaque etiam [38] Irenęus vtitur, Recordatus eſt Dominus Deus mortuorum ſuorum ex Iſrael qui obdormierant in terra aggeris, & deſcendit ad illos euangelizare ſalutem quæ eſt ab eo, vt ſaluaret eos: ſiue, vt Interpres Irenæi tranſtulit, commemoratus eſt Dominus ſanctorum ſuorum, eorum qui obdormierant in terra ſtipulationis, & deſcendit ad eos extrahere eos, & ſaluare eos. non inſiſtam [39] illi prophetiæ, de manu mortis, ſiue (vt ſeptuaginta verterunt) inferni liberabo eos, de morte redimam eos. ero mors tua ô mors, morſus tuus ero ô inferne. Mihi Dauid à Paulo expoſitus abundè hîc ſufficiet, quorum ille quidem [40] canit, Aſcendiſti in altum, cepiſti captiuitatem: hic verò [41] ſcribit, Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem. nam manifeſtè audimus Chriſtum (de hoc namque eſt ſermo) aſcendentem in altum cepiſſe, putâ ſecum, ſiue (vt Paulus clarius ait) captiuam duxiſſe captiuitatem. & ne ignoraremus vbinam prius hanc captiuitatem captiuam cepiſſet, idem Apoſtolus vim verbi, aſcẽdiſti, exponens, haud obſcurè ſignificat eam captam fuiſſe in inferioribus partibus terræ ad quas prius deſcenderat: hoc eſt, vt [42] non ſemel diximus, in inferno. quod autem aſcendit, [43] inquit, quid eſt, niſi quia & deſcendit primùm in inferiores partes terræ? qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes cælos, vt adimpleret omnia. Hanc verò

36 Origenes in c. 6. ad Rom. ad verba, Mors illi vltrà nõ dominabitur. & Gregorius Nyſſenus in orat. in Seruatoris noſtri reſurrectionem, nõ lõgè à principio.

37 In Dialog. aduerſus Tryphonem.

Quibus ſcripturis Veteres vſi ſint ad probãdum hanc victoriam.

38 In fin. lib. 5. aduerſus hæreſes.

39 Oſeæ 13. & vide Cyrillũ Ieroſol. catech. 4. & Euſebium lib. 4. demonſt. euang. c. 10.

Efficaciſſimos eſſe locos Dauidis et Pauli ad probandũ hanc victoriam.

40 Pſal. 67.

41 Epheſ. 4.

Exponitur germanus ſenſus verborũ Dauidis & Pauli.

42 Suprà ſect. 12. & 13.

43 Epheſ. 4.

verò captiuitatē fuiſſe ſanctam, ex [44] eo intelligimus, quòd aſcendens in altum ad cælum cælorum, eam cepit, ſiue duxit ſecum. quod eo diligētiùs repetimus, quòd ex eis conſtet, nō conuenire huic loco interpretationem quam [45] hæretici hîc libenter proponunt de captiuis, diabolo, morte, inferno. tametſi alioqui verū ſit, Chriſtum redegiſſe hos hoſtes in ſuam poteſtatem. Igitur Chriſtus, Dauide auctore, & Apoſtolo interprete, ſanctos captiuos liberauit ex inferno, & ſecum duxit ad cælum. De quorum numero illos non fuiſſe quos [46] Marcion nominauit, ſed quos ſcriptura & eccleſia habuerunt pro ſanctis, vſqueadeo ſemper fuit manifeſtum, vt qui aduerſus eum [47] ex profeſſo ſcripſerunt, non ſint dignati hoc eius commentum argumentis refellere. Atque ex hoc tempore deinceps ſancti non adiuerunt infernum. nō enim Chriſtus ad eum deſcendit, vt eductis qui in eo detinebantur, captiuitatis locum aliis præpararet; ſed vt his liberatis reliqui ſancti deinceps eum non adirent: vt qui ſuo ſanguine (quod [48] quidam, alioqui doctiſſimi viri, non animaduerterunt) [49] initiauit, ſiue dedicauit nobis viam nouam, ſiue recentem ad ſancta. quod beneficium Veteres non vno modo exprimunt. Thaddæus enim ait apud [50] Euſebium, Chriſtum ſcidiſſe ſepem illam antea nunquam diruptam. Ignatius [51] ſcribit eum dirupiſſe maceriam quæ erat à ſæculo, & medium parietem diſſoluiſſe. [52] Alij autem dicunt eum cōtriuiſſe portas æreas, & vectes ferreos confregiſſe: quæ verba extāt apud [53] Iſaiam & [54] Dauidem. non quòd ignorarent illum quidem ſenſu literali loqui de Cyro, hunc verò de captiuis in hoc mundo: (vt eos [55] ignorauiſſe ſimulat Caluinus) ſed quòd Cyrus vmbra fuiſſet Chriſti: in tantum vt [56] Propheta vocet eum Chriſtum,

44 Apoc. 21.

Hæreticos hîc deflectere à germano ſenſu in alienum.

45 Nominatim Auguſtin. Marloratus in annotationibus marginalibus in hunc locum.

Quòd Chriſtus non liberauerit eos quos Marcion peſſimè pro ſanctis habuit: ſed quos ſcriptura & eccleſia ſanctos indicauerunt.

Quòd Chriſtus effecerit vt ſancti deinceps nō adirēt infernū, dedicata ad cælū ſuo ſanguine noua via.

Quibus verbis Veteres hoc beneficium ſignificauerint.

Veteres inter alias loquēdi formulas rectè & ſignificāter hoc beneficiū ſignificauiſſe verbis Iſaiæ et Dauidis

46 Vide ſup. ſectio. 10.

47 Irenæus, Tertullianus, Epiphanius, & alij.

48 Irenæus in fine lib. 5. aduerſus hæreſes & Tertullianus in lib. De anima, titu. De Inferis. 49 Heb. 10. 50 Eccl. hiſtor. lib. 1. c. 13. 51 In epiſt. in Trallianos 52 Euſebius Cæſarienſis lib 10. demonſtrat. euangel. c. vlt. Hieronymus in c. 2. Ionæ ad verba, Pelagus operuit caput meum. & Chryſoſtomus in demonſtratione aduerſus Gentiles, quòd Chriſtus eſt Deus. 53 cap. 45. 54 Pſal. 106. 55 Inſtit. lib. 2. c. 16. ſect. 9. 56 Iſaias c. 45.

Figura huius beneficij.

ſtum, & ab hoc Chriſto typico apertè tranſeat ad verum Chriſtum: quotque quæ antiquis illis temporibus contingebant notabiles ex captiuitate liberationes fuerint figuræ huius beneficij Chriſti: & hæc verba optimè exprimant tum ingentem difficultatem egrediendi ex carcere infernali; tum eius deprædationem & abolitionem, quod quidem attinet ad officium detinendi ſanctos captiuos. contritæ enim portæ non ſunt amplius portæ: & vectes confracti, etiam ferrei, inutiles ſunt claudẽdis portis: nec carcer abſque porta & ſeris nomini ſuo reſpondere poteſt. Significauitque olim hoc idem beneficiũ etiam Samſon, quum [57] apprehendit ambas portæ Gazæ fores cum poſtibus & ſera, eaſq; humeris ſuis imponens portauit ad verticem montis qui reſpicit Hebron. Traductis porrò Sanctis in cælum, & via ſecuturis eôdem adaperta, facilè intelligimus, ſinum Abrahæ & paradiſum iam eſſe non infernum, ſed cælum: & ſi ſinus dicas intelligendas eſſe manſiones cæleſtes. in qua ſignificatione accipitur apud [58] Matthæum, ſi quidem [59] Chryſoſtomi & [60] aſſeclarum eius lectionem recipiamus, in ſinibus Abraham, Iſaac, & Iacob; item in [61] precibus eccleſiæ iam inde à temporibus apoſtolicis vſitatis, quibus oramus Deum, vt collocet defunctum in ſinu, ſiue ſinibus Abraham, Iſaac, & Iacob. Manet autem, manebitque, licet vacuus, hic infernus, vt teſtimonium perhibeat tum iuſtitiæ, tum miſericordiæ Dei.

57 Iudic. 16.
58 cap. 8.
59 Homi. 27. in Matthæum.
60 Theophylacti & Euthymij in cap. 8. Matthæi.

Sinus Abrahæ & paradiſus quid nũc ſignificẽt fidelibus.

61 Teſte Clemente lib. 8. Conſtit. Apoſt. c. 41. Dionyſio Areopagita in eccle. Hierar. Ambroſio in oratione de obitu Valẽtiniani. Auguſtino lib. 9. confeſſ. c. 3. & li. 2. quæſt. euangel. ca. 38. Prudentio in Hymno in exequiis defunctorũ. Chryſoſtomo Homil. 4. in Marcum, & ipſo eccleſiæ vſu.

Hæreticos huius ſeculi valdè refugere quæſtionẽ, nũ Chriſtus deſcenderit ad infernũ pœnarũ temporaliũ: quã tamẽ Patres & Scriptura tractauerint & deciderint affirmatiuè.

42 Seqvitvr vt diſpiciamus num Chriſtus ad eum quoque Infernum deſcenderit, in quo diximus eſſe pœnas temporales. quam quæſtionem hæretici huius ſæculi vſqueadeò refugerunt, vt ad præcidendum ad eam aditum, deſcenſum Chriſti ad Inferos ſuis prauis interpretationibus vel conſpurcauerint, vel etiam negauerint. Sed bene habet quòd veteres eccleſiaſtici ſcriptores eam

non

non refugerunt. ex quorum ſcriptis etiam manifeſtum eſt, eos ſenſiſſe Chriſtum ne hunc quidem infernum dedignatum eſſe ſua præſentia, vt eos ex tormentis liberaret quos eſſe liberandos iudicabat. tantum intereſt inter hæreticos & catholicos ſcriptores. ſed bene habet quòd ſacræ ſcripturæ eam tractauerunt, atque adeò deciderunt eo, quem iſti expoſuerunt, modo. tantum intereſt inter mendacium & veritatem. Dicemus prius de Scriptoribus eccleſiaſticis: deinde de Scripturis quantum ſatis erit. idq́; eo libentiùs, quòd harum rerum cognitio pertineat etiam ad deciſionem tum [1]veritatis ipſius Purgatorij, tum [2]loci vbi id eſt ſitum. Igitur qui in Veterum lectione ſunt verſati, hi ſciunt Epiphanium, Hieronymum, Euſebium Emiſſenum, Ambroſium, Auguſtinum, & alios huius ordinis, abhorruiſſe à placito Origenico de ſalute dæmonum & malorum hominum: & tamen inuenimus eos haud obſcurè ſenſiſſe, Chriſtum ſuo ad Inferos deſcenſu liberauiſſe aliquos ex cruciatibus. ex quo porrò ſequitur ipſos agnouiſſe apud Inferos locum pœnarum temporalium, ſeu locum purgatorium, ad quem Chriſtus deſcenderit. Certè enim Epiphanius[3] ait Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, vt his qui olim ipſum cognouerunt, & ab ipſius deitate non aberrauerunt, verùm propter errores in inferno detenti ſunt, indulgentiam largiretur. Hieronymus[4] ſcribit Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ad fornacem deſcendiſſe inferni, in quo clauſæ peccatorum & iuſtorum animæ tenebantur, vt abſque exuſtione & noxa ſui, eos qui tenebantur incluſi, mortis vinculis liberaret. & alio [5]loco tradit eos qui in peccatis Adam, ſeu (vt quidam volũt) erroris inoliti & mortis vinculis tenebantur, reſurrexiſſe cum Chriſto. Euſebius[6] Emiſſenus concionatur, Chriſtum confeſtim ſoluiſſe ſtridorem lugentium, & cathenarum diſrupta cecidiſſe vincula damnatorum.

1 Vide ſuprà, ſect. 25.

2 Vide ſuprà, ſect 41. in fine.

Veteres Catholicos ſcriptores haud obſcurè ſenſiſſe Chriſtũ ſuo ad inferos deſcenſu liberaviſſe aliquos ex cruciatibus.

Epiphanius.

3 In panario aduerſus hæreſim 46.

Hieronymus.

4 In c 3. Danielis, ad verba, Qui reſpondẽtes Regi, dixerunt.

5 In cõmentariis in c. 9. Zachar. ad verba, Tu quoque in ſanguine.

Euſebius Emiſſenus.

6 Homilia 1. de Paſcha.

 torum.

Ambrosius 7 In lib. De mysterio Paschæ, c. 4.

torum. [7]Ambrosius scribit expertem peccati Christum, quum ad tartari ima descenderet, seras inferni ianuasque confringentem, vinctas peccato animas, mortis dominatione destructa, è diaboli faucibus reuocasse ad vitam.

Augustinus. 8 Libr. 12. de Genesi ad literam, c. 33.

Augustinus [8]ait, non immeritò credi, Christi animam venisse vsque ad ea loca in quibus peccatores cruciabantur, vt eos solueret à tormentis, quos esse soluendos occulta nobis sua iustitia iudicabat. quòd eo magis notãdum est, quòd is non tam suam quàm ecclesiæ hac de re sententiam referat. ait enim non immeritò credi. Vnde multa

Zachariã significare Christũ liberauisse aliquos ex inferno in quo non erat aqua refrigerãs æstuantes ignis incendiis.

his similia inueniuntur apud alios quoque scriptores ecclesiasticos. Nec mirum. huc enim pertinet quòd Zacharias Christum per apostrophen alloqués [9]ait: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua. Certum namque est, quę proximè prædicuntur de aduentu Regis Ierusalem super asinam

9 Zachar. 9. *Germanus verborum Zachariæ sensus exponitur.*

& filium pullum asinæ, de temporibus quietis à bellis, omnibus eius aduentu & natiuitate pacatis, de pace gentibus annuntianda, de potestate eius à mari vsque ad mare, & à fluminibus vsq; ad fines terræ, manifeste ad [10]Christum pertinere. Ideoq; ad eundem quoq; pertinet quod

10 Matt. 21. Luc. 1. Isa. 52. Ephes. 2. & Psal. 2. & 71.

additur: Tu quoq; in sanguine testamenti tui, id est, merito sanguinis tui noui Testamenti, emisisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua. In qua apostrophe duo sunt præcipuè notanda: alterum, verbum eduxisti, quod manifestat non esse sermonem de inferno damnatorum ad perpetuas pœnas. alterum, quòd hanc eductionem ait factam ex lacu in quo non est aqua. quod argumento est eum non significare Infernum, sinum Abrahæ, propterea quòd in eo esset aqua consolationis & quietis: tanta, inquam, vt ne desiderium quidem Deum videndi sicuti

11 sect. 18.

est, in eo constitutos cruciaret, vt [11]suprà probauimus. Igitur Propheta hac apostrophe significauit Christum liberasse

rasse

rasse aliquos ex inferno (qui lacus nomine passim significatur in scripturis) in quo non erat aqua: putâ (vt [12]Hieronymus exponit) misericordiæ: siue (vt idem [13]interpretatur respiciens [14]ad scripturam) aqua refrigerans æstuantes ignis caloribus: qualem desiderabat diues ille quondam purpuratus, cuius lingua magniloqua pœnarum exurebatur incendiis: & in tantum non habebat vlla aquarum refrigeria, vt extremi digiti pauperis tincti in aqua refrigerium postularet. Cur hæretici se in re manifesta cruciant? quò [15]Caluino cum Iudæis mentio captiuitatis Babylonicæ, quam scilicet propheta comparauerit profundo & arido puteo, in quo demersus fuerat populus, nisi vt sciens pereat? quid ei prodest quod addit, simul significari salutem ecclesiæ esse exitum à profundis inferis, nisi quòd ipsi animus est explere odium quod gerit contra locum purgatorium? quis enim dixerit fuisse in profundis inferis qui erant in terra, & emissos esse ex eis qui nunquam ad eos descéderint. Sed vt penitus frangatur huius hominis audacia, adferemus reliqua quæ ad hoc commentum refutandum pertinent. Quod [16]Propheta ait: Et loquetur pacem gentibus, & potestas eius à mari vsque ad mare, & à fluminibus vsque ad fines terræ, proculdubiò significat Christum regnaturum in omnibus gentibus, iuxta similes [17]de eo scripturas. atqui hoc regnũ complectitur conuersionem earum ad Deum, sicut [18]scriptum est, Reminiscentur & conuertentur ad Dominum vniuersi fines terræ, & adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium: quoniam Domini est regnum, & ipse dominabitur gentium: & consequenter continet liberationem à seruitute peccati & diaboli, quam huic hæretico placet appellare exitum à profundis inferis. particula verò, quoque, in verbis sequentibus, tu quoque, & cætera, haud obscurè significat quod dicitur esse aliud & diuersum

12 In c. 9. Zachariæ, ad hæc verba.
13 Eod. loco.
14 Lucæ 16.
15 Instit. lib. 2. ca. 16. sect. 9.
Peruersa Caluini interpretatio verborum Zachariæ, & eius amplior confutatio.
16 Zachar. 9.
17 Isaiæ 52. Psal. 2. & 71. Ephes. 2.
18 Psal. 21.

uersum ab eo quod præcessit. igitur non pertinet ad conuersionem gentium à peccatis ad iustitiam. Hoc autem aliud quid fuerit, nisi quòd ipsa verba sonant? proinde sicut prioribus verbis significatam intelligimus potestatem qua Christus erat regnaturus in vniuersa terra: ita his intelligenda est significata esse potestas quam idem in infernum erat habiturus & ostensurus captiuitate & emissione etiam eorum qui in inferno inferiore exercebantur pœnis temporalibus; & multò magis eorum qui erant in sinu Abrahę. Quid, quòd illud, emisisti, indicat Christum in eo loco fuisse ex quo hos emittebat? non cõuenit autẽ vt Christus dicatur emisisse eos ex mũdo in quo erat cùm ipsos iustificauit: quia iustificatio non requirit mortem corporalem iustificatorum. Igitur significata est emissio ex carcere infernali. Præterea vincti Christi non dicantur, nisi qui sint serui Christi, id est, qui conuersi fuerint à peccatis ad Deum; præsertim si sit mentio de remissione peccatorum. quare si Caluini sensus esset verus, hi antè educti essent ex inferis, quàm educerẽtur ex inferis. quod neque rationi, neque Prophetæ conuenit, qui ait, Eduxisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua: & paulò pòst eosdem appellat vinctos spei, id est, quibus spes erat exeundi, dicens ex persona Christi, Cõuertimini ad munitionem vincti spei, hoc est, ad sinum Abrahæ, qui locus munitus est aduersus pœnas præsentis & futuri sæculi. Hodie quoque annuntians duplicia reddam tibi: nimirum requiem in qua sancti hactenus fuerunt, & fruitionem mei-ipsius, qui sum Deus. Eòdem pertinet iste[19] Petri locus: quem (nimirum Iesum) Deus suscitauit, solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Legunt enim infernum plerique veteres ecclesiastici scriptores, non solùm[20] Latini, sed etiam Græci: nominatim[21] Polycarpus &[22] Epiphanius. & vt eius loco

19 Act. 2.
20 Nominatim Augustinus epist. 57. & lib. 12. de Genesi ad literam cap. 32.
21 In epist. ad Philippenses.
22 Aduersus hæresim 79. quæ est Anomanitarum, & in Ancorato.

Quòd Petrus doceat Deũ excitantem Christum soluisse dolores aliquorum qui erant in inferno.

loco mortem cum quibuſdam[23] Græcis legamus, res eõdem recidet, propterea quòd infernus eſſet carcer mortis. ſignificat enim Deũ excitaſſe Chriſtum ſolutis quorundam doloribus quos patiebantur à morte & inferno; vel in morte & inferno: quod lector optimè hoc modo intelliget. Dolores inferni ſiue mortis vel paſſiuè accipiuntur, vel actiuè. non poſſunt autem accipi paſſiuè, niſi per tropum, eo quòd infernus & ipſa mors ſint doloris expertes. tropus verò licet per ſe non ſit inſipidus, tamen non conuenit huic loco, in quo Deus ſignificatur magnum opus perfeciſſe, dum ſoluit dolores inferni ſiue mortis. Actiuè autem accepti dolores non quadrant in Chriſtum, propterea quòd Chriſtus mortuus nihil (vt paulò pòſt[24] intelligemus) paſſus ſit ab inferno & morte. nàm hic ſermonem eſſe de doloribus qui ſecuti ſint mortem in inferno, & ſoluti ſint in reſurrectione, manifeſtum eſt ex circunſtantiis loci. Igitur relinquitur, ſignificatum eſſe Deum ſuſcitaſſe Chriſtum ſolutis doloribus; non quos ipſe patiebatur, ſed quos quidam alij patiebantur ab inferno & morte: vel in morte & inferno, ſi malimus dicere continens poſitum eſſe pro contẽto: eo quòd impoſſibile eſſet eum ab his teneri. Quod Auguſtinus [25]animaduertens quodam loco, vbi admonet vt teneamus firmiſſimè quæ fides habet fundatiſſima auctoritate firmata, enumerat inter huius generis dogmata etiam iſtud quod dicimus: In quibus, inquit, etiã hoc eſt, quòd apud Inferos fuit, ſolutis eorum doloribus, quibus impoſſibile erat eum teneri. à quibus etiam rectè intelligitur ſoluiſſe & liberaſſe quos voluit: corpuſque quod in cruce reliquerat, in ſepulchro poſitum recepiſſe.

23 Nominatim Theophylacto in cap. 2. Act.

24 Infra ſectione 44.

Auguſtinus enumera i inter articulos fidei q Chriſtus apud Inferos fuerit, ibique ſoluerit dolores eorum quos voluit.

25 Epiſt. 99.

43 QVOD autem attinet ad infernum damnatorum ad pœnas æternas, licet veriſimile ſit iſtic conſtitutos ſenſiſſe,

Quòd Chriſtus non deſcenderit ad infernũ dãnatorũ ad perpetuas pœnas: putà præſentia animæ. de quali deſcenſu ſermo eſt in ſymbolo.

ſiſſe, ſiue occulta Dei virtute, ſiue per dæmones internuntios, Chriſti ad ſuperiora inferni loca aduentum: tamen non credimus eum deſcendiſſe ad eum; putâ, præſentia animæ. de quo deſcenſu Symbolum loquitur. ſaluauit[1] namque eum Dominus à deſcendẽtibus in lacum, & [2] eripuit animam eius ex inferno infimo: puta, ne ad eum deſcenderet. Quinetiam nobis certum eſt, ipſum nullum liberauiſſe ex hoc inferno: quippe qui dicatur [3] perditio, & lacus [4] iræ Dei, & ſit locus damnatorum ad pœnas æternas. Nam quòd plurimi Veterum videntur prima facie his contraria ſenſiſſe, eo euenit quòd ſimplex lector non animaduertit[5] quoſdam Infernum non in particulari, ſed in generali ſignificatione accipere: alios verò prædicationem euangelij non ad eam annuntiationem referre, quæ fit vt quis ex infideli fidelis & ex ſcelerato bonus euadat: ſed ad [6] peractæ redemptionis, & inſtantis liberationis, futuræq; reſurrectionis nuntiationem: nonnullos[7] autem intelligere damnatis ipſo opere prędicatam eſſe liberationem, non ipſorum, ſed eorum qui hic Deo adhæſerãt. quomodo ſi quis dicat Lazari conſolationem prædicatam eſſe diuiti illi immiſericordi. Quòd autem Clemens[8] Alexandrinus ſenſit eos damnatos fuiſſe ſaluatos, qui quum abſque lege ſcripta vixiſſent moribus naturæ conſentaneis, Chriſto in inferno fidei myſteria prædicanti crediderant; tantum abeſt vt ab eccleſia ſit receptum, vt [9] Chryſoſtomus id vocet anilem fabulam: eiuſq; argumentis tum ipſe, tũ [10] Auguſtinus quoque, licet tacito eius nomine, reſpondeant. Viſus enim eſt ipſis aliqua venia dignus, tum propter antiquitatẽ & eruditionẽ, tum quia deceptus fuit ſuperficie verborum Petri, quem non animaduertit longè diſtinctius loqui, atque prima facie videatur. Sed qui prædicante apud Inferos Chriſto omnes infideles crediſſe, & ex inferno liberatos fuiſſe docuerunt,

1 Pſal. 29.
2 Pſal. 85.
Quòd is neminem liberauerit ex hoc inferno.
3 Iob 26. & 28. & Prou. 15.
4 Apoc. 4.
Cauſæ cur quidam Veterum videãtur prima facie quædam his contraria ſenſiſſe.
5 Nominatim Hieronymũ in c. 13. Oſeæ.
6 In hoc numero eſt Athanaſius in libro De incarnatione Verbi.
7 Oecumenius videtur ſic ſentire in cap. 1. Petri 3.
8 Lib. 6. Stromatωn.
Error Clemẽtis Alexandrini non receptus ab Eccleſia.
9 Homil. 37. in Matthæum.
10 Epiſt. 99.
Quòd relati fuerint in numerum hæreticorum qui ſenſerunt prædicã-

cuerunt, confestim inter hæreticos à [11] scriptoribus ecclesiasticis numerati, posteà à synodo quoque Romana sub Zacharia damnati fuerunt: eo quòd aduersa fronte pugnarent cum scriptura. quæ cum alia multa huc facientia, tum hoc quoque [12] prædicat, Christum non mortem, sed morsum inferni fuisse: quia [13] sicut ex eo quod mordemus, partem abstrahimus & partem relinquimus: ita is abductis quos esse liberandos iudicauit, in eo reprobos reliquerit.

te apud inferos Christo omnes infideles credidisse et saluatos fuisse.

11 Nominatim à Philastro & ab Augustino in lib. de hæresibus c.79. & Gregorio epist. 15. libr.6.

12 Oseæ 13.

13 Gregorius Homilia 22. in euangelia.

44 HABEMUS quæ diuinitus nobis sunt reuelata de descensu Iesu Christi ad Inferos: & ex eis intelligimus quàm studiosè Deus curauerit, vt eum plenè cognosceremus. quid enim reuelare debuit vt eum penitus perspectum haberemus, quod non sufficienter memoriæ prodiderit? Nunc expugnãda est omnis impia assertio, & cuncta hæreticæ interpretationis transcurrenda sunt commenta, vt veritas huius descensus per ea ipsa quibus oppugnatur, eluceat. Inter quæ hoc primò occurrit, quod quidam [1] fanatici homines tradunt, animam Christi fuisse apud inferos perpessam pœnas damnatorum: hoc prætextu quòd [2] scriptum sit, Deum excitasse Iesum solutis doloribus Inferni. Qui si tum alia clariora loca (ex quibus sensus obscuriorum est colligendus) tum ipsas huius scripturæ circunstantias examinassent, nunquam in hanc blasphemiam incurrissent. Etenim filius [3] hominis fuit in corde terræ, sicut Ionas fuit in ventre ceti, teste Christo. Constat autem Ionam istic constitutum neque à mari, neque à bellua quippiam mali esse passum. quod pulcherrimè expresserunt Sedulius libro primo carminum, & Paulinus in carmine ad Cytherium. Igitur Christus nihil mali passus fuit in corde terræ, id est, in inferno. sicut nec secundum corpus quippiam passus fuit in sepulchro, ne à [4] corruptione quidem. In quam rem idem rursus nobis vali-

Cõfutatio hæreticorum qui blasphemant Christum in inferno pertulisse pœnas dãnatorum.

1 Teste Rodolpho Gualtero Tigurino Homil. 15. in Act. Apostolorum. & vide suprà, sect. 1.

2 Act. 2.

3 Matth. 12.

4 Act. 2. & Psal. 15.

validissimum argumentum suppeditat, quum se in [5] paradiso futurum eo ipso die quo mortuus est significauit, & moriens spiritum [6] suum in manus Patris commendauit: tantùm abfuit vt eum cruciandum diabolis tradiderit. Cuius cruciatus nulla alia causa ab istis possit confingi, quam vt eo redimeremur. Ea verò & contraria est verbis Christi [7] quibus ait, Me oportet operari opera eius qui misit me donec dies est. venit nox quando nemo potest operari: & iniuriosa in eius sanguinem & mortem, cui scriptura passim & plenè ascribit nostram [8] redemptionem, [9] reconciliationem, [10] ablutionem: in tantum vt [11] pronuntiet, nos esse sanctificatos per oblationem corporis Iesû semel, eumque dicat vnica oblatione consummasse in perpetuum sanctificatos. Ideoque quod à beato Petro dictum est de solutione dolorum inferni, non ad Christi, sed ad aliorum in inferno detentorum dolores pertinet. impossibile namque fuit eum teneri, siue vinci & capi ab inferno, vt idem [12] Petrus ait: & consequenter ne ad tempus quidem ab eo victus & vexatus fuit. Quod veteres considerantes diligenter admonuerunt eum [13] nihil mali passum fuisse in inferno, cum [14] liberum fuisse inter mortuos, eum potuisse liberare animã suã de manu inferni.

45 QVÆ quum Magdeburgenses Centuriatores cognita haberent, [1] maluerunt ignorantiam eorum quæ hîc gesta fuerunt profiteri, quàm aut hæc tam impia tradere, aut in viam veritatis redire. [2] Scribunt enim quanam ratione omnia hîc sint gesta, non esse exprefsè traditum: nisi quod 1. Pet 3. scriptum est, quòd Christus & his qui in carcere erant veniens prædicarit. fortè enim & satis nobis esse genus nos tenere, exactam explicationem huius mysterij in altera vita audituris. Sed quis nescit, quòd vulgò etiam pueris in ore est, Omne fortè quod sic, solui per fortè quòd non? aut quis fidelis vnquam ita locutus

est in

5 Lucæ 23.
6 Ioan. 19.
7 Ioan. 9.
8 Ephes. 1. & 1. Petri 1. & 3.
9 Ephes. 1. & Colosf. 1.
10 1. Ioan. 1. & Hebr 9.
11 Hebr. 10.
12 Act. 2.
13 Nominatim Hieronymus in c. 3. Danielis ad verba, Qui respondẽtes Regi, dixerunt. & Eusebius Emissenus Homil. 2. & 7. de Pascha.
14 Vide Veteres quos citauimus sect. 16. sub finem.

Confutatio erroris Centuriatorum Magdeburgensium.

1 Vide suprà, sect. 1.
2 Centuriæ 1. libr. 1. c. 10.

eſt in articulis fidei? Proditæ ſunt in ſcriptuta cauſæ & circunſtantię ſpeciales cæterorum œconomiæ Ieſu Chriſti factorum, ſymbolo comprehenſorum. neque hæ latent eos qui in ſacrarum literarum lectione ſunt verſati. An putandum eſt Spiritum ſanctum minus in hac vna particula, quàm in cæteris partibus, fuiſſe liberalem? Minimè verò. ſed Magdeburgenſes centuriatores obſtinauerant animis non agnoſcere veritatem quam Eccleſia profitebatur: & quum prior error diſpliceret, confugerunt in rebus notiſſimis ad miſerabilis ignorantiæ profeſſionem. Extabant enim veræ huius deſcenſus cauſæ in Scriptura haud obſcurè traditæ. nec difficile erat eas, etiam ex ſcriptorum eccleſiaſticorum libris, cognoſcere. & vel hoc vnum[3] quod ex Petro referunt, potuit eos in viam veritatis reducere. quo enim prædicatio Chriſti iis qui ad æterna ſupplicia eſſent condemnati? Et hi tamen, ſicut & præcedẽtes, in eo ſunt laudandi, quòd verum aliquem Chriſti ad inferos deſcenſum agnoſcant. Reliqui verò hęretici hoc iſtis grauiùs peccant, quòd quem verbis profitentur deſcenſum, eum re-ipſa inficientur.

3 1. Petri 3.

46 INTER quos eſſe diximus qui ſcribant verbis, deſcendit ad Inferos, repeti quod prius de ſepultura dictum fuerat, hoc prætextu, quòd Infernus ſæpius (vt aiunt) pro ſepulchro ponatur in ſcriptura. Atqui ſuprà[1] diximus, neq; *ᾅδην* Græcis, neque infernum Latinis vnquam ſignificare ſepulchrum: quibus tamen nominibus Græci & Latini iam inde ab initio in ſymbolo vſi ſunt. & vt-vt ſit de ambiguitate Hebraici vocabuli[2] *ſcheol*, ſi Apoſtoli de ſepulchro loqui voluiſſent, habebant ad manum[3] *qeber*, & alia quædam vocabula ſolum ſepulchrum ſignificantia, quibus vtique in Hebraico fidei compendio, quod oportebat quoque eſſe clariſſimum, potius vſi fuiſſent, ſi id ſignificare voluiſſent, quàm nomine *ſcheol*, ſiquidem fuiſſet ambiguum.

Quòd hæretici qui docent verbis, Deſcẽdit ad inferos, repeti quod prius de ſepultura dictũ fuerat, grauiter errent.

1 Suprà, ſectione 1.
2 Suprà ſectione 14.
3 Geneſ. 23. Pſal. 5. Iere. 8.

biguum.

biguum. Deinde quis credet locum esse potuisse battalogię in summa fidei, cuius est pręcipua eius capita quàm fieri potest paucissimis verbis tradere? Postremò quum vbi duę locutiones eandem rem significantes connectuntur, id soleat obseruari, vt posterior sit prioris epexegesis; qualis, amâbo, fuerit ista epexegesis, si quis ita loquatur, quòd Christus sepultus esse dicitur, significat eum ad inferos descendisse? Si hoc quemuis dedecet, an non multò magis Apostolos totius orbis magistros? scilicet hi rem per se notam, verbis manifestis in compendio fidei demonstratam, obscuriore deinde verborum complexu celauerint. Itaq; Ruffini auctoritas nihil istos iuuerit, etiamsi idem sensisset quod ipsi, illic[4] vbi præfatus particulam descendit ad inferos, neque in ecclesiæ Romanæ symbolo, neque in ecclesiis Orientis haberi, addidit, vis tamen verbi eadé esse videtur in eo quod sepultus dicitur: tametsi ne hic quidem istud sensit. solum enim significare voluit vim particulæ, descendit ad inferos, innui eo ipso quo dictus est fuisse sepultus: non quòd descendere ad inferos & sepeliri, essent synonyma: sed quòd qui dictus est sepultus, putâ, secundum corpus, sicut alij homines, vnà quoque rectè significatus sit descendisse sicut alij ad inferos secundum animam. Ruffinus enim paulò pòst discernit particulari tractatu sepulturam à descensu ad inferos. & vbi in huius probationem citauit quas ex [5] Origene sumpsit scripturas allegoriæ nubilo inuolutas, adfert etiá[6] hanc, Tu es qui venturus est, an alium expectamus? cuius sensum Ruffini sententiæ congruum, & his hæreticis aduersum, videre est apud [7] Hieronymum & [8] Chrysostomum. item [9] istam, non derelinques animam meam in inferno. item [10] illam, in quo & his qui erant in carcere spiritibus veniens prædicauit. eiq; addit: in quo etiá quid operis egerit in inferno declaratur. Scilicet probabile

Ruffinum nihil posse iuuare hos hæreticos.

4 In expositione symboli.

Ruffinum non sensisse quod hæretici ei ascribunt.

5 In ca. 6. ad Rom. ad verba, Mors illi vltrà non dominabitur.

6 Matth. 11.

7 In cōmentariis in ca. 11. Matthæi.

8 Homil. 37. in Matthæum.

9 Psal. 15. & Act. 2.

10 1. Pet. 3.

erit Ruffinum ſenſiſſe Chriſtum in ſepulchro prædicaſſe ſpiritibus qui nõ erãt in ſepulchris: & qui talia cõfingunt, non claré oſtendunt quàm ſolida ſit eccleſiæ de his verbis ſentẽtia. Tranſeamus ergo ad examẽ hæreſis Caluini.

47 Is autem deſcenſum Chriſti ad inferos interpretatur (vti [1] diximus) fuiſſe perpeſſionem pœnarum damnatorum, quas in anima pertulerit quum hîc pateretur. Quid? num hæc interpretatio præcedente veriſimilior eſt? minimè. eo verò etiam multis partibus peior eſt, quòd non vnam falſitatem & blaſphemiam ſecum trahit. Res ipſa indicat ſymbolum debuiſſe ſcribi verbis popularibus. idq; Caluinus adeò non negat, vt [2] apertè ſcribat, conſtare inter omnes id populariter eſſe ſcriptum. Hæc autem eius interpretatio manifeſtè aliena eſt à populari verborum, deſcendit ad inferos, ſignificatione, vel teſte conſcientia vulgarium diſcipulorum ipſius. cui namque ea veniſſet in mentem, niſi prius eam ab ipſo didiciſſet? Igitur nullo modo conuenit ſymbolo. Deinde ſcripturæ frequenter vtuntur eiſdem verbis, dum aiunt hos vel illos [3] deſcendiſſe, [4] deſcendere, & [5] deſcenſuros eſſe ad inferos. ſed nuſquam ea accipiunt in hac noua ſignificatione. tantum abeſt vt alicubi aut dicant Chriſtum, quum in paſſione graues dolores perferret, deſcendiſſe ad inferos: aut exponãt pœnas quas in anima pertulerit, eſſe deſcenſum Chriſti ad inferos. proinde hæc eius interpretatio aliena eſt à phraſi Scripturarum. quam tamen tum hunc, tum eius ſocios maximè ęquum fuerat ſequi: quippe qui [6] tradant hanc particulam fuiſſe ex ſcripturis inſertam ſymbolo poſt eius editionem. Præterea Apoſtoli [7] ſuprà docuerant Chriſtum paſſum fuiſſe. Id verò quia generaliter eſt poſitum, ſignificabat omnes Chriſti paſſiones. neq; enim dixerunt eum hóc vel illud paſſum fuiſſe: ſed tantùm paſſum ſub Pontio Pilato, vtiturque etiam

Caluini interpretationẽ qua deſcẽſum Chriſti ad inferos interpretatur, eſſe perpeſsionẽ pœnarum damnatorum quas in anima pertulerit cùm hic pateretur, nõ conuenire verbis ſymboli.

1 Supr. ſect. 1.
2 Lib. 2. Inſti. c. 16. ſect. 17.
3 Geneſ. 37. Num. 16. Iob 7.
4 Iob 21.
5 Iob 17. & Pſal. 54.
6 Caluinus lib. 2. Inſtit. ca. 16. ſect. 8.
7 In ſymbol.

ſcriptura frequenter hac generali ſignificatione: nominatim Luc. 22. & 24. Act. 14. & 1. Pet. 1. Quare etiamſi quòd Caluinus blaſphemat de inuiſibilibus paſſionibus, eſſet verum: falſum tamen eſſet quod[8] ait, verbo, paſſus, viſibiles paſſiones ſignificari, inuiſibiles verò verbis, deſcendit ad inferos. Si verò id interpretetur de omnibus paſſionibus; quid neceſſe erat particulatim repeti in compendio fidei quod generali verbo comprehenſum erat? Poſtremò hac opinione manifeſtè peruertitur ordo rerum: eo quòd morti & ſepulturæ ſubiiciatur quod eas præceſſit. nam quod[9] idem hanc exceptionem vocat friuolam atque adeò ridiculam, propterea quòd eis quæ in hominum conſpectu paſſus eſt Chriſtus, optimè ſubiiciatur (vt ait) inuiſibile iudicium quod coram Deo ſuſtinuit, nihil eſt. neque enim propterea minus peruertitur ordo hiſtoriæ: ſecundum quam dicendum fuiſſet, paſſus, crucifixus, deſcendit ad inferos, mortuus & ſepultus eſt. manifeſtumq́; eſt, etiam ex ſymbolo, Apoſtolos nō tanti feciſſe viſibilium ab inuiſibilibus diſtinctionem, vt eius cauſa peruerterent ordinem hiſtoriç: quippe qui & antea conceptionem inuiſibilem natiuitati viſibili, & poſtea reſurrectionē[10] inuiſibilē aſcenſioni viſibili præpoſuerunt.

48 ET hæc quidem manifeſtè docent, Caluini interpretationem nullo pacto conuenire ſymbolo. probādum autem nūc eſt, falſam quoque eſſe, & multis modis blaſphemam.[1] Audiuimus eum definire deſcenſum Chriſti ad inferos perpeſſione pœnarum & mortis damnatorum. Huius verò exordium[2] ſcribit tunc fuiſſe quum in horto mortem deprecatus eſt. Sed in hanc rem citat neminem: quippe qui eius auctor eſt. nullæ enim ſcripturæ, imò ne vlli quidem ſcriptores eccleſiaſtici, tale aliquid prodiderunt. & Chriſtus non ſolùm in horto, ſed etiam alias

Caluinianā deſcenſus Chriſti ad inferos interpretationē non ſolū nō cōueni re ſymbolo, ſed etiā falſam eſſe et multis modis blaſphemam. Deſcēſus Chriſti ad inferos quid ſit Caluino. Quādo Caluinus dicat Chriſtum incepiſſe deſcendere ad inferos, id eſt, pati pœnas & mortem damnatorum: & quàm malè.

8 Inſtit. lib. 2. c. 16. ſect. 10.

9 Caluinus eodem loco.

10 Vide Auguſtinū epiſt. 112. ad Paulinam c. 4.

1 Suprà, ſectione 1.

2 Libro 2. Inſtitut. c. 16. ſect. 12.

[3]aliâs, turbata quoq; antè anima, mortem eſt deprecatus. Porrò hoc exordium ita tractat, vt id præcipuè exponat [4]ingenti triſtitia animæ, concepta ob inſtantes pœnas inuiſibiles; [5]timore amittendæ ſalutis æternæ, & acquirendæ maledictionis ac iræ Dei: [6]lucta cum inferorum copiis, æternæque mortis horrore: quæ in eo [7]vſqueadeò graues dolores excitauerint, vt ter repetita oratiõe mortem deprecatus ſit, vt guttæ ſanguinis ex eius facie fluxerint, vt neceſſe fuerit angelos qui inſolita conſolatione eum erigerent, è cælo deſcendere. in quibus tamen omnibus non peccauerit propter moderationem affectuum quæ in eo fuerit. Et quidem quòd Chriſtus inſigni triſtitia affectus fuerit, quòd timuerit, quòd in certamine poſitus fuerit, extra omnem controuerſiam eſt: quia [8]Euangeliſtæ hæc apertiſſimè memoriæ prodiderunt. nec eſt qui cum Caluino de his vel vnum verbum commutet. tametſi is[9] improbiſſimè fingat ſibi de his rebus improbè controuerſiam moueri: & quòd Ambroſius in [10]eos ſcribit qui ſimulatam Chriſti triſtitiam ſiue hæreſi Marcionis, ſiue rudi ſimplicitate prædicabant, id in Catholicos contorqueat, qui triſtitiam, timorem, luctam Chriſti tam verè agnoſcunt, quàm eum verè fuiſſe hominem prædicant. Sed quòd Chriſtus triſtis fuerit ob inſtantes pœnas inuiſibiles, quòd timuerit amiſſionem ſalutis æternæ, & maledictionem ac iram Dei, quòd ſit luctatus cum inferorum copiis; idque (vt [11]ait) quaſi conſertis manibus: hæc ſunt quæ præciſè negamus, & propter quæ inſuper ei blaſphemiæ crimen ſummo iure impingimus. nulli enim Apoſtoli hæc prodiderunt: nulli Euangeliſtæ hæc ſcripſerunt: non ipſe Paulus, cuius [12]verba in alienum ſenſum torquentur. Caluini hæc ſunt commenta. à quibus ſcriptura tantum abeſt, vt licet omninò veriſimile ſit Chriſtũ timuiſſe quod eſt deprecatus,

T id eſt,

3 Ioan. 12.

Caluinus quibus rebus exponat exordiũ deſcenſus Chriſti ad inferos.

4 In cap. 26. Matth.

5 Lib. 2. Inſti. c. 16. ſect. 12.

6 Eiuſdẽ capit. ſect. 10.

7 Sect. 12. eiuſdem cap.

Quæ in hac parte prodita ſint à ſcriptura.

8 Matth. 26. Mar. 13. Lu. 22

Quòd Caluinus improbè fingat ſibi cõtrouerſiã moueri à Catholicis de rebus quas iidem in ſcriptura proditas agnoſcũt.

9 Eadem ſectione 11.

10 In cõmenta. in c. 22. Luc.

Quæ Caluinus rebus à ſcriptura proditis addat aliena à ſcriptura: imò etiã blaſphema.

11 Sect. 10. cap. 16.

12 Hebr. 5.

id eſt, mortem: tamen ne hoc quidem vſpiam expreſſis verbis dixerit. ſicut neque apertè expoſuit cur ſudauerit quaſi guttas ſanguinis decurrentis in terram, & quare ei apparuerit angelus de cælo confortans eum: licet non ſit obſcurum harum rerum cauſam aliquam minimè vulgarem fuiſſe. Oportebat autē eum in rębus, etiā [13] ipſius iudicio, maximis, atque adeò talibus, vt ex eis articulum fidei conſtruat, non ſuam interpretationem in locum ſcripturæ ſubſtituere, ſed Dei verbum proferre; idque ſolùm: abſque additione, inquam, & planè tale quale eſt. ſed is quę nuſquam extant in ſcriptura, & maximam probationem requirunt, perinde memorat, atque ſi in ea ſcripta extarent. & inſuper [14] ex quaſi guttis ſanguinis guttas ſanguinis, & ex angelo angelos facit, vt ſuo propoſito magis ſeruiant. ſimiliſque impiæ auxeſis, imò & maioris, exemplum extat in nouo [15] Teſtamēto Gallico impreſſo Geneuæ anno 1566. & in confeſſione fidei 37. articulis comprehenſæ, in quam iurant omnes miniſtri Belgij, vbi [16] ſcriptum eſt Chriſtum ſudauiſſe ſanguinis & aquæ grumos. Idemque Caluinus etiam corrumpit textum Apoſtoli in epiſtola ad [17] Hebræos. nam quo loco legimus Chriſtum exauditum fuiſſe pro ſua reuerentia, ipſe vertit εὐλάβειαν per metum, interpretaturque eum exauditum ex ſuo metu, ſiue ex eo quod metuebat, putâ, ne malis obrutus ſuccumberet, vel à morte abſorberetur. Apoſtolus enim, etiam in eadem epiſtola, diſtinguit metum ab eulauia, id eſt, à reuerentia & pietate, quum [18] ait: Itaque regnum immobile ſuſcipientes, habemus gratiam, per quam ſeruiamus placentes Deo cum metu & reuerentia. etenim Deus noſter ignis conſumens eſt. tametſi & hic locus ſit corruptus in Bibliis Caluiniſtarum: & res-ipſa euincat Apoſtolum [19] ſuperiori loco reſpexiſſe ad illam reuerentiam, qua ſe totum contra timorem

13 Sectio. 8 eiuſdem cap.

14 Sect. 12. *Impiæ Caluini & aliorū quorūdam hæreticorū auxeſes.*

15 *Et ſa ſueur deuint cōme grumeaux de ſang.*

16 Artic. 21. *Quòd Caluinus corrumpat textum Apoſtoli in epiſtola ad Hebr c. 5.*

17 Hebr. 5.

18 Hebr. 12.

19 Hebr. 5.

morem

morem carnis permisit Patris voluntati tam apud [20] Ioannem, quàm apud [21] alios Euangelistas. Sed accedamus propiùs ad caput quęstionis. Cogitationes de morte fuisse causam tristitię, metus, & luctæ Christi, verũ esse videtur ex circunstantiis [22] Euangelistarum & [23] Pauli. Cæterùm quæ hæc mors fuerit, aliunde non possumus melius discere, quàm ex ipsis precum verbis quibus in eius deprecatione vsus est. Legimus autem apud [24] Ioãnem, eum quandoque his verbis orauisse: Pater saluum me fac ex hac hora: sed propterea veni in hanc horam. Constat verò tum ex similitudine frumenti cadentis in terram & morientis, quæ præcedit: tum ex eo quod paulò pòst sequitur, Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me-ipsum, ei sermonem fuisse de hora [25] qua transiturus erat de hoc mundo ad Patrem per mortem corpoream, eamq́ue crucis. alterius verò mortis ne minimum quidem verbulum isticextat. Rursus, scimus ex [26] Matthæo, [27] Marco, [28] Luca, quum instante morte oraret vt transiret à se hora, eum his verbis esse allocutum Patrem, Transfer à me hunc calicem, siue transeat à me calix iste. Atqui Petrus paulò [29] pòst reprehenditur, quòd gladio resistere conaretur potui huius calicis, quo vtique non poterat resistere morti damnatorum. & Iacobus [30] & Ioannes biberunt calicem quem Christus bibit, qui tamen non biberunt calicem mortis damnatorum. Igitur cogitationes de passionibus huius sæculi, & ea quæ secuta est, morte corporea, fuerunt causa tristitiæ, timoris, & luctæ Christi. Qua doctrina fidelis contentus esse debet, etiamsi non possit certò exponere quî factum sit vt ad cogitationes de morte, quam nonnunquam etiam gregarij homines vel placidè obeunt, vel alto quoque animo contemnunt, ita affectus fuerit, vt cum lachrymis & clamore valido eam pluries deprecaretur, eiusq́ue

20 cap. 12.
21 Matt. 26. Mar. 13. Luc. 22
22 Fisdé locis.
23 Hebr. 5.
Quòd cogitationes de passione & morte corporea fuerint causa tristitiæ, timoris, et luctæ Christi.
24 cap. 12.
25 Ioan. 13.
26 cap. 26.
27 cap 13.
28 cap. 22.
29 Ioan. 18.
30 Matt. 20.

instantis causa tristis esset vsque ad mortem, id est, maximè tristis, in certamine esset, sudaret quasi guttas sanguinis, & ab angelo de cælo se in eius conspectum dante roboraretur: quandoquidem non placuit Deo id particulatim nobis exponere verbo suo: certus nihilominus iustas harum rerum causas fuisse quæ ipsum ab omni mollitie vindicarent. Quarum nonnullas Scriptores ecclesiastici in tantum probabiles prodiderunt, vt etiam morosis satisfacere possint. Christus diligebat suprà quàm dici potest, gentem Iudaicam, & præsciebat Deum eam, paucis exceptis, [31] deleturum de libro viuentium illatæ huius mortis causa. nouerat quoque hanc suam mortem à longè maxima orbis parte contemptam futuram esse mundo occasionem [32] maioris damnationis. & mirabimur si qui præuisam vnius ciuitatis ruinam defleuit, is in suæ mortis cogitatione defixus his de causis insigniter tristis fuit, si eam exhorruit cogitationibus inter se velut luctantibus; si denique qui prius ob paucorum ruinam lachrymas profuderat, nunc ob maiorem innumerabilis multitudinis damnationem exudat quasi guttis sanguinis decurrentis in terram? Idem etiam vt erat secundum carnem singulare & eximium Dei opificium ex purissimo Mariæ virginis sanguine constructum: ita nactus erat corpus maximè sensibile: nostris corporibus peccato corruptis in quendam sensus stuporem vergentibus: & exactè nouerat atque experturus erat quot & quantæ essent in morte angustiæ: quas tantum abest vt cognitas habeamus atque experiamur, vt morte imminente omnem earum sensum magnitudine dolorum amittamus. gradum verò præscientiæ mali naturaliter consequitur par tristitia & metus. His accessit quòd [33] quum suo mortis timore curare deberet nostrum vtriusque mortis timorem, cuius seruituti eramus per totam vitam obnoxij, diuinitas

Causæ probabiles admirabilis tristitiæ & timoris Christi.

31 Psal. 68.

32 Lucæ 2.

33 Hebr. 2.

uinitas eatenus ceſſit ad tempus locum infirmitati carnis, quatenus in eo eſſe potuit maxima abſque peccato, vt tanto cumulatiùs id præſtaret. Quare ne hoc quidem mirum eſt, quod ad corroborandum cum ſic affectum acceſſerit angeli de cælo apparitio.

49 QVAS verò Caluinus harum rerum cauſas comminiſcitur, eæ tum manifeſtè falſæ, tum in Chriſtum ſunt atrociter iniurioſæ. nam is non ſolum vt Deus, verumetiam tanquam homo certiſſimus [1] fuit de bona Patris ſui erga ſe voluntate. Imò ne alios quidem hoc ipſum latuit, tum per alia, tum per illam Dei Patris vocem non ſemel de [2] cælo delapſam, Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi bene complacitum eſt. Idemq; etiam tanquam homo certiſſimus fuit de ſua reſurrectione & conſecutione ſalutis æternæ: quippe qui non ſemel [3] prædixit reſurrectionem ſuam, & ſub egreſſum ad paſſionem ait [4] Apoſtolis, Vado parare vobis locum: & [5] Patri, Omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt. vnde illa eius vox in libro [6] Pſalmorũ, omne tempus vitæ ſuæ complectens: Prouidebam Dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt mihi ne commouear. propter hoc lætatum eſt cor meum, & exultauit lingua mea: inſuper & caro mea requieſcet in ſpe: quoniam non relinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Caluinus ergo quum ait eum timuiſſe de ſalute animæ, metuiſſe maledictionem & iram Dei, timuiſſe ne abſorberetur à morte, aduerſa fronte pugnat cum Scriptura, Chriſtumque conſpurcat, tum harum rerum ignorantia, tum diffidentia de bona Patris erga ſe voluntate, id eſt, inſigni peccato. Nam quòd is nos [7] remittit ad [8] Apoſtolum qui Chriſtum dixerit tentatum per omnia ſicut nos, & tamen abſq; peccato, rurſus multiplici-

Quòd cauſæ admirabilis triſtitiæ, timoris, & luctæ Chriſti, quas Caluinus comminiſcitur, ſint falſæ et atrociter in Chriſtum iniurioſæ.

Quòd Chriſtus certiſſimus fuerit de bona Patris ſui erga ſe voluntate.

Quòd idẽ certiſſimus fuerit de ſua reſurrectione et conſecutione ſalutis æternæ.

Nota particulam, ſemper.

1 Ioan. 15. & 17.
2 Matt. 3. & 17. & 2. Pet. 1.
3 Matth. 17. & 20.

Quòd Caluinus cõſpurcet Chriſtũ ignorantia rerũ optimè & certiſſimè ab ipſo cognitarũ, & diffidẽtia de bona Patris erga ſe volũtate.

Quòd Caluinus ſubſtituat ſuam falſam interpretationem in locum verborum Apoſtoli Hebr. 4.

4 Ioan. 14. 5 Ioan. 17. 6 Pſalm. 15. 7 Libr. 2. Inſtit. c. 16. ſect. 12. 8 Hebr. 4.

Quis sit germanus sensus verborũ Apostoli Hebr. 4. quodq́; is pugnet cũ iis quæ Caluinus fingit Apostolum docere.

tipliciter peccat. Apostolus enim non ait, sicut nos: sed pro similitudine, siue iuxta similitudinem. & tantum abest vt absque exceptione docuerit quod hic vult, vt his verbis arctauerit vniuersalem particulam ad eas solùm tentationes quæ in eo fuerunt ex similitudine carnis peccati; & eas excluserit quæ oriũtur ex carne peccati, quam non habuit. Constat autem ipsum affectum timoris oriri ex natura humana, quæ verè fuit in Christo: propassionem verò omnem, & passionem timoris rerum non timendarum acceptam referendam esse carni peccati. Igitur Apostolus ne ipsam quidem propassionem metus condemnationis ad gehennam in eo agnoscit; & multò minus passionem; & minimè omnium iustum consensum: tantùm abest vt eum his vitiis conspurcauerit. Loquitur enim manifestè de tentatione, non de ingressu in tentationem. & satis constat Christum hîc timuisse cum assensu, eoque insigni: vt qui humi prostratus sæpius cum lachrymis & clamore valido Patrem orauerit, vt transferret à se instantem calicem ne eum biberet. ideoq́; non timuisset absque insigni peccato quæ Caluinus confingit. Potuit autem timere quæ diximus absque peccato: quia timor passionum huius sæculi & mortis corporeæ naturalis est homini: & si quis timeat ne alij damnentur, etiam pius est; quantoque maior fuerit, tanto Deo acceptior erit.

Caluinus quibus et quã horrẽdis rebus exponat ipsum Christi descensum ad inferos, & eius in eis constitutionem.

50 DIXIMVS de exordio descensus Caluiniani: dicamus nunc de progressu & constitutione in inferno. hanc verò is exponit[1] perpessione mortis quæ sceleratis ab irato Deo infligitur. perpessionem verò huius mortis explicat per[2] dolores quos parit maledictio & ira Dei, per[3] diros & horribiles cruciatus, per omnes[4] pœnas quæ à sceleratis erant expetendæ, vno duntaxat excepto, quòd doloribus mortis non potuit detineri, per formidabilem abyssum

1 Lib. 2. Insti. c. 16. sect. 11.
2 Eadẽ sect.
3 sect. 10 & 12
4 sect. 10.

abyssum qua nulla maior fingi potest, in quam inciderit sentiendo se à Deo derelictum & alienatum esse, qui perinde ac si in perniciem eius conspirasset, cum non exaudierit: ita vt vrgente angustia coactus fuerit exclamare, Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti? Et postquam in Christum Dei ore sacrilego dixit quæcunque scelerato animo collibitum fuit, addit, ipsum tamen non desperauisse: imò ne tantillum quidem deflexisse à bonitatis eius fiducia: ipsum non peccasse propter moderationem affectuum quæ in eo fuerit; sed de omnibus angustiis victoriam reportasse. Quod re-ipsa perinde est, ac si quis vbi narrauisset aliquem esse mentitum, esse calumniatum fratres, infidelem & blasphemum euasisse, (quibus, vt per se malis, semel admissis nulla moderatio affectuum medeatur vt non sint peccata) adiiceret: sed ita tamen vt ne tantillum quidem à Dei mandatis deflexerit: nisi quòd istud tanto sceleratius & magis ridiculum est, quanto filius Dei homini peccatori præstat. quis hæc deliria non rideat? aut potius quis perditam huius hominis audaciam non defleat? qui insuper perinde atque si hæc & alia quæ falsitatis & blasphemiæ iam arguimus, essent certissima, eos qui ipsi contradicant,[5] appellat nebulones indoctos, malitia tamen magis quàm inscitia impulsos, obtrectatores, nugatores, qui audacter garriant de rebus incognitis, quia nunquam seriò reputarint quid sit aut valeat redemptos esse à Dei iudicio. Verùm examinemus singula. Christum passum fuisse mortem, notissimum est. Cæterùm quòd is obierit mortem quæ sceleratis ab irato Deo infligitur, non magis à scriptura proditum est, quam quòd id sit descensus eius ad inferos. Et quî hoc prodidisset? Constat mortem damnatorum, quam [6] scriptura appellat mortem secundam, esse [7] stipendium peccati quod peccatores recipiunt in puteo

Callida Caluini correctio sed quæ tamen ei nihil prodest.

Quibus elogiis Caluinus inhonestet eos qui his eius blasphemiis nolint credere.

5 Sect. 12.

Quòd Christus non sit passus mortẽ quæ sceleratis ab irato Deo infligitur.

6 Apoc. 2. & 21.

7 Ierem. 21. Ezech. 18. Ioan. 8. Rom. 6. & 8.

8 Apoc 9. 9 Apoc. 21. [8]puteo abyssi, & [9]stagno ardente igne & sulphure: eamq;
10 Matth. 3. & Lucæ 3. inter præcipua secum trahere [10] ignem inextinguibilem,
11 Isaiæ 66. [11]vermem qui non moritur, seram [12] peccatorum pœni-
12 Sapien. 5. tentiam, & salutis desperationem. Scriptura verò hæc nullo pacto agnoscit in Christo. Rursus, æquè extra omnem controuersiam est, quòd is passus sit dolores, cruciatus horribiles, ingentes pœnas. sed quòd cruciatus fuerit doloribus quos parit maledictio & ira Dei, siue pœnis quas Deus à sceleratis expetit, nulla quoque Scriptura proditum est; ne à [13]Petro quidem & [14]Isaia, quibus Caluinus abutitur. Neque enim Petrus ait, quòd is scribit ipsum dixisse, Christum resurrexisse solutis doloribus mortis à quibus impossibile erat ipsum teneri. cui adhuc impudentiùs mentiens, addit: non simpliciter nominat mortem, sed filium Dei implicitum fuisse doloribus exprimit quos parit maledictio & ira Dei, quæ origo est mortis. Hæc, inquam, non dicit Petrus: sed ait Deum suscitasse Christum solutis doloribus Inferni siue mortis, iuxta quod, siue eo quòd impossibile erat ipsum teneri ab eo, siue ab ea, hoc est, vinci & capi. qui autem ad tempus vincitur & capitur, vtique verè vincitur & capitur, etiamsi postea victoris victor euadat. ideoque tantum abest vt Petrus aliquo pacto senserit quod Caluinus falsò ait eum dicere & exprimere, vt doceat Deum suscitasse Christum solutis doloribus eorum qui erant in inferno & morte, & solui poterant; non verò Christi: eo quòd impossibile esset eum vinci seu capi ab eo siue ab

Quòd Christus non fuerit cruciatus doloribus quos parit maledictio & ira Dei.

13 Act. 2.
14 Isaiæ 53.

Quòd Petrus neque scripserit neque docuerit quæ Caluinus ait eū scripsisse & docuisse. & quæ sit germanus sensus verborum ipsius.

15 Suprà, sectione 44. ea. tanto porrò minus istud Caluini quàm [15]primorum illorum hæreticorum errorem fouere potest, quòd is dolores mortis damnatorum vult in Christo fuisse ante, non post mortem crucis: Apostolus verò manifestè significet solutionem dolorum, de quibus loquitur, fuisse post mortem corpoream in ipsa resurrectione. præcedit enim

apud ipsum, hunc per manus inimicorum affligentes interemistis. & sequitur, quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni siue mortis. debuisset autem iuxta sententiam Caluini dixisse, quem Deus morti crucis tradidit solutis doloribus mortis. Isaias verò tantùm docet Christum tulisse languores nostros, & portasse dolores nostros· nimirum [16] in æquiualenti, vt ita dicam: quia (vt idem se-ipsum interpretatur) vulneratus est propter iniquitates nostras, afflictus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ (hoc est pœna necessaria & sufficiens conficiendæ paci nostræ) super eum. Caluinus autem Prophetam perinde accipit ac si sensisset Christum tulisse planè eosdem dolores quos eramus meriti: idq; cum additione, omnes, vno duntaxat excepto, quòd fuerint non æterni, sed temporales. eoque euadit eius crudelitas, vt non solùm dicat eum pertulisse mortem perditi ac damnati hominis, sed etiam [17] scribat eum pertulisse omnes quæ à sceleratis expetendæ erant pœnas: hoc est (vt clariùs dicamus) omnium hominum cuiusuis generis gehennas. quî potuisset autem vna anima tot gehennarum inter se maximè differentium myriades perferre, quot ne cogitatione quidem assequimur? Infinitis partibus minus erat si dixisset eum omnes omnium hominum mortes corporeas pertulisse, in quas per peccatum incurrimus: & tamen omnes hoc confestim exsibilassent. Et erunt scilicet fideles qui hęc eius commenta confestim non exploserint. Quibus nihilominus addit, cum sensisse se à Deo derelictum & alienatum esse non secus quàm si in eius perniciem conspirasset: quo eum contaminat insignibus vitiis. Etenim si verè hoc sensisset, manifestè fuisset in eo ignorantia bonæ voluntatis Dei Patris erga ipsum, & sensus maledictionis ac iræ Dei: & consequenter desperatio de salute. Neque ei prodest quòd

Quis sit germanus sensus verborum Isaiæ c. 53 et quomodo Caluinus eis abutatur in alienũ, ridiculũ et blasphemum sensum.

16 Vide infrà sectionem 51.

17 Sect. 10.

Blasphemia Caluini in Christũ: et quæ eam cõsequantur aliæ blasphemiæ.

hanc verbo neget, quandoquidem eam re-ipsa confitetur. an hæc non sunt plena horroris & blasphemiæ?

Confutatio impiorum placitorum Calvini ex euangelica historia passionis Christi.

[1] Mat. 26. & 27. Marc. 14. & 15. Luc. 22. & 23. & Ioan. 18. & 19.

51 SED tanta nihilominus est hominum huius infelicis sæculi cæca, proh dolor, peruersitas, vt nihil sit tam blasphemum, quod quibusdam non placeat. Qui si saltem ad [1]passionis Dominicæ lectionem oculos aperirent, facilè sanari poterant. vbi enim hîc inferni frigus & stridor dentium? vbi ignis & flammæ mentio? vbi commemoratio putei abyssi? an difficile est videre quomodo spontè occurrat hostibus? quanta animi securitate eos alloquatur? qua potestate prosternat? an hæc & alia his similia sunt argumenta hominis in pœnis damnatorum constituti? Poterat, si voluisset, impetrare à Patre ad sui defensionem duodecim legiones angelorum: & timuerit scilicet copias Inferorum. Videt Petrum ter sui negatorem, isque confestim seriam agit pœnitentiam: & dubitauerit de bona Dei Patris erga se voluntate. Affirmat futurum vt persecutores videant se sedentem à dextris Dei, & venientem in nubibus cæli: & steterit coram tribunali Dei incertus de sua salute. Promittit latroni futurum vt eo die secum sit in paradiso: & putauerit se à Deo derelictum ad pœnas damnatorum. Commendat moriens spiritum suum in manus Patris: & conqueretur scilicet se ab eo derelictum ad mortem damnatorum. Homo etiam erat Christus: humani nihil, quod quidem peccato careret, ab eo alienum erat: fortitudo lapidum corpori eius aberat: caro eius ænea non erat. grauissimis ergo crucis doloribus excruciatus, quum insuper mortem corpoream appropinquantem sentiret, derelictionis suæ ad amaram [2]hanc mortem deprompsit apud Deum querelam: non eo sensu quo scelesti & desperabundi de Dei iustitia conqueruntur; sed ea, quæ decebat Dei filium, in quo Pater acquiescebat, sententia. hoc est,

Quis sit germanus sensus verborũ Christi, Deus meus Deus meus quare dereliquisti me? Mat. c. 27.

[2] Hilarius sub finem libri aduersus Praxean. & libro 10. de Trinitate.

hoc est, vt conquerentis modo acerbitate dolorum quibus premebatur patefacta, auxilium ipsius saltem pro patientia & resurrectione tanquam homo imploraret. Dereliquisti enim positum est pro derelinquis, more Hebræorum, qui quum præsenti tempore careant, id significant præterito. & similis est formula illi Dauidis,[3] quare oblitus es mei? item[4] isti, quare me repulisti, & quare contristatus incedo dum affligit me inimicus? item[5] huic, quare faciem tuam auertis? Vt enim hæc verba sunt voces hominis non desperantis, sed Deum in auxilium appellantis: ita hoc quoque verbum eôdem tendit. quod vel ex iis manifestum est quæ sequuntur in psalmo[6] ex quo Christus id sumpsit. ait enim paulò pòst, Spes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus ex vtero. de ventre matris meæ Deus meus es tu, ne discesseris à me. & iterum, Tu autē Domine ne elongaueris auxilium tuum à me: ad defensionem meam conspice. Cuius sententiæ quum Septuaginta Interpretes non essent ignari, ne fortè Gentiles rerum diuinarum rudes (in quorum gratiam transferebant vetus Testamentum in linguam Græcam) eam non assequerentur, aut etiam impiè eo modo interpretarentur quo Caluinus facit, tectam auxilij inuocationem in verbis psalmi (quem sciebant loqui de Christo)[7] expresserunt verbis, Respice in me. quam interpretationis licentiam etiam in Marco[8] animaduertimus: quippe qui, licet Christus solum dixisset, Talitha cumi, id est, puella surge; tamen ait, quod est interpretatum, puella, tibi dico, surge: verbis, tibi dico, clarè exprimens imperium quod latebat in verbo, surge. Quæ, amâbo, causa hîc est confingendi blasphemias in Christum Dei? an derelinquere durius est, quàm repellere? aut Dauid Christo præstat? an existimat se esse à Deo alienatum & derelictum quod ad eius gratiam attinet, qui sentiens se

3 Psal. 41.
4 Psal. 42.
5 Psal. 43.
6 Psal. 21.

Quòd 70. Interpretes germanum huius scripturæ sensum exposuerint, cōtrarium sensui Caluini, ea licentia quam B. Marcus exēplo suo cōprobauit.

7 Psal. 21.
8 Marc. 5.

ad mortem corpoream derelinqui, eius auxilium implorat? & vtile non fuit vt ſicut iam inde à principio conceptionis & natiuitatis, & toto deinde prædicationis curſu argumenta humanitatis & diuinitatis ſimul cucurrerant, ita ſub mortem quoque adhuc ſimul currerent? aut noſtra non magnopere interfuit, vt clarè cognoſceremus quanti Chriſto conſtitiſſet noſtra ſalus?

Confutatio alius blaſphemiæ Caluini.

Hominem per peccatū incurriſſe in duplicē mortem.

1 Luc. 16.

2 Matth. 10.

Quòd Christus ſola morte corporea obita vt iuſto Patris iudicio ſatisfaceret, non ſubierit alterā mortem.

3 Auguſtinus lib. 13. De ciuit. Dei, cap. 2.

4 Apoc 2.

5 Apoc. 5.

6 Apoc. 21.

52 SED detegamus aliam eiuſdem horribilem blaſphemiam. Nullus eſt qui ignoret hominem propter peccatum fuiſſe damnatum ad duplicem mortem; putâ, corpoream, quæ huius ſæculi eſt: & alteram, qua prius quidem lueret [1] ſola anima pœnas æternas in inferno; deinde verò cum corpore & anima [2] perderetur in gehennam. Ex duplici verò hac morte Filius Dei ſolam corpoream mortem quam oppeteret elegit, vt pro hominibus iuſto Patris iudicio ſatisfaceret. Iſtam autem alterā non ſubiit: tum quia vna hac morte abundè ſatisfacturus erat iuſto eius iudicio: tum quia hæc in eum nullo pacto quadrabat. Vt enim prior communis eſt etiam bonorum, & his quoque bona eſt: ita hæc, quæ mors ſecunda dicitur, [3] neque vlli bona eſt, neque vllorum bonorum eſt. Qui vicerit (inquit [4] ſcriptura) non lędetur à morte ſecunda. [5] Vicit autē leo de tribu Iuda: imò etiā alius dedit vt vincerent. & [6] iterum: Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in ſtagno ardente igne & ſulphure, quæ eſt mors ſecunda. Atque hanc ſcripturarum doctrinam omnes Eccleſiæ vſque ad hæc infelicia tempora ſine vlla contradictione ſunt amplexæ. Primus omnium Caluinus, quòd videret fideles vanæ ſuæ deſcenſus ad inferos interpretationi obiecturos, fruſtrà Chriſto tribui tormenta damnatorum, vt qui ſua morte iuſto Dei iudicio ſatisfeciſſet, vltima auſus,

Blaſphemia Caluini ſcribētis nihil actum fuiſſe ſi Chriſtus corporea tantū morte fuiſſet de-

apertis

apertis verbis blaſphemauit, nihil actum fuiſſe ſi corporea tantum morte defunctus fuiſſet Chriſtus: ſed oportuiſſe quoque vt mortem damnatorum ad tempus perferret in anima: eamq́ue etiam vocauit maius & excellentius pretium redemptionis noſtræ. atque hæc infanda colorauit hoc prętextu, quòd ei perſoluendum fuerit noſtrum debitum, quod ſitum erat non ſolùm in huius, ſed multò magis in alterius ſæculi pœnis: quodq́ue is non corporum modò, ſed animarum quoque fuerit redemptor. Verùm quæ ſcriptura duas Chriſti mortes memorauit? vbi vel fando auditum eſt, eum ſecunda morte antè mortuum fuiſſe, quàm prima moreretur? Imò quæ ſcriptura non docet his contraria? vbique enim audimus [8]mortem Chriſti, non mortes. & vt pleniſſimè ſciremus cuius mortis fieret mentio, [9]Prophetæ circunſtantias corporeas expreſſerunt, [10]Euangeliſtæ eam omnibus conſpicuam deſcripſerunt, Apoſtoli [11]ligni, [12]crucis, [13]ſanguinis mentionem fecerunt, eiq́ue expreſsè acceptam retulerunt noſtram redemptionem. aiunt enim eum [14]pacificaſſe per ſanguinem crucis ſuæ, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cælis ſunt, [15]acquiſiſſe ſanguine ſuo eccleſiam, [16]lauiſſe nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, [17]ſanctificaſſe populum per ſanguinem: [18]ſcribunt nos factos eſſe propè in ſanguine, [19]redemptos eſſe pretioſo ſanguine tanquam agni immaculati, [20]habere redemptionem per ſanguinem: denique [21]tradunt eius ſanguinem emundare nos ab omni peccato. Si erat aliud pretium noſtræ redemptionis, cur ea etiam expreſſis verbis ipſi non aſcribitur? & ſi maius erat atque excellentius, cur minimum non toties & tot modis nobis inculcatur, quoties & quot iſtud? Deus non eſt iniuſtus vt homo, qui vt debitorem vexet, vel ſpoliet, iuſtam debiti ſolutionem recuſat hoc prætextu, quòd non planè eadem pecunia annumeretur.

functus. ſed oportuiſſe quoq; vt in anima perferret mortem damnatorum: quæ fuerit maius & excellentius pretium redemptionis noſtræ.

7 Inſtit. lib. 2. c. 16. ſect. 10.

Quòd nulla ſcriptura doceat duas Chriſti mortes: ſed quòd tota ſcriptura doceat vnam tantum notã eius mortẽ, eiq́; acceptã referat noſtram redemptionem.

8 Ro. 5. & 6. Phil. 2. Hebr 9. 1 Pet. 3. & aliis locis.

9 Dauid pſal. 21. Iſaiæ 53. & 63.

10 Matt. 26. & 27. Mat. 14. & 15. Luc. 22. & 23. Ioan. 18. & 19.

11 1. Pet. 1.

12 Epheſ 2. Col. 1 Heb. 12.

13 Rom. 3.

14 Coloſſ. 1.

15 Act. 20.

16 1. Ioan. 1.

17 Heb. 13.

18 Epheſ. 2.

19 1. Pet. 1.

20 Epheſ. 1.

21 1. Ioan. 1.

qualis si fuisset, exegisset à Christo non solùm temporalem in anima mortem damnatorum, vt iste fingit eum exegisse: sed etiam æternam primùm animæ à corporis excessu, deinde verò animæ simul & corporis mortem: idque in abysso: propterea quòd ad has pœnas eramus damnati. sed quia iustus est, contentus fuit solutione mortis crucis, eo quòd hæc sola diues esset propter patientis dignitatem ἀντίλυτρον duplicis mortis nostræ. ad dignitatem enim Apostoli [22] Petrus & [23] Paulus manifestè respexerunt, & suo exemplo respiciendum esse docuerunt: in tantumque ista morte actum fuisse prædicauerunt, planè contrà atque iste comminiscitur, vt & nos simus redempti, & ipse vsqueadeò exaltatus fuerit, vt ei donatum sit nomen super omne nomen. Id quod vt adhuc pleniùs cognitum haberemus, scriptura passim ascripsit huic sanguini & morti etiam totius hominis salutem. quos enim Apostoli alloquebantur, erant non corpora, sed homines: & populus sanctificatus ac ecclesia acquisita hoc sanguine, non constant solis corporibus, sed etiam animis. Quare ne hoc quidem Caluinum iuuerit, quòd Christus non solùm corporum, sed etiam animarum redemptor fuerit. nisi fortè solum eius corpus senserit dolores persecutorum, anima verò non fuerit eorum particeps. Id quod certè is sentire videtur, [24] quum ait, & sanè nisi pœnæ particeps fuisset anima, corporibus tantùm fuisset redemptor. Verùm enimuerò isto nihil est non à ratione modò, sed à sensu quoq; communi alienius. quis enim vel solo sensu non deprehendit ipsum per se corpus non sentire, & patiente corpore totum hominem pati? hinc est quòd Apostolus spiritu planè contrario spiritui Caluini ascribit [25] emundationem animæ, sanguini: & totius [26] hominis sanctificationem, vni corporis oblationi.

Quòd vna hæc mors sufficiens fuerit ἀντίλυτρον duplicis nostræ mortis propter patiētis dignitatē: quā proinde Deus Pater merito acceptauerit pro redemptione nostra.

22 1.Pet.1.
23 Phil.2.

Quòd scriptura ascribat morti corporeæ salutem totius hominis.

Quòd patiente Christi corpore vna anima quoque particeps fuerit pœnæ.

24 Inst lib.2. c.16. sect.12.

25 Heb.9.
26 Heb.10.

53 CITAT quidem [1] Caluinus testem fructus confi-
cti sui descensus ad inferos, Hilarium. Sed oportuerat vt prius ostẽderet, Hilarium suo sensu accepisse descensum ad inferos, quàm vt eum secum de necessitate & fructu alterius pretij consensisse prædicaret. qua de re tamen apud eum nullum est verbum. Quin potius Hilarius manifestè pro eodem [2] habet descendere ad inferos, & quod Apostolus ait descendere in inferiora terræ. & alio loco sic ait: Humanæ ista lex necessitatis est vt sepultis corporibus ad inferos animæ descendant, quam descensionem Dominus ad consummationem veri hominis non recusauit. & iterum: Scit, [4] inquit, hanc exhortationem sanctos quiescentes in inferno desiderare: scit, testante Petro, descendente in inferna Domino, etiam his qui in carcere erant, & increduli quondam fuerant in diebus Noe, exhortationem prædicatam fuisse. quibus similia habet [5] in commentariis in psalmum 141. Nec quicquam facit ad Caluiniani descẽsus fructũ, quòd is sentit Christum mortem, quam in cruce merito suo vicerat, posteà in inferno, sua regia, interemisse; & salutem captiuis quos secum ad cælos duxit, attulisse. Recitabo fideliter verba Hilarij, in quibus licet ordinem symboli obseruaret, Caluino nihilominus propter breuitatem visus est obnoxius insidiis: quam ipsam tamen adhuc breuiorem & sibi magis fauentem quibusdam decurtatis, & nõnullis mutatis, reddere conatus est. Virgo, [6] inquit, partus, & corpus, postque crux, mors, inferi, salus nostra est. Item, [7] Dei filius in infernis est, sed homo refertur ad cælum. & [8] rursus, mortem, inquit, in inferno perimens. Quod si seriò capax sententiæ Hilarij esse voluisset, vtique animaduertisset nullum planè esse inter Veteres, qui hoc magis à se dissentiret. Legenti enim eius opera manifestum est quæ fuerit peculiaris eius de affectibus humanis in Christo

Quòd Hilarius, quem Caluinus pro se citat, adeò non faueat errori Caluini, vt nullus Veterum ei sit magis aduersus.

1 Instit. lib. 2. c. 16. sect. 11.

2 Lib. 10. de Trinitate.

3 In commẽtariis in psalm. 138.

4 In commentariis in psalm. 118. ad verbà, quando cõsolaberis me, seu (vt ipse legit) quando exhortaberis me?

5 ad verba, educ de carcere animam meam.

6 Libro 2. de Trinitate.

7 Libro 3. de Trinitate.

8 Lib. 10. de Trinitate.

[9] Libr. 10. de Trinitate.

opinio. nec obſcurum eſt eum [9] integro libro totum in eo eſſe, vt [1] oſtendat Chriſtum neque ſecundum diuinam, neque ſecundum humanam naturam, triſtatum fuiſſe, doluiſſe, timuiſſe; non ipſam corporis mortem, non deſcenſionem ad inferos, non infernum chaos, & torrentes flammas, & omnium pœnarum vltricium abyſſum. atq; ibidem verſat eas-ipſas ſcripturas, quas Caluinus pro triſtitia, metu, derelictione citat, eaſque planè aliter accipit. Idemque etiam de ſufficientia & fructu mortis crucis Chriſti ea paſſim apertè tradit, quæ tantum virum decent, quæque cum aliis Patribus conſentiunt.

Cōfutatio miſcellaneæ verborum, deſcendit ad inferos, interpretationis.

[1] Petrus Viretus Dialogo 6. in ſymbolum Apoſtolorū. & quod ad quaſdam partes attinet, Henricus Bullingerus libro 6. reſol. omniū punct. relig. Chriſt. & Rodolph. Gualtherus Tigurinus, homil. 15. in Acta Apoſtolorum.

[2] Vide ſupra ſectionem 19.

54 RESTAT vt dicamus contra miſcellaneam verborum, deſcēdit ad inferos, expoſitionem. quam [1] qui tradunt, notant iis inter cætera ſignificari Chriſtum deſcendiſſe ad ſtatum mortuorum, ſeu ad mortuos. Et hi quidem viderunt conſentaneum fuiſſe, vt anima eius qui per omnia ſimilis fratribus ſuis eſſet factus, animis fratrum ſuorum iungeretur. ſed factionis ſtudium eos à plena veritatis fruitione auertit. nam ne faterentur ſinum Abrahæ fuiſſe partem inferni, ad quam Chriſtus deſcenderit, tradiderunt, infernum ſignificare inter cætera ſtatum mortuorum, ſeu mortuos. quaſi ſcilicet id ſit verum inferni ſignificatum: aut ſoli boni veniant appellatione mortuorum. Ex ſecreto porrò eorum placito quo [2] tradunt ſinum Abrahæ fuiſſe in cælo, manifeſtiſſimè apparet quāta ſit huius interpretationis vanitas: quippe quum ex eo conſequens ſit, deſcenſum ad inferos ſignificare aſcenſum ad cęlos. Similis quoq; vanitatis eſt quod aiunt, hac particula etiam ſignificari virtutem paſſionis Chriſti profuiſſe mortuis. non quòd verum non ſit paſſionem eius fuiſſe efficacem etiam pro omnibus ſanctis, quandoquidem [3] ſcriptum eſt, Agnum fuiſſe occiſum ab origine mundi: ſed quod neque infernus ſignificet mortuos,

[3] Apoc. 13.

eoſque

eoſque ſolum bonos: neque antea vlla viuentium facta ſit mentio: neque hîc ſit quæſtio de deſcenſu qui fiat virtute, ſed de deſcenſu qui contigerit præſentia animæ. quod manifeſtum eſt tum ex ſcripturis, Non [4]derelinques animam meam in inferno, ſicut [5]Ionas fuit in ventre ceti, ſic erit filius hominis in corde terræ: quod [6]autem aſcendit, quid eſt? niſi quia & deſcendit primùm in inferiores partes terræ: tum ex ipſo Symbolo: vt in quo conceptio, natiuitas, paſſio, mors, ſepultura, reſurrectio, aſcenſio, aduentus ad iudicium, facta præſentis Chriſti ſignificent. Ex quibus & iſta eorum interpretatio conuincitur eſſe aliena, qua tradunt eiſdem verbis ſignificari Chriſtum effeciſſe, vt & damnati ſentirent fructum paſſionis ſuæ ſibi non profuturum, & ſancti intelligerent eum ſibi prodeſſe. His addunt inferno etiam ſignificari ſepulchrum: item pœnas & mortem damnatorum quas Chriſtus pertulerit. Verùm quia ſemel hæc confutauimus, non eſt quod iterum eis reuincendis immoremur.

4 Pſal. 15. & Act. 2.
5 Matth. 12.
6 Epheſ. 4.

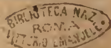
55 Hic lector conſiderabit cum animo ſuo, quàm bellè in huius ſæculi hæreticos quadret quod Apoſtolus [1]prædixit, futurum vt mali homines & ſeductores proficerent in peius, errantes & in errorem mittentes. Principio mota eſt quæſtio de auctoritate huius particulæ. Hinc odio Purgatorij facilimè ventum eſt ad alienas interpretationes: imò etiam ad inficiationem veri deſcenſus Chriſti ad inferos: & iſtinc ad negationem inferni, ſinus Abrahæ. ab his porrò itum eſt ad collocationem ſanctarum animarum in cælo, antequam Chriſtus eò aſcendiſſet. deuentum deinde eſt ad pollutionem ſapientiæ & innocentiæ Ieſu Chriſti. Poſtremò additum eſt pretioſæ eius morti tanquam maximè neceſſarium ad redemptionem generis humani, nefandum mortis damnatorum commentum, quod etiam ornarunt elogio maioris & excellen-

Impletam eſſe prophetĩa Pauli 2. Timot. 3. in his hæreticorũ huius ſæculi erroribus.
1 2. Tim. 3.

cellentioris pretij redemptionis nostræ. vt scilicet quum
2 1.Cor.2. [2] Paulus solùm sciuerit Iesum Christum crucifixum, ipsi
eo doctiores sciant Iesum Christum damnatum. Quis
ad has execrandas blasphemias non totus horreat? Scribę
& Pharisæi surgent in iudicio, & condemnabunt has prauas generationes,[3] quod signo Ionę prophetæ saltem non
contradixerint, quum Christus id eis promitteret: isti verò id iam inde à prima ecclesiæ origine cognitum aspernentur, negent, oppugnent. Viri Mahumetani surgent in
3 Matth. 12. iudicio, & condemnabunt has generationes adulteras,
quòd ex reliquiis Christianæ religionis Alcorano insertis
crediderint Iesum Christum neque peccatum fecisse,
neque in damnationem pœnarum inferni incurrisse. Et
ecce ad Alcoranum non comparandi propter excellentiam Prophetæ & Apostoli, qui eadem docent.

Quòd scribæ et Pharisæi, imò et viri Mahumetani iudicaturi sint prauas & adulteras generationes hæreticorum huius sæculi.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EM.

Omissa sic restituenda.

Pag. 77. vers. 5. pro, Doctrinas Dei Christo dignas. *lege* Doctrinas Dei, seu Christo dignas.

pag. 88. vers. 7. pro, quæ intelligentiæ axiomatum ecclesiasticorum, *lege* quæ intelligentiæ horum axiomatum ecclesiasticorum.

pag. 129. vers. 16. pro huic loco non tribuisset eodem tropo, nisi istic. *lege* huic loco non tribuisset eodem tropo Paradisi nomen, nisi istic.

Approbatio.

Hic Liber De descensu Iesu Christi ad Inferos, *illum Symboli Apostolici articulum contra fædas & varias hæreticorum nostri temporis corruptelas erudite explicat, & accurate atque orthodoxe defendit; ideoq; ad Dei gloriam vtiliter excudetur.*

Ita censeo ego Thomas Stapletonus S. Theologiæ Doctor & Professor.

Privilegii svmma.

Concessvm est per patentes Reg. Maiest. literas nobili ac erudito viro Henrico Vico Oosthouij domino, vt librum hunc *De descensu Christi ad Inferos*, cui velit iurato typographo tradat imprimendum ac distrahendum per omnes ipsius Reg. Maiestatis ditiones, idque citra vllius offensionem; vt patet ex literis datis Antuerpiæ, XXVII Septemb. Anno M. D. LXXXV.

Signat.

S. de Grimaldi.

5-3-2

